

Økonomiske analyser

1/2023

Økonomisk utsyn over året 2022

Innhold

Perspektiver	3
1. Konjunkturutviklingen internasjonalt	7
2. Konjunkturutviklingen i Norge.....	14
2.1. Finanspolitikk tilpasset dagens krise.....	21
2.2. Rentøkninger for å hindre kronesvekkelse	23
2.3. Spareraten tar seg opp.....	24
2.4. Moderat boligprisfall og labert i nyboligmarkedet	27
2.5. Nye feltutbygginger gir vekst i petroleumsinvesteringene de neste årene... 28	
2.6. Industri og kraftforsyning holder næringsinvesteringene oppe	29
2.7. Fra gigantisk til stort overskudd i handelen med utlandet.	30
2.8. Konjunkturnøytral situasjon i økonomien framover	32
2.9. Små endringer i et stramt arbeidsmarked	34
2.10. Høy lønnsvekst, men ingen reallønnsvekst.....	36
2.11. Utsikter til lavere inflasjon	37
2.12. Usikkerhet i anslagene	42
2.13. Hvor godt traff Statistisk sentralbyrås prognoser for 2022?.....	46
Temabokser i Konjunkturtendensene 2018-2022	49
3. Norsk økonomi gjennom 2022	51
3.1. Overblikk	51
3.2. Tjenestenæringene	53
3.3. Industri og bergverk	55
3.4. Annen vareproduksjon.....	56
3.5. Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart.....	57
3.6. Offentlig forvaltning	58
3.7. Arbeidsmarkedet	59
3.8. Konsum i husholdningene.....	61
3.9. Eksport og import	63
3.10. Prusbildet i 2022.....	65
3.11. Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling.....	69
3.12. Revisjoner.....	71
4. Befolkning.....	72
4.1. Laveste fødselstallet siden 1985	73
4.2. Rekordlav fruktbarhet	73
4.3. Fortsatt økning i antall døde.....	75
4.4. Krig på kontinentet ga rekordhøy innvandring.....	76
4.5. Flere innvandrere i Norge	77
4.6. Sterk og rask aldring – med implikasjoner for velferdsstaten og lokale tjenester	78
4.7. Utviklingen i et nordisk perspektiv	79
4.8. Fortsatt sentralisering	79
Boks I. Økonomiske konsekvenser av høye kraftpriser og strømstøtte	82
Boks II. Strømstøtte til virksomheter	84
5. Utviklingen i grunnlaget for økonomisk levestandard	85
5.1. Nasjonalinntekten i de siste årene	85
5.2. 2006-2019: Eksepsjonelt lav inntektsvekst.....	88
5.3. Kilder til lav vekst i disponibel realinntekt per innbygger	90
5.4. Faktorer bak volumvekst i produksjonen.....	94
5.5. Produktivitetsvekst	96
5.6. "Gullalder" tross eksepsjonelt lav vekst?.....	100
5.7. Noen momenter i vurderinger av vekstutsiktene fremover	105
6. Klima, arealbruk og økosystemregnskap.....	107
6.1. Politikken for klima og naturforvaltning	107
6.2. Økosystemregnskap	108
6.3. Arealbruksendringer og klima.....	115
6.4. Økologisk tilstand: Naturindeks for Norge, fagsystem for økologisk tilstand og vandndirektivet	121
7. Ulikhet.....	131
7.1. Ulikhet i offisiell statistikk	132
7.2. Lønnsinntekt.....	133
7.3. Kapitalinntekt.....	134
7.4. Verdien av offentlige tjenester	136
7.5. Boligformue	138
7.6. Verdssetting av unoterte selskaper.....	138
7.7. Pensjonsformue.....	139
7.8. Inntekts- og formuesulikhet i et historisk perspektiv	140
Tabeller: Makroøkonomiske hovedstørrelser	144

Spørsmål om konjunkturtendensene:

Norge: Thomas von Brasch,
thomas.vonbrasch@ssb.no,
tlf. 93 89 85 24

Utlandet: Roger Hammersland,
roger.hammersland@ssb.no,
tlf. 47 29 32 89

Nasjonalregnskap: Pål Sletten,
pal.sletten@ssb.no,
tlf. 99 29 06 84

Andre spørsmål: Linda Nøstbakken,
linda.nostbakken@ssb.no,
tlf. 98 62 28 35

Redaksjonen har bestått av:
Linda Nøstbakken (ansv. red), Ann
Lisbet Brathaug, Brita Bye, Erling
Holmøy og Pål Sletten.

Redaksjonen ble avsluttet:
• Konjunkturtendensene og norsk
økonomi torsdag 8. mars 2023
• Øvrige kapitler torsdag 23. mars 2023

Publisert 27. mars 2023
Rettet 31. mai 2023, side 34
Rettet 10. desember 2024, figur 5.17 side 103

© Statistisk sentralbyrå
ISSN 1504-5625

Standardtegn i tabellen	Symbol
Tallgrunnlag mangler	..
Vises ikke av konfidensialitetshensyn	:
Ikke mulig å oppgi tall	.

Perspektiver

Året 2022 var innholdsrikt, og flere store kriser satte sitt preg på Norge, norsk økonomi og verden rundt oss. Ved inngangen til året var Norge fremdeles preget av koronapandemien. Fra midten av januar ble smitteverntiltakene gradvis avvirket, og fra 12. februar fjernet regjeringen de siste forskriftsfestede tiltakene mot covid-19. Mange så fram til normale tider etter nesten to år med pandemi og smittevernstiltak, men 24. februar stod verden overfor en ny krise. Russlands invasjon av Ukraina utløste en storskala krig. Den brutale krigen har allerede fått enorme konsekvenser, ikke minst for Ukrainas befolkning, men også for Europa og verdensøkonomien. Siden invasjonen har over fem millioner ukrainere blitt internt fordrevet, mens åtte millioner mennesker har flyktet til andre land, inkludert til Skandinavia og Norge.¹

Ved inngangen til 2022 bodde det 3 500 ukrainske statsborgere i Norge. Ett år senere er tallet tildoblet, og UDI baserer seg på at det kan komme ytterligere 40 000 ukrainere i løpet av 2023.² Det har vært en målsetting å integrere flyktningene så raskt som mulig og blant annet tilrettelegge for arbeid og skolegang. I desember 2022 var over 8 000 ukrainere i Norge i et arbeidsforhold, om lag dobbelt så mange som umiddelbart etter krigsutbruddet. I 2022 var nærmere halvparten av de ukrainske flyktningene kvinner, mens 30 prosent var barn. UDI forventer at den relativt store andelen barn holder seg oppe. Undersøkelser blant ukrainske flyktninger både i Norge og Danmark viser at majoriteten planlegger å bli i sitt nye vertsland.³ Språkopplæring, integrering, bolig og jobb for de som har kommet vil derfor være viktig i årene som kommer.

¹ Kilde: UNHCR, Operational Data Portal, Ukraine Refugee Situation: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> og <https://www.unhcr.org/nea/no/94107-ett-ar-inn-stotten-fra-de-nordiske-og-baltiske-landene-har-vaert-avgjorende-for-a-hjelpe-ukrainere-pa-flukt.html>

² Scenarier for antall flyktninger frå Ukraina i 2023, UDI 7.2.2023: <https://www.udi.no/globalassets/statistikk-og-analyse/ukraina/230207-scenarier-om-antall-flyktninger-fra-ukraina-godkjent.pdf>

³ <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/3029151> og <https://integrationsbarometer.dk/ukrainere/sporgeskemaundersogelse-om-fordrevne-fra-ukraine-i-danmark>

Sterk prisvekst

Norsk økonomi var i 2022 preget av gjeninnhenting etter pandemien og økning i sysselsettingen. Dette til tross for at krigen i Ukraina forsterket forsyningsproblemene og har ført til en betydelig usikkerhet om leveranser av mat- og energivarer både i og utenfor Europa. Misforhold mellom tilbud og etterspørsel la press på internasjonale råvarepriser, fraktrater og produktpriser. Situasjonen førte til den høyeste prisveksten siden 1980-tallet både i Norge og utlandet. Sterke impulser fra internasjonale energipriser drev opp norske priser på elektrisitet, olje og gass. I tillegg ble økte priser på importerte innsatsvarer etter hvert veltet over i prisene på norske varer og tjenester. Svekkelsen av kronekursen trakk i samme retning. Prisveksten på importerte varer, samt prisveksten på elektrisitet, drivstoff og matvarer, bidro særlig sterkt til å øke KPI.

Norges Bank møtte den sterke prisveksten med gjentatte renteøkninger. Mens mange EU-land økte rentene i samme omfang som Norge, gjennomførte flere andre land, deriblant Canada, Storbritannia og USA, enda kraftigere renteøkninger. Høy prisvekst og høyere renter reduserer kjøpekraften til mange husholdninger, men det er betydelige forskjeller i hvordan ulike husholdninger rammes. Mens utgiftsøkninger på strøm, drivstoff og matvarer rammer lavinntektsfamilier sterkest, betyr renteutgifter mer for husholdninger med høy inntekt.⁴

Strømpriser og kraftforbruk

Selv om import og eksport utgjør en liten del av det norske kraftforbruket, har de høye kraftprisene i Europa ført til høyere strømpriser i Norge, og spesielt i Sør-Norge. Mens de høye prisene på strøm gir betydelige ekstraintekter for kraftselskapene, og dermed for staten og kommunesektoren som eier om lag 90 prosent av disse, kan høye strømpriser medføre en betydelig belastning for husholdningene. I desember 2021 innførte

⁴ Kilde: <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/de-okte-utgiftene-for-husholdningene-i-2022--hvem-rammes-mest>

regjeringen en midlertidig strømstøtteordning for å lette situasjonen for husholdningene etter at prisene hadde økt betydelig utover høsten. Siden den gang har strømprisene steget ytterligere, og strømstøtteordningen har blitt justert og utvidet flere ganger. I 2022 var strømprisen rekordhøy som gjennomsnitt for landet, men med stor variasjon mellom ulike strømområder. Selv om husholdningenes gjennomsnittlige strømpris inkludert avgifter og nettleie økte med 66 prosent fra 2021 til 2022, gjorde strømstøtten at prisen husholdningene betalte i gjennomsnitt på landsbasis bare økte med 6 prosent⁵

Det var gode argumenter for å innføre en strømstøtteordning som avlastet husholdningene da de opplevde en uventet, brå og kraftig økning i strømprisene. Etter hvert som tiden går er det derimot viktig at både husholdningene og andre forbrukere av strøm får incentiver til å tilpasse seg gjennom å redusere eget strømforbruk. Dette bør kombineres med målrettede støttetiltak som sikrer de mest utsatte husholdningene. Etter regjeringens siste justering av strømstøtteordningen i februar 2023, vil husholdningene få dekket 90 prosent av strømprisen på timesbasis over 70 øre per kWh ut 2024. Prissignalet har en viktig rolle i å sikre at knappe goder benyttes der de har størst verdi. Strømstøtteordningen innebærer en kraftig demping av prissignalet til norske husholdninger, som dermed både får svakere incentiver til å gjennomføre energisparetiltak og til å skifte strømforbruk til timer i døgnet med lavere priser (mindre knapphet). En annen mulig konsekvens av å dempe prissignalet, er at prisene (før strømstøtte) må bli enda høyere for å sikre at samlet strømforbruk tilpasses tilgangen på strøm på dager og timer med særlig knapphet.

I tiårene som kommer, og særlig årene fram mot 2030, tilsier planene for å møte klimamålene og sikre grønn omstilling en betydelig økning i det norske kraftforbruket. Dette var også et premiss for arbeidet til Energikommisjonen (NOU 2023: 3). Energikommisjonen foreslår hvordan man kan øke norsk kraftproduksjon, og peker i tillegg på et stort potensial for energieffektivisering. Også i Europa pågår en omlegging fra fossil til fornybar energi, men omstillingen er omfattende og det vil trolig

være knapphet på ren elektrisitet lenge. Framtidsmarkedet forventer at prisene på elektrisitet i Europa vil falle fra de historisk høye nivåene vi så i 2022, men at de fra 2024 vil stabilisere seg på et nivå som ligger 2-3 ganger høyere enn i perioden før prisoppgangen startet i 2021.

Eksportsatsing basert på billig og ren kraft?

Norge har forpliktet seg til ambisiøse klimamål, og regjeringen har store planer for grønn omstilling av norsk økonomi. I sitt veikart for grønt industri-løft skisserer regjeringen sine planer for grønn industriutvikling, som blant annet innebærer at Norge skal bli ledende på havvind og utvikle verdikjeder for batterier, for hydrogen og for fangst, lagring og bruk av CO₂.⁶ Regjeringen legger til grunn at tilgang til ren og rimelig kraft fortsatt skal være et konkurransefortrinn for norsk industri.⁷ I 2022 lanserte regjeringen i tillegg eksportreformen *Hele Norge eksporterer*, som kobles tett opp til arbeidet med grønt industriløft.⁸ Gjennom eksportreformen tar regjeringen i bruk store deler av virkemiddelapparatet for å stimulere eksport og eksportrettede investeringer. Målet er å øke eksporten utenom olje og gass med 50 prosent innen 2030.

Finanspolitikkutvalget påpekte i sin siste uttalelse at økt eksport ikke bør være et selvstendig mål for norsk økonomi i dagens økonomiske situasjon, med knapphet på arbeidskraft og god konkurranseevne.⁹ Målsettingen om å knytte eksportsatsingen til et grønt industriløft, der tilgang til billig kraft er et viktig konkurransefortrinn, kan også innebære sløsing med samfunnets ressurser. Når markedsprisen på elektrisitet er høy, er også alternativverdien av norsk kraft høy, uavhengig av hvor billig det er å produsere kraften. Dersom en forutsetning for grønn norsk industrivirksomhet er tilgang til billig kraft gjennom subsidierte strømpriser, eller begrensninger av strømeksporten, vil dette innebære sløsing både med strøm og andre verdifulle ressurser som arbeidskraft. Generelt bør ressursene gå dit de skaper størst verdier for samfunnet. Det kan bety at norsk kraft heller bør

⁵ Kilde: <https://www.ssb.no/energi-og-industri/energi/statistikk/elektrisitetspriser/artikler/rekordhoy-strompris-i-2022--dempet-av-stromstotte>

⁶ Kilde: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/veikart-for-gront-industriloft/id2920286/>

⁷ Kilde: Meld. St. 11 (2021–2022) *Tilleggsmelding til Meld. St. 36 (2020–2021) Energi til arbeid – langsiktig verdiskaping fra norske energiressurser.*

⁸ Kilde: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/no-skal-heile-noreg-eksportere-meir/id2930415/>

⁹ Kilde: <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/norsk-okonomi/finansdepartementets-radgivende-utvalg-f/id654149/>

eksporteres direkte enn gjennom eksport av industriprodukter. Det kan også bety at vi heller skal ta vare på verdifull natur enn å bygge ut ytterligere kraftproduksjon.

Naturmangfold må sikres

Tap av biologisk mangfold er, sammen med den globale oppvarmingen, blant vår tids største problemer. Enigheten om en global naturavtale i desember 2022 har satt naturforvaltning høyt på den internasjonale politiske agendaen. Norge har ambisiøse mål og forpliktelser i naturforvaltningspolitikken som i klimapolitikken. Mens det i noen grad er en konflikt mellom klassisk naturvern og det grønne skiftet, for eksempel ved utbygging av vindkraftanlegg, vil beskyttelse av natur gjøre økosystemer mer robuste i møte med klimaendringer. Politikktiltak innenfor en rekke sektorer har klima- og naturkonsekvenser, i positiv og negativ forstand. Klimatiltak som innebærer arealbruksendringer, som utbygging av vindkraft og planting av klimaskog på beitemark, kan true naturmangfoldet. Det er derfor viktig å se klimamål og mål knyttet til naturforvaltning i sammenheng, i vurderinger av konsekvenser av ulike politikktiltak. I tillegg kommer andre viktige hensyn slik som urfolks rettigheter.

Endret arealbruk i form av nedbygging er den viktigste årsaken til tap av naturmangfold og har også en betydelig negativ klimaeffekt. I tillegg til kostnaden ved klimautslippene kommer tap av biologisk mangfold, beitemark, rekreasjonsmuligheter og annet. Å ta hensyn til både klima- og naturkostnadene vil påvirke lønnsomheten til prosjekter som innebærer nedbygging av areal, som energianlegg eller utbygging av hyttefelt. Innføring av naturavgift er én måte å sikre at disse kostnadene tas hensyn til. En naturavgift priser de eksterne effektene av nedbygging, samtidig som den gir proveny som kan brukes til å redusere andre vridende skatter.

Klimamålene må nås, i samarbeid med EU

Norge samarbeider tett med EU og Island om å kutte klimagassutslipp i tråd med sine respektive forpliktelser. Dette samarbeidet er av stor verdi både for Norge og de andre landene. Gjennom samarbeidet om et felles kvotesystem minimeres den samlede kostnaden ved å kutte klimagassutslippene i tråd med forpliktelsene, ved at utslippskuttene skjer der de er billigst. Norge samarbeider også med EU om utslippskutt i ikke-

kvotepliktig sektor. EUs innsatsfordelingsforordning stiller her krav til hvor store utslippskutt enkelte land skal gjennomføre, men ikke hvordan. For Norge er klimagassavgifter et hovedvirkemiddel for å nå dette målet. Beregninger gjort av Kaushal og Yonezawa (2022) viser at det annonserte avgiftsnivået fram mot 2030 bare vil redusere CO₂-utslippene med omtrent ni prosent,¹⁰ noe som langt fra er tilstrekkelig for å nå Norges forpliktelser. Dersom Norge skal ta hele utslippsreduksjonen i ikke-kvotepiktig sektor innenlands, vil dette bli svært kostbart for Norge og norsk økonomi (Fæhn mfl., 2020).¹¹

Norske myndigheter bør derfor søke samarbeid med EU også om utslippskutt i ikke-kvotepiktig sektor, ettersom det vil være betydelige gevinster fra handel i utslippsreduksjoner mellom europeiske land, også for Norge. En slik mekanisme for utveksling av utslippsreduksjoner vil bidra til kostnadseffektivitet på tvers av land og næringer, på samme måte som EUs felles kvotemarked. For å sikre at klimapolitikken har bred støtte i befolkningen er det viktig med kostnadseffektivitet og at fordelingsvirkningene av klimatiltak framstår rimelige på tvers av befolkningsgrupper, sektorer og land.

Økonomisk ulikhet

Den økonomiske ulikheten er økende i mange land og har ledet til politiske diskusjoner om hvordan og i hvilken grad man ønsker å innføre tiltak for å motvirke utviklingen. Økningen i ulikhet har i stor grad vært drevet av høyere inntekt og formue blant den rikeste andelen av befolkningen. Inntektsulikheten blir mye større når man tar hensyn til inntekt som opptjenes i private selskaper, men ikke utbetales som utbytte, og ulikheten i formue blir større når man erstatter skattemessige formuesverdier av unoterte selskaper med beregnede markedsverdier. På den annen side har Norge en rekke velferdsgoder som heller ikke måles i inntekts- og formuesstatistikken. Disse inkluderer verdien av offentlige tjenester som barnehage, utdanning og helse, og formuesverdien av framtidige pensjonstelser. Å inkludere offentlig betalte tjenester som en inntekt vil isolert sett bidra til å redusere ulikheten, mens vi vet mindre om hvordan de har

¹⁰Kaushal, K.R. og H. Yonezawa. 2022. *Increasing the CO₂ tax towards 2030 Impacts on the Norwegian economy and CO₂ emissions*. Rapport 2022/43, Statistisk Sentralbyrå.

¹¹Fæhn, T., K.R. Kaushal, H. Storrøsten, H. Yonezawa, B. Bye. 2020. *Abating greenhouse gases in the Norwegian non-ETS sector by 50 per cent by 2030*. Rapport 2020/23, Statistisk Sentralbyrå.

bidratt til ulikhetsutviklingen over tid. Måten disse godene finansieres på vil dessuten også påvirke målingen av ulikhet.

Skattesystemet er et av de viktigste virkemidlene for å begrense ulikheten. Skatteutvalget som nylig la fram sin rapport (NOU 2022: 20), argumenterer for at deltakelse i arbeidsmarkedet er den viktigste faktoren for å begrense inntektsulikhet. Tiltak som kan øke arbeidstilbudet er redusert skatt på arbeid og skattelette til lavtlønte. I tillegg foreslår utvalget å gjeninnføre skatt på arv, samt øke skatten på bolig. Skattlegging av fast eiendom er lav, og særlig gjelder dette skatt på egen bolig. Selv om boligformuen er jevnere fordelt enn finansformuen, er det betydelig ulikhet i boligformue. Skatteutvalget foreslår å redusere skattefordelene for egen bolig, blant annet ved å innføre skatt på leieverdien av egen bolig og fritidsbolig. Det er viktig vurdere skattesystemet og Skatteutvalgets forslag helhetlig, og ikke se på hvert enkelt av utvalgets endringsforslag isolert.

Framover vil flere forhold trolig være sentrale for utviklingen i ulikhet, inkludert hvordan økonomisk vekst slår ut i fortjeneste og aksjeverdier for den rikeste andelen av befolkningen, utviklingen i boligpriser og eventuelle politiske endringer i skatter og overføringer, både gjennom direkte omfordelende effekter og insentivendringer. På lengre sikt vil også forhold som eierskapskonsentrasjon gjennom økonomisk mobilitet og grunnleggende sikkerhetsnett for de fattigste kunne spille viktige roller. Deltagelse i arbeidsmarkedet vil fortsatt være viktig for å motvirke fattigdom og begrense ulikhet.

Langsiktig perspektiv

Høy sysselsetting, og dermed et bredt skattegrunnlag, er en sentral forutsetning for et trygt velferds-samfunn. Sysselsettingsraten blant bosatte var i 2022 på det høyeste nivået siden 2009, og økte markant blant unge fra året før. Nivået på antall pendlere fra utlandet var imidlertid fortsatt under nivået fra før pandemien. Til tross for knappheten på arbeidskraft som deler av næringslivet stod overfor, økte BNP for Fastlands-Norge med 3,8 prosent. Noe av veksten kan tilskrives gjeninnhenting etter nedstengning under koronakrisen. Det er likevel grunn til å minne om at nesten 17 prosent av kjernegruppen i arbeidsmarkedet på 25–54 år ikke er sysselsatte, og at en om lag like høy andel av aldersgruppen 18–66 år er på helserelevante ytelser.

Norges disponible realinntekt økte med 21 prosent i 2021 og hele 34 prosent i 2022. Det skyldtes i all hovedsak bedring i bytteforholdet overfor utlandet som følge av høye priser på olje og gass. I et langsiktig perspektiv har det vist seg at bytteforholdsgevinster har blitt nøytraliserte av tilsvarende tap, og at det er volumveksten i norsk produksjon per innbygger som har vært hovedårsaken til at Norges realinntekt per innbygger i 2019, dvs. før pandemien og effektene av krigen i Ukraina slo til, var det dobbelte av 1980-nivået og 2,7 ganger 1970-nivået. I perioden 2006–2019, varierte imidlertid Norges disponible realinntekt rundt en nullvekst. En så lang periode med så svak inntektsvekst fremstår som eksepsjonell. Også andre rike land har opplevd svak økonomisk vekst etter 2005, men i årene 2013–2020 tok disse landene igjen noe av forspranget som Norge opparbeidet i årene 1990–2013. Mye av nedgangen kan spores tilbake til svak produktivitsvekst.

Det er usikkert om lav produktivitsvekst er kommet for å bli, eller om digitalisering og robotisering kan få vekstratene fra 1950-, 1960- og deler av 1990-tallet tilbake. Inntil videre bør den langsiktige økonomiske politikken ta hensyn til en sterk vekst i antall eldre, tilnærmet nullvekst i yrkesbefolkningen og svak produktivitsvekst. Kampen om ressursene skjerpes når man ikke lenger kan fordele vekst. Fremover vil normalen bli at mer til noen betyr mindre til andre.

En slik utvikling gjør det enda viktigere å utnytte knappe ressurser effektivt. Dette krever at prioriteringer baseres på gode samfunnsøkonomiske lønnsomhetsanalyser. Slike analyser utføres på mange områder, og de bør også ligge til grunn for utformingen av praktisk politikk. Mer effektiv ressursbruk vil ofte sammenfalle med høyere produktivitsvekst. Men det finnes viktige unntak, som at gjennomsnittlig arbeidsproduktivitet kan øke ved at lavproduktive støtes ut av arbeidsmarkedet.

Til tross for skjerpet konkurranse om knappe ressurser er og vil Norge trolig forbli blant landene med verdens aller rikeste gjennomsnittsinbyggere. Vi lever dessuten i en demokratisk rettsstat med en offentlig sektor som i hovedsak fungerer godt. Avveiningene norsk økonomi står over for er derfor udramatiske sammenlignet med de fleste andre land.

1. Konjunkturutviklingen internasjonalt

Sannsynligheten for et større internasjonalt økonomisk tilbakeslag har den siste tiden blitt noe redusert. Årsakene til dette er flere. Kinas økonomiske utsikter er bedret. Energikrisen i Europa ser ut til å bli mindre alvorlig enn fryktet. I USA ser husholdningenes kjøpelyst i liten grad ut til å være hemmet av redusert kjøpekraft og høyere renter. Våre prognoser for den økonomiske aktiviteten hos våre handelspartnere er som følge av dette noe oppjustert siden sist, og samlet vil den ligge nær den beregnede BNP-trenden gjennom hele prognoseperioden, se figur 1.2.

Europeiske gasspriser har falt med hele 85 prosent siden toppnoteringene i august i fjor, godt hjulpet av mildt vær, god lagringskapasitet for energi og innsats for å erstatte tapet av gass fra Russland med gass fra andre land. Selv om prisene fortsatt er høye historisk sett, har prisfallet bidratt til å forbedre de økonomiske utsiktene på kort sikt.

Utviklingen hos våre handelspartnere har likevel vært preget av levekostnadskrise og krigen i Ukraina. Den økonomiske veksten har vært fallende, mens høy inflasjon har redusert levestandarden til mange. Misnøyen har bredt om seg, og i mange land demonstreres det mot alt fra nedbygging av det offentlige helsevesenet og økt privatisering, til reduserte sosiale rettigheter og våpenforsendelser til Ukraina.

BNP i Tyskland og Italia falt med henholdsvis 0,4 og 0,1 prosent i 4. kvartal i fjor, noe som plasserer to av eurosonens største økonomier på randen av en resesjon. Nedgangen i Tyskland skyldtes kraftig fall både i investeringene, eksporten og i husholdningenes konsum. Med en nedgang på 0,5 prosent i 4. kvartal, opplevde Sverige det sterkeste fallet blant våre handelspartnere. Nedgangen var relativt bredt basert og kommer i kjølvannet av en kraftig og pågående boligmarkedskorreksjon. Foreløpige tall for veksten i 4. kvartal var derimot uventet sterk i Danmark. Veksten i Spania og Frankrike holdt seg også godt oppe i 4. kvartal, men dette skyldtes i stor grad et kraftig fall i importen som kan tyde på at etterspørselen blant virksomheter og husholdninger er i ferd med å svekkes. Husholdningenes konsum falt ellers også kraftig i både Frankrike og Spania. Veksten i euroområdet som helhet ble

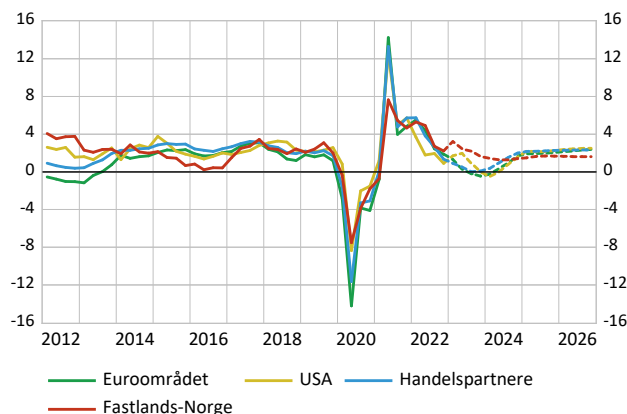
svakt negativ i 4. kvartal, etter at vekstanslaget for Tyskland nylig ble nedrevidert.

Også i OECD-området for øvrig var det tegn til svak utvikling i 4. kvartal. Den amerikanske økonomien fortsatte riktignok å vokse med rundt 0,7 prosent fra forrige kvartal, litt ned fra en vekst på 0,8 prosent kvartalet før. Det var sterk vekst i husholdningenes konsum i 4. kvartal, men en dekomponering av tallene kan tyde på at økonomien står overfor et nært forestående omslag og at etterspørselen blant virksomheter og husholdninger er i ferd med å svekkes. En relativt sterk oppgang i den amerikanske detaljhandelen i oktober ble etterfulgt av et fall på i overkant av én prosent i både november og desember. I januar i år tok den seg opp med 3 prosent, men 12-månedersveksten fortsatte å avta. Dekomponeringen av nasjonalregnskapstallene viser at veksten i 4. kvartal i USA var understøttet både av lageroppbygging og et kraftig importfall, begge er forhold som på lengre sikt kan tenkes å virke hemmende på veksten.

Etter en periode med svært svak og sågar negativ kvartalsvekst siden 2. kvartal i fjor, fortsatte den britiske veksten å utebli i 4. kvartal i fjor. Månedstall fra det britiske statistikkbyrået viser dessuten at britenes BNP falt fra desember til januar med hele 0,5 prosent. Også i Japan er utviklingen for tiden svak. Riktignok vokste økonomien med i underkant av 0,2 prosent i 4. kvartal i fjor, men

Figur 1.1. BNP-vekst med prognoser. Utvalgte land

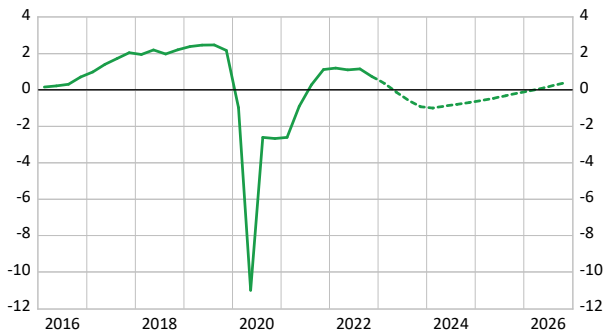
Endring fra samme kvartal året før i prosent

Kilde: Macrobond og Statistisk sentralbyrå

Figur 1.2. BNP, handelspartnere

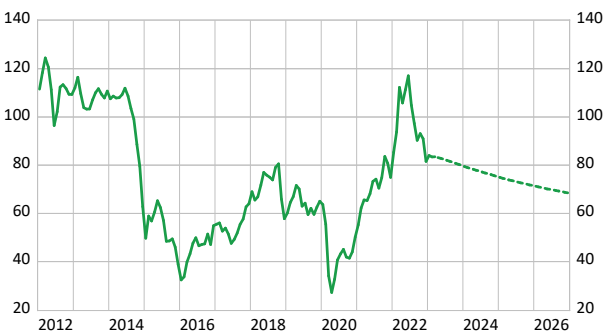
Avvik fra beregnet trend i prosent, kvartalsfrekvens

Kilde: Macrobond og Statistisk sentralbyrå

Figur 1.3. Oljepris. Brent Blend

USD per fat

Kilde: Macrobond og Statistisk sentralbyrå

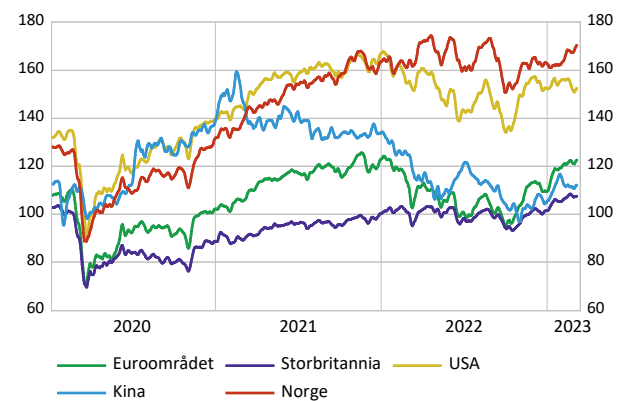
oppgangen kom i kjølvannet av et fall på rundt 0,3 prosent kvartalet før.

Veksten i Kina forventes å ta seg kraftig opp i år sammenliknet med 2022, både som følge av at nulltoleransepolitikken overfor koronasmitte nå er over, og en langt mer ekspansiv finans- og pengepolitikk. En likviditetskrise i eiendomssektoren og mange år med sporadiske nedstengninger har imidlertid satt sitt preg på verdens nest største økonomi. Mange små og mellomstore arbeidsgivere har som følge av dette blitt nødt til å legge ned sine virksomheter. Sammen med lavere forventet eksport til USA og Europa på grunn av lav global økonomisk vekst, gjør dette at det er usikkert hvor sterk innhentingen blir.

I både USA og eurosonen er det nå klare tegn til at inflasjonen har passert toppen. 12-månedersveksten i de amerikanske konsumprisene falt fra en topp på like i underkant av 9 prosent i juni i fjor til 6,4 prosent i januar i år, mens konsumpris-

Figur 1.4. Aksjekurser. Utvalgte land

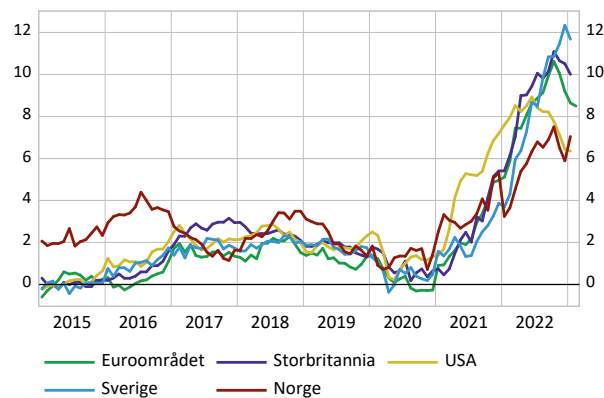
Indeks, 2017 = 100

Kilde: Macrobond og Statistisk sentralbyrå

Figur 1.5. Inflasjon. Utvalgte land

Endring i KPI fra samme måned året før i prosent

Kilde: Macrobond

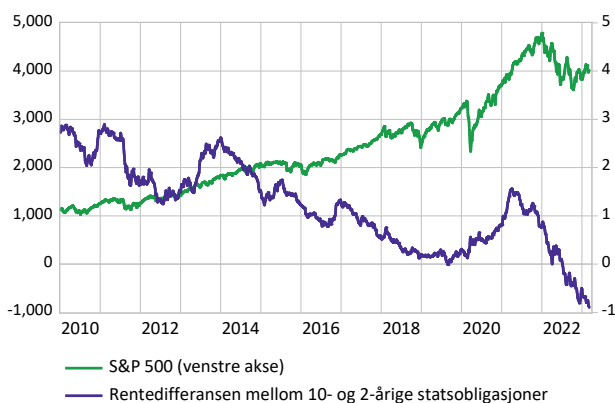
veksten i eurosonen i februar ble registrert til 8,5 prosent, ned fra 10,6 prosent så sent som i oktober i fjor.

Fallet i den amerikanske inflasjonsraten i januar i år var imidlertid langt svakere enn i de foregående månedene, hvilket i stor grad skyldes høy prisvekst på en del tjenester, deriblant husleie som er den største komponenten i konsumprisindeksen. Prisøkningen på varer under pandemien og senere som følge av krigsutbruddet i Ukraina ser ut til å ha vært midlertidig og har i det siste bidratt til å trekke inflasjonen kraftig ned i USA.

Lønninger utgjør en større andel av kostnadene i produksjon av tjenester enn av varer. Høy og vedvarende prisvekst på tjenester vil derfor trolig føre til at den amerikanske sentralbanken (Fed) i sin politikktøvelse i større grad enn tidligere vil rette sitt fokus mot arbeidsmarkedet og lønnsdannelsen. Den siste tids oppgang i aksjemarkedet kombinert med tegn til at økonomiene ikke

Figur 1.6. USA. Aksjekurs og rentedifferanse

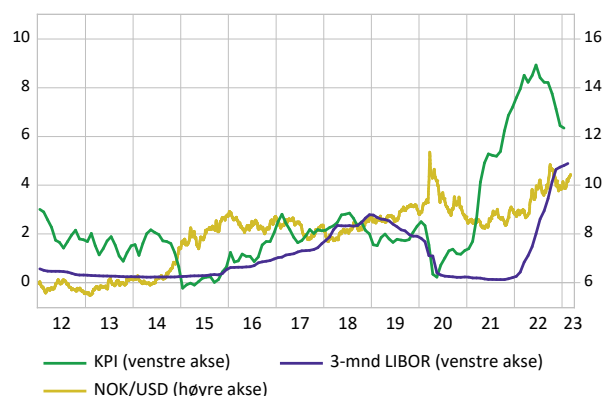
Venstre akse: indeks. Høyre akse: prosentpoeng

Kilde: Macrobond

Figur 1.7. USA. Inflasjon, rente og valutakurs

Venstre akse: prosent. Høyre akse: kroner

Kilde: Macrobond

er i ferd med å bremse opp så mye som enkelte hadde sett for seg, vil kunne gjøre det lettere for sentralbankene å føre en stram pengepolitikk. Med et arbeidsmarked som er svært stramt og en lønnsvekst som i liten grad viser tegn til å ville avta, er det mye som tilsier at Fed kommer til å heve styringsrenta ytterligere framover og at den vil bli holdt oppe på et høyt nivå over en lengre periode.

Tilstrammingene i pengepolitikken har imidlertid hatt en sterk negativ innvirkning på boligmarkedet i USA. Salget av både brukte og nye boliger faller nå raskere enn under finanskrisen. Et fall i husleiepriser vil etter hvert også bidra til at prisveksten avtar.

Godt understøttet av fortsatt fallende energipriser fortsatte inflasjonen i euroområdet å falle fra 8,6 i januar til 8,5 prosent i februar. Med høy og fortsatt stigende prisvekst på matvarer, og nå også tegn til høyere prisvekst på tjenester, var imidlertid fallet mindre enn i måneden før. Kjerneinflasjonen, som ser bort ifra prisene på energi, mat og alkohol og tobakk, steg dessuten i samme periode fra 5,2 til 5,6 prosent. Lønnsveksten ser ut til å bli stadig mer bredt anlagt og ble i oktober 2022 målt til 5,2 prosent – langt høyere enn veksten før pandemien. For å hindre at et vedvarende inflasjonspress bygger seg opp, og i tråd med uttalelser fra den europeiske sentralbanken (ESB), legger vi derfor til grunn at ESB fortsetter å heve renta til en rentetopp på 4 prosent i løpet av første halvdel av inneværende år. I våre prognoser er inflasjonen ventet å falle til 5,5 prosent som årsgjennomsnitt i år, og videre til henholdsvis 2,5 og 2 prosent de to neste årene. Den fallende inflasjonen har sammenheng

med at de europeiske prisene på naturgass nå har falt til sitt laveste nivå på over 18 måneder og at terminmarkedet indikerer en relativt flat utvikling framover (se boks 1.1). En annen viktig grunn til at inflasjonen vil falle er at prisveksten som målt ved 12-månedersvekstraten ikke lenger vil referere tilbake til perioden før Russlands invasjon av Ukraina. Gitt fravær av nye impulser vil dette også føre til at den samlede inflasjonen vil falle ytterligere i tiden som kommer.

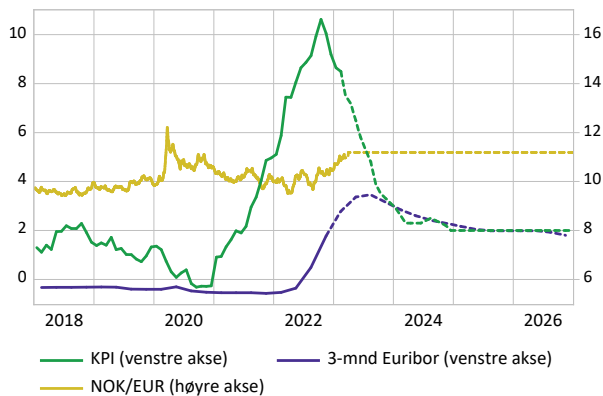
Til tross for den pågående pengepolitiske tilstrammingen i mange vestlige land, svak bedriftsinntjening i USA, og nå tegn til ny korreksjon i aksjemarkedet, må oppgangen i aksjemarkedet siden oktober i fjor karakteriseres som sterk. Denne oppgangen må sees i sammenheng med omleggingen av smittevernpolitikken i Kina, lavere inflasjon i USA og tilførselen av likviditet fra sentralbankene i Kina (PBOC) og Japan (BOJ). Tilførselen av likviditet fra PBOC og BOJ har vært enorm. Bare i løpet av desember i fjor og januar i år frigjorde PBOC likviditet til en verdi som var hele 3,5 ganger høyere enn verdien av de totale tilførselene foretatt over de siste to årene samlet.

I et forsøk på å holde rentene på japanske statsobligasjoner nede, injiserer BOJ for tiden også penger i det finansielle systemet som mer enn motvirker den globale effekten av Feds og ESBs likviditetspolitikk alene. Dette er en politikk som skaper nedsiderisiko.

Usikkerheten om utviklingen framover er stor. På den ene siden er arbeidsmarkedet stramt i mange land i Europa og i USA. Ved utgangen av fjoråret

Figur 1.8. Euroområdet. Inflasjon, rente og valutakurs

Venstre akse: prosent. Høyre akse: kroner

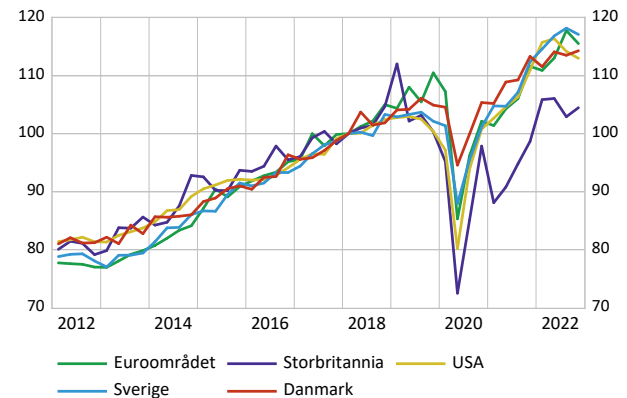
Kilde: Macrobond

falt ledigheten i euroområdet faktisk til det laveste nivå som noen gang er registrert, og i USA falt ledighetsraten til 3,4 prosent i januar i år – det laveste nivået på over 50 år. På den annen side har ledigheten i USA aldri vært så lav som i dag uten at dette har ført til at økonomien etter noe tid har gått inn i en resesjon.

Til tross for et fortsatt stramt arbeidsmarked og få tegn til at husholdningene er i ferd med å redusere sine kjøp, er det flere viktige indikatorer som tyder på at amerikansk økonomi vil gå inn i en resesjon om ikke lenge. Mens den nye ordrekomponenten i innkjøpsjefsindeksen for tjenestesegmentet steg til i overkant av 60 i januar og således indikerer sterk ekspansjon, fortsatte den tilsvarende delindeksen for industrien å falle til ned mot 40. Selv om den siden den gang har steget noe igjen, er dette et nivå som tidligere kun har vært forbundet med offisielt erklærte resesjoner. Differansen mellom rentene på amerikanske statsobligasjoner med løpetid på henholdsvis 2 og 10 år er en viktig finansiell indikator. En negativ verdi på denne, det vil si at renta på toårige amerikanske statsobligasjoner er høyere enn renta på tilsvarende tiårige obligasjoner, har sammenfalt med alle resesjoner i USA etter 1978. For tiden ligger denne indikatoren på i underkant av -0,8, et nivå ikke sett siden april i 1981, like i forkant av det som senere skulle vise seg å bli en av de mest langvarige og alvorlige resesjonene i amerikansk etterkrigstidshistorie. En annen indikator er den ledende indikatoren til Conference Board. Også denne indeksen ligger for

Figur 1.9. Import. Utvalgte handelspartnere

Sesongjustert. Indeks, 2018K1 = 100

Kilde: Macrobond

tiden på et nivå som indikerer en resesjon i løpet av året. Også Bloombergs resesjonsmodell tyder nå på at sannsynligheten for en resesjon i USA i løpet av inneværende år er svært høy.

Det ser likevel ut til at det blir en relativt myk landing og enkelte indikatorer viser tegn til at aktiviteten noen steder kan ta seg opp. I euroområdet gjelder dette spesielt en rekke stemningsindekser. For eksempel viste eurosonens sammensatte innkjøpsjefsindeks en økning i den samlede aktiviteten både i januar og februar i år. Ifølge en rekke stemningsindekser har også konsumentene blitt mer positive med hensyn til framtidsutsiktene, både for sin egen del og for landets økonomi.

I Storbritannia falt derimot stemningen både blant forbrukerne og innkjøpsjefene videre i januar. En rekke streiker og demonstrasjoner, kombinert med et nasjonalt helsevesen i krise og vedvarende høye energi- og matvarepriser, bidro til å legge en demper på stemningen.

Med disse utviklingstrekkene for internasjonal økonomi har vi lagt til grunn et noe mer optimistisk konjunkturforløp enn tidligere. Sysselsettingen og den økonomiske aktiviteten er for tiden høy hos mange av våre handelspartnere. På kort sikt ventes den økonomiske veksten å avta og i noen land vil aktiviteten sannsynligvis også reduseres. Det ser likevel ut til at den økonomiske aktiviteten samlet for våre handelspartnere forblir nær trend ut prognoseperioden.

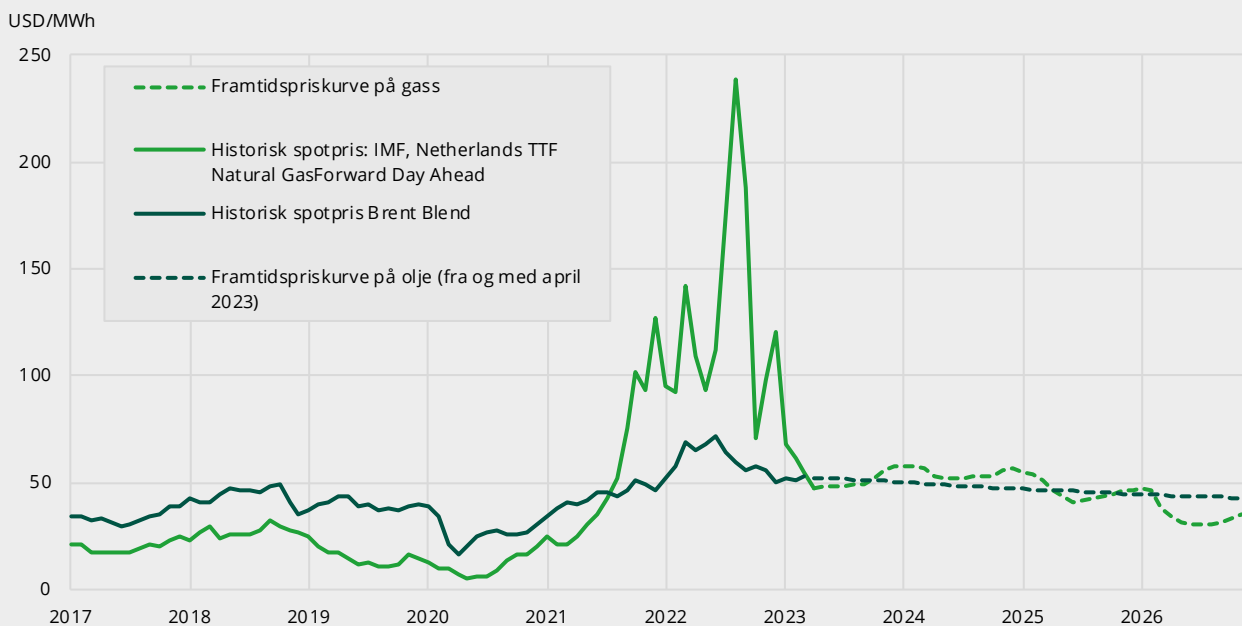
Tabell 1.1. Makroøkonomiske anslag fra IMF og Statistisk sentralbyrå (SSB). Årlig endring i prosent

	BNP-vekst											Prognoser			
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Euroområdet															
SSB	-0,8	-0,2	1,6	2,2	1,8	2,8	1,8	1,6	-6,3	5,3	3,5	0,2	0,7	2	2,3
IMF												0,7	1,6		
USA															
SSB	2,3	1,8	2,3	2,7	1,7	2,2	2,9	2,3	-2,8	5,9	2,1	1,1	0,5	2,2	2,4
IMF												1,4	1,0		
Sverige															
SSB	-0,3	1,2	2,8	4,2	1,8	2,8	2,0	2,0	-2,3	5,2	2,7	-0,6	1,4	2,2	2,0
IMF												-0,1	2,1	2,3	1,9
Storbritannia															
SSB	1,4	1,8	3,2	2,4	2,2	2,4	1,7	1,6	-11,0	7,6	4,0	-0,5	1,0	1,7	1,9
IMF												-0,6	0,9		
Kina															
SSB	7,6	7,8	7,4	7,3	6,8	7,0	6,8	6,0	1,7	8,9	3,1	5,9	5,1	5,0	5,0
IMF												5,2	4,5		
Handelspartnere¹															
SSB	0,6	1,1	2,4	2,9	2,3	3,0	2,3	2,0	-4,9	5,8	3,3	0,4	1,2	2,2	2,3
IMF															
Prisvekst															
Euroområdet															
SSB	2,5	1,4	0,4	0,2	0,2	1,5	1,8	1,2	0,3	2,6	8,4	5,5	2,5	2,0	2,0
IMF												5,7	2,7	2,2	1,9

¹ Euroområdet, Sverige, USA, Storbritannia, Danmark, Kina, Sør-Korea, Polen, Russland og Japan.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og World Economic Outlook (januar 2023), IMF.

Historisk og framtidspå naturgass i Europa og olje (Brent Blend)

Kilde: Intercontinental Exchange (CE), International Monetary Found (IMF)

Russland eksporterte noe over 8 millioner fat råolje daglig før sanksjonene. Fallet i eksporten var i januar på under 5 prosent. Dette skyldes at reduksjonen i importen til mange vestlige land har blitt oppveid av økt eksport til Kina, India, andre asiatiske land og Tyrkia. EU importerer nå verken råolje eller oljeprodukter direkte fra Russland. Det er usikkert hvordan oljeproduksjonen i Russland vil utvikle seg i tiden framover. IEA forventer at produksjonen vil falle med om lag 1 million fat per dag i 2023. EU og G7-landene inkludert Australia har innført et pristak på russisk råolje, noe som gjør at sjøbasert transport av russisk Ural-olje tillates til tredjeland dersom prisen holder seg under 60 dollar per fat. Selges oljen for mer, forbys tjenester som forsikring, finansiering og teknisk assistanse. Prisene på Ural-olje har stort sett ligget under pristaket, i tillegg til at den har vært solgt med prisavslag. Russland har signalisert at de vil redusere eksporten med 0,5 millioner fat per dag fra og med mars som følge av mindre leveranser til land som støtter pristaket. EU og G7-landene inkludert Australia har også innført et pristak på russiske oljeprodukter.

De samlede kommersielle lagrene av råolje og oljeprodukter i OECD var i desember høyere enn det lave nivået i mars 2022, men er fortsatt under gjennomsnittsnivået de siste 5 årene. Dersom OPEC holder produksjonen konstant fra og med februar, vil de samlede globale lagrene av råolje antakeligvis falle gjennom 2023, og spesielt gjennom andre halvår. Dette kan, isolert sett, legge et press oppover på oljeprisen.

Den ledige produksjonskapasiteten i oljemarkedet finnes først og fremst i Saudi-Arabia og til dels i De forente arabiske emirater, og er i overkant av 3 millioner fat per dag. Dermed er det rom for at ytterligere produksjonsbortfall, for eksempel i Russland, kan bli møtt med økt OPEC-produksjon.

Framtidspå Brent Blend er utgangspunktet for vårt anslag for utviklingen i oljeprisen. Nå indikerer denne at prisen vil falle til om lag 70 dollar i 2026.

I 2020 importerte EU 41 prosent av sitt totale konsum av naturgass fra Russland.¹ Siden Russlands invasjon av Ukraina

har gassimporten fra Russland blitt betydelig redusert. I november 2022 var Russlands andel av EUs gassimport om lag 13 prosent.² Dette har i hovedsak blitt kompensert av en kraftig økning i importen av flytende naturgass (LNG) spesielt fra USA, men også til dels fra Qatar og Nigeria. De to største leverandørene av gass via rørledninger til EU er Norge og Algerie. Regnet som gjennomsnittet mellom januar og november i 2022, sto Norge og Algerie for henholdsvis 25 prosent og 12 prosent av importen til EU. LNG utgjorde over 26 prosent av den samlede importen av gass til EU i samme periode. Russland har tidligere uttalt at de kan komme til å kutte gass-eksporten via Ukraina, som er den eneste gjenværende ruten for levering til vesteuropeiske markeder.

Gass brukes i kraftproduksjon, i prosessindustri og til oppvarming. Over 30 prosent av husholdningene i EU bruker gass til å varme opp hjemmene sine. EUs importrestriksjoner mot Russland førte til at gassprisen på TTF-børsen i Nederland i november i fjor var nesten seks ganger høyere enn gjennomsnittsprisen fra 2016 til 2021. En mild vinter og økt LNG-import har ført til nesten fulle lagre, og gassprisen nå i mars er bare dobbelt så høy som denne gjennomsnittsprisen.

Økningen i naturgassprisen i EU påvirker norsk økonomi primært gjennom en historisk høy naturgasseksport. Verdien av norsk naturgasseksport i august 2022 var om lag 14 ganger høyere enn den gjennomsnittlige månedsverdien i 2019, mens den i januar 2023 var 5 ganger så høy på grunn av fallende gasspriser.³ Isolert sett vil høye naturgasspriser også føre til høye importpriser på varer hvor naturgass er en stor priskomponent, slik som kunstgjødsel. Framtidspårisene indikerer at markedet forventer en pris på naturgass i 2023 og 2024 i Europa om lag på dagens nivå, samt en prisreduksjon i løpet av 2025 og 2026. Prisen i 2026 forventes å være om lag 40 prosent over gjennomsnittsprisen i perioden 2017–2021. Prisutviklingen i 2023 vil avhenge av i hvilken grad gasslagrene fylles opp til neste vinter på tross av lave leveranser fra Russland.

² European Council (2023): <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/>.

³ Kilde: Statistisk sentralbyrå (2023): [Utenrikshandel med varer](https://www.ssb.no/utenrikshandel/med-varer/).

¹ Kilde: Macrobond.

2. Konjunkturutviklingen i Norge

2022 var preget av høy inflasjon og innhenting av den økonomiske aktiviteten etter pandemien. Ved utgangen av 2021 førte omikronvarianten og nye smitteverntiltak til et nytt fall i den økonomiske aktiviteten. BNP Fastlands-Norge tok seg imidlertid kraftig opp fra og med mars 2022 i forbindelse med bortfallet av de siste smitteverntiltakene.

Siden har oppgangen fortsatt i et mer moderat tempo, og i desember i fjor var BNP Fastlands-Norge 4,9 prosent høyere enn i februar 2020 og om lag i samsvar med det vi anser som et trendnivå, se figur 2.1. Samtidig har inflasjonen målt ved konsumprisindeksen steget til nivåer som ikke er observert siden 1980-tallet som følge av høy

Tabell 2.1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Regnskapstall. Vekst fra forrige periode. Prosent

	2021	2022	Sesongjustert			
			22:1	22:2	22:3	22:4
Realøkonomi						
Konsum i husholdninger mm.	4,4	6,8	-3,9	3,2	0,6	5,6
Konsum i offentlig forvaltning	5,0	0,1	-1,7	0,5	0,0	0,9
Bruttoinvesteringer i fast realkapital	-0,8	4,4	0,7	0,3	0,5	2,1
Utvinning og rørtransport	-2,1	-5,5	-11,1	3,4	-2,1	8,8
Fastlands-Norge	1,7	6,6	2,1	0,5	1,1	1,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,0	4,8	-1,9	1,8	0,5	3,2
Eksport	5,8	5,9	-2,9	2,5	4,7	-0,8
Tradisjonelle varer	4,6	-0,3	-2,4	0,9	5,9	-0,7
Råolje og naturgass	2,9	0,3	-3,1	0,9	3,4	-1,6
Import	1,7	9,3	-4,5	5,7	3,4	2,6
Tradisjonelle varer	5,7	2,5	-2,7	4,1	3,5	2,6
Bruttonasjonalprodukt	3,9	3,3	-0,8	1,1	1,3	0,2
Fastlands-Norge	4,2	3,8	-0,4	1,2	0,6	0,8
Arbeidsmarkedet						
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	2,5	3,8	0,5	0,8	0,4	0,4
Sysselsatte personer	1,2	3,9	0,9	0,6	0,5	0,4
Arbeidsstyrke ²	1,2	1,4	0,6	0,2	-0,1	-0,1
Arbeidsledighetsrate, nivå ²	4,4	3,2	3,3	3,2	3,2	3,2
Priser og lønninger						
Årslønn	3,5	4,4
Konsumprisindeksen (KPI) ³	3,5	5,8	1,2	2,0	1,9	1,3
KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) ³	1,7	3,9	1,0	1,4	1,7	1,5
Eksportpriser tradisjonelle varer	13,2	29,1	12,4	4,2	1,2	0,7
Importpriser tradisjonelle varer	5,3	18,0	7,7	4,5	3,4	-0,2
Utenriksregnskap						
Driftsbalansen, milliarder kroner ⁴	574	1691	393	345	592	361
MEMO (ujusterte nivåttall)						
Norges Banks styringsrente (nivå)	0,1	1,3	0,5	0,8	1,5	2,4
Utlånsrente, rammelån med pant i bolig ⁵	0,5	0,7	2,3	2,5	2,9	3,8
Råoljepris i kroner ⁶	609	951	864	1 052	973	903
Importveid kronekurs, 44 land, 1995=100	108,8	110,0	107,1	109,8	110,8	112,3
NOK per euro	10,16	10,10	9,92	10,04	10,06	10,39

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i Fastlands-Norge.

² Ifølge AKU.

³ Prosentvis vekst fra samme periode året før.

⁴ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.

⁵ Gjennomsnitt for perioden.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Norges Bank.

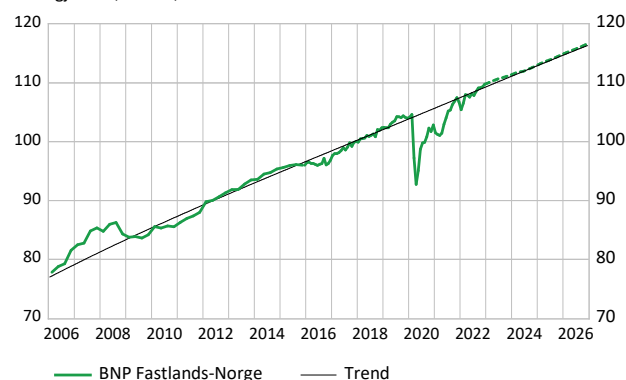
importert prisvekst samtidig som arbeidsledigheten har falt til nivåer vi normalt forbinder med høykonjunkturer. Nå står norsk økonomi trolig foran et vendepunkt. Vår prognose viser at veksten i den økonomiske aktiviteten vil bli lavere, arbeidsledigheten vil øke litt og inflasjonen vil avta gjennom 2023. Med dette bildet vil aktiviteten i norsk økonomi forbli nær trend fram til 2026.

Prisveksten har holdt seg oppe i begynnelsen av 2023 etter å ha økt overraskende mye gjennom fjoråret, se boks 2.6. Prisøkningen de siste månedene, målt ved veksten i konsumprisindeksen justert for energivarer og avgiftsendringer (KPI-JAE), er den høyeste som noen gang er registrert for dette prismålet etter at det ble innført tidlig på 2000-tallet. Som følge av høye energipriser, har veksten i den samlede inflasjonen (KPI) gjennomgående ligget klart over veksten i KPI-JAE de siste månedene. Inflasjonstoppen ser ut til å være nådd. Prisveksten på flere innsatsvarer og -tjenester har allerede stoppet opp og noen priser har falt den siste tiden. Prisveksten internasjonalt ser ut til å avta og prisen på naturgass i Europa har falt kraftig siden toppen i september. Dette påvirker den importerte prisveksten her hjemme, og terminmarkedet for både olje og elektrisitet indikerer litt lavere priser i årene framover. Økte renter vil også bidra til å dempe prispresset. I 2023 venter vi at årsveksten i KPI-JAE øker ytterligere til 5,4 prosent, mens et forventet moderat fall i husholdningenes energipriser bidrar til at KPI-veksten blir lavere og nær 5 prosent, men begge med klart fallende tendens gjennom året. Mot slutten av året ventes 12-månedersveksten i KPI-JAE å komme ned under 4,5 prosent. En svak valutakurs har løftet banen for den underliggende prisstigningen. Veksten i KPI-JAE ventes å falle videre gjennom 2024 og kommer ned mot inflasjonsmålet på 2 prosent gjennom første halvår 2025.

Styringsrenta, som var 0 prosent under pandemien, er for tiden 2,75 prosent etter å ha blitt satt opp i flere runder fra september 2021. Norges Bank har i stor grad begrunnet de seneste renteøkningene med at det er viktig å få ned inflasjonen. Men sentralbanken skal ifølge mandatet også ta hensyn til at en høyere rente vil dempe aktiviteten i norsk økonomi slik at flere blir arbeidsledige på kort til mellomlang sikt. Avveilingen er spesielt krevende i en tid med økt internasjonal prisvekst (se boks 2.1). I avveilingen mellom disse hensynene

Figur 2.1. BNP Fastlands-Norge og beregnet trend

Sesongjustert, indeks, 2020 = 100

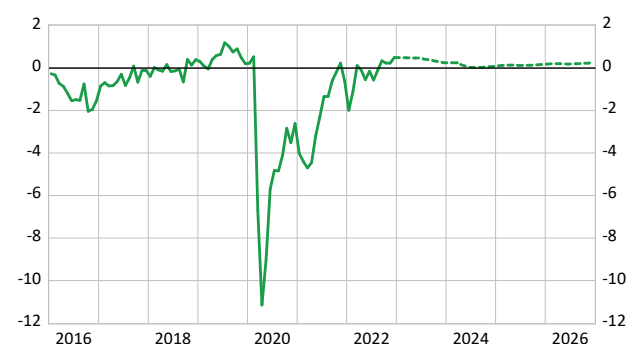

* Kvartalstall før 2016, månedstall deretter. Trenden er beregnet med et HP-filter (lambda = 40 000 på kvartal), men slik at trenden ikke påvirkes direkte av aktivitetsutviklingen i 2020 og 2021

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.2. BNP Fastlands-Norge

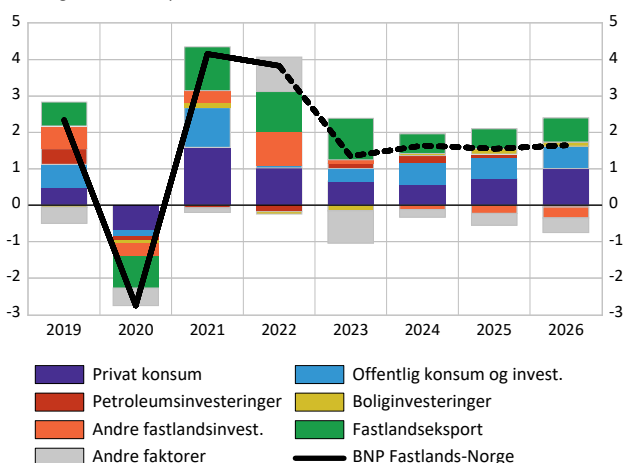
Avvik fra beregnet trend-BNP i prosent, månedsfrekvens

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.3. Bidrag til vekst i BNP Fastlands-Norge importjustert

Endring fra året før i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Etterspørselsbidragene er regnet ut ved å finne endringen i hver variabel, trekke ut den direkte og indirekte importandelen, og deretter dele på nivået til BNP Fastlands-Norge i perioden før. Metoden som brukes er dokumentert i [Konjunkturtendensene 2019/1, boks 2.4 \(PDF\)](#). Alle tall er sesongjusterte og i faste priser.

Fastlandseksport er definert som samlet eksport minus eksport av råolje, naturgass og frakttjenester i utenriks sjøfart.

Andre faktorer inkluderer lagerendring og statistiske avvik.

Tabell 2.2. Vekst i BNP Fastlands-Norge og importjusterte bidrag fra etterspørselskomponenter.¹ Prosentpoeng, årlig rate

	KNR-tall				Prognose			
	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
BNP Fastlands-Norge	2,3	-2,8	4,2	3,8	1,3	1,6	1,5	1,6
hvorav bidrag fra:								
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	0,5	-0,7	1,6	1,0	0,7	0,6	0,7	1,0
Konsum og investeringer i offentlig forvaltning	0,6	-0,2	1,1	0,1	0,3	0,6	0,6	0,6
Oljeinvesteringer	0,4	-0,1	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,1	0,0
Boliginvesteringer	-0,1	-0,1	0,2	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,1
Andre fastlandsinvesteringer	0,6	-0,3	0,3	0,9	0,1	-0,1	-0,2	-0,3
Fastlandseksport ¹	0,7	-0,9	1,2	1,1	1,1	0,5	0,5	0,7
Andre faktorer ¹	-0,4	-0,5	-0,1	0,9	-0,9	-0,2	-0,3	-0,4

¹ Se forklaring under figur 2.3.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

har sentralbanken signalisert at styringsrenta økes i mars 2023 med 0,25 prosentpoeng. Mest sannsynlig vil renta økes ytterligere ved rentebeslutningen i juni, og dersom inflasjonen faller gjennom 2. kvartal slik våre prognoser viser blir 3,25 prosent trolig rentetoppen. På sikt vil sannsynligvis renta reduseres som følge av økende arbeidsledighet og lavere inflasjon, og i løpet av 2024 vil den kunne havne ned mot 2 prosent.

I Nasjonalbudsjettet 2023 var det lagt opp til et budsjett som var nær nøytralt. Dette innebar at veksten i offentlig konsum og investeringer ville bli noe lavere enn trendveksten i år. I budsjettet var det antatt at inflasjonen målt ved veksten i KPI ville bli 2,8 prosent i 2023, men allerede da budsjettet ble lagt fram var det klart at dette anslaget mest sannsynlig var for lavt. Som følge av tiltakende prisvekst gjennom høsten varslet regjeringen 3. februar i år at budsjettet vil prisjusteres i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett slik at det offentlige tjenestetilbudet blir om lag som forutsatt da Stortinget vedtok budsjettet. Endringene er innbakt i våre anslag for offentlig konsum og investeringer i 2023. Økte gasspriser i forbindelse med krigen i Ukraina bidrar til økt finanspolitisk handlingsrom. Den samlede veksten i offentlig konsum og investeringer vil dermed trolig vokse mer enn trendveksten i økonomien fram til 2026 samtidig som oljepengebruken holder seg godt innenfor 3 prosent av oljefondets verdi.

Husholdningenes konsum, som utgjør rundt halvparten av BNP Fastlands-Norge, vokste hele 6,8 prosent i fjor, til tross for høy prisvekst på en rekke varer og tjenester. Samtidig som tjenestekonsumet lå på et svært lavt nivå under koronapandemien, var varekonsumet på et rekordhøyt nivå. Mot slutten av 2022 kom forholdet mellom vare- og

tjenestekonsumet, når vi ser bort fra de ekstraordinært mange bilkjøpene i desember som følge av innføringen av avgifter på elbiler, nesten tilbake til nivået før koronapandemien. Nordmenns konsum i utlandet, som i likhet med tjenestekonsumet falt kraftig under koronapandemien, tok seg også opp i løpet av 2022 og lå mot slutten av fjoråret noe høyere enn i 2019. Husholdningenes konsum dempes i år av høyere renter, høy inflasjon og fallende realboligpriser, og ventes kun å øke med rundt 1 prosent. Ifølge våre prognoser vil veksten i realdisponibel inntekt ta seg opp fra 2024 i takt med at inflasjonen faller. Dette bidrar til at konsumveksten øker gradvis fra rundt 1 prosent i år til rundt 3 prosent i 2026. Spareraten vil ta seg opp gjennom prognosebanen fra et lavt nivå i 2023.

Næringsinvesteringene utgjør om lag 13 prosent av BNP Fastlands-Norge, men bidrar normalt mer til konjunkturutviklingen enn det denne andelen skulle tilsi. De siste to årene har næringsinvesteringene vokst betydelig. Det er spesielt innen tjenester at investeringsveksten har vært høy, men også innenfor industrien har det tilkommet flere store enkeltprosjekter. Virksomhetene i industrien melder om fortsatt vekst i innværende år. Spesielt i metallindustri og gummi, plast og mineralsk industri meldes det om store investeringsprosjekter. Også innen kraftforsyning er det ventet investeringsoppgang i år, men blant tjenestenæringene ser det ikke ut til at nye investeringsprosjekter vil veie opp for at eksisterende prosjekter ferdigstilles. Høyere renter og lavere vekst internasjonalt vil legge en demper på investeringene. Selv om næringsinvesteringene samlet er ventet å falle litt de neste årene, er ikke fallet større enn at nivået mest sannsynlig blir litt høyere i 2026 enn det var i 2019 før koronapandemien inntraff.

Tabell 2.3. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2022–2026. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår

	Regn- skap 2022	Prognoser										
		2023			2024			2025			2026	
		SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB	FIN	SSB	NB
Realøkonomi												
Konsum i husholdninger mm.	6,8	1,2	-1,5	1,4	1,5	0,5	2,3	2,2	2,8	..	3,0	..
Konsum i offentlig forvaltning	0,1	1,2	0,4	1,3	1,7	2,0	..	1,7	1,1	..	2,0	..
Bruttoinvestering i fast realkapital	4,4	1,8	..	0,3	1,9	..	3,5	0,6	-1,1	..
Utvinning og rørtransport	-5,5	5,0	4,0	-2,2	6,0	12,0	7,8	3,0	2,0	..	-1,5	..
Næringer	14,5	1,4	-0,9	0,3	-1,7	-0,2	4,1	-3,3	3,0	..	-4,6	..
Bolig	-1,4	-3,2	-4,8	1,6	1,2	1,6	0,3	3,3	3,6	..	2,5	..
Offentlig forvaltning	0,9	1,1	..	0,8	4,3	3,3	2,2	..
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ¹	4,8	0,9	-1,0	1,3	1,4	1,0	2,1	1,6	2,3	..	1,8	..
Eksport	5,9	4,8	..	5,6	2,3	..	2,3	1,8	1,2	..
Tradisjonelle varer ²	-0,3	5,3	4,5	4,1	3,1	2,1	3,5	3,3	3,0	..	3,6	..
Råolje og naturgass	0,3	4,3	..	8,3	4,4	..	2,0	1,3	-3,0	..
Import	9,3	3,5	1,2	1,1	1,9	3,0	3,2	2,1	1,0	..	2,4	..
Bruttonasjonalprodukt	3,3	1,6	0,6	2,8	1,8	0,6	1,9	1,5	0,3	..	1,2	..
Fastlands-Norge	3,8	1,3	-0,2	1,7	1,6	0,2	2,0	1,5	1,4	..	1,6	..
Arbeidsmarked												
Sysselsatte personer	3,9	0,6	-0,4	0,8	0,1	-0,4	0,3	0,2	0,7	..	0,4	..
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,2	3,6	..	3,2	3,8	..	3,4	4,0	4,0	..
Priser og lønninger												
Årslønn	4,4	5,0	4,7	4,2	4,5	4,3	..	4,5	4,0	..	4,3	..
Konsumprisindeksen (KPI)	5,8	5,0	4,8	2,8	2,3	2,8	2,4	1,7	2,6	..	2,0	..
KPI-JAE ³	3,9	5,4	5,2	3,1	2,8	3,6	2,8	2,1	2,7	..	2,2	..
Boligpris ⁴	5,2	-2,8	-4,3	..	-1,3	2,1	..	0,5	3,7	..	2,6	..
Utenriksøkonomi												
Driftsbalansen, mrd. kroner ⁵	1691	829	..	1690	876	790	554	..
Driftsbalansen i prosent av BNP	30,4	16,6	..	29,6	16,8	15,0	10,4	..
MEMO:												
Pengemarkedsrente (nivå)	8,3	3,5	..	3,7	2,9	..	3,6	2,4	2,4	..
Råoljepris i kroner (nivå) ⁶	951	858	..	912	813	..	845	769	734	..
Importveid kronekurs (44 land) ⁷	1,2	7,5	0,5	1,7	0,5	-2,0	0,0	0,0	-0,8	..	0,0	..

¹ Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.

² Norges Bank gir anslag for tradisjonelle varer og tjenester fra Fastlands-Norge. Finansdepartementet gir anslag for varer utenom olje og gass.

³ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE).

⁴ Norges Bank gir anslag på boligprisindeksen publisert av Eiendom Norge.

⁵ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.

⁶ Gjennomsnittlig spotpris, Brent Blend.

⁷ Positivt tall innebærer svekket krone.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB), Finansdepartementet, Meld.St.1. (2022–2023) (FIN), Norges Bank, Pengepolitisk rapport 4/2022 (NB).

Høsten var preget av fallende bruktboligpriser over hele landet. Selv om fallet ikke har vært like markant de seneste månedene, vil økte levkostnader og økte renter trolig bidra til at boligprisene faller gjennom store deler av året. Oppmykingen av utlånsforskriften vil trolig bidra til å moderere fallet. På lenger sikt vil det sviktende nyboligsalget og lavere boliginvesteringer også bidra til å dempe fallet. Det er stor usikkerhet rundt når bunnen nås og hvor stort fallet i boligprisene blir. Ifølge våre beregninger vil de ikke falle mer enn at prisnivået

i 2026 fremdeles være mer enn 10 prosent høyere enn ved inngangen til pandemien, rett før boligprisveksten tiltok.

De tre siste årene har petroleumsinvesteringene gjennomgående falt. Selv om investeringene tok seg opp i 4. kvartal i fjor var nivået likevel rundt 9 prosent lavere enn i 4. kvartal 2019. På lenger sikt står norsk økonomi overfor en nedbygging av petroleumsnæringen, men fram mot 2025 blir det mest sannsynlig økt investeringsaktivitet. I 2023

Boks 2.1. Hvordan bør sentralbanken håndtere importert prisvekst?

I 2022 kom inflasjonen som årsgjennomsnitt, målt med konsumprisindeksen, opp på 5,8 prosent. Vi må tilbake til slutten av 1980-tallet for å finne en like høy inflasjon i Norge. Mye av den høye inflasjonen var drevet av økte internasjonale priser på energi og andre innsatsvarer som følge av blant annet krigen i Ukraina. Norges Bank har, som mange andre sentralbanker, reagert på den høye inflasjonen med å sette opp styringsrenta nokså kraftig. Siden styringsrenta ikke påvirker internasjonale priser har økonomer diskutert hvordan sentralbanken bør håndtere importert prisvekst.

Sentralbanken gjør i etterlevelsen av sitt mandat fastsatt av Stortinget ulike avveier i møte med forstyrrelser som treffer norsk økonomi. Mandatets overordnede mål er å stabilisere pengeverdien og fremme stabilitet i det finansielle systemet samtidig som hensynet til høy og stabil produksjon og sysselsetting skal vektlegges.¹ I denne boksen bruker vi den makroøkonomiske modellen KVARTS² til å illustrere hvordan ulike rentesettinger av sentralbanken i møte med økt internasjonal prisvekst vil påvirke norsk økonomi.

Vi tallfester virkningene på norsk økonomi av en midlertidig og bred økning i internasjonale priser på nær 4 prosent i kombinasjon med en økt pengemarkedsrente i euro-området på rundt 2,5 prosentpoeng som så vender gradvis tilbake til utgangspunktet etter to år.³ Inflasjonen i utlandet er etter fire år på rundt to prosent som er inflasjonsmålet til den europeiske sentralbanken. Samtidig forutsetter vi at finanspolitikken og aktivitetsutviklingen internasjonalt er som i referansebanen i denne konjunkturrapporten.

Vi ser på tre ulike rentesettinger av sentralbanken i form av at pengemarkedsrenta her hjemme enten holdes fast, følger pengemarkedsrenta i euro-området én-til-én eller blir bestemt av en renteregulering som veier sammen avvikene i pengemarkedsrenta, årslønna, inflasjonen, BNP Fastlands-Norge og realvalutakursen som genereres av KVARTS.⁴ Virkningene på norsk økonomi måles som prosentvise avvik (der annet ikke framgår) mellom alternative utviklingsbaner og referansebanen som følger av de ulike rentesettingene. Det er lagt til grunn at prisene for betalt og beregnet husleie ikke endres i de alternative utviklingsbanene.

Uendret pengemarkedsrente her hjemme

I alternativbanen med uendret pengemarkedsrente her hjemme vil nivået på inflasjonen være vel 2 prosentpoeng

¹ I merknadene til lovbestemmelsene i Prop. 97 L (2018-2019, side 142) presiseres det at første ledd i formålet for sentralbankvirksomheten gir uttrykk for de overordnede målene.

² Se Boug m.fl. (2022) for en dokumentasjon av modellen.

³ Renteresponsen internasjonalt som følge av økt internasjonal prisvekst følger renteregelen for euro-området beskrevet i Aursland m.fl. (2020, side 335).

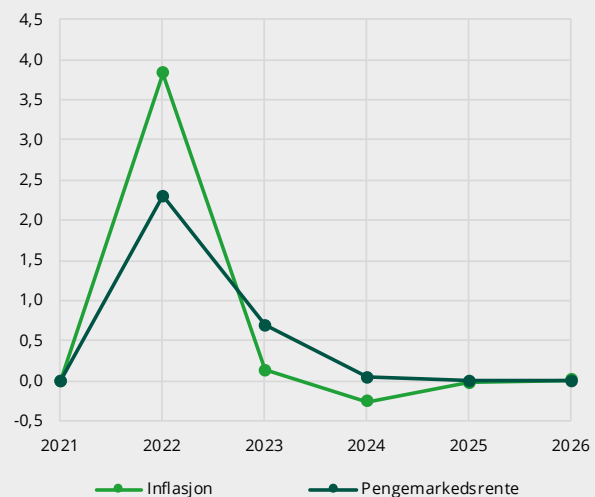
⁴ Denne renteregelen bygger på renteregelen til Norges Bank og innebærer at avviket i pengemarkedsrenta i foregående periode har en vekt på 67 prosent, mens avvikene i årslønna, inflasjonen (målt som faktisk inflasjon basert på KPI), BNP Fastlands-Norge og realvalutakursen i inneværende periode har henholdsvis vekt på om lag 29 prosent, 10 prosent, 8 prosent og 1 prosent. Vektene summerer seg til over 100 prosent i tråd med renteregelen til Norges Bank, se Kravik og Mimir (2019, side 34).

høyere i det første året i forhold til referansebanen, mens nivået på BNP Fastlands-Norge vil være om lag 0,5 prosent høyere. Nivået på disse to størrelsene vil henholdsvis ligge vel 0,5 prosentpoeng lavere og nær 1 prosent høyere i det andre året. Etter 5 år er begge endringene nær null.

Uendret rentenivå her hjemme vil påvirke norsk økonomi langs flere kanaler. Ifølge vår modell vil rente- og inflasjonsdifferanser overfor utlandet samlet sett gjøre at valutakursen (krona i forhold til euro) nominelt sett svekkes med hele 9 prosent i det første året. Økte internasjonale priser og kronesvekkelse vil bedre industriens konkurransevne og trekke opp eksporten av tradisjonelle varer og årslønna. Samtidig vil kronesvekkelsen gjøre importerte varer dyrere og redusere importen. Virkningene på nettoeksporten, og dermed også på BNP Fastlands-Norge, reverseres gradvis gjennom de neste årene når rente- og inflasjonsdifferanser overfor utlandet samlet sett styrker krona.

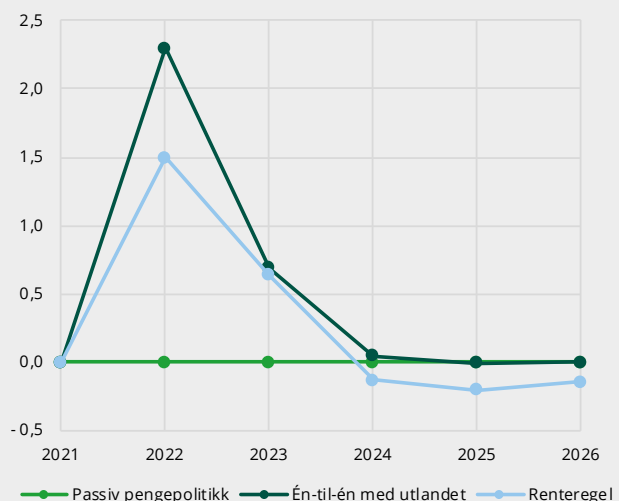
Inflasjon og rente i utlandet

Avvik fra referansebanen i prosentpoeng

Pengemarkedsrente

Avvik fra referansebanen i prosentpoeng

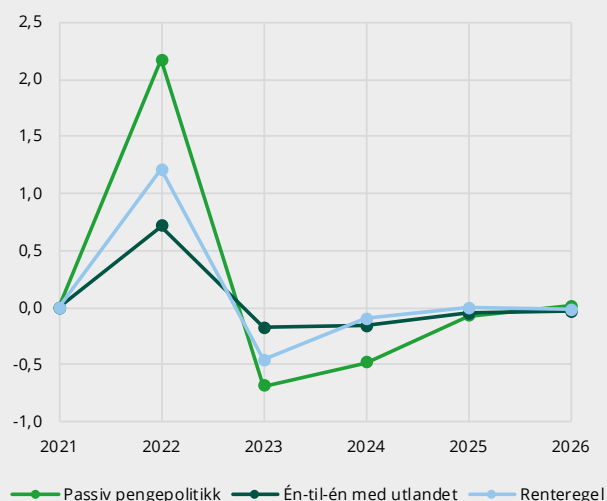

Uendret rentenivå her hjemme vil også gjennom den økte aktiviteten i økonomien løfte næringsinvesteringene med rundt 2,5 prosent et par år ut i tid. Ettersom realrenta vil falle det første året i takt med økt inflasjon, vil boligprisnivået bli høyere og gjøre boligbyggingen mer lønnsom. Et markert løft i boliginvesteringene kommer først i det andre året som følge av tidsetterlep i igangsettingen av nye boliger.

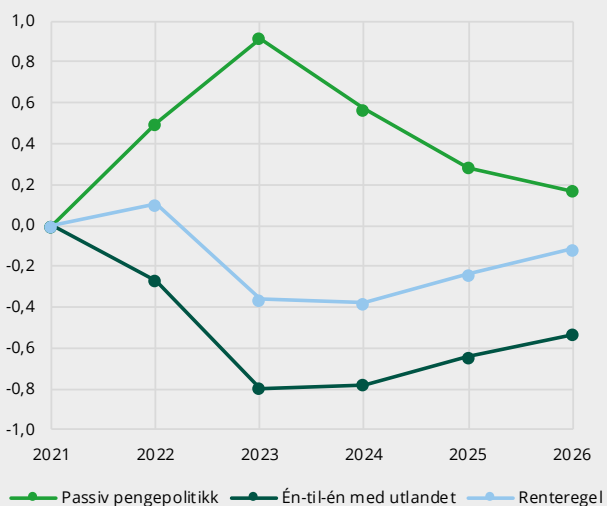
Uendret rentenivå her hjemme vil, ifølge vår modell, dempe husholdningenes etterspørsel.⁵ Selv om disponibel realinntekt i det tredje året trekkes opp av lavere inflasjon og høyere lønnsinntekter nominelt sett, vil et høyere nivå på realrenta og svak utvikling i realboligprisene lede til et lite konsumfall.

⁵ Husholdningenes etterspørsel bestemmes i stor grad av de tre kanalene disponibel realinntekt, realformue og realrente, se Boug m.fl. (2021).

Inflasjon målt med KPI
Avvik fra referansebanen i prosentpoeng

BNP Fastlands-Norge
Avvik fra referansebanen i prosent

Pengemarkedsrenta her hjemme følger pengemarkedsrenta i euro-området

I denne alternativbanen vil utslagene i inflasjonen være langt mindre enn i alternativbanen med uendret rentenivå her hjemme. Nivået på inflasjonen vil være vel 0,5 prosentpoeng høyere i det første året og nær uendret i årene deretter i forhold til referansebanen. Uslagene i BNP Fastlands-Norge er derimot nokså like utslagene med uendret rentenivå her hjemme de to første årene, men med motsatt fortegn. Samtidig tar det lenger tid før nivået i BNP Fastlands-Norge er tilbake på nivået i referansebanen.

Ifølge KVARTS vil et rentenivå hjemme som følger rentenivået i euro-området innebære en uendret renteforskjell overfor utlandet, slik at valutakursen i hovedsak vil bli påvirket av inflasjonsforskjellen over tid. Valutakursen vil således nominelt sett styrke seg med rundt 1 prosent i det første året og med rundt 3 prosent i det andre og tredje året. Ettersom krona vil styrke seg litt mindre enn den internasjonale prisveksten vil eksporten likevel gå opp som følge av bytteforholdsgevinster overfor utlandet.

Husholdningenes markerte konsumfall som følge av høyere rentenivå og lavere disponibel realinntekt vil gjøre at importen dempes mer enn eksporten trekkes opp. Det høyere rentenivået vil samtidig svekke investeringsetterspørselen i Fastlands-Norge. Et markert lavere boligprisnivå i det andre og tredje året vil dempe boliginvesteringene i samme periode. Aktivitetsfallet i økonomien vil lede til at også næringsinvesteringene faller med 2-4 prosent.

Pengemarkedsrenta her hjemme følger Norges Banks renteregel

I denne alternativbanen vil utslagene i inflasjon det første året ligge om lag midt mellom utslagene i de to andre alternativbanene. Nivået på inflasjonen vil deretter være om lag 0,5 prosentpoeng lavere i det andre året før den stabiliserer seg på nivået i referansebanen fra og med det tredje året. Uslagene i BNP Fastlands-Norge er over tid relativt små i denne alternativbanen.

Våre beregninger viser at kronkursen spiller en sentral rolle for utviklingen i norsk økonomi i de tre alternativbanene. Det er imidlertid usikkerhet rundt hva som bestemmer valutakursen. I KVARTS bestemmes utviklingen i nominell kronkurs av rentedifferansen overfor utlandet og av forskjellen i innenlandsk og utenlandsk prisnivå, målt i felles valuta.⁶ Beregningene viser at endringene i internasjonale priser gir store utslag i realrenta i utlandet. Uslaget i realrenta her hjemme blir enda større hvis sentralbanken ikke reagerer med å heve styringsrenta. I tillegg vil et nokså tregt valutakursgjennomslag til innenlandske priser medføre at internasjonale priser øker mer enn innenlandske. Selv om krona svekkes på kort sikt, vil

⁶ Rammeverket for valutakursligningen er beskrevet i Benedictow og Hammersland (2022). Mens det på kort sikt er den nominelle renteforskjellen overfor utlandet som bestemmer valutakursen, er det realrenteforskjellen som bestemmer valutakursen på lang sikt. I valutakursligningen er halveringstiden til avvik fra relativ kjøpekraftsparitet rundt 4 år. Det er nær midten av det nokså brede intervallet som den internasjonale faglitteraturen har estimert for slike halveringstider, se for eksempel Burstein og Gopinath (2014).

det etterhvert bygge seg opp et litt større press på krona hvis pengepolitikken er passiv enn om sentralbanken følger en renteregulering.

I KVARTS er realrenta viktig for husholdningenes konsum og bedriftenes investeringer, mens kronkursen er viktig for innenlandske priser og eksportorientert næringsliv. Dermed vil en pengepolitikk som skaper svingninger i realrenta og kronkursen også skape svingninger i realøkonomien. Spesielt vil store svingninger i realrenta gi store utslag i boligmarkedet. Disse svingningene vil dessuten ikke være uttømt etter noen få år.

Selv om sentralbanken ikke kan påvirke internasjonale priser i utenlandsk valuta gjennom rentesettingen, kan den påvirke valutakursen. Svingningene i valutakursen i møte med økt importert prisvekst vil bli mindre hvis sentralbanken midlertidig hever styringsrenta litt enn om den holdes fast. Den flytende valutakursen gir fleksibilitet ved at renta hjemme ikke må følge renta internasjonalt én-til-én på kort sikt. En for stor innenlandsk renteøkning vil slå kraftig ut i boligmarkedet og gi opphav til finansiell ustabilitet. Store svingninger i norsk økonomi kan altså oppstå både hvis renta holdes fast og hvis den heves for mye. Sentralbanken står dermed i etterlevelsen av sitt mandat overfor en krevende situasjon i møte med økt importert prisvekst.

Referanser

Aursland, T.A., I. Frankovic, B. Kanik og M. Saxegaard (2020): State-Dependent Fiscal Multipliers in NORA – a DSGE Model for Fiscal Policy Analysis in Norway, *Economic Modelling*, 93, 321–353.

Benedictow, A. og R. Hammersland (2022): Why has the Norwegian krone exchange rate been persistently weak? A fully simultaneous VAR approach, *Discussion Papers 981*, Statistisk sentralbyrå.

Boug, P., T. von Brasch, Å. Cappelen, H. Hungnes, R. Hammersland, D. Kolsrud, J. Skretting, B. Strøm og T.C. Vigtel (2022): Fiscal policy, macroeconomic performance and industry structure in a small open economy, *Discussion Papers 984*, Statistisk sentralbyrå.

Boug, P., Å. Cappelen, E.S. Jansen og A.R. Swensen (2021): The consumption Euler equation or the Keynesian consumption function?, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 83, 252-272.

Burstein, A. og G. Gopinath (2014): International Prices and Exchange Rates, *Handbook of International Economics* (4), Elsevier.

Kravik, E.M. og Y. Mimir (2019): Navigating with NEMO, Staff Memo nr. 5, Norges Bank.

Makroøkonomiske hovedstørrelser 2022–2024. Prosentvise avvik fra referansebanen der ikke annet framgår

	2022			2023			2024		
	Passiv pengepolitikk	Én-til-én med utlandet	Rente-regel	Passiv pengepolitikk	Én-til-én med utlandet	Rente-regel	Passiv pengepolitikk	Én-til-én med utlandet	Rente-regel
BNP Fastlands-Norge	0,5	-0,3	0,1	0,9	-0,8	-0,4	0,6	-0,8	-0,4
Konsum i husholdninger mv.	-0,3	-0,9	-0,5	0,0	-2,3	-1,7	-0,3	-2,1	-1,6
Bruttoinvesteringer Fastlands-Norge	0,4	-0,9	-0,3	1,9	-2,3	-1,1	2,1	-2,0	-0,8
Næringinvesteringer	0,5	-1,8	-0,6	2,5	-4,3	-2,5	2,6	-2,3	-1,0
Boliginvesteringer	0,4	0,0	0,2	2,6	-0,6	0,6	3,6	-3,5	-1,2
Eksport	1,4	0,3	0,7	1,6	0,3	0,6	0,8	0,2	0,4
Import	-0,2	-0,8	-0,4	0,4	-2,0	-1,3	0,3	-1,7	-1,1
Arbeidsledighetsrate ¹	-0,3	0,0	-0,1	-0,2	0,1	0,0	-0,2	0,1	0,0
Sysselsatte personer	0,3	-0,1	0,1	0,6	-0,2	0,0	0,6	-0,3	0,0
Arbeidsstyrke	0,1	0,0	0,0	0,4	-0,1	0,0	0,4	-0,2	0,0
Årslønn	0,4	0,1	0,2	1,0	0,1	0,4	1,3	0,0	0,4
Konsumprisindeksen (KPI)	2,1	0,7	1,1	1,4	0,5	0,7	0,9	0,4	0,6
Inflasjon ¹	2,2	0,7	1,2	-0,7	-0,2	-0,5	-0,5	-0,2	-0,1
Boligpriser	4,5	-0,3	1,8	4,0	-4,8	-2,4	0,8	-6,9	-4,5
Husholdningenes disponible realinntekter	-0,8	-4,4	-2,8	-0,4	-0,9	-1,0	0,4	-1,0	-0,6
Valutakurs, NOK per euro ²	9,1	-1,2	2,1	0,1	-2,8	-2,4	-3,1	-3,1	-2,5
Realvalutakurs, NOK per euro ²	10,6	1,6	4,4	2,3	0,3	0,5	-0,8	-0,2	0,2
Pengemarkedsrente ¹	0,0	2,3	1,5	0,0	0,7	0,6	0,0	0,0	-0,1
Realrente ^{1,3}	-2,2	1,6	0,3	0,7	0,9	1,1	0,5	0,2	0,0
Forutsetninger									
Pengemarkedsrente, euro ¹	2,3	2,3	2,3	0,7	0,7	0,7	0,0	0,0	0,0
Konsumprisindeksen (HKPI), euro	3,5	3,5	3,5	3,7	3,7	3,7	3,4	3,4	3,4
Inflasjon, euro ¹	3,8	3,8	3,8	0,1	0,1	0,1	-0,3	-0,3	-0,3

¹ Avviket er oppgitt i prosentpoeng.

² Negativt fortegn innebærer appresiering.

³ Realrenta er konstruert som pengemarkedsrenta fratrukket inflasjonen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og 2024 melder oljeselskapene om økte investeringer, noe som må sees i lys av at det mot slutten av fjoråret ble levert inn en rekke nye planer for utbygging og drift av nye prosjekter. Selv om nær halvparten av leveransene av investeringsvarer i petroleumsnæringen importeres fra utlandet (se boks 2.3), innebærer leveransene også betydelig etterspørsel rettet mot Fastlands-Norge. Noen av feltutbyggingene ferdigstilles trolig i 2025 og 2026 og vi venter at investeringsnivået faller litt i 2026, men ikke mer enn at investeringsnivået fremdeles vil ligge litt over nivået i 2019.

Økonomien preges for tiden av høye priser på blant annet olje og gass. I 2021 og 2022 steg eksportprisen på gass enormt og mer enn prisen på olje. Prisveksten medførte at verdien av olje- og gasseksporten mer enn doblet seg i fjor og nådde nesten 2 000 milliarder kroner. Terminmarkedet indikerer betydelig lavere olje- og gasspriser i årene framover sammenliknet med de rekordhøye nivåene i 2022. Et rekordhøyt handelsoverskudd i fjor vil dermed kunne bli nær halvert i år og redusert ytterligere i prognoseperioden, men likevel ende nær toppnivået fra før pandemien, som var i 2008.

I fjor ble lønnsveksten 4,4 prosent, hele 1,4 prosentpoeng lavere enn veksten i konsumprisene. Rommet for lønnsvekst framover avhenger av lønnsomheten i industrien. Lønnsomheten i deler av industrien har vært god i 2022, noe som har medført at lønnskostnadsandelen, som er et mål på hvor stor andel av verdiskapingen som tilfaller arbeidstakere, har falt betydelig. Dette gjelder spesielt for kapitalintensive industrinæringene. Ifølge våre beregninger vil lønnskostnadsandelen holde seg relativt stabil framover. Dette innebærer at lønnsveksten i år blir rundt 5,0 prosent, om lag på nivået med inflasjonen. Med denne utviklingen vil reallønna nesten ikke ha økt siden 2015. Vi må tilbake til 1980-tallet for å finne en like svak lønnsutvikling over en så lang tidsperiode. Fra 2024 til 2026 ventes den nominelle lønnsveksten å holde seg oppe samtidig med at inflasjonen reduseres, slik at reallønnsveksten vil ta seg opp til rundt 2,5 prosent.

Det er fremdeles høyt press i arbeidsmarkedet. Arbeidsledigheten målt ved AKU har ligget nær 3,4 prosent i de seneste månedene. Ledigheten har dermed vært stabilt lav siden april i fjor, etter å ha falt fra en topp i august 2020 på 5,5 prosent. Vi må

tilbake til høykonjunkturen før finanskrisen i 2008 for å finne tilsvarende lave ledighetstall som i 2022. Med svakere vekstutsikter internasjonalt, og lavere etterspørsel i mange næringer, vil presset i arbeidsmarkedet dempes. Sysselsettingen ventes dermed ikke å øke like mye som veksten i befolkningen i arbeidsfør alder og sysselsettingsandelen vil dermed falle litt. Ifølge våre beregninger vil arbeidsledigheten stige gradvis i årene framover til rundt 4 prosent i 2025.

Norsk økonomi står mest sannsynlig overfor et vendepunkt. Gjennom fjoråret har arbeidsledigheten kommet ned på et lavt nivå og inflasjonen har vært høy. Framover ser det ut til at presset i arbeidsmarkedet avtar, arbeidsledigheten begynner å stige og at inflasjonen raskt reduseres. Høyere renter og lavere etterspørsel fra våre handelspartnere bidrar til at aktivitetsveksten i økonomien dempes litt i 2023. Norsk økonomi forblir imidlertid i en konjunkturøytral situasjon fram mot 2026.

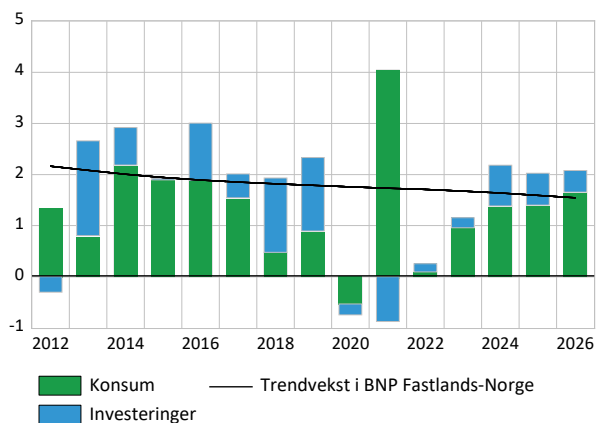
2.1. Finanspolitikk tilpasset dagens kriser

Konsumet i offentlig forvaltning steg med 0,1 prosent fra 2021 til 2022, slik vi anslo i forrige prognose. Konsumet steg med 0,9 prosent i 4. kvartal 2022. Konsumet i statsforvaltningen trakk opp, mens konsumet i kommuneforvaltningen trakk ned. Nedgangen i kommuneforvaltningen bør sees i sammenheng med et forholdsvis høyt konsumnivå ved inngangen til 2022 som følge av smittevernarbeid i kommunene. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning vokste 0,9 prosent fra 2021 til 2022, mens vi anslo en vekst på 1,5 prosent i forrige prognose. Bruttoinvesteringene i offentlig forvaltning falt med 0,1 prosent i 4. kvartal 2022 etter en vekst på 5,5 prosent i 3. kvartal. Kommunale investeringer innen samferdsel, samt vann, avløp og renovasjon trakk veksten opp, mens lavere investeringer innen statsforvaltningen trakk veksten ned. En viktig forklaring på de lavere investeringene er at desember-leveransen av tre F-35 kampfly ble utsatt. Leveranser av militært materiell til Ukraina reduserte også investeringene i 2022.

I Nasjonalbudsjettet 2023 (NB 23) er det lagt til grunn en underliggende vekst i utgiftene i statsbudsjettet i 2023. Utgiftsveksten kommer blant annet innenfor områder som folketrygden, strømstøtteordningen for husholdninger, mottak og integrering av ukrainske flyktninger, utgifter til forsvar samt pågående byggeprosjekter. Høye strømpriser

Figur 2.4. Offentlig forvaltning

Endring fra året før i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

samt lønns- og prisvekst fører også til høyere inntekter for staten, men utgiftsveksten forventes å bli sterkere. Regjeringen foreslår skjerpet beskatning av inntekter basert på fellesskapets naturressurser, økt beskatning av høye lønnsinntekter og utdelt utbytte, samt en rekke mindre justeringer.

Den eksisterende strømstøtteordningen kompenserer for 90 prosent av strømpris over 70 øre i vinterhalvåret og 80 prosent i sommerhalvåret. Støtten har vært basert på gjennomsnittspris per måned. Regjeringen har nylig foreslått at strømstøtten skal baseres på spotprisen hver enkelt time istedenfor på gjennomsnittlig pris per måned, at støttegraden økes til 90 prosent over 70 øre hele året og at ordningen forlenges ut hele 2024. Økningen til 90 prosent og forlengelsen ut 2024 vil også gjelde for strømstøtteordningene for landbruk og frivilligheten. Det legges også til rette for mer fleksibilitet i fastpriskontraktene for næringslivet. Omleggingene vil trolig først kunne gjelde fra 1. september. Andre ordninger omfatter blant annet bostøtte, støtte til studenter samt en begrenset strømstøtteordning til næringslivet. NB 23 anslo at utgifter til strømstøttetiltakene i sum vil utgjøre om lag 50 milliarder i 2023. Strømstøtte som baseres på timespriser istedenfor månedspriser vil innebære økte utbetalinger når strømprisen varierer rundt innslagspunktet.

Ifølge tall fra NB 23 vil utgifter til forsvarsformål utgjøre om lag 1,3 prosent av BNP i både 2022 og 2023. Dette er vesentlig under NATO-målet på 2 prosent. En viktig forklaring er ekstraordinært høye BNP-anslag som følge av høye olje- og gass-

inntekter. Regjeringen har signalisert økt satsning på forsvaret i tiden framover for å innfri NATO-målet. Det forventes økte bruttoinvesteringer i 2023 som følge av forskyvninger i leveransen av tre F-35 kampfly som skulle vært levert i 2022. Samtidig vil salg av 32 F-16 fly til Romania, med levering i 2023 og 2024, innebære reduserte investeringer. Leveranser av militære kjøretøy til Ukraina vil også redusere investeringene. NATOs generalsekretær har antydnet at NATO-målet vil bli hevet fra 2025. Planer om å innfri NATO-målet innebærer omfattende investeringer i hele prognosebanen. Et bredt flertall på Stortinget er dessuten enige om et femårig støtteprogram til Ukraina. En samlet økonomisk ramme på 75 milliarder kroner skal fordeles likt fra og med 2023 til og med 2027. En ekstrabevilgning på 5 milliarder kroner til utviklingsland som rammes av krigen kommer i tillegg i 2023.

Fra 2011 til 2021 ble alderspensjon i folketrygden regulert slik at utbetalingene vokste med lønnsveksten fratrukket 0,75 prosent. I 2021 vedtok Stortinget, jf. Innstilling 194 L (2021–2022) og Lovvedtak 50 (2021–2022), at løpende pensjoner skal reguleres med gjennomsnittet av pris- og lønnsveksten. I den praktiske gjennomføringen av den årlige reguleringen benyttes anslaget på årsveksten i konsumprisindeksen og anslaget på lønnsveksten i revidert nasjonalbudsjett. I det påfølgende oppgjøret korrigeres det for eventuelle avvik mellom faktisk og anslått pris- og lønnsvekst. I 2022, hvor anslaget på prisveksten ved inngangen til lønnsoppgjøret var vesentlig lavere enn faktisk prisvekst ved årsskiftet, vil det bli et betydelig overheng i reguleringen av alderspensjon i Folketrygden i oppgjøret for 2023.

NB 23 anslår bruken av oljepenger, målt ved det strukturelle oljekorrigerte budsjettunderskuddet, til 316,8 milliarder i 2023. I ny saldering av statsbudsjettet 2022, jf. Prop. 33 S (2022–2023), anslås strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd for 2022 til 337,2 milliarder kroner. Økt grunnrentebeskatning i kraftnæringen samt høyprisskatt for vann- og vindkraft innebærer at en vesentlig del av inntektene i kraftnæringen inndras av staten. Disse ekstra skatteinntektene vil imidlertid i stor grad motsvares av reduksjoner i kraftselskapenes overskudd etter skatt. Reduksjonene i overskudd etter skatt medfører tap av inntekter for det offentlige fordi om lag 80 prosent av kraftproduksjonen i Norge eies av det offentlige, se boks 2.2 i [Økonomiske analyser 3/2022](#). Grunnrentebeskatning

samt høyprisskatten virker derfor ikke like kontraktivt som de økte skatteinntektene skulle tilsi.

Statens pensjonsfond utland (SPU) hadde en verdi på 12 429 milliarder kroner ved inngangen til 2023. Med regjeringens budsjettforslag for 2023 er fondsuttaket anslått til litt over 2,5 prosent av fondsverdien ved inngangen til 2023. Bruken av fondsmidler målt i kroner og som andel av fastlandsøkonomien har økt betydelig de siste årene. For 2023 er anslaget om lag 66 milliarder 2023-kroner høyere enn i perioden 2016–2019. Uro i finansmarkedene førte til et tap i 2022 på 1 637 milliarder kroner. Svekkelser i kronkursen bidro til å øke fondets verdi med 642 milliarder kroner, mens tilførsel av kapital økte fondsverdien med 1 085 milliarder kroner. Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten anslås i NB 23 til rekordhøye 1 384 milliarder kroner i 2023. Synkende gasspriser vil imidlertid gi en lavere netto kontantstrøm. Vi forutsetter at realavkastningen av fondet blir 3 prosent og at olje- og gassprisene følger terminprisene. Dette gir en betydelig vekst i SPU utover i prognosebanen. Dermed øker også handlingsrommet i finanspolitikken. Vi har imidlertid antatt at oljepengebruken holdes klart under 3-prosentmålet som følge av et økende inndekningsbehov på litt lengre sikt.

I forrige prognose anslo vi en økning i konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning i 2023 på henholdsvis 1,3 og 0,8 prosent. Disse anslagene var identiske med anslagene i NB 23. Det var imidlertid to vesentlige forskjeller mellom våre og NB 23s anslag. Vår prognose la til grunn en liten nedgangskonjunktur i 2023, mens NB 23s anslo en høykonjunktur. Vi la derfor til grunn et større innslag av motkonjunkturpolitikk sammenliknet med NB 23, noe som innebar et høyere vekstanslag for konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning. Vår prognose, som kom på et noe senere tidspunkt, la også til grunn en høyere prisvekst sammenliknet med NB 23s prognose. Vi anslo at den høyere prisveksten ville redusere realverdien av offentlig konsum og investeringer. I februar 2023 varslet regjeringen imidlertid at også de forventer høyere prisvekst i 2023 enn anslaget i NB 23, og at økte bevilgninger vil kompensere for den høyere prisveksten. Dette trekker i retning av økte anslag på offentlige stønader, konsum og investeringer.

Basert på denne informasjonen anslår vi en økning i konsum og bruttoinvesteringer i offentlig forvaltning i 2023 på litt over 1 prosent. I 2024 anslår vi en økning på henholdsvis 1,7 og 4,3 prosent. Vekstanslagene for perioden 2025–2026 er en videreføring av tidligere anslag. Stønader forventes å vokse med 3,1 prosent i 2023. Dette anslaget er oppjustert med 1,1 prosentpoeng siden sist prognose blant annet som følge av det omtalte overhenget i alderspensjonene samt ekstrabevilgninger som følge av uforutsett prisvekst.

2.2. Renteøkninger for å hindre kronesvekkelse

Siden september 2021 har Norges Bank satt opp styringsrenta fra 0 prosent til 2,75 prosent. Styringsrenta økte spesielt mye i sommer med 0,5 prosentpoeng ved hvert av de tre rentemøtene fra juni til september. Både renteøkningen i november og den foreløpige siste renteøkningen i desember var på 0,25 prosentpoeng.

Pengemarkedsrenta følger styringsrenta med et påslag. Sommeren 2021 var tremåneders pengemarkedsrente nede i 0,2 prosent. Hittil i år har pengemarkedsrenta ligget på nær 3,3 prosent. Da er forventninger om en ytterligere økning av styringsrenta i mars trolig priset inn.

Innskudds- og utlånsrentene har også økt fra rekordlave nivåer i 2. og 3. kvartal 2021. Gjennomsnittlig rammelånsrente var 4,3 prosent ved utgangen av 2022, noe som innebærer en økning på 2,3 prosentpoeng det siste halvannet året. Om lag halvparten av denne økningen kom i siste kvartal i fjor. Gjennomsnittlig innskuddsrente kom opp i 1,8 prosent ved utgangen av fjoråret. Det innebærer en økning på 1,5 prosentpoeng siden 2. kvartal 2021.

Importert prisstigning synes å være viktig for å forklare den høye inflasjonen, se også boks 3.3. I boks 2.5 er det beregnet at økte strømpriser bidro til å løfte veksten i konsumprisene målt med KPI fra 2021 til 2022 med 1,3 prosentpoeng.

Utenlandske sentralbanker har satt opp sine styringsrenter kraftig for å få bukt med den høye inflasjonen. I prognosene har vi lagt til grunn at pengemarkedsrenta kommer opp i nær 4 prosent i euroområdet i 2023. Hvis pengemarkedsrenta blir

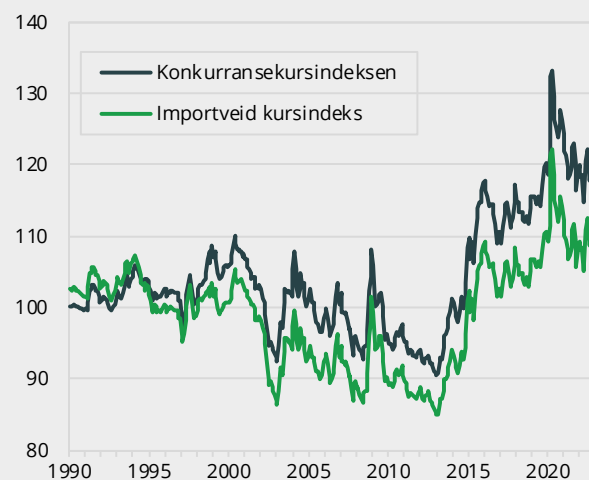
Boks 2.2. Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs

Om lag 2/3 av Norges utenrikshandel i tradisjonelle varer skjer med land som ikke er med i EUs pengeunion. Tradisjonelle varer består av varer unntatt olje, gass, skip, plattformer og fly. Det er derfor viktig å supplere kronekursen målt mot euro med alternative valutakursindikatorer som i større grad gjenspeiler bredden i vårt handelsmønster. Eksempler på slike er industriens effektive kronekurs, også kjent som konkurransekursindeksen (KKI), og importveid kronekurs (I44).

Industriens effektive kronekurs er beregnet på grunnlag av kursene på norske kroner mot valutaene for Norges 25 viktigste handelspartnere. Den beregnes som et geometrisk gjennomsnitt basert på OECDs løpende konkurransevekter. Vektene i den importveide kronekursen er beregnet med utgangspunkt i sammensetningen av importen av tradisjonelle varer fra Norges 44 viktigste handelspartnere. Begge indeksene er konstruert slik at høye verdier betyr en svak krone, og lave verdier en sterk krone.

I figuren viser begge indeksene at krona gjennomgående var svakere på 1990-tallet enn fra tidlig på 2000-tallet og fram til 2013. Tidlig i 2013 var krona rekordsterk, men svekket seg deretter markert, blant annet som følge av nedgangen i oljenæringen. Forløpet til de to indeksene er imidlertid ikke helt sammenfallende. For eksempel var krona i januar 2013 rundt 20 prosent sterkere enn gjennomsnittet for 1990-tallet målt ved den importveide kronekursen, mens den ifølge industriens effektive kronekurs bare var 13 prosent sterkere. Dette gjenspeiler at de to indeksene er konstruert for noe ulike formål. Vektene i konkurransekursindeksen skal gjenspeile norsk industris konkurranseflate både på eksport- og hjemmemarkedet og ikke bare være relevant for hjemmemarkedet og norske priser. Den ulike utviklingen skyldes at krona styrket

Valutakurser

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

seg mer mot land Norge importerer mye fra enn mot land Norge eksporterer mye til. Kronas internasjonale kjøpekraft ble dermed styrket mer enn industriens internasjonale konkurransevne isolert sett ble svekket av valutakursene. Denne utviklingen var særlig markert fra 1993 til 2004.

De siste årene har de to indeksene likevel gitt et noenlunde likt bilde på utviklingen i krona. Fra januar 2013 til februar 2023 har valutaene som er med i den importerte valutakursindeksen styrket seg med 37 prosent, noe som tilsvarende en svekking av krona på 27 prosent. Målt ved industriens effektive kronekurs svekket krona seg litt mer i samme periode, nær 29 prosent.

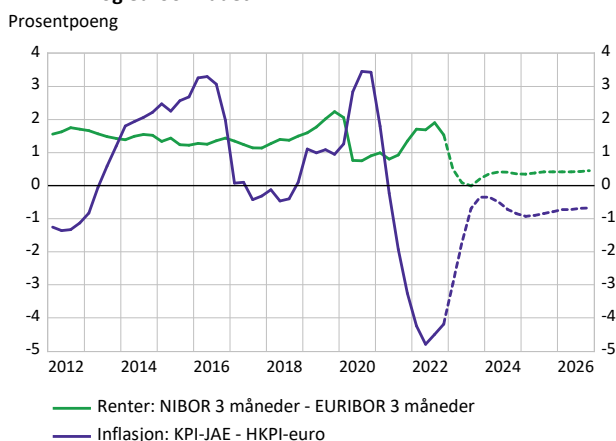
langt lavere i Norge enn i utlandet, kan det føre til en ytterligere svekkelse av krona. Det vil igjen gjøre importerte varer dyrere, og dermed bidra til høyere prisvekst i Norge. For å unngå dette forventer vi at også Norges Bank vil fortsette å sette opp styringsrenta. Vi legger til grunn ytterligere to renteøkninger i 2023, én i mars og én i juni i forbindelse med at Norges Bank framlegger sine prognoser for norsk økonomi i Pengepolitisk rapport. Hver av disse renteøkningene antas å bli på 0,25 prosentpoeng, slik at styringsrenta da kommer opp i 3,25 prosent. Tremåneders pengemarkedsrente i Norge kan da komme opp i 3,6 prosent i 3. kvartal i år, noe som innebærer en økning på 0,3 prosentpoeng fra dagens nivå. Utlånsrenter vil da sannsynligvis nærme seg 5 prosent i løpet av 2023.

Krona har svekket seg siden november i fjor. I 2022 kostet én euro stort sett mellom 9,50 og 10,50 kroner og med et årsgjennomsnitt på 10,10 kroner.

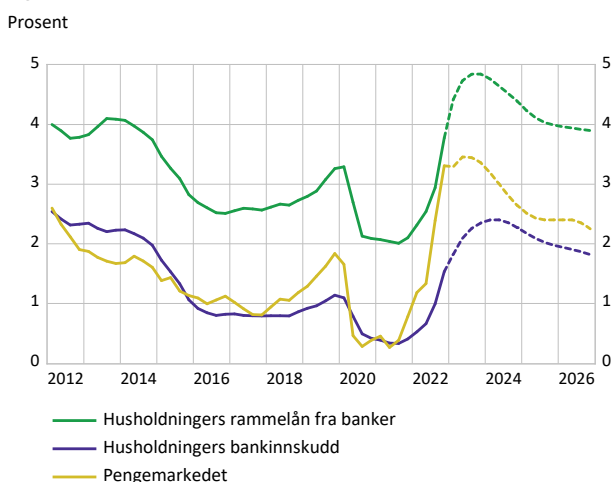
Tidlig i mars måtte man betale 11,20 kroner for én euro. Prisen på dollaren er nå oppe i 10,50 kroner. Vi legger til grunn uendrete valutakurser framover. Med den svake kronekursen nå innebærer det en svekkelse av krona på 7,5 prosent på årsbasis i år, målt ved den importveide kronekursen. Den svake kronekursen innebærer at importerte varer blir dyrere, og bidrar dermed til å trekke veksten i KPI-JAE opp i år.

2.3. Spareraten tar seg opp

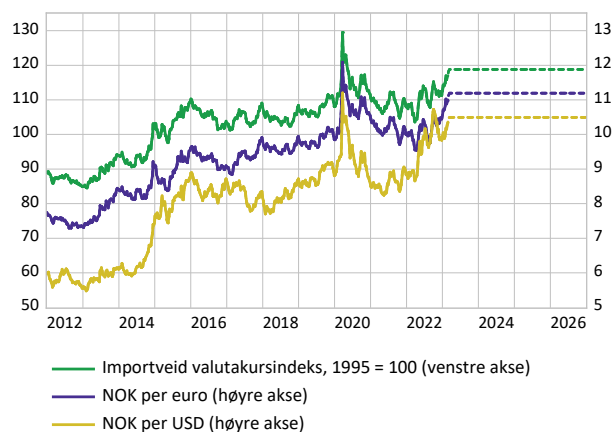
Foreløpige tall fra inntekts- og kapitalregnskapet viser at disponibel realinntekt for husholdninger og ideelle organisasjoner falt med 2,5 prosent i 2022 etter en vekst på 3,6 prosent i 2021. Disponibel realinntekt inkluderer imidlertid utbetalinger av aksjeutbytte. På grunn av blant annet økt utbytteskatt fra 2022, var aksjeutbytterne rekordhøye i 2021, på 160 milliarder kroner. Dersom vi holder aksjeutbytterne utenom, var veksten i disponibel

Figur 2.5. Rente- og inflasjonsforskjell mellom Norge og euroområdet

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå

Figur 2.6. Norske renter

Kilde: Norges Bank og Statistisk sentralbyrå

Figur 2.7. Valutakurser

Kilde: Norges Bank

realinntekt 2,6 prosent i fjor, mens den falt 1 prosent året før.¹ Veksten i disponibel realinntekt utenom aksjeutbytte økte kraftig i 1. kvartal i fjor, men falt deretter i de tre påfølgende kvartalene. Bak utviklingen gjennom fjoråret ligger i hovedsak økte lønnsinntekter som følge av sysselsettingsvekst, økte netto renteutgifter som følge av høyere utlånsrenter, samt store prisøkninger på energi og en rekke andre varer.

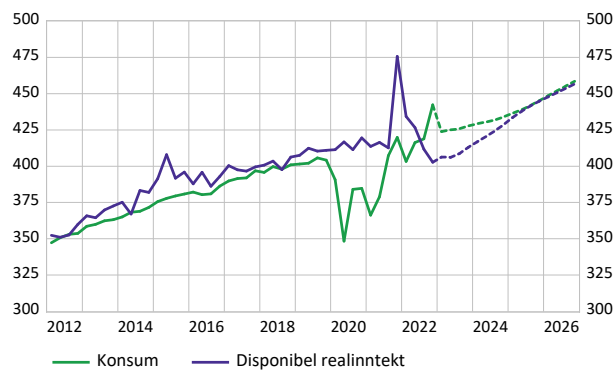
Mens lønnsinntektene ga store vekstbidrag til disponibel realinntekt i både 2021 og 2022, var vekstbidragene fra offentlige stønader negative. Utviklingen i offentlige stønader må ses i sammenheng med et historisk sett stort vekstbidrag under koronapandemien i 2020 som følge av rekordstore utbetalinger til et stort antall permitterte og ledige arbeidstakere. Netto renteutgifter ga også et klart negativt vekstbidrag til disponibel realinntekt i fjor etter et positivt vekstbidrag i 2021 på grunn av lave utlånsrenter. Nivået på rentebelastningen til husholdningene, målt som renteutgifter etter skatt som andel av disponibel inntekt, økte fra rundt 4 prosent i 2021 til rundt 5,5 prosent i 2022, om lag som årsgjennomsnittet i tiårsperioden 2010–2019.

Ifølge kvartalsvis nasjonalregnskap vokste samlet konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner hele 6,8 prosent i 2022 etter en vekst på 4,4 prosent i 2021. Nivået på samlet konsum var dermed vel 4 prosent høyere i 2022 enn i 2019. Etter gjenåpningen av samfunnet i fjor vinter tok samlet konsum seg klart opp. Etter et fall på nær 4 prosent i 1. kvartal i fjor vokste samlet konsum 3,2 prosent i 2. kvartal, 0,6 prosent i 3. kvartal og 5,6 prosent i 4. kvartal. Det var særlig tjenestekonsumet, med store bidrag fra hotell- og fritidstjenester samt passasjertransport, som ledet til den sterke konsumveksten gjennom fjoråret. Riktignok økte varekonsumet kraftig i 4. kvartal i fjor som følge av rekordstore bilkjøp i forkant av innføringen av avgifter på elbiler fra nyttår. Dersom vi ser bort fra bilkjøpene falt varekonsumet gjennom store deler av fjoråret. På årsbasis vokste tjenestekonsumet med 10,7 prosent, mens varekonsumet falt med 3,7 prosent.

¹ Disponibel realinntekt utenom aksjeutbytte er kun fratrukket aksjeutbytte i inntekts- og kapitalregnskapet, og ikke skatteutgiftene knyttet til disse. Det medfører at en del av veksten i disponibel realinntekt utenom aksjeutbytte også skyldes reduserte skatter knyttet til aksjeutbytte i 2022.

Figur 2.8. Inntekt og konsum i husholdninger mv.

Sesongjustert, mrd 2020-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Samtidig som tjenestekonsumet lå på et svært lavt nivå under koronapandemien, var varekonsumet på et rekordhøyt nivå. Mot slutten av 2022 kom, ifølge månedlige nasjonalregnskapstall, forholdet mellom vare- og tjenestekonsumet, når vi ser bort fra bilkjøpene, nesten tilbake til nivået før koronapandemien. [Varekonsumindeksen](#) for januar i år viser et sesongjustert fall på hele 22,5 prosent fra måneden før. Det store fallet i januar må imidlertid ses i sammenheng med avgiftstilpasningen av bilkjøpene i desember. Nordmenns konsum i utlandet, som i likhet med tjenestekonsumet falt kraftig under koronapandemien, tok seg også opp i løpet av 2022 og lå mot slutten av fjoråret noe høyere enn i 2019.

Ifølge kvartalsvis nasjonalregnskap var konsumet i husholdningene i annet halvår i fjor høyere enn disponibel inntekt. Spareraten, målt ved sparing som andel av disponibel inntekt, falt fra et rekordhøyt nivå på 12,7 prosent i 2021 til et nivå på 3,6 prosent i 2022. I vår forrige konjunkturrapport la vi til grunn at spareraten skulle falle til 5,5 prosent. Prognosefeilen på 2 prosentpoeng skyldes at sparingen i kollektive pensjonsfond ble unormalt lav i 4. kvartal i fjor. Spareraten justert for aksjeutbytte falt på sin side fra rundt 4,5 prosent til rundt -0,5 prosent i samme periode. Til sammenlikning var gjennomsnittlig årlig sparerate med og uten aksjeutbytte henholdsvis 6,7 prosent og 2,9 prosent i tiårsperioden 2010–2019. Tall fra innteks- og kapitalregnskapet viser at spareraten sesongjustert falt fra rundt 16,5 prosent i 4. kvartal 2021 til rundt 11 prosent i 1. kvartal 2022, mens spareraten justert for aksjeutbytte økte fra rundt -3,5 prosent til rundt 7 prosent i samme periode. Disse store endringene i spareraten over to kvartaler må ses

i sammenheng med ekstraordinære endringer i utbetalinger av aksjeutbytte som trolig skyldes den økte utbytteskatten innført fra i fjor. Spareraten både med og uten aksjeutbytte falt deretter i de neste tre kvartalene i fjor.

Vi anslår at disponibel realinntekt justert for aksjeutbytte vil falle med rundt 2 prosent i 2023. Dette er rundt ett halvt prosentpoeng høyere enn anslaget fra vår forrige konjunkturrapport, og henger i hovedsak sammen med sterkere vekst i netto renteutgifter og deflatoren for privat konsum enn lagt til grunn ved forrige publisering. For årene 2024 til 2026 vil gjennomsnittlig årlig vekst i disponibel realinntekt med våre forutsetninger bli på nær 4 prosent. Både lønnsinntekter og offentlige stønader vil reelt sett ta seg opp i takt med vesentlig lavere inflasjon i de tre siste årene av prognoseperioden. Netto renteutgifter vil også bidra til realinntektsvekst gjennom 2024 og 2025 etter hvert som lånerentene faller etter kutt i styringsrenta. Nivået på rentebelastningen til husholdningene vil som årsgjennomsnitt i prognoseperioden være rundt 7,5 prosent, om lag 2 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet i tiårsperioden 2010–2019.

Vi ser for oss at konsumveksten i 2022 blir rundt 1 prosent, litt høyere enn vi anslo ved forrige publisering. Bak dette vekstanslaget ligger et sterkt sesongjustert fall i 1. kvartal i år fra et høyt nivå i 4. kvartal i fjor og moderat vekst gjennom de tre påfølgende kvartalene. Deretter vil konsumveksten som årsgjennomsnitt ligge på rundt 2 prosent i årene 2024 til 2026. Utviklingen i samlet konsum i prognoseperioden drives av veksten i disponibel realinntekt, men dempes av svak utvikling i realboligpriser og økte realrenter etter skatt, særlig i årene 2023 og 2024.

Med våre anslag på inntekts- og konsumutviklingen vil konsumet være større enn inntekten i hele år og store deler av 2024. Spareraten vil likevel bli positiv på rundt 2 prosent som årsgjennomsnitt for 2023 og 2024 siden denne også inkluderer sparing i kollektive pensjonsordninger. I 2025 og 2026 vil disponibel inntekt igjen være høyere enn samlet konsum, og spareraten vil komme opp i rundt 4,5 prosent når vi tar med sparingen i kollektive pensjonsordninger. Høyere realrente etter skatt vil bidra til å øke spareraten. Spareraten justert for aksjeutbytte vil på sin side ligge rundt 2,5–3,5 prosentpoeng lavere gjennom hele prognoseperioden

ettersom utbyttene med våre forutsetninger vil utgjøre rundt 2,5–3,5 prosent av disponibel inntekt.

2.4. Moderat boligprisfall og labert i nyboligmarkedet

Høsten var preget av fallende bruktboligpriser over hele landet. Veksten i Statistisk sentralbyrås boligprisindeks fra 3. til 4. kvartal 2022 endte på -0,9 prosent. Ved siste publisering av kvartalsvis nasjonalregnskap ble tallene for boliginvesteringer fra 2. kvartal 2022 og utover revidert oppover. Dette har gjort at boliginvesteringene ble noe høyere i 2022 enn det vi så for oss i forrige rapport. De foreløpige tallene viser en vekst i investeringene fra 3. til 4. kvartal 2022 på 1,4 prosent.

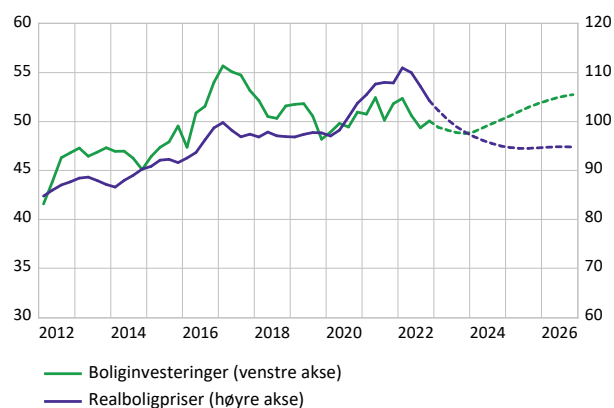
Siden forrige rapport har Finansdepartementet vedtatt en oppmyking av utlånsforskriften med virkning fra 1. januar i år. De viktigste endringene i forskriften omhandler kravene til lånekunders betjeningsevne ved renteøkning og maksimal belåningsgrad for sekundærboliger i Oslo. Lånekunder må nå kunne tåle en renteøkning på 3 prosentpoeng mot 5 prosentpoeng tidligere, samt at kravet til egenkapital for sekundærboliger i Oslo reduseres fra 40 prosent til det alminnelige kravet på 15 prosent som gjelder i resten av landet. Dette har gjort det lettere for nye grupper boligkjøpere å komme inn på markedet og vil trolig ha en modererende effekt på den negative boligprisutviklingen i 2023.

I forrige rapport ventet vi en fortsatt negativ utvikling i boligprisene framover. Eiendom Norges månedlige boligprisindeks viste imidlertid en uventet sterk utvikling med en boligprisvekst på 0,2 prosent i desember 2022. En positiv månedlig prisutvikling har ikke vært observert siden august. Januar er en måned som er kjennetegnet ved mye aktivitet i boligmarkedet. Dette gjenspeiles i at den sesongjusterte og den ujusterte boligprisveksten ble henholdsvis 0 og 3 prosent. Tall for februar viser at den relativt flate utviklingen så langt i år fortsetter med en vekst på 0,3 prosent.

Antallet bruktboliger til salgs steg fra et historisk lavt nivå i januar 2022 til å i desember ende opp på omtrent det samme nivået som vi så før pandemien. Samtidig har gjennomsnittlig omsetningstid økt, og liggetiden for usolgte boliger økte fra januar til februar og er nå på et normalt nivå. Dette tyder på at det ikke er et like sterkt etterspørselspress nå som på samme tid i 2022. En del av forklaringen

Figur 2.9. Boligmarkedet

Sesongjustert. Venstre akse: mrd 2020-kr, kvartal
Høyre akse: indeks, 2020 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

ligger i at tilgangen på mellomfinansiering har gått ned og at husholdninger derfor i større grad må selge egen bolig før de kan kjøpe en annen.

Statistikk fra Boligprodusentenes forening tegner et dystert bilde for boliginvesteringene for 2023. Aktiviteten i sektoren har vært svært svak sammenliknet med tidligere år. Gjennom 2022 ble det igangsatt 9 prosent færre boliger enn i 2021. Vi må tilbake til årene etter finanskrisen for å finne tilsvarende tall. Denne utviklingen henger sammen med det svært dårlige nyboligsalg som endte 26 prosent lavere i 2022 enn i 2021. 12-månedersveksten i antallet usolgte ferdigstilte boliger var 21 prosent i desember. Statistikken for januar 2023 viser tegn til at denne utviklingen fortsetter også inn i det nye året med et nyboligsalg som lå 57 prosent under nivået i samme måned i 2022. Utviklingen må sees i sammenheng med den betydelige økningen i bygge- og materialkostnader de siste to årene samtidig som lånekostnadene for husholdningene har økt. Dette har innvirkning på våre prognoser for både boliginvesteringer og boligpriser. For boliginvesteringene anslår vi et fall på 3,2 prosent i 2023. Vi legger til grunn at effekten av veksten i byggekostnadene vil avta gjennom året og bidra til at boliginvesteringene vil ta seg opp igjen fra 2024. På kort sikt vil høyere byggekostnader redusere marginene til boligprodusentene. Med et turbulent bruktboligmarked vil flere husholdninger trolig ikke ønske prisrisikoen knyttet til å kjøpe ny bolig med overtakelse lenger fram i tid. Dette dytter boligkjøpere over i bruktboligmarkedet og isolert sett vil dette presse bruktboligprisene opp. På lenger sikt vil de svake investeringene i dag også legge et press på boligprisene oppover.

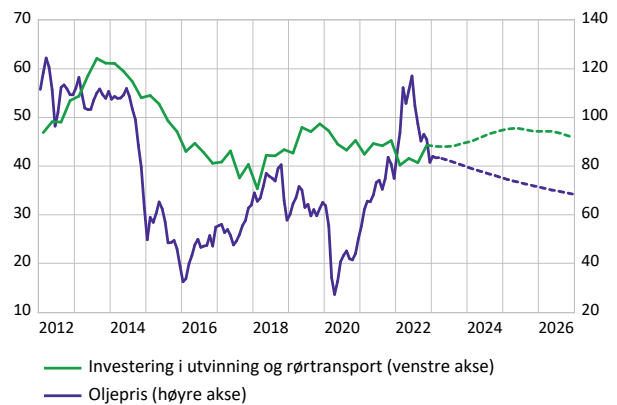
Den makroøkonometriske modellen KVARTS brukes som utgangspunkt for våre anslag. I tillegg til boliginvesteringene bestemmes boligprisene i modellen blant annet av rentenivået og av husholdningenes disponible realinntekt. Høyere levekostnader og høyere rentebelastning for husholdningene gir fortsatt grunnlag for å forvente negativ boligprisvekst i tiden framover. I prognosebanen legges det opp til et fall i husholdningenes inntekt på 2,9 prosent. Dette er en nedjustering på 2,3 prosentpoeng sammenliknet med forrige prognose. Videre er realrenta forventet å bli positiv i løpet av 2023 og ut prognoseperioden. Begge forhold trekker boligprisene nedover isolert sett. Det er knyttet stor usikkerhet til de endelige virkningene av endringen i utlånsforskriften og av situasjonen i nyboligmarkedet. Begge faktorer vil trolig ha en positiv effekt på boligprisveksten isolert sett. Vi løfter derfor prognosebanen for boligprisene sammenliknet med forrige rapport. Vårt anslag for 2023 er oppjustert med 2,2 prosentpoeng til et fall på 2,8 prosent. Vi forventer at boligprisveksten forblir svak også i 2024, men at den igjen blir positiv i 2025 og 2026. Basert på disse nominelle prisanslagene vil realboligprisen falle med henholdsvis 7,9 prosent og 3,5 prosent i 2023 og 2024 og ikke bli positiv før i slutten av prognoseperioden.

2.5. Nye feltutbygginger gir vekst i petroleumsinvesteringene de neste årene

Etter en vekst i petroleumsinvesteringene på 14,3 prosent i 2019 falt petroleumsinvesteringene i 2020 og 2021 med henholdsvis 3,3 og 2,1 prosent. Ifølge foreløpige tall fra nasjonalregnskapet falt investeringene videre med 5,5 prosent i 2022. Nedgangen var drevet av lavere investeringer innen produksjonshull og oljeutvinningsplattformer, rigger og moduler. Konseptstudier, som er inkludert i kategorien leting etter olje og gass hadde derimot klart høyere investeringer i 2022 enn i 2021, og bidro dermed til å dempe fallet i samlede petroleumsinvesteringer i fjor. Investeringsforløpet gjennom året var relativt ujevnt. Et sesongjustert fall på 11,1 prosent i 1. kvartal ble snudd til en vekst på 3,4 prosent i 2. kvartal. I 3. kvartal falt petroleumsinvesteringene 2,1 prosent, mens det i 4. kvartal ble en vekst på 8,8 prosent. De sterke tallene i 4. kvartal bidro til at investeringsnedgangen i 2022 ble lavere enn vi forventet i forrige konjunkturrapport.

Figur 2.10. Petroleumsinvesteringer og oljepris

Sesongjustert. Venstre akse: mrd 2020-kr, kvartal
Høyre akse: USD per fat

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Statistisk sentralbyrå kartlegger oljeselskaperenes investeringsplaner i den kvartalsvise investeringsstillingen (KIS) for det inneværende og det neste året. Det nominelle anslaget for 2023 i siste investeringstilling fra februar er på om lag 188 milliarder kroner. Det er en markant økning på 26 prosent fra tellingen i november. I førstegangsanslaget for 2024 anslås de totale investeringene i olje- og gassvirksomheten til 178,5 milliarder kroner, som i løpende kroner er hele 36 prosent høyere enn tilsvarende anslag gitt for 2023 for et år siden. Den kraftige økningen i anslaget for 2023 og det høye førstegangsanslaget for 2024 har klar sammenheng med at det er blitt levert plan for utbygging og drift (PUD) på en rekke nye utbyggingsprosjekter siden forrige telling i november. Anslaget for 2023 øker også som følge av høyere anslag på en del av feltutbyggingene som allerede var inkludert i forrige telling.

Utbyggingsprosjekter kommer med i investeringsundersøkelsen først når det blir levert PUD til myndighetene. I Stortingets skattetilpakke, som ble vedtatt i juni 2020 for å avhjelpe næringen i forbindelse med det kraftige oljeprisfallet tidlig i koronapandemien, ble det gitt gunstig beskatning for alle utbygginger det ble levert PUD på før utgangen av fjoråret. Dette ledet til at det ble levert svært mange PUD-er i 2022, de fleste av dem helt mot slutten av året. Det langt høyere førstegangsanslaget for 2024 nå enn i tilsvarende anslag for 2023 for ett år siden kommer i stor grad som følge av at disse PUD-ene ikke var med i tellingen for ett år siden, men er med i tellingen nå for begge disse årene. Den indikerte veksten for 2024 i denne tel-

lingen blir derfor kunstig høy. Siden det ble levert så mange PUD-er i fjor forventes det å komme svært få nye utbygginger utover de som nå ligger inne i tellingen og som vil ha påløpte investeringer i år. Det er derfor lite trolig at påløpte investeringer i år vil bli vesentlig høyere enn det som ligger inne i tellingen nå. Det var noen forventede utbyggingsprosjekter det ikke ble levert PUD på i desember i fjor. Noen av disse kan bli levert senere og tidsnok til at det kan utføres investeringer på disse i 2024. Utbyggingsinvesteringene for 2024 har derfor potensialet til å øke noe utover det som ligger inne nå. Det samme gjelder for felt i drift. Førstegangsanslaget for denne kategorien er ikke spesielt høyt, og pleier å øke gjennom anslagsyklusen. De fortsatt høye olje- og gassprisene som legges til grunn i denne rapporten antar vi vil gi oljeselskapene insentiver til å opprettholde høye driftsinvesteringer, herunder produksjonsboring, ut prognoseperioden.

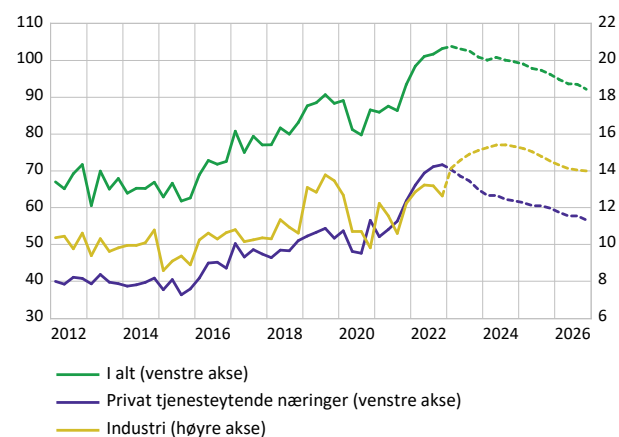
Vi anslår at volumet av petroleumsinvesteringene øker med 5 prosent i år. Dette er litt høyere veksttakt enn anslått i forrige rapport, og nivået er en del høyere siden investeringsnivået i 2022 endte over det vi antok sist. Den oppjusterte prognosen på investeringsnivået i 2023 har sin bakgrunn i de høyere investeringsanslagene på feltutbyggingene som allerede var inkludert i forrige telling og et oppjustert leteanslag.

For 2024 anslår vi nå en volumvekst på 6 prosent, som er ned fra 10 prosent i forrige rapport. Siden investeringene vokste mer i 2022 enn vi la til grunn i forrige rapport, innebærer denne nedjusteringen likevel at nivået på investeringene i 2024 kun er justert ned med under 1 prosent. Anslaget for 2025 er nå på 3 prosent, som tilsvarer et marginalt høyere investeringsnivå enn i prognosen gitt i forrige konjunkturrapport. Det noe lavere nivået i 2024 og noe høyere nivået i 2025 kommer delvis på grunn av at det ble levert noe færre PUD-er enn forventet sent i fjor. I tillegg var investeringsprofilene i de nye utbyggingene samlet sett mer baktunge enn vi hadde beregnet i forrige rapport, slik at det ser ut til å bli litt lavere investeringer på disse samlet i 2024 og litt høyere for 2025 enn anslått sist.

I 2026 regner vi med at realinvesteringene faller med 1,5 prosent. De minste feltutbyggingene blir ferdigstilt i 2025 og tidlig i 2026. Investeringer fra disse blir ikke fullt ut erstattet av kommende utbyg-

Figur 2.11. Investeringer i fastlandsnæringer

Sesongjustert, mrd 2020-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

ginger. Med en slik utvikling vil investeringsnivået i 2026 være 1 prosent høyere enn i 2019.

Petroleumsutvinningen i 2022 endte 0,6 prosent høyere enn i 2021. Gassproduksjonen økte med 8,3 prosent, mens væskeproduksjonen falt med 6,8 prosent. Veksten i gassproduksjonen ble drevet av ekstraordinært høye gasspriser som følge av kraftig reduserte gassleveranser fra Russland til Europa i kjølvannet av krigen i Ukraina. Oljedirektoratet anslår veksten i utvinningen til å bli 3 prosent i år og 2,4 prosent til neste år. Petroleumsproduksjonen ventes videre å øke med 1,5 prosent i 2025, før den gradvis faller gjennom resten av dette tiåret.

2.6. Industri og kraftforsyning holder næringsinvesteringene oppe

Foreløpige tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap viser at næringsinvesteringene avsluttet året med en svak oppgang på 1,5 prosent i 4. kvartal i fjor. Investeringene i industri og bergverk hadde en nedgang på 4,2 prosent i 4. kvartal, mens andre tjenester og annen vareproduksjon hadde en svak vekst på henholdsvis 0,8 og 0,3 prosent. Samlet for 2022 ble årsveksten i næringsinvesteringene 14,5 prosent. Denne veksten overgår det sterke året 2019 hvor årsveksten var 10,3 prosent, og vi må tilbake til høykonjunktoren i 2007 for å finne en like høy vekst i et enkeltår. Den gangen var årsveksten 22,7 prosent. Ifølge Statistisk sentralbyrås [investeringsundersøkelse i 1. kvartal 2023](#), var det en sterk vekst i investeringer i industri i 2022, mens investeringer i kraftforsyning falt betydelig. For 2023 forventer virksomhetene en kraftig økning i både industriinvesteringer og investeringer i

kraftforsyning. Det er store investeringsprosjekter innen metallindustri og gummi, plast og mineralsk industri, dataindustri og elektrisk utstørsindustri som bidrar til oppgangen i industrien. Flere av prosjektene knytter seg til utslippskutt og energiefektivisering, og får statlige investeringstilskudd. Bergverksdriften forventer en nedgang på 25 prosent i 2023, etter en nedgang på 8,6 prosent i 2022.

For kraftforsyningen melder virksomhetene om en oppgang i 2023, i motsetning til en nedgang i 2022. Oppgangen kommer særlig innen overføring og distribusjon av elektrisitet, men også fjernvarme og annen kraftforsyning. Produksjonsleddet får imidlertid en nedgang også i 2023 ifølge virksomhetenes rapportering.

Næringsinvesteringene har vokst betydelig de siste tre årene, etter et fall i starten av koronapandemien. Særlig er det investeringer i tjenesteytende næringer som har steget kraftig, og forbi nivået fra før pandemien. Selv med god vekst i industriinvesteringene gjennom 2022, er nivået fremdeles ikke høyere for denne undergruppen enn nivået var før pandemien. Ifølge [Indikatorrapporten 2022 \(forskningsradet.no\)](https://www.indikatorrapporten2022.forskningsradet.no) er det tjenesteytende næringer som i størst grad meldte om at de startet nye forsknings- og utviklingsprosjekter som følge av koronapandemien og også som i minst grad stanset påbegynte eller planlagte prosjekter av samme årsak. For industrien er det store enkeltprosjekter som holder investeringsaktiviteten oppe, og flere av disse prosjektene vil være relativt langvarige.

I våre prognoser anslår vi at veksten innen industri og bergverk blir på om lag 13 prosent i 2023. Dette drives av sterk vekst i industrien, mens bergverksdriften trekker noe ned. Vi anslår at kraftforsyningen får en sterk vekst i 2023 som bidrar til å trekke næringsinvesteringene opp. På tross av dette anslår vi at næringsinvesteringene samlet sett vil få en flat utvikling i 2023 med en vekst på rundt 1 prosent. Dette kommer i hovedsak av at tjenesteytende næringer forventes å få en liten tilbakegang i 2023 etter å ha nådd et historisk høyt nivå i 2022. Virksomhetene som rapporterer til [Regionalt nettverk \(norges-bank.no\)](https://www.regionalt-nettverk.norges-bank.no) melder at høy pris- og kostnadsvekst, høyere renter og færre nye oppdrag fra offentlig sektor vil dempe aktiviteten de neste tolv månedene. Tjenesteytende næringer forventer at investeringsnivået vil være om lag uendret fra fjorårets nivå. Utsikter til en høyere topp i rentebanen

enn lagt til grunn i forrige konjunkturrapport tilsier at næringsinvesteringene for årene 2024–2026 kan falle noe, men likevel ikke mer enn at nivået vil være høyere i 2026 enn i 2019 før koronapandemien inntraff.

2.7. Fra gigantisk til stort overskudd i handelen med utlandet

Verdien av samlet eksport hadde en svak utvikling i 4. kvartal 2022, med en liten reduksjon i volum og en stor reduksjon i pris. Etter et markant fall i slutten av 2021 vokste eksporten av tradisjonelle varer, som er vareeksporten fra Fastlands-Norge utenom skip, plattformer og fly, gjennom fjoråret og hentet inn nivået fra 2021. Eksporten av store varegrupper som metaller og metallvarer, kjemikalier, kjemiske og mineralske produkter samt verkstedprodukter økte i 2022 i forhold til 2021. Samlet eksport av tradisjonelle varer ble likevel noe redusert. Etter et stort fall i tjenesteeksporten i 1. kvartal 2020 har eksportvolumet vokst forbi nivået før pandemien. Det var høy vekst i andre halvår av 2021, som avtok inn i 2022. Deretter var veksten solid gjennom fjoråret og den var bredt basert. Utlendingers konsum i Norge, som regnes som tjenesteeksport, har hatt størst prosentvis vekst de siste seks kvartalene. Veksten har imidlertid vært avtakende. Gjennom 2022 svingte eksporten av olje og gass rundt nivået i 2021.

Reduksjonen i verdien av samlet eksport i 4. kvartal 2022 skyldtes et stort fall i gassprisene og et mer moderat fall i oljeprisen. Fastlandseksporten økte derimot i pris og svakere kronekurs kan ha bidratt til dette. Gjennom 2021 og 2022 økte prisene på tradisjonell vareeksport med 50 prosent, mens prisene på tjenesteeksporten økte med nesten 20 prosent. Prisene på tradisjonelle varer nær flatet ut i fjor, mens prisen på tjenester fortsatte å stige. I 2021 og 2022 steg eksportprisen på gass enormt og mer enn prisen på olje. Prisveksten sørget for at verdien av samlet olje- og gasseksport mer enn doblet seg i fjor i forhold til 2021 og nådde nesten 2 000 milliarder kroner. Det medførte at overskuddet i handelen med utlandet tredoblet seg fra 2021 til 2022 og nådde nesten 1 600 milliarder kroner.

Samlet import økte mer og jevnere gjennom fjoråret enn eksporten. En stor økning i importen av biler bidro klart mest til veksten i vareimporten i 4. kvartal, mens nordmenns konsum i utlandet, som regnes som import, bidro mest til veksten i

Boks 2.3. Importandeler

Bruken av varer og tjenester kan deles inn i sluttleveringer – det vil si konsum, investeringer og eksport – og produktinnsats, som er en produksjonsfaktor. Deler av sluttleveringene kommer direkte fra import. Resten leveres fra norske produsenter, som i ulik grad benytter seg av importert produktinnsats.

Vi har beregnet importandeler for norsk økonomi ved hjelp av en statistisk kryssløpsmodell basert på tall fra 2020, det seneste året med endelige nasjonalregnskapstall. For sammenlikning viser vi også importandeler for året før. Analysen tar hensyn til importert produktinnsats, også fra underleverandører, i tillegg til direkte import av sluttleveringer. Det statistiske kryssløpet tar imidlertid ikke hensyn til endringer i relative priser, ringvirkninger fra endringer i inntekstoptjening, behov for endret produksjonskapasitet (investeringer) og endringer i renter og valutakurs.

Blant hovedgruppene av sluttleveringskategorier har investeringer den høyeste importandelen. Vi deler opp totale nyinvesteringer etter både art og næring. Importandelen for investeringer i bygg og anlegg er relativt beskjeden, mens den er høy for fly og skip. Øvrige investeringsarter har også et betydelig innslag av import. Blant næringene har utenriks sjøfart den klart høyeste importandelen, mens importandelen for petroleumsvirksomheten også ligger over gjennomsnittet.

Konsum står for litt over halvparten av de totale sluttleveringene. Her er importandelen om lag som importandelen for hele norsk økonomi. Det er stor variasjon mellom de ulike undergruppene av konsumet. Nordmenns konsum i utlandet er i sin helhet regnet som import. Transportmidler har et betydelig innslag av import, siden det produseres svært få biler i Norge. Bakgrunnen for at importandelen ikke er enda høyere enn 51,7 prosent er at avanse og avgifter utgjør en stor andel av utgiftene ved bilkjøp. Undergruppen diverse varer – som består av varer som klær og skotøy, møbler og elektronikk – har også en relativt høy importandel på 46,3 prosent. Energivarer produseres i hovedsak i Norge, men til tross for høy oljeproduksjon importeres det betydelig med bensin og diesel. I perioder med lav kraftproduksjon importeres det dessuten kraft fra våre naboland. I sum bidrar dette til en importandel på 4,7 prosent for energivarene i husholdningenes konsum. Ved siden av energivarer og boliger, framstår offentlig konsum, som i stor grad består av lønnskostnader, som den konsumkomponenten med lavest importandel.

For eksport er det også betydelige variasjoner mellom de ulike undergruppene. Eksporten av utenriks frakttjenester og tradisjonelle varer har et høyt importinnhold, noe som skyldes at mye av produktinnsatsen kjøpes utenfor Norge. Eksport

av olje og gass skiller seg ut med en liten andel import. Dette følger av at mesteparten av produksjonsverdien kommer fra norsk kontinentalsokkel og dermed består av petroleumsrente.

Importandeler. Basisår 2020

	Andel ¹	Importandel	
		2019	2020
Konsum	52,3	23,8	22,0
Konsum i hush. og idell	32,6	30,8	28,2
Konsum i idelle org.	1,8	17,3	16,6
Varekonsum	15,7	37,8	39,2
Nærings- og nytelsesmidler	5,5	30,3	30,2
Energivarer mm.	0,9	5,9	4,7
Egne transportmidler	2,6	47,9	51,7
Div. varer	6,8	45,2	46,3
Tjenestekonsum	14,4	13,9	14,0
Bolig	6,1	7,4	8,1
Andre tjenester	8,3	17,8	18,5
Nordmenns konsum i utlandet	0,7	100,0	100,0
Offentlig konsum	19,6	11,0	11,6
Nyinvesteringer	20,6	36,9	36,8
Etter art:			
Bygninger og anlegg	9,4	22,3	22,0
Fly og skip	1,0	72,5	68,0
Øvrige arter	10,3	46,7	47,5
Etter næring:			
Fastlands-Norge	16,4	34,4	34,6
Off. forvaltning	4,7	31,6	32,1
Industri	1,0	46,4	47,7
Andre vareproduserende næringer	1,7	45,9	46,1
Boliger	4,3	22,3	22,0
Andre tjenesteytende næringer	4,6	41,2	42,1
Utvinning og rørtransport	3,9	43,1	42,8
Utenriks sjøfart	0,4	71,6	70,4
Eksport	24,2	20,5	21,5
Fastlands-Norge	14,2	23,6	23,9
Varer	8,9	28,8	26,8
Tjenester	5,3	17,0	19,0
Utlendingers konsum i Norge	0,4	24,2	24,8
Andre tjenester	4,9	15,7	18,5
Olje og gass	8,0	3,9	4,7
Utenriks sjøfart mm.	2,0	68,5	71,1
Samlete sluttanvendelser	100,0	26,5	24,9

¹ For vare- og tjenestekonsum inkluderer ikke andelen utlendingers konsum.

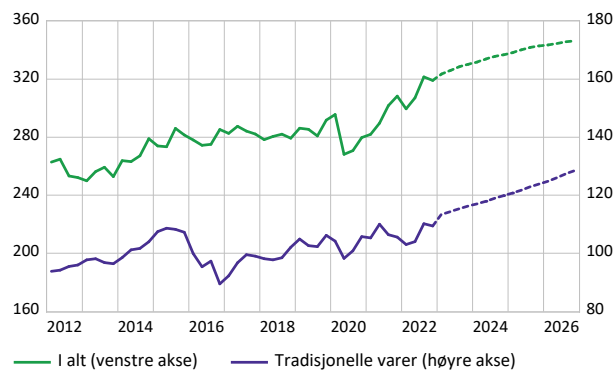
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

tjenesteimporten for tredje kvartal på rad. Mens det var stor vekst i tjenesteimporten på årsbasis, var det nær nullvekst i vareimporten på grunn av et negativt overheng (se fotnote 1 i kapittel 3). Høy vekst i importprisene må ses i lys av kronas svekkelse gjennom fjoråret.

Det er stor usikkerhet om den økonomiske utviklingen internasjonalt de nærmeste årene. Vi har lagt til grunn en svak, men økende vekst i etterspørselen fra våre handelspartnere gjennom prognoseperioden. Den innenlandske etterspørselen vil kunne dempes betydelig av høyere renter enn det vi har vært vant med de siste ti årene. Vi legger til

Figur 2.12. Eksport

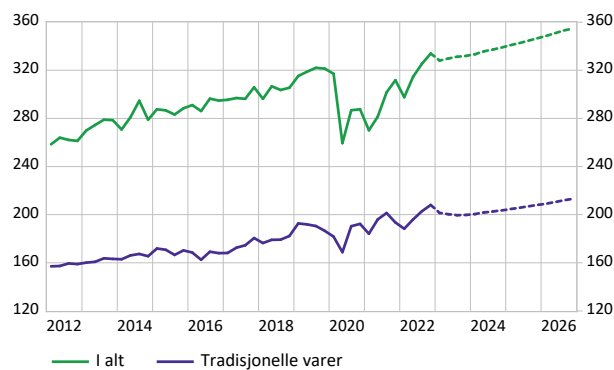
Sesongjustert, mrd 2020-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2.13. Import

Sesongjustert, mrd 2020-kr, kvartal

Kilde: Statistisk sentralbyrå

grunn uendret kronekurs framover. Alt dette peker mot at veksten i eksporten fra Fastlands-Norge vil bli høyere enn veksten i importen, og at Fastlands-Norge får et bytteforholdstap overfor utlandet når det gjelder utviklingen i eksportprisene versus importprisene.

Olje- og gasseksporten har sørget for overskudd i utenrikshandelen siden 1978. Det er usikkert hvor lenge de høye energiprisene vil vedvare. Det har allerede vært en betydelig prisnedgang og terminmarkedet anslår videre nedgang de neste årene. Med relativt små endringer i eksportvolumene av olje og gass vil verdien av olje- og gasseksporten bli bestemt av olje- og gassprisene. Vi venter derfor at verdien av olje- og gasseksporten faller mye i år for så å falle mindre de neste tre årene. Et rekordhøyt handelsoverskudd i fjor vil dermed kunne bli nær halvert i år og redusert ytterligere i prognoseperioden, men likevel ende nær det tidligere toppnivået i 2008. Tillagt et vedvarende og høyt overskudd på rente- og stønadsbalansen anslås summen – drifts-

balansen overfor utlandet – å falle fra 30 prosent av BNP i 2022 til 10 prosent i 2026.

2.8. Konjunkturnøytral situasjon i økonomien framover

Norsk økonomi ser ut til å ha lagt koronapandemien bak seg i 2022. Gjenåpningen av samfunnet tidlig i 2022 la til rette for økt etterspørsel blant husholdningene og normalisering av produksjonen i de næringene som ble begrenset av pandemien. Årsveksten i BNP Fastlands-Norge ble 3,8 prosent i fjor, som også var anslaget fra vår forrige prognose. BNP Fastlands-Norge har vokst jevnt siden 2. kvartal i fjor, og lå over vår beregnede trendbane på slutten av året, til tross for at prisstigningen i samme periode gjorde produksjon og konsum dyrere. Den høye årsveksten i fastlandsøkonomien skyldtes dels veksten som skjedde i løpet av 2022, og dels det betydelige positive overhenget fra 2021. I 4. kvartal 2022 var BNP Fastlands-Norge 2,2 prosent høyere enn i samme periode året før. Produktivitetsveksten i 2022 var imidlertid nokså beskjeden, se boks 3.1.

Prisstigningen førte til at verdien av norsk produksjon økte betydelig i fjor. Mest utslagsgivende var økningen i gassprisen. Volumet i utvinningsnæringen falt i 2022, men økningen i salgsprisen på naturgass førte til at bruttoproduktet i utvinningsnæringen vokste 120 prosent målt i løpende priser. Verdiveksten på samlet BNP endte på 32,2 prosent, eller 1 358 milliarder kroner. Mot slutten av fjoråret ble riktignok den løpende verdien av petroleumsproduksjonen redusert, ettersom gassprisen har falt kraftig siden toppen i august 2022.

Mesteparten av volumveksten i fjor kom fra private og offentlige tjenesteytende næringer, og spesielt de næringene som pandemien rammet hardest i 2020 og 2021. Overnatting og servering, transportnæringene, forretningsmessig tjenesteyting og kultur sto for nær halvparten av årsveksten i BNP Fastlands-Norge. Veksttakten i tjenestenæringene avtok riktignok betydelig utover i 2022, ettersom fallet under pandemien har blitt mer eller mindre hentet inn.

Bruttoproduktet i varehandelsnæringen var på sin side rekordhøyt under pandemien, mens aktiviteten falt i 2022. Husholdningene vridde gradvis konsumet bort fra varekjøp og tilbake mot tjenester og kjøp i utlandet i fjor. I andre halvdel av året vokste

likevel bruttoproduktet i varehandelsnæringen på grunn av høy engroshandel til utlandet i 3. kvartal, og kraftig vekst i bilkjøpene i 4. kvartal. Det utgjorde store bidrag til veksten i BNP Fastlands-Norge i slutten av 2022. Opphopningen av billeveranser mot slutten av fjoråret skyldtes at mange ønsket å unngå innføringen av avgifter på elbiler som kom 1. januar i år. Så langt i 2023 har omfanget av bilkjøp vært svært lavt.

Vareproduksjonen i Norge var generelt mindre påvirket av koronapandemien enn tjenesteproduksjonen. Dermed var det også mindre tapt aktivitet å hente inn for vareproduksjonen. Det bidro til lavere årsvekstrater i 2022. I tillegg har flere vareproduserende næringer, deriblant deler av industrien, jordbruket og bygge- og anleggsvirksomheten hatt utfordringer med knapphet og høye priser på innsatsvarer, samt rekrutteringsproblemer. I siste publisering av Statistisk sentralbyrås [konjunkturbarometer for industri og bergverk](#) og i Norges Banks [Regionalt nettverk \(norges-bank.no\)](#) melder imidlertid et bredt spekter av virksomheter i næringslivet at tilgangen på arbeidskraft og innsatsvarer bedret seg i løpet av 2022.

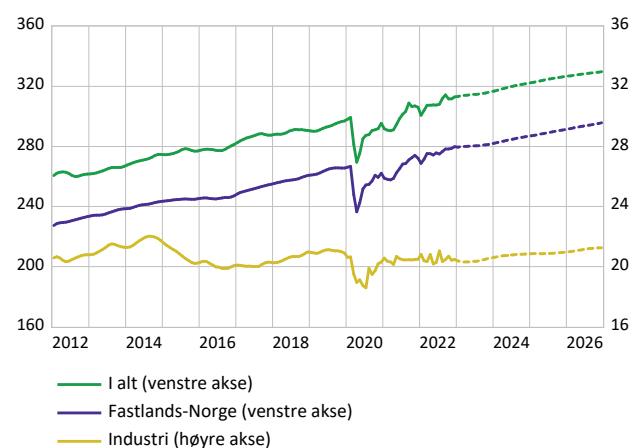
Med en vekst i alle fjorårets kvartaler trakk leverandørene til oljenæringen opp aktiviteten i industrien. I næringsmiddelindustrien var utviklingen blandet. Bruttoproductet i næringen endte med nullvekst i 2022 og nedgang i 4. kvartal. I konjunkturbarometeret for industri og bergverk melder industriledere om forventet nedgang i 1. kvartal 2023.

Bygge- og anleggsvirksomheten hadde nokså kraftig årsvekst i fjor, men det skyldtes hovedsakelig at pandemibegrensninger preget næringen året før. Gjennom 2022 var utviklingen i næringen svak. Materialkostnadene til boligbygging har vært høye, og renteøkningene har dempet boliggetterspørselen. Bruttoproductet i bygg og anlegg var om lag likt i begynnelsen og slutten av 2022. Statistisk sentralbyrås [produksjonsindeks for bygg og anlegg](#) viste nedgang i januar 2023.

Lite nedbør og lav fyllingsgrad i vannmagasinene førte til at kraftproduksjonen gikk ned i fjor, men aktiviteten tok seg beskjedent opp mot slutten av året. Ifølge Statistisk sentralbyrås [elektrisitetsstatistikk](#) gikk strømforbruket ned både i næringslivet og i husholdningene i 2022. Reduksjonen i forbru-

Figur 2.14. Bruttonasjonalprodukt

Sesongjustert, mrd 2020-kr, måned

Kilde: Statistisk sentralbyrå

ket kan dels knyttes til mildt vær, men de høye elektrisitetsprisene kan også ha bidratt.

Selv om deler av vareproduksjonen hadde høye kostnader og svak volumutviklingen i 2022, var inntjeningen nokså god i mange vareproduserende næringer. Målt i løpende priser vokste bruttoproduktet i utvinnings- og elektrisitetsnæringen spesielt mye. Salgsprisene var også høye på mange industriprodukter, deriblant næringsmidler, metaller og raffinerte petroleumsprodukter. Det samme gjaldt primærnæringsvarer, og særlig oppdrettslaks og andre fiskeprodukter. Prisene på flere av disse salgsvarene ser imidlertid ut til å ha nådd toppen, og inntjeningen har begynt å bli svakere. Målt i løpende priser gikk bruttoproduktet i metallindustrien og fiskenæringene ned fra første til andre halvår 2022, og verdien i utvinnings- og elektrisitetsnæringene falt kraftig i 4. kvartal.

Med pandemien bak oss kan vi slå fast at økonomien raskt har kommet tilbake etter fallet som smitten og tiltakene forårsaket. Sannsynligvis har den økonomiske støtten som husholdningene mottok under pandemien, og den høye sparingen de foregående årene, bidratt til å holde etterspørselen høy selv etter at konsumprisene begynte å stige.

De høye prisene og innstramminger av pengepolitikken vil imidlertid trolig dempe produksjonen og etterspørselen i norsk økonomi framover. I løpet av 2022 har husholdningenes sparing og disponible realinntekt utenom aksjeutbytter falt. Det vil trolig føre til at husholdningene strammer inn på forbruket i 2023. I Konjunkturbarometeret og i Regionalt

nettverk melder virksomhetene om økende kostnader, fallende lønnsomhet og redusert ordreinngang mot slutten av 2022, samt lavere forventet etterspørsel og aktivitetsutvikling framover.

I våre prognoser er årsveksten i BNP Fastlands-Norge anslått til 1,3* prosent i år. Det reflekterer at den økonomiske veksten har avtatt i forhold til den kraftige utviklingen vi så i etterkant av pandemien. I årene framover anslås den økonomiske aktiviteten gradvis å nærme seg trendnivået, slik at situasjonen i norsk økonomi vil være nær konjunktturnøytral gjennom prognoseperioden.

2.9. Små endringer i et stramt arbeidsmarked

Til tross for økte renter har det i 2022 vært god økonomisk vekst og små endringer i de viktigste indikatorne for arbeidsmarkedet. Yrkesdeltakingen og sysselsettingen har fortsatt vært høy og arbeidsledigheten lav. Tiltakene som ble iverksatt under koronapandemien hadde store konsekvenser for arbeidsmarkedet med mange permitteringer og redusert sysselsetting i flere næringer, men i løpet av det siste året ser det ut til at arbeidsmarkedet har blitt normalisert. Sysselsettingen i tjenesteytende næringer og antall ikke-bosatte lønnstakere er tilbake på nivåer fra før koronapandemien. Framover mot 2026 venter vi at utviklingen i sysselsettingen blir svak og at arbeidsledigheten vil stige noe.

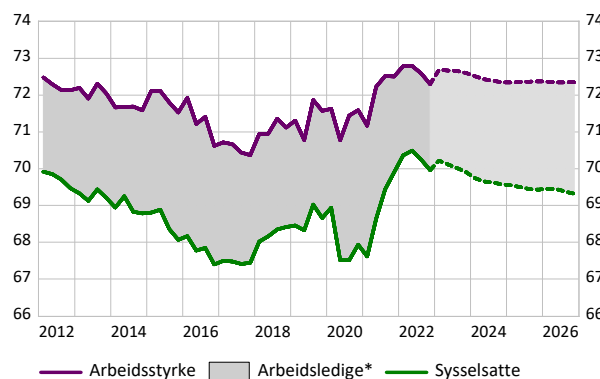
Den sesongjusterte arbeidsledigheten var ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) 3,3 prosent i 1. kvartal 2022 og deretter 3,2 prosent i de påfølgende tre kvartalene. Dette er det laveste nivået siden slutten av 2008. Det sesongjusterte 3-måneders glidende gjennomsnittet har også vært lavt gjennom 2022 og lå på 3,4 prosent i desember, basert på månedene november-januar. Dette er omtrent samme nivå som i foregående 3-månedersperiode. I tillegg til det 3-måneders glidende gjennomsnittet publiseres det også trendtall hver måned. Trendtallene representerer den langsiktige tendensen i månedstallene.² I januar 2023 var arbeidsledigheten ifølge trendtallet også 3,4 prosent.

* Tallet er rettet fra 1,4 til 1,3 den 31. mai 2023.

² Statistisk sentralbyrå publiserer også sesongjusterte månedstall og månedstall som ikke er sesongjustert. De sesongjusterte månedstallene og månedstallene som ikke er sesongjustert har høy volatilitet og bør tolkes med forsiktighet.

Figur 2.15. Arbeidsmarkedsstatus

Prosent av befolkningen i yrkesaktiv alder, AKU

* Arbeidsledigheten er målt som andel av befolkningen i yrkesaktiv alder

Kilde: Statistisk sentralbyrå

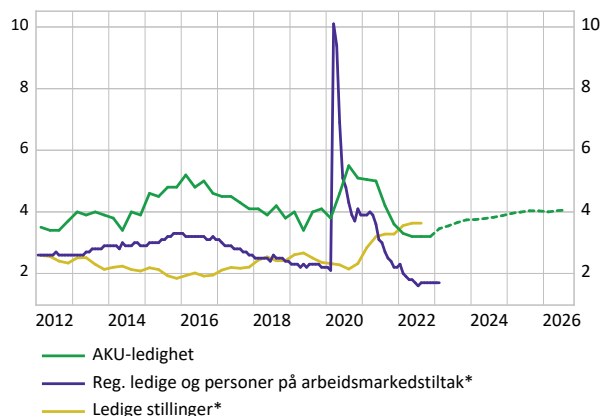
Den sesongjusterte registrerte arbeidsledigheten publisert av NAV falt i begynnelsen av 2022 til et historisk lavt nivå for deretter å holde seg lav gjennom siste halvdel av 2022. Den har vært på 1,7 prosent fra august i fjor til februar i år. Dette er det laveste nivået siden finanskrisen i 2008. Antallet permitterte har dessuten falt tilbake til de lave nivåene vi så før pandemien. Ved utgangen av januar 2023 var det likevel en viss økning i antall helt ledig permitterte på 1 800 i forhold til desember. De permitterte utgjør nå 0,2 prosent av arbeidsstyrken. Nesten halvparten av de permitterte har yrkesbakgrunn fra bygge- og anleggsarbeid eller industriarbeid.

Ifølge AKU var det en svak vekst i den sesongjusterte sysselsettingen gjennom 2022 med en vekst på 0,9 prosent fra 4. kvartal 2021 til 4. kvartal 2022. Sysselsettingen nådde sitt høyeste nivå noensinne i 2. kvartal 2022, men falt så fram til 4. kvartal 2022. I 4. kvartal 2022 var 69,9 prosent av den voksne befolkningen sysselsatt, en nedgang fra det historisk høye nivået på 70,7 prosent i 2. kvartal samme år.

Den høye sysselsettingsandelen skyldes til dels at sysselsettingsandelen blant personer i alderen 15–24 år har ligget på et historisk høyt nivå siden mars 2022. I desember 2022 var sysselsettingsandelen til denne aldersgruppen på 58,1 prosent målt som et 3-måneders glidende gjennomsnitt, mens den var gjennomsnittlig 52,3 prosent i perioden 2010–2019. En annen gruppe som har økt sin sysselsetting er innvandrere, det vil si bosatte født i utlandet med utenlandske foreldre og besteforeldre. I 4. kvartal 2022 hadde antall lønnstakere som klassifiseres

Figur 2.16. Arbeidsledige personer og ledige stillinger

Prosent av arbeidsstyrken og av summen av besatte og ledige stillinger, sesongjustert og glattet

*Pga. brudd i statistikken er tallene ikke sammenliknbare før/etter januar 2013
Kilde: Arbeids- og velferdsetaten og Statistisk sentralbyrå

som innvandrere økt med 14,4 prosent fra 4. kvartal 2019, rett før pandemien inntraff, mens det totale antall lønnstakere kun økte med 4,3 prosent i samme periode. I 2022 innvandret 32 500 ukrainske statsborgere til Norge og vi forventer om lag samme innvandring i 2023. Dette vil over tid bidra til å øke arbeidsstyrken mer enn tidligere antatt.

Antallet utenlandske pendlere (ikke-bosatte lønnstakere) lå i 4. kvartal 2022 på 92 000 personer, hvilket er noe høyere enn gjennomsnittet for 4. kvartal i perioden 2016–2019. Dette er likevel lavere enn det observerte nivået på 95 400 personer i 4. kvartal 2019.

Arbeidsstyrken var i 2. kvartal 2022 på det høyeste nivået som har blitt målt noen gang. Nivået var nesten like høyt i 4. kvartal, ned 0,2 prosent og lå da 0,5 prosent høyere enn i 4. kvartal 2021. Yrkesfrekvensen, det vil si arbeidsstyrken som andel av befolkningen, var 72,2 prosent i desember 2022, beregnet som et sesongjustert 3-måneders glidende gjennomsnitt. Dette er noe lavere enn i mars og april 2022 da den var 72,9 prosent, det høyeste observerte nivået siden 2010.

Etterspørselen etter arbeidskraft har ligget på et høyt nivå siden begynnelsen av 2021. Ifølge NAV var tilgangen i mars 2022 på 71 100 nye stillinger, det høyeste nivået som er observert de siste 5 årene, og på 64 600 stillinger i mai. Gjennom resten av 2022 har tilgangen vært noe lavere, i gjennomsnitt 37 000 nye stillinger i måneden. I januar 2023 økte tilgangen til 61 800 nye stillinger.

Også ifølge Statistisk sentralbyrå var antall ledige stillinger på et høyt nivå i 2022. Andelen ledige stillinger økte med 0,4 prosentpoeng til 3,4 prosent fra 3. kvartal til 4. kvartal 2022. Nivået i 2. kvartal på 3,8 prosent var det høyeste nivå som er registrert siden 2010.

Nasjonalregnskapet viser vekst i både sysselsettingen og i utførte timeverk. Begge ligger høyere enn nivået før pandemien inntraff og sysselsettingens fordeling på næringer har de siste to kvartalene vært omtrent som før koronautbruddet. Både sysselsettingen og utførte timeverk vokste 0,4 prosent fra 3. til 4. kvartal 2022. Sysselsettingen var 2,4 prosent høyere enn for ett år siden, og timeverkene var 2,2 prosent høyere.

Utviklingen i 2022 var spesielt sterk innen overnattings- og serveringsvirksomhet, der sysselsettingen økte med 6,4 prosent fra 4. kvartal 2021 til 4. kvartal 2022. Utviklingen var også sterk innen kultur, underholdning og annen tjenesteyting, der timeverkene økte med 3,7 prosent fra 4. kvartal 2021 til 4. kvartal 2022. Sysselsettingen innen forretningsmessig tjenesteyting, som inkluderer arbeidsformidling, økte også, men lå i 4. kvartal 2022 omtrent på nivået i 4. kvartal 2019. Timeverkene i denne næringen var derimot 1,4 prosent lavere i denne perioden.

Arbeidsmarkedet har vært stramt gjennom 2022. Framover forventer vi at veksten følger den historiske trenden, hvilket vil gi en svak utvikling i sysselsettingen på grunn av god produktivetsvekst. Vi forventer en vekst i sysselsettingen i 2023 på 0,6 prosent og deretter lav vekst i resten av prognoseperioden. Med en slik utvikling vil sysselsettingen ikke holde tritt med økningen i befolkningen i arbeidsfør alder slik at sysselsettingsandelen faller og ledigheten stiger noe, men fremdeles noe under et normalt nivå historisk sett. Vi ser for oss en arbeidsledighet på 3,6 prosent i 2023, som er omtrent som vi forventet i forrige konjunkturrapport. Svak vekst i sysselsettingen vil deretter gi en gradvis oppgang i arbeidsledigheten til 4,0 prosent i 2025 og 2026. Til sammenlikning var gjennomsnittlig arbeidsledighet i perioden 2010–2019 på 4,2 prosent. Arbeidsstyrken vil vokse med 0,8 prosent i 2023, for så å vokse svakt med mellom 0,1 og 0,4 prosent i året i resten av prognoseperioden.

2.10. Høy lønnsvekst, men ingen reallønnsvekst

Foreløpige tall fra nasjonalregnskapet viser en vekst i gjennomsnittlig årslønn på 4,4 prosent fra 2021 til 2022. Med en vekst i konsumprisindeksen (KPI) på 5,8 prosent i samme periode innebærer det en reduksjon i gjennomsnittlig reallønn på 1,4 prosent i 2022. Med unntak av 2016, da det var store omstillinger i arbeidsmarkedet som følge av oljeprisfallet, er dette den største nedgangen i gjennomsnittlig reallønn siden 1981, som også var et år med høy pristigning.

Lønnskostnadsandelen, som er et mål på hvor stor andel av verdiskapingen i økonomien som tilfaller arbeidstakere, er ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall beregnet til 78,2 prosent for industrien i 2022. Det er lavere enn gjennomsnittet på 83,3 prosent over tiårsperioden 2012–2021. Den lave lønnskostnadsandelen i 2022 kan i stor grad tilskrives høye driftsresultater i industrien. Imidlertid viser foreløpige tall en spesielt stor vekst i driftsresultatene til industrinæringer som utgjør en forholdsvis liten del av den samlede sysselsettingen i industrien.

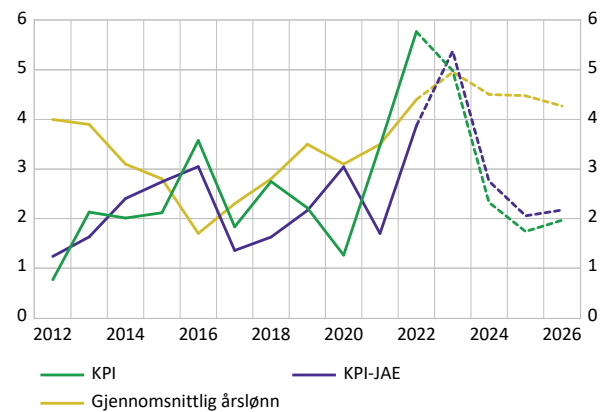
Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) beregner en årslønnsvekst for de største forhandlingsområdene. Foreløpige beregninger fra TBU viser en årslønnsvekst for industriarbeidere i NHO-virksomheter på 3,5 prosent i 2022, mens tilsvarende vekstrate for industrifunksjonærer var 5,0 prosent. Samlet for NHO-virksomheter i industrien er veksten i årslønn beregnet til 4,0 prosent i 2022. Dette er 0,3 prosentpoeng over rammen på 3,7 prosent som NHO, i forståelse med LO, anslo for inntektsoppgjøret i 2022.

Veksten i gjennomsnittlig årslønn kan dekomponeres i bidrag fra overheng, tariff tillegg og lønns- glidning. Overhenget angir forskjellen mellom årslønnsnivået på slutten av fjoråret og fjorårets gjennomsnittlige årslønnsnivå, og bidrar med viktig informasjon om årslønnsveksten for det inne- værende året. Tariff tillegg omfatter lønnsøkning fra sentrale forhandlinger. Lønns- glidning er summen av alle andre faktorer som påvirker årslønna utover overhenget og tariff tillegg.

For industriarbeidere i NHO-virksomheter utgjorde overhenget 0,9 prosentpoeng, tariff tilleggene 1,3

Figur 2.17. Konsumprisindekser og årslønn

Endring fra året før i prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

prosentpoeng og lønns- glidningen 1,3 prosent- poeng i 2022. For industrifunksjonærer utgjorde lønns- glidningen 3,8 prosentpoeng, herunder et bidrag på 1,5 prosentpoeng fra bonusutbetalinger, betydelig over gjennomsnittet for lønns- glidning på 1,8 prosentpoeng over perioden 2018–2022.

For NHO-virksomheter i industrien samlet er over- henget inn i 2023 beregnet til 1,7 prosentpoeng, herunder 1,3 prosentpoeng for industriarbeidere og 2,1 prosentpoeng for industrifunksjonærer. Overhenget fra 2022 til 2023 er 1,3 prosentpoeng for både statsansatte og kommuneansatte, her- under 1,7 prosentpoeng for undervisningsansatte i kommunene. Anslaget for det samlede overhenget til 2023 er foreløpig beregnet til 1,4 prosentpoeng, som er noe over gjennomsnittet i perioden 2018– 2022.

Ifølge våre beregninger vil årslønnsveksten bli 5,0 prosent i 2023, før den faller til i overkant av 4 prosent mot 2026. Til tross for høy nominell lønnsvekst vil den anslåtte veksten i KPI for 2023 på 5,0 prosent likevel medføre en om lag uendret reallønnsvekst i inne- værende år. Fra 2024 og ut prognosebanen viser våre beregninger en real- lønnsvekst på om lag 2,5 prosent. Til tross for høy nominell lønnsvekst framover mot 2026, anslår vi at lønnskostnadsandelen i industrien vil være på om lag 78 prosent i 2023, før den faller til om lag 76–77 prosent i 2025–2026. Den relativt lave lønns- kostnadsandelen framover drives i all hovedsak av høye driftsresultater, men det er store variasjoner mellom industrinæringene.

Boks 2.4. Publisering av årslønnsstatistikk

I vår makroøkonomiske modell, KVARTS, framskrives veksten i årslønnsbegrepet «årslønn, påløpt» fra nasjonalregnskapet. Fra og med 2023 publiserer Statistisk sentralbyrå kun årsvekstraten og utviklingen i indeksen for økonomien under ett. Det betyr at det ikke lenger blir publisert nivåfall for «årslønn, påløpt», og det vil ikke bli publisert næringsfordelt statistikk.¹ Statistisk sentralbyrå publiserer et nært beslektet begrep med navn «årslønn». «Årslønn» bygger på nesten samme definisjon og populasjon, og omfatter utbetalinger som er gjort i løpet av statistikkåret.² «Årslønn» publiseres med tall både for økonomien totalt og fordelt på både næring i [tabell 11417](#) i Statistikkbanken og sektor i [tabell 11536](#) i Statistikkbanken.

Som tidligere dokumentert i boks 2.4 i [Konjunkturtendensene 2021/1](#) brukes modellvariabelen «normaltimelønn» for å framskrive veksten i «årslønn, påløpt». Det medfører at omleggingen ikke har påvirket framskrivningen vår av denne størrelsen, og vil heller ikke ha betydning for våre framtidige framskrivninger. Modellvariabelen «normaltimelønn» er definert som

¹ Dette medfører at kun deler av [tabell 09786](#) i Statistikkbanken vil oppdateres framover, samt at [tabell 09785](#) i Statistikkbanken nå finnes under avsluttede tidsserier.

² Se definisjonen av «årslønn» i delavsnittet «Definisjoner» på siden [Om statistikken](#).

forholdet mellom statistikkbegrepene «lønn» og «årsverk, heltidsekvivalenter, for lønnstakere». Disse tallene publiseres av nasjonalregnskapet hvert kvartal i [tabell 09175](#) i Statistikkbanken, både for hele økonomien og etter næring.

En av forskjellene på «årslønn, påløpt» og «normaltimelønn» er at førstnevnte følger påløpt-prinsippet mens sistnevnte i praksis følger kontant-prinsippet. Kronetillegg fra et forsinket inntektsoppgjør fra i fjor som først utbetales i år, vil i «årslønn, påløpt» bli ført til perioden der lønna er opptjent (i fjor). For «normaltimelønn» vil derimot kronetilleggene bli lagt til perioden der lønna utbetales (i år), slik det også gjøres i «årslønn» beskrevet over. Denne forskjellen kan dermed gi forskjeller i vekstrater for år der deler av inntektsoppgjøret først kommer til utbetaling påfølgende år.³

Vekstraten for «årslønn, påløpt» fra og med 2022-årgangen beregnes med utgangspunkt i vekstraten for årslønnsbegrepet «årslønn» nevnt over, korrigert for definisjons- og populasjonsforskjeller.

³ Se boks 2.4 i [Konjunkturtendensene 2021/1](#) for flere detaljer om forskjeller mellom de to årslønnsbegrepene.

2.11. Utsikter til lavere inflasjon

Årsveksten i konsumprisindeksen (KPI) endte på 5,8 prosent i 2022 og var dermed klart høyere enn i 2021 da KPI steg med 3,5 prosent. En så høy konsumprisvekst er ikke målt siden 1980-tallet. Årsaken til dette er sammensatt. Under koronapandemien falt produksjonskapasiteten innen mange næringer internasjonalt, og da smitteverntiltakene ble avvirket førte den økte etterspørselen til økte priser. I tillegg steg prisene på metaller, emballasje, byggevarer samt fraktrater mye gjennom 2021 og nådde en topp etter krigsutbruddet i Ukraina våren 2022. En allerede anstrengt forsynings situasjon i det europeiske gassmarkedet ble forverret med krigen i Ukraina og medvirket til en eksplosiv økning i prisen på naturgass. Det smittet over i økte priser på elektrisitet og andre energibærere både i Norge og internasjonalt. Disse store kostnadsøkningene har bidratt til økte utsalgspriser. I økonomien er alle næringene sammenvevet gjennom kjøp og salg av produkter til produktinnsats. Spesielt slår prisøkninger på brede innsatsvarer som energivarer igjennom i hele økonomien, og gjennom såkalte ringvirkninger fører dette til økte priser både på varer og tjenester, se boks 2.5 og boks 3.3. Norsk økonomi har et høyt importinnhold både i innsatsprodukter og konsum, og store deler av fjorårets konsumprisvekst kan forklares

av økte importpriser fra våre handelspartnere, samt internasjonale forhold som førte til en økning i energiprisene, se boks 2.6. Fordi virksomhetene økte prisene som følge av kostnadsøkningene over tid, økte prisveksten gjennom året.

Den underliggende prisstigningen målt med konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var på 3,9 prosent i 2022, og gikk dermed opp med 2,2 prosentpoeng fra 2021. Årsveksten i KPI-JAE i 2022 er den høyeste som er målt siden Statistisk sentralbyrå begynte å måle underliggende prisvekst på starten av 2000-tallet. Både høyere vekst i prisene på importerte varer og norskproduserte varer og tjenester trakk årsveksten i KPI-JAE opp fra 2021 til 2022. 12-månedersveksten i KPI-JAE økte nesten sammenhengende fra 1,3 prosent i januar 2022 til 5,8 prosent i desember og videre til 6,4 prosent i januar 2023. Dekomponeres 12-månedersveksten på 6,4 prosent i januar i halvårlige bidrag finner vi at 4,9 prosentpoeng av veksten skjedde fra januar til juli 2022, mens veksten fra juli 2022 til januar 2023 sto for 1,5 prosentpoeng. De økte vekstratene i 12-månedersveksten gjennom 2022 må ses i sammenheng med at indekstallet for KPI-JAE var stabilt gjennom 2022 med liten prisvekst og et lavt overheng ved inngangen til 2022. Et overraskende fall

i indeksen for KPI-JAE fra desember 2021 til januar 2022 bidro til at årsveksten i KPI-JAE ble så høy som 6,4 prosent i januar i år. Den siste nasjonale nedstengningen som følge av koronapandemien var ved inngangen til 2022. Dette kan ha resultert i lavere priser på reisetrafikk, og ellers var januar 2022 en måned med uvanlig stor salgsaktivitet.

Med utsikter til lavere økonomisk vekst internasjonalt har prisene på metaller, emballasje, byggevarer samt fraktrater falt mye siden toppen rundt krigsutbruddet i Ukraina. Spesielt har prisen på naturgass falt kraftig fra inngangen til september 2022 og inn i mars 2023. Den europeiske spotprisen på naturgass er nå tilbake på nivåer fra høsten 2021. Denne utviklingen må ses i sammenheng med en overraskende mild europeisk vinter og lavere forbruk av naturgass til oppvarming enn normalt. Med fallet i gassprisen har også kraftprisene på kontinentet og i Norden kommet klart ned fra inngangen til desember. På grunn av tidsetterslep i fastsettingen av konsumpriser legger vi til grunn at inflasjonsimpulser fra tidligere kostnadsøkninger vil fortsette å påvirke prisene inn i 2023 før de gradvis avtar.

Den internasjonale prisen på kunstgjødsel tredoblet seg fra inngangen til 2021 og fram til krigen brøt ut i Ukraina. Ved inngangen til mars 2023 er den internasjonale prisen på kunstgjødsel fremdeles på et høyt nivå, og bidrar sammen med høye priser på kraftfôr og energi til høye kostnader innen matvareproduksjonen. Ifølge KPI-JAE etter leverende sektor steg prisene på norske og importerte jordbruksvarer med henholdsvis 7,3 og 7,5 prosent fra 2021 til 2022. Prisøkningen på jordbruksvarer førte i sin tur, sammen med høyere energipriser, til økte kostnader innen næringsmiddelindustrien både innenlands og hos våre handelspartnere.

Prisene på matvarer og alkoholfrie drikkevarer økte med 6,5 prosent fra 2021 til 2022, mot et fall på 2,0 prosent fra 2020 til 2021. Prisøkningen på denne varegruppen bidro til å trekke inflasjonen opp med om lag 0,8 prosentpoeng på årsbasis i 2022. Det var i jordbruksoppgjøret for 2022 et spesielt fokus på forsyningssituasjonen i tilknytning til den pågående krigen i Ukraina. For å stimulere til økt innenlands produksjon ble målprisene på korn betydelig oppjustert. På verdensmarkedet er både Ukraina og Russland store leverandører av

hvete. Det er stor usikkerhet knyttet til nivået på framtidige leveranser fra disse landene. Dette har, sammen med høye kostnader innen jordbruksproduksjon, ført til at verdensmarkedsprisen på hvete fortsetter å holde seg på et relativt høyt nivå. Utviklingen i matvareprisene i inneværende år er nært knyttet opp til den videre kostnadsutviklingen for jordbruksprodukter innenlands og utenlands. Ifølge Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) er den norske selvforsyningsgraden av mat i underkant av 50 prosent. Dagens svake kronekurs vil trolig føre til prisoppgang for produktgrupper der importandelen er stor, som for frukt og grønnsaker. Prisutviklingen for matvarer i inneværende år avhenger også av innretningen i årets jordbruksavtale. Gjennom fjorårets avtale fikk bøndene dekket ekstraordinære kostnader i avtaleåret 2022/2023. Ifølge KPI tiltok 12-månedersveksten i konsumgruppen matvarer og drikkevarer gjennom året. Fra og med juli 2022 var prisveksten tosifret, med en topp på 13,1 prosent i oktober, før den avtok noe til 12 prosent i januar 2023. Dagligvareleverandørene justerer normalt sine priser til matkjedene i to hovedvinduene, 1. februar og 1. juli. Det var varslet betydelige prisøkninger på matvarer fra 1. februar også i år. Ifølge nyhetsbildet kan det i denne omgang se ut som konkurransen mellom dagligvarekjedene har ført til at forbrukerprisene er oppjustert mindre enn økningen i underliggende innkjøpspriser. Økte internasjonale matvarepriser vil ha betydning, men både innretningen i jordbruksforhandlingene, kostnadsutvikling på øvrige innsatsfaktorer for produsenter og matvarekjedene, samt avansepåslag gjør at det er stor usikkerhet knyttet til effektene på forbrukerprisene. Naturgitte forhold påvirker størrelsen på avlingene og medvirker også til usikkerheten. Vi har i denne prognosen lagt til grunn at matvarer og alkoholholdige drikkevarer får høy prisvekst også i 2023 målt som årlig gjennomsnitt. Et stort prisoverheng ved inngangen til året bidrar i denne retningen.

I næringsmiddelgruppen alkoholholdige drikkevarer og tobakk er det et stort innslag av volumavgifter som er uavhengige av underliggende produsentpriser. Disse avgiftene ble moderat oppjustert i 2022 og er inflasjonsjustert med 2,8 prosent i 2023. Dette er med på å dempe prisoppgangen i denne konsumgruppen. Ifølge KPI-JAE var den underliggende prisveksten for alkoholholdige drikkevarer og tobakk justert for avgiftsendringer 5,4 prosent i 2022, mens prisveksten inkludert

avgiftsendringer var 3,7 prosent ifølge KPI. Ifølge KPI-JAE etter leverende sektor var den gjennomsnittlige prisveksten på varer 4,7 prosent i 2022, mens prisene på tjenester utenom husleie steg med 4,1 prosent. Blant varer trakk prisveksten på klær- og skotøy, audiovisuelt utstyr og IT-utstyr som vanlig prisveksten ned. Blant tjenestegruppene som bidro mest til prisøkningen var hotell- og restaurant, flyreiser og pakkereiser. Prisøkningene innen hotell- og restaurant var spesielt høye i første halvår hvilket må ses i sammenheng med den siste nasjonale nedstengingen ved inngangen til 2022. Denne konsumgruppen har et betydelig prisoverheng ved inngangen til 2023. For tjenestegruppene flyreiser og pakkereiser forventer vi at prisveksten fortsetter i 2023. Mangel på flykapasitet etter pandemien, samt økte drivstoffkostnader og behov for økt inntjening innen flybransjen vil trolig holde prisveksten oppe når reiselysten igjen tar seg opp.

Husleieindeksen i KPI består av betalt husleie og beregnet husleie som skal uttrykke verdien av tjenesten selvere og andelseiere får av boligen sin. Prisene på denne tjenesten antas å følge utviklingen i leieprisene på tilsvarende boliger i leiemarkedet. Fra 2021 til 2022 steg husleiene med 2,0 prosent, betydelig opp fra en vekst på 1,3 prosent i 2021. 12-månedersveksten i husleiene steg fra 1,6 prosent i januar 2022 til 2,3 prosent fra september og ut året, men økte i januar 2023 til 2,9 prosent. Eksisterende husleier reguleres i stor grad med bruk av konsumprisindeksen. Økte renter og økte kommunale gebyrer på vann og avløp bidrar i likhet med økt KPI til økte husleier. Etterspørselen etter utleieboliger forventes å holde seg på et høyt nivå. Vi har i prognosen lagt til grunn at prisveksten på husleier fortsetter å ta seg noe opp i inneværende år. Samlet utgjør husleier om lag 20 prosent av grunnlaget i KPI.

Høye energipriser og netto avgiftsøkninger bidro i 2022 til at veksten i KPI ble 1,9 prosent høyere enn veksten i KPI-JAE. Fra 2021 til 2022 økte husholdningenes gjennomsnittlige drivstoffpriser og elektrisitetspriser inkludert nettleie og strømstøtte med henholdsvis 33 og 19 prosent, og bidro til å øke KPI-veksten med 1,7 prosentpoeng, mens netto avgiftsøkninger på andre varer enn energivarer sto for 0,2 prosentpoeng av KPI-veksten. Med mildværet i Europa og fallende gasspriser har realiserte kraftpriser for norske prisområder på børsen Nord-

Pool i januar og februar vært langt lavere enn hva prisene i framtidsmarkedet indikerte ved inngangen til desember. Et prisfall i framtidige europeiske terminkontrakter for kraft har medvirket til et stort fall også i nordiske framtidskontrakter. Utviklingen de siste månedene illustrerer den store usikkerheten som for tiden preger energimarkedene. Utviklingen i nettleia er en usikker størrelse i inneværende år. Reguleringsmyndigheten for energi (RME) har økt nettselskapenes inntektsrammer betydelig i 2022 og 2023. Nettselskapenes inntekter skal dekke utgifter til investeringer i nettet, samt kostnader knyttet til overføringstap. Selskapene er i utgangspunktet pålagt å dekke tapene i overføringsnettet til gjeldende spotpris til enhver tid, og disse kostnadene økte betydelig gjennom fjoråret. Den nye ordningen fra i fjor høst som omfordeler ekstraordinære flaskehalsinntekter fra Statnett til områder med høy kraftpris for å unngå vesentlige økninger i nettleia, forlenges ut 2023. RME har beregnet hvilke beløp nettselskapene kan fakturere Statnett for omfordeling av ekstraordinære flaskehalsinntekter for 1. kvartal 2023. RME har vedtatt et beløp til utbetaling per selskap som vil dekke kostnader ved tap i nettet knyttet til kraftpriser over 35 øre/kWh. Vi har lagt til grunn at ordningen vil gjelde ut 2023 og anslår at nettleia eksklusive avgifter vil øke moderat som årsgjennomsnitt fra 2022 til 2023. I prisprognosen for husholdningenes elektrisitetspris er forbruksavgiften på elektrisitet redusert i 1. kvartal 2023 med en sats på 9,16 øre/kWh, mens den fra april og ut året er 15,84 øre/kWh. Regjeringens forslag til revidert strømstøtteordning fra 1. juni 2023 er innarbeidet i beregningene. Strømstøtten til husholdningene i 2023 er satt til 90 prosent fradrag på gjennomsnittlig spotpris over 70 øre/kWh med et månedlig forbrukstak på 5 000 kWh i periodene januar–mars og juni–august. For månedene april og mai er satsen 80 prosent. Strømstøtteordningen er noe forsterket i forhold til satsene i 2022. Våre beregninger er basert på en overgang til støtte basert på timestpotpriser fra september 2023 der støtten gis med 90 prosent fradrag på spotpris over 70 øre/kWh per klokke i et prisområde. Strømstøttesatsen på 90 prosent og støtte basert på timespriser er deretter videreført ut prognoseperioden. Husholdningenes elektrisitetspris inkludert strømstøtte er beregnet å falle med 4 prosent i både 2023 og 2024. Husholdningenes elektrisitetspris i denne prognosen er en gjennomsnittspris for Norge. Vi legger i prisprognosen til grunn at områdeprisene i Sør-Norge fortsetter

Tabell 2.4. Konsumprisindeksen – varer og tjenester etter konsumgruppe

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før				
		2019	2020	2021	2022	Jan. 2023
Totalt	1 000,0	2,2	1,3	3,5	5,8	7,0
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	118,9	1,0	3,2	-2,0	6,5	12,0
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	37,2	2,7	2,7	-1,8	3,7	5,1
Klær og skotøy	49,5	1,0	-1,7	-1,3	0,6	2,6
Bolig, lys og brensel	244,8	1,9	-3,5	10,0	6,7	4,7
Herav: Elektrisitet inkludert nettleie	42,7	0,7	-29,4	70,8	19,0	15,4
Møbler og husholdningsartikler	66,5	2,4	6,8	3,7	6,5	8,3
Helsepleie	34,0	2,6	2,9	3,0	2,5	3,2
Transport	153,7	3,0	1,6	2,1	8,9	11,7
Herav: Kjøp av kjøretøy	65,6	1,1	1,8	2,0	4,3	11,3
Post- og teletjenester	22,3	3,2	4,8	1,5	1,0	4,5
Kultur og fritid	117,8	2,9	3,4	3,1	4,1	8,1
Utdanning	5,0	4,3	3,1	1,9	2,1	2,0
Hotell- og restauranttjenester	66,0	2,6	2,1	3,3	7,4	7,7
Andre varer og tjenester	84,3	1,4	3,6	2,6	2,5	1,8

¹ Vektene gjelder fra januar 2023 til desember 2023.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2.5. Konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE), etter leveringssektor

	Vekt ¹	Endring i prosent fra året før				
		2019	2020	2021	2022	Jan. 2023
Totalt	1 000,0	2,2	3,0	1,7	3,9	6,4
Norske varer	135,4	2,1	3,0	1,4	6,0	10,7
Importerte varer	351,2	1,3	2,9	1,5	4,1	7,0
Husleie	215,5	1,7	1,5	1,3	2,0	2,9
Tjenester uten husleie	297,9	3,7	4,1	2,3	4,1	6,3
- med lønn som dominerende prisfaktor	94,3	2,9	3,0	3,6	3,0	3,8
- også med andre viktige priskomponenter	203,6	4,0	4,6	1,7	4,7	7,5

¹ Vektene gjelder fra januar 2023 til desember 2023.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

å være høyere enn i Midt- og Nord-Norge. Det er også grunn til å bemerke at et forventet fall i spotprisene i prognosebanen har stor kostnadseffekt for næringslivet. Utenom kraftkrevende industri, har øvrig industri og tjenesteytende næringer i stor grad kraftkontrakter som følger spotprisene.

I vår modell følger drivstoffprisene i stor grad oljeprisene med et påslag av særavgifter. I deler av fjoråret var etterspørselen etter diesel svært høy på verdensmarkedet som et alternativ til øvrige energibærere med høye priser. Den samlede marginen mellom oljepris og utsalgspris var på grunn av stor etterspørsel langt høyere enn vanlig. Når prisene på gass og elektrisitet har gått ned i Europa legger vi nå til grunn at drivstoffprisene følger oljeprisen i langt større grad enn i fjor. Pumpeprisene steg spesielt mye i mars i fjor og prisveksten fram mot sommeren sendte drivstoffprisene til nye høyder, før den falt utover høsten. Med utgangspunkt i oljeprisen i prognosen anslår vi at prisnedgangen

på drivstoff blir om lag 4 prosent som årsgjennomsnitt fra 2022 til 2023. Den høye 12-månedersveksten vi observerer i drivstoffprisene ved inngangen til året vil reverseres til nedgang i 2. kvartal.

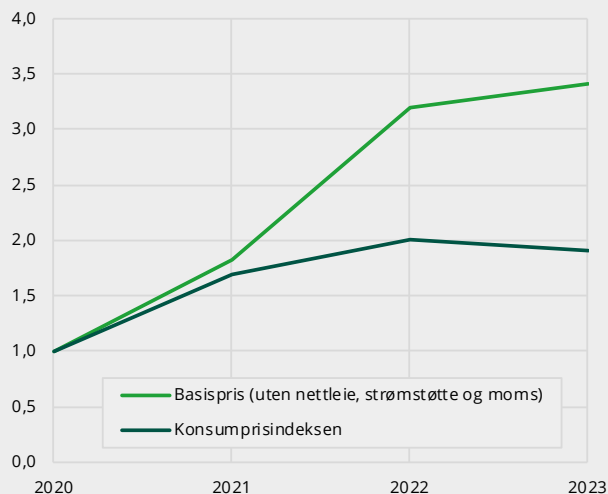
Prisnedgangen på energivarer anslås samlet sett å redusere KPI-veksten med 0,6 prosentpoeng i 2023. For å beregne den samlede kilen mellom KPI og KPI-JAE må effekten av netto avgiftsøkninger utenom energivarer legges til bidraget fra energivarene. Særavgiftene for 2023 er i utgangspunktet inflasjonsjustert med 2,8 prosent i tråd med inflasjonsanslaget i Nasjonalbudsjettet for 2023 og vedtatt statsbudsjett. I tillegg er det innført en ny vekt Komponent i engangsavgiften for personbiler som også omfatter elektriske biler. CO2-komponenten i engangsavgiften for fossile biler øker og vektfradraget i engangsavgiften for ladbare hybrider reduseres. Den reduserte satsen ved omregistrering av elbiler er fjernet. Det er innført moms på elbiler med et bunnfradrag på 500 000 kroner,

Boks 2.5. Direkte og indirekte effekter av høyere elektrisitetspriser

Fra 4. kvartal 2020 til 4. kvartal 2022 har elektrisitetsprisen, slik den måles i KPI, økt med 129 prosent. Virksomhetene er ikke omfattet av strømstøtteordningen, og elektrisitetsprisen målt uten avgifter og subsidier har økt med 234 prosent i samme periode. Strømprisen påvirker inflasjonen direkte ettersom husholdningene bruker om lag 4 prosent av budsjettet på elektrisitet. Strømprisen påvirker også inflasjonen indirekte ved at høyere strømkostnader for næringslivet veltes over i andre priser til forbrukere og produsenter. I tillegg vil økte priser svekke kronekursen, noe som igjen bidrar til ytterligere prispress. For å belyse betydningen av både de indirekte og direkte effektene har vi gjennomført en modellsimulering med KVARTS-modellen. Beregningen viser betydning for inflasjonen i 2021, 2022 og 2023 av at strømprisen for både næringslivet og husholdningene har økt siden 4. kvartal 2020. For 2023 tar beregningen utgangspunkt i prognosebanen.

Sentralt i beregningsopplegget i KVARTS står kryssløpet. Priskryssløpet i modellen beskriver sammenhengen mellom importpriser og hjemmepriser på den ene siden, og sammenhengen mellom priser på produktinnsats og sluttleveringer på den andre siden. Økte strømutgifter gir næringslivet høyere driftskostnader, spesielt i næringer der elektrisk kraft er en viktig innsatsfaktor. Bruken av strøm varierer imidlertid mye fra næring til næring, og det er kraftkrevende industri som er mest strømintensiv. Der utgjorde strømutgifter rundt 6 prosent av de totale kostnadene i 2019. For øvrige næringer var denne andelen drøye 2 prosent (se boks 3.1 i [Økonomiske analyser 3/2022](#)).¹

Figur 1. Elektrisitetspriser. 2020=1

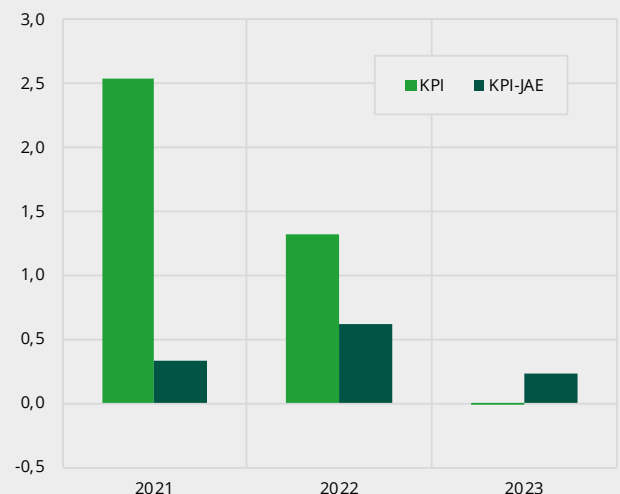

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

¹ I beregningen er det teknisk lagt til grunn at prisøkningen ikke slår ut for kraftkrevende industri ettersom flere virksomheter i denne næringen har langsiktige strømvikter. Betydningen på prisnivået målt ved KPI av at strømprisen for kraftkrevende industri endres utgjør mindre enn 0,1 prosent over denne perioden.

Figur 1 viser årsgjennomsnittet for strømprisen i både prognosebanen og den kontrafaktiske banen hvor strømprisen for husholdninger og virksomheter er holdt uendret siden 4. kvartal 2020. Det meste av prisøkningen de to siste årene inntraff i 2021. Figur 2 viser betydning av de økte strømprisene for prisveksten målt ved både KPI og KPI-JAE. De økte strømprisene bidro til å løfte inflasjonen målt ved KPI med 2,5 prosentpoeng i 2021 og ytterligere 1,3 prosentpoeng i 2022. Økte elpriser bidrar til å øke husholdningenes budsjettandel på elektrisitet med 1 prosentpoeng. Ettersom KPI bruker faste vekter basert på forbruksmønsteret året forut for indeksberegningen vil ikke betydningen av de endrete strømprisene fra og med 2021 slå ut i vektene før i 2022. Vektendringen bidrar til 0,1 prosentpoeng av økningen i inflasjonen på 1,5 prosentpoeng dette året.² I 2023 faller elektrisitetsprisen til husholdningene litt mens prisen virksomhetene må betale øker og samlet bidrar ikke elektrisitetsprisene til å endre inflasjonen dette året. Bidraget til KPI fanger opp både direkte og indirekte effekter. I hvilken grad og hvor raskt virksomheter velter økte kostnader over i økte utsalgspriser avhenger blant annet av om aktørene anser kostnadsøkningene å være varige eller ikke. Erfaringsmessig tar det tid før slike indirekte effekter gjør seg gjeldende. Beregningene viser at de økte strømprisene løfter den underliggende inflasjonen målt ved KPI-JAE med rundt 0,4 prosentpoeng i gjennomsnitt fra og med 2021 til 2023. Dette innebærer at prisnivået er rundt 1,2 prosent høyere i 2023 enn i 2020. Til sammenligning har strømprisene trukket KPI opp med 3,8 prosent i samme periode. Av det totale bidraget til KPI utgjør dermed de indirekte effektene rundt 30 prosent og den direkte effekten rundt 70 prosent av prisøkningen.

Figur 2. Inflasjonsbidrag som følge av høyere elektrisitetspriser siden 4. kvartal 2020. Prosentpoeng

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

² Vektene i KPI for 2023 er oppdatert basert på anslag for husholdningenes konsum i 2022, se artikkel om [endringer i konsumprisindeksen](#). Vekten til elektrisitet i KPI var 3,2 prosent i 2021, 4,0 prosent i 2022 og 4,3 prosent i 2023. Hvis elektrisitetsprisen ikke hadde økt siden 2021 ville vekten vært 3,0 prosent i 2022 og 2023 (alt annet likt).

samt at merverdiavgiftsfritaket for elektroniske nyhetstjenester er avviklet. Gjeninnføringen av flypassasjeravgiften fra 1. juli i 2022 er først faset fullt inn i 12-månedersveksten 1. juli 2023 og bidrar til en avgiftsøkning også i år. I tillegg har denne avgiften økt mer enn vanlig inflasjonsjustering fra 1. januar 2023 for reiser utenfor EØS-området. Samlet sett anslås netto avgiftsøkninger på andre varer enn energivarer å øke KPI-veksten i 2023 med 0,2 prosentpoeng. Med de forutsetningene som legges til grunn for prisutviklingen på energivarer og for samlede avgiftsøkninger utenom energivarer blir kilen mellom KPI og KPI-JAE -0,4 prosentpoeng i våre beregninger. KPI-veksten blir da lavere enn veksten i KPI-JAE i 2023. For årene 2024–2026 har vi inflasjonsjustert særavgiftssatsene og legger til grunn at særavgiftene virker nøytralt på KPI-veksten, mens innretningen i strømstøtten beholdes som i 4. kvartal 2023.

Det er fremdeles stor usikkerhet knyttet til krigen i Ukraina og effektene den har på energipriser, kronekursen og prisutviklingen internasjonalt. Som vanlig settes valutakursene i beregningene til nivåene på prognosetidspunktet. Kronekursen har svekket seg markant siden forrige konjunkturrapport og dette er den primære årsaken til at anslaget for KPI-JAE er vesentlig oppjustert siden desember. Med den siste svekkelsen av krona løftes prisbanen, og med et større overheng i den underliggende prisstigningen fra 2023 til 2024 er vi først tilbake ned mot inflasjonsmålet i første halvår 2025. På den annen side er anslaget for veksten i energiprisene nedjustert slik at KPI-veksten for 2023 i mindre grad er oppjustert fra forrige konjunkturrapport. På sikt legger vi fremdeles til grunn at det internasjonale kostnadsbildet normaliseres, og at importprisveksten gradvis vil falle tilbake til mer normale nivåer på rundt 2 prosent når valutakurseffektene fra en svekket krone er uttømt. Med de anslagene som legges til grunn for importpriser, lønns- og produktivetsvekst i denne prognosen anslås KPI-veksten å bli 5,0 prosent i 2023. Den samlede kilen mellom KPI og KPI-JAE er beregnet til -0,4 prosentpoeng. Veksten i KPI-JAE øker med dette fra 3,9 prosent i 2022 til 5,4 prosent i 2023. Deretter avtar veksttakten til 2,8 prosent i 2024. Et forventet moderat fall i husholdningenes energipriser i årene framover fører til at KPI-veksten blir noe lavere enn veksten i KPI-JAE i årene 2024–2026.

2.12. Usikkerhet i anslagene

Statistisk sentralbyrå presenterte sine første kvantifiserte konjunkturprognoser for norsk økonomi i 1988, og har siden 1990 med få unntak publisert prognoser minst to år fram i tid i februar/mars, mai/juni, september og november/desember hvert år i ulike nummer av Økonomiske analyser. Vi gir her en evaluering av prognosevirksomheten. Evalueringen tar for seg tre viktige makroøkonomiske størrelser: Veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) for Fastlands-Norge, veksten i konsumprisindeksen (KPI) og nivået på arbeidsledigheten i prosent av arbeidsstyrken (AKU). Vi undersøker både om anslagene har avveket systematisk fra «fasit» og hvor stor spredningen i avvikene har vært. Analysen benyttes også til å si noe om usikkerheten i våre anslag for 2023 og 2024.

Det er ofte avvik mellom de foreløpige BNP-tallene som publiseres i februar året etter regnskapsåret (Utsynsregnskapet), og de endelige tallene som normalt først er klare nærmere to år senere.³ De «endelige» tallene kan dessuten bli revidert i forbindelse med periodiske revisjoner hvor ny statistikk innarbeides eller ved omlegginger av beregningsprinsipper. Vi benytter likevel foreløpige BNP-tall fra Utsynsregnskapet som «fasit» av tre grunner. For det første foreligger ikke endelige regnskapstall for årene etter 2020. Anslagene for disse årene må derfor uansett sammenliknes med foreløpige regnskapstall. For det andre er prognosene laget med utgangspunkt i foreløpige – ikke endelige – regnskapstall for den nære forhistorien. For det tredje ble det ved hovedrevisjonene i 1995, 2002, 2006 og 2014 foretatt endringer i definisjoner, som innebar at prognoser og endelige tall ikke knytter seg til samme målesystem.⁴ Våre prognoser for BNP Fastlands-Norge i 2013, avgitt før hovedrevisjonen i 2014, hadde for eksempel blitt annerledes dersom vi på prognosetidspunktene hadde brukt den nye definisjonen. For KPI og for AKU-ledigheten foreligger endelige tall kort tid etter utgangen av året.⁵

³ Helliesen, M. K., H. Hungnes, og T. Skjerpen (2022). Revisions in the Norwegian National Accounts: accuracy, unbiasedness and efficiency in preliminary figures. *Empirical Economics*, 62(3), 1079–1121. <https://doi.org/10.1007/s00181-021-02065-9>.

⁴ Hovedrevisjonen i 2011 innebar ikke store endringer av makrotall.

⁵ Med oppstart fra publisering av januarindeks 10. februar 2017 er referanseåret i KPI endret til 2015 (2015 = 100). Endret referanseår kan gi avvik i allerede publiserte endringstall som skyldes avrundningseffekter. Ettersom KPI er endelig ved første publisering er det de tallene som først er publisert som representerer de offisielle og endelige tallene.

Hvor gode har anslagene vært?

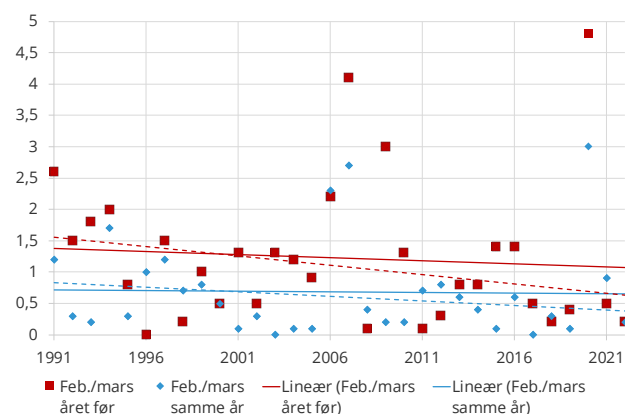
Figurene 2.18, 2.19 og 2.20 viser utviklingen over tid i det absolutte avviket mellom anslag og foreløpig regnskap for veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og AKU-ledigheten. I tillegg har vi tatt med noen lineære trendlinjer som viser hvordan prognosefeilene har utviklet seg over tid. Siden prognosebommene for 2020 var meget store for veksten i BNP Fastlands-Norge og nivået på AKU-ledigheten, har vi laget to trendlinjer for hver prognosehorisont; én basert på alle prognoseårene fra og med 1991 til og med 2022 (heltrukken linje), og én der vi utelukker anslagene for 2020 (stiplet linje). Prognosebommene for KPI-veksten i 2022 laget i begynnelsen av 2021 og 2022 var også store, og derfor har vi også her laget to trendlinjer for hver prognosehorisont; én basert på alle prognoseårene fra og med 1991 til og med 2022 (heltrukken linje), og én der vi utelukker anslagene for 2022 (stiplet linje).

Når vi ser bort fra prognosene for 2020 viser den stiplede blå linjen i figur 2.18 at prognosefeilene for veksten i BNP Fastlands-Norge har blitt mindre over tid. Det gjelder både prognosene som er avgitt året før (den stiplede røde linjen) og de som er avgitt samme år (den stiplede blå linjen). De heltrukne linjene viser utviklingen i prognosene når også BNP-prognosene for 2020 tas med. Disse faller også over tid, men ikke like mye som når vi ikke tar med BNP-prognosene for 2020. De små prognosefeilene for BNP-veksten i 2022 bidrar til at prognosefeilene faller over tid også når prognosebommene for 2020 er med.

De stiplede linjene i figur 2.19 viser at prognosene for veksten i KPI har blitt bedre over tid fram til og med 2021. Prognosebommene for 2022 var imidlertid så store at beregningene nå viser økende prognosefeil over tid. Prognosen på KPI-veksten i 2022 avgitt i begynnelsen av 2021 var 4,0 prosentpoeng for lav, mens prognosen for KPI-veksten i 2022 gitt tidlig samme år var 2,5 prosentpoeng for lav.

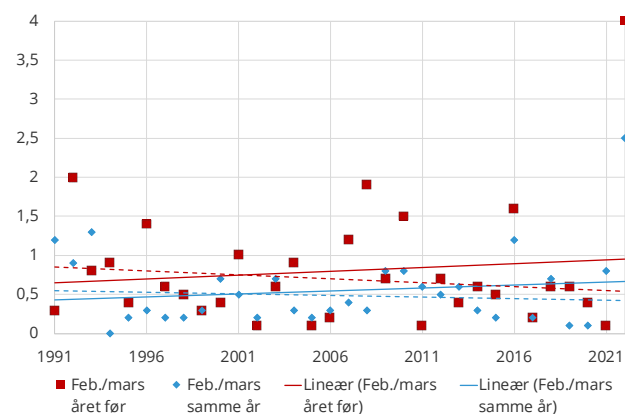
Når vi ser bort fra prognosene for 2020, viser de stiplede linjene i figur 2.20 at prognosene på arbeidsledigheten blitt bedre over tid. Prognosene for AKU-ledigheten laget året før prognoseåret har blitt bedre over tid også når vi tar med prognosene

Figur 2.18. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskap

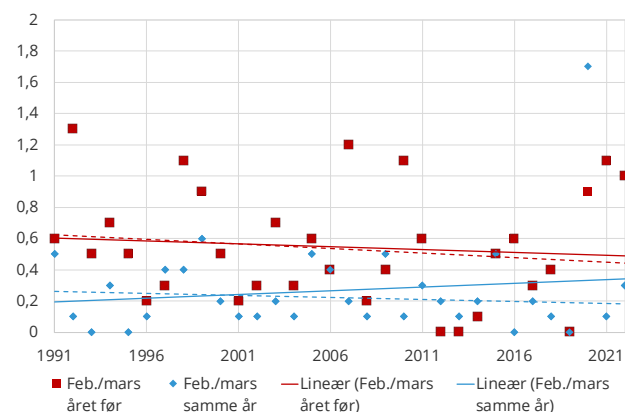
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.19. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik fra publiserte tall

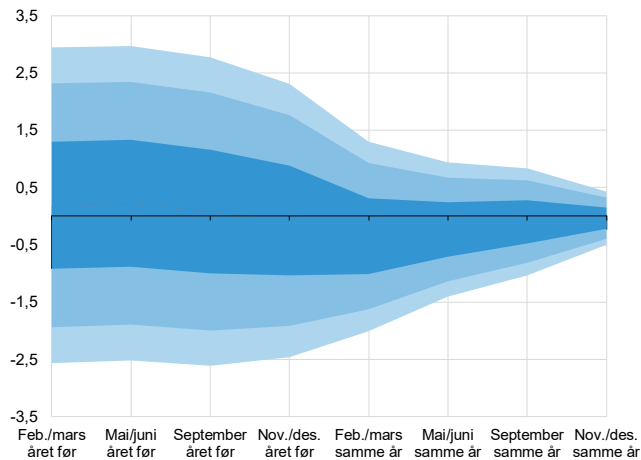
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.20. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik fra publiserte tall

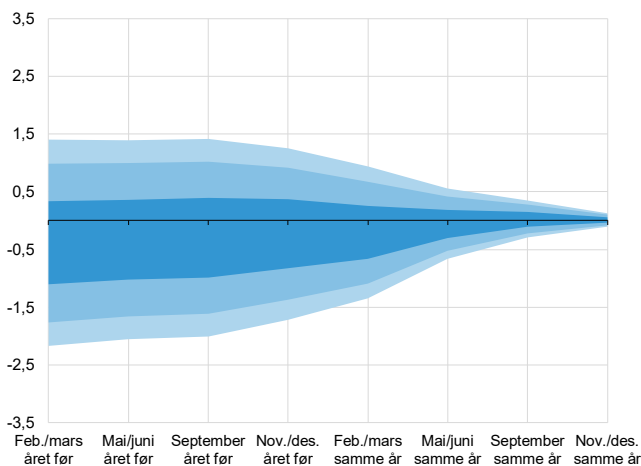
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.21. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge. Absolutt avvik fra foreløpig regnskapstall og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosenters konfidensintervaller

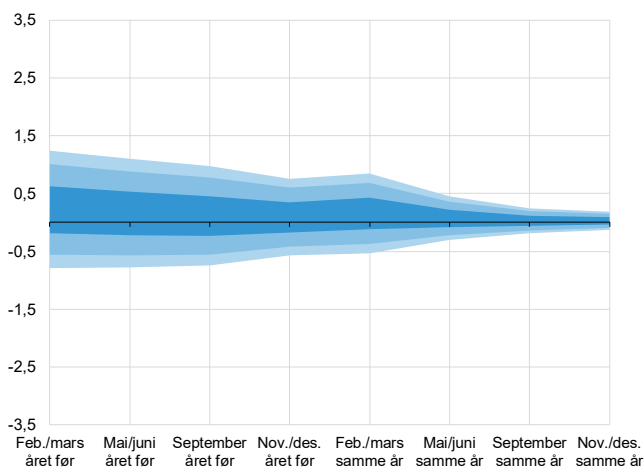
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.22. Anslag på prosentvis endring i KPI. Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosenters konfidensintervaller

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.23. Anslag på arbeidsledighet (AKU). Absolutt avvik og spredningen i disse. Intervallene viser henholdsvis 50, 80 og 90 prosenters konfidensintervaller

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

for 2020. Det skjer til tross for at prognosen for arbeidsledigheten i 2020 avgitt i mars 2019 bommet med 0,9 prosentpoeng. Prognosen for arbeidsledighet i 2020 avgitt i april samme året (som var den første publiserte prognosen i 2020), var alt for pessimistisk og overvurderte arbeidsledigheten med 1,7 prosentpoeng. Denne prognosebommen var så stor at når vi inkluderer prognosen for 2020 så har vi ikke lengre at AKU-prognosene avgitt tidlig samme år har blitt mer presise over tid.

I de neste figurene ser vi på ulike aspekter ved usikkerheten i prognoser avgitt på ulike tidspunkter. Disse er basert på historiske prognosefeil, der vi tar med prognosefeilene for 2020 (for BNP Fastlands-Norge og AKU-ledigheten) og 2022 (for KPI).

Figurene 2.21, 2.22 og 2.23 viser gjennomsnittlig avvik mellom anslag gitt på ulike tidspunkter og regnskapstall for henholdsvis veksten i BNP Fastlands-Norge, veksten i KPI og nivået på arbeidsledigheten målt i prosent av arbeidsstyrken. Figurene gir også en indikasjon på spredningen i avvikene ved at de inkluderer tre intervaller rundt gjennomsnittet. Disse intervallene er regnet ut på bakgrunn av den historiske spredningen. De sier ikke noe om hvor mange av avvikene som faktisk ligger innenfor intervallene. Under visse forutsetninger er sannsynligheten for at avviket mellom framtidige anslag og regnskapstall ligger innenfor disse intervallene henholdsvis 50, 80 og 90 prosent.⁶ Vi har kun benyttet prognosene for årene fra og med 1995 i beregningene av intervallene. Prognosebommene for 2020 (for BNP Fastlands-Norge og AKU-ledigheten) og 2022 (for KPI) er dermed med i grunnlaget for beregningen av usikkerhetsintervallene, noe som har bidratt til at disse har blitt større enn tidligere beregnet.

Har det vært systematiske avvik?

Gjennomsnittlig prognosefeil for BNP-veksten gitt på forskjellige prognosehorisonter har samlet vært nær null, se figur 2.21. Prognosene avgitt året før har i gjennomsnitt (med unntak av prognosene avgitt i november/desember året før) vært for høye. Det gjelder spesielt prognosene avgitt i februar/mars og mai/juni året før, der prognosene i gjennomsnitt har ligget 0,2 prosentpoeng over

⁶ At alle avvik tilhører en gitt statistisk fordeling (Students t-fordeling med lik forventning og spredning) og er uavhengige.

«fasit». BNP-prognosene som er avgitt samme år har derimot vært for lave. Det gjelder spesielt de første prognosene som er avgitt i prognoseåret, hvor prognosene i gjennomsnitt har vært 0,4 prosentpoeng for lave. Prognosefeilen for 2020 har bidratt mye til dette bildet. Prognosene for BNP-veksten avgitt i februar/mars og mai/juni året før er tilnærmet forventningsrette hvis vi ikke inkluderer prognosene for 2020.

Prognosene på KPI-veksten har i gjennomsnitt vært litt lavere enn den faktiske KPI-veksten, se figur 2.22. Gjennomsnittlig prognoseavvik på veksten i KPI reduseres fra -0,4 prosentpoeng i februar/mars året før prognoseåret til -0,1 prosentpoeng fra mai/juni i prognoseåret. KPI-prognosene avgitt i september og november/desember samme år som de gjelder for har vært forventningsrette.

Prognosene på arbeidsledigheten har hatt en tendens til systematisk å ha blitt noe for høye, se figur 2.23. Prognosene gitt i februar/mars året før prognoseåret er 0,2 prosentpoeng for høyt, deretter er gjennomsnittlig avvik omtrent 0,1 prosentpoeng fram til og med prognosene gitt i mai/juni samme år. Etter dette er avvikene i gjennomsnitt tilnærmet null.

Sett i lys av den store spredningen i disse anslagene, tyder resultatene på at det ikke er store systematiske feil i våre anslag for de tre hovedstørrelsene.

Spredningen i anslagene

Det har vært relativt stor spredning i avviket mellom anslaget på BNP-veksten gitt i de tre første analysene året før prognoseåret og det foreløpige regnskapstallet. Av de 28 anslagene fra og med 1995-prognosen vi har laget i februar/mars året før, ligger 11 mer enn ett prosentpoeng unna det foreløpige regnskapstallet. Én gang traff prognosen helt nøyaktig – prognosen for 1996. Prognosene i 1998, 2008, 2011, 2012, 2018 og 2022 var også svært gode med kun et avvik på mellom 0,1 og 0,3 prosentpoeng. Variasjonen i avvikene er i gjennomsnitt betydelig mindre i de prognosene som er gitt i desember året før, men fortsatt avviker 8 av 26 anslag med mer enn 1 prosentpoeng. Til tross for stadig mer informasjon om den økonomiske utviklingen i prognoseåret, er spredningen i avvikene kun litt mindre for prognoser i første

halvår. En viktig årsak til dette er at de kvartalsvise BNP-tallene ofte har blitt revidert til dels betydelig gjennom prognoseåret. Det er først ved årets siste prognose, den siste prognosen vi gir før «fasiten» foreligger, at man ser en klar nedgang i spredningen i avvikene. BNP-prognosene avgitt i november/desember samme år har bommet med maksimalt 0,6 prosentpoeng (for 1995), men prognosefeilen har vært 0,5 prosentpoeng for 3 år (1997, 2015 og 2020).

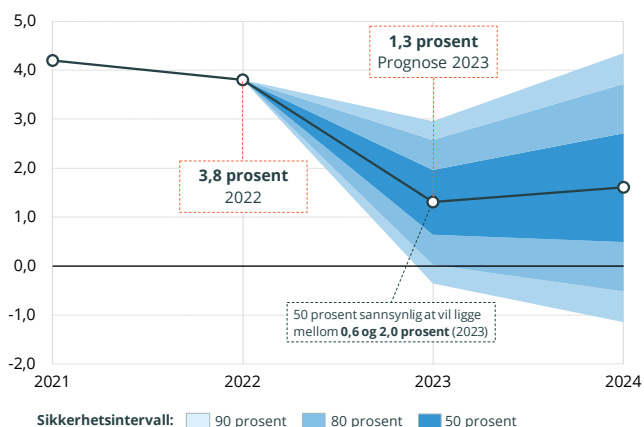
Vi finner et liknende mønster i anslagene for årsveksten i KPI. Det er betydelig variasjon mellom de første tre anslagene og resultatet, mens spredningen reduseres deretter gradvis. Siden KPI ikke revideres, avspeiler dette at usikkerheten reduseres gjennom året etter hvert som den faktiske utviklingen i KPI gradvis blir kjent.

Spredningen i avviket mellom anslaget på arbeidsledigheten og resultatet viser også en nedgang etter hvert som prognosehorisonten blir kortere. Det gjennomsnittlige absoluttavviket er på 0,5 prosentpoeng i februar/mars året før og 0,3 prosentpoeng i november/desember året før. Deretter fortsetter spredningen å synke gradvis, målt ved gjennomsnittlig absoluttavvik. I figur 2.23 er likevel usikkerhetsintervallet for prognoser avgitt i februar/mars samme år større enn intervallet for prognosene gitt en periode tidligere. Det skyldes den store prognosebommen for 2020 på 1,7 prosentpoeng. Prognosefeilen for arbeidsledigheten reduseres betraktelig i de to siste prognosene før resultatet foreligger med maksimalt 0,3 prosentpoengs prognosefeil (i 1997). Som for KPI, skyldes dette at tallet blir gradvis kjent gjennom året og ikke blir revidert.

Prognosene for 2020 og 2021 er usikre

I figurene 2.24, 2.25 og 2.26 illustreres usikkerheten i våre anslag for 2023 og 2024. Vi anslår nå veksten i BNP for Fastlands-Norge til 1,3 prosent i 2023 og 1,6 prosent i 2022. Basert på historiske prognosefeil for årene 1995–2022, er det 50 prosent sannsynlig at BNP-veksten for Fastlands-Norge vil ligge mellom 0,6 og 2,0 prosent i 2023 og mellom 0,5 og 2,7 prosent i 2024. Et intervall på til sammen 3,3 prosentpoeng i 2023, og 5,5 prosentpoeng i 2024, dekker med 90 prosent sannsynlighet den realiserte veksten.

Figur 2.24. Anslag på prosentvis endring i BNP for Fastlands-Norge

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Veksten i KPI var på 5,8 prosent i 2022. For 2023 og 2024 anslår vi veksten til henholdsvis 5,0 og 2,3 prosent. Det er 80 prosents sannsynlighet for at anslagene for 2023 og 2024 ikke bommer med mer enn henholdsvis 0,9 og 1,4 prosentpoeng.

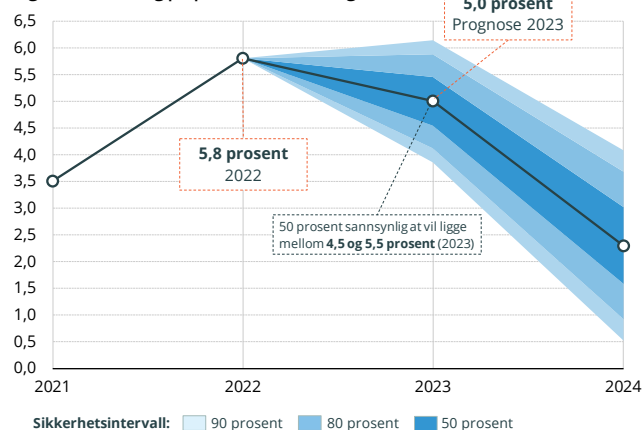
Arbeidsledigheten kom ned i 3,2 prosent i 2022 og er i våre prognoser anslått å være 3,6 prosent i 2023 og 3,8 prosent i 2024. Basert på historiske prognosefeil vil regnskapstallet med 80 prosent sannsynlighet ikke ligge mer enn 0,5 prosentpoeng fra vårt anslag for 2023. I 2024 er det derimot 80 prosent sannsynlighet for at ledigheten blir innenfor et intervall på 0,8 prosentpoeng over og under anslaget.

2.13. Hvor godt traff Statistisk sentralbyrås prognoser for 2022?

I tabellen vises prognoser for 2022 som ble gitt i Konjunkturtendensene april 2020, mars 2021, samt i alle publikasjonene fra 2022. Disse anslagene er sammenstilt med foreløpige nasjonalregnskapstall for 2022, og i teksten nedenfor omtaler vi anslagene i kronologisk rekkefølge.

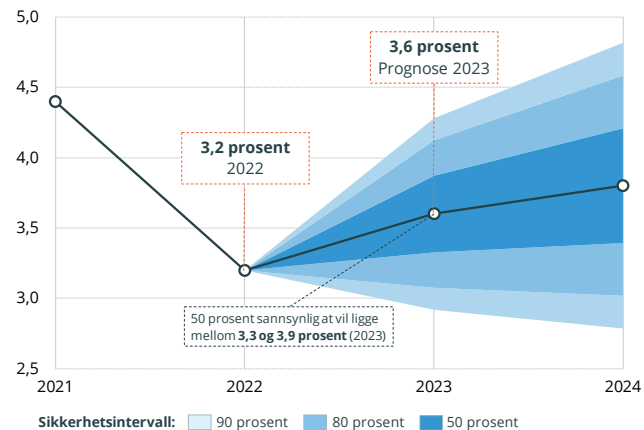
De faktorene som har hatt mest å si for våre prognoseavvik er økende elektrisitetspriser, begrenset råvaretilgjengelighet og et stramt arbeidsmarked. Dette har særlig gitt utslag i en betydelig høyere vekst i inflasjon målt ved konsumprisindeksen (KPI) enn i våre prognoser. Tidlig i 2022 anslo vi KPI-veksten for 2022 til 3,3 prosent og dette har gitt et avvik på 2,5 prosentpoeng, som er Statistisk sentralbyrås største prognoseavvik for KPI siden Statistisk sentralbyrå regelmessig begynte å publisere prognoser for KPI i 1990.

Figur 2.25. Anslag på prosentvis endring i KPI

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.26. Anslag på arbeidsledighet (AKU)

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I begynnelsen av 2020 var norsk økonomi nær konjunkturnøytral etter flere år med moderat vekst, og man forventet at økonomien ville være konjunkturnøytral i flere år framover. Utsiktene for norsk økonomi endret seg imidlertid fullstendig fra midten av mars som følge av pandemien. Den 12. mars 2020 innførte regjeringen smitteverntiltak med vidtrekkende konsekvenser for økonomien. Statistisk sentralbyrå, som etter planen skulle publisere prognoser samme dag, valgte derfor å utsette sin publisering av Konjunkturtendensene til 24. april. De oppdaterte prognosene ble lagt fram med forbehold om stor usikkerhet rundt videre utvikling i norsk økonomi. I disse prognosene ble det antatt lettelse av smitteverntiltak allerede gjen-

Tabell 2.6. Prognoser for 2022 gitt på ulike tidspunkt. Prosentvis vekst der annet ikke framgår

	2020/1	2021/1	2022/1	2022/2	2022/3	2022/4	NR 2022
Realøkonomi							
Konsum i husholdninger mm.	4,4	6,9	7,8	7,5	6,7	6,8	6,8
Konsum i offentlig forvaltning	2,0	1,7	1,2	1,2	0,8	0,1	0,1
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,8	0,8	3,3	3,8	0,6	4,7	4,4
Utvinning og rørtransport	0,6	-6,0	-6,0	-7,0	-7,0	-7,5	-5,5
Fastlands-Norge	3,0	3,6	4,5	5,7	2,5	3,8	6,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	3,0	4,4	5,2	5,3	4,1	5,0	4,8
Eksport	5,3	6,7	4,2	2,5	3,4	3,2	5,9
Import	4,2	6,9	8,2	8,3	8,8	12,0	9,3
Bruttonasjonalprodukt	3,3	3,9	3,5	3,5	3,2	3,3	3,3
Fastlands-Norge	3,0	3,6	3,6	3,7	3,2	3,8	3,8
Arbeidsmarked							
Sysselsatte personer	1,2	1,2	2,5	2,9	3,3	3,8	3,9
Arbeidsstyrke	0,8	0,9	0,9	1,3	1,6	1,5	1,4
Yrkesandel (nivå)	69,6	70,6	72,4	72,6	72,8	72,7	72,6
Arbeidsledighetsrate (nivå)	5,1	4,2	3,5	3,0	3,3	3,3	3,2
Priser og lønninger							
Årslønn	3,5	3,1	3,6	4,0	3,8	3,9	4,4
Konsumprisindeksen (KPI)	1,9	1,8	3,3	4,7	5,7	5,8	5,8
KPI-JAE	1,9	1,7	2,1	3,1	3,9	3,9	3,9
Boligpris	1,7	3,5	4,8	5,8	5,7	4,9	5,2
Inntekter, renter og valuta							
Husholdningenes disponible realinntekt	1,9	2,6	2,7	0,2	-2,3	-1,8	-2,5
Husholdningenes sparerate (nivå)	6,1	8,5	8,5	8,3	7,4	5,7	3,5
Pengemarkedsrente (nivå)	1,1	1,1	1,2	1,6	1,9	2,0	2,1
NOK per euro (nivå)	11,3	10,2	9,9	10,0	10,0	10,1	10,1
Utenriksøkonomi							
Driftsbalansen, mrd. kroner	255	416	1 065	1 356	1 270	1 563	1 691
Driftsbalansen i prosent av BNP	6,6	10,2	21,7	25,7	24,5	27,8	30,1
Utlandet							
Eksportmarkedsindikator	6,4	7,9	6,9	6,6	6,2	7,9	8,1
Konsumpris euro-området	1,5	1,5	5,2	7,0	8,0	8,4	8,4
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	-0,3	-0,5	-0,2	0,5	1,2	0,5	0,3
Råoljepris i dollar (nivå)	46,0	62,0	98,0	111,0	100,0	99,0	98,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

nom 2. kvartal og at økonomien ville være tilbake på før-pandemiske nivåer innen 2023.

Prognosene i mars 2021 ble laget samtidig som en ny smittebølge medførte nye smittevernstiltak. På daværende tidspunkt var vaksinasjonsgraden i befolkningen økende, og vi forutsatte at det ville bli lettelse av smittevernstiltak mot sommeren 2021. Man la derfor til grunn en normalisering av aktiviteten i norsk økonomi allerede innen inngangen av 2022, en prisvekst i 2022 på 1,8 prosent målt ved KPI og en arbeidsledighetsrate på 4,2 prosent målt ved AKU. Argumentasjonen for den lave anslåtte prisveksten var at terminmarkedet indikerte at energivarene ville bidra til å trekke ned prisveksten

i 2022. Energikrise i Europa og krig i Ukraina endret dette bildet fullstendig.

Vårt anslag i 2021 for arbeidsledigheten i 2022 var 1 prosentpoeng høyere enn det tall fra Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) viser. Over halvparten av økningen ble dekket inn av økt arbeidsstyrke, mens resten ble dekket inn av lavere arbeidsledighet. Arbeidsmarkedet var i 2021 ventet å bedre seg, men økningen i etterspørsel etter arbeidskraft ble kraftig undervurdert. Dette må sees i sammenheng med at import av både produktinnsats og investeringsvarer ble dyrere i 2022. Dyrere priser på produktinnsats og investeringsvarer vil i større grad føre til at virksomheter vrir faktorbruken mot

arbeidskraft. I [Økonomiske analyser 4/2022](#), boks 2.1, kan man lese mer om hvorfor arbeidsledigheten i 2022 ble overraskende lav.

Gjennom pandemien ble det bråstopp for både etterspørsel og produksjon av metaller og treverk, som gjorde at flere av disse råvareprisene falt betydelig. Etter hvert som smitteverntiltak ble lettet på flere steder i verden, ble det høyere etterspørsel etter råvarer. Tilgjengeligheten var derimot preget av produksjonstrøbbel, leveranseproblemer, tomme lagerbeholdninger og sanksjoner mot Russland. Begrenset tilgjengelighet på råvarer, høye fraktrater og stigende kraftpriser i Europa førte til økende priser på flere råvarer, spesielt for metaller, fra midten av 2020. Dette vedvarte gjennom store deler av 2022.

I slutten av februar 2022 invaderte Russland Ukraina. I Konjunkturtrendensene publisert 2022 har ovennevnte faktorer blitt hensyntatt, men krigen ga

stor usikkerhet for prognosebanene i første halvår. Internasjonale priser på energivarer fortsatte å øke langt mer enn beregnet, og utviklingen fulgte en allerede anstrengt forsynings situasjon i det europeiske gassmarkedet, som man kan lese mer om i kapittel 2.11. Også ulike råvarepriser, spesielt for enkelte korn og matoljer, fikk et prishopp like etter krigen utbrudd. Les mer om utviklingen i råvarepriser i [Økonomiske analyser 3/2022](#), boks 2.3.

Den høye internasjonale prisøkningen førte til at anslaget for KPI-veksten i [Økonomiske analyser 1/2022](#) ble altfor lavt. Her anslo vi veksten 2,5 prosentpoeng lavere enn det de endelige tallene viser. I boks 2.6 har vi dekomponert prognoseavviket for KPI fra [Økonomiske analyser 1/2022](#) i komponenter som historisk har vist seg å være særdeles viktige for inflasjonsutviklingen. Her finner vi at det meste av den uforventede høye prisveksten skyldtes utenlandske forhold, og spesielt økning i elektrisitetspris.

Boks 2.6. Dekomponering av prognoseavviket for KPI i 2022

Statistisk sentralbyrå anslo en vekst i KPI fra 2021 til 2022 på 3,3 prosent i anslaget publisert 18. mars 2022. Veksten i KPI ble 5,8 prosent i 2022. Anslaget var dermed 2,5 prosentpoeng lavere enn hva veksten i KPI faktisk ble. Dette er Statistisk sentralbyrås største prognoseavvik for KPI siden 1990 da vi regelmessig har publisert prognoser. Avviket må ses i lys av krigen i Ukraina og utslagene denne har fått på internasjonale priser.

Tabellen viser anslagene fra mars i fjor samt den faktiske utviklingen, både for KPI som helhet, men også for fem størrelser som historisk har vist seg å være særdeles viktige for inflasjonsutviklingen. Dette gjelder kronekursen, konsumpriser i euroområdet, prisen på bearbejdede eksportvarer, råoljeprisen og elektrisitetsprisen. I tillegg viser tabellen det samlede bidraget knyttet til at anslagene for de fem forklaringsfaktorene avvek fra den faktiske utviklingen. Analysen er gjennomført ved hjelp av den kvartalsvise makroøkonomiske modellen KVARTS som også ble brukt for å lage KPI-anslagene i fjor. Den nederste raden viser avvik som følge av andre forhold enn de fem størrelsene nevnt ovenfor.

Dekomponeringen i tabellen viser at med unntak av for oljeprisen, som ble om lag som anslått, bidro alle de øvrige fire viktige komponentene til at inflasjonen ble høyere enn lagt til grunn i mars i fjor. Samlet bidro alle de fem forklaringsfaktorene til å trekke opp inflasjonen med 2,1 prosentpoeng. Andre forhold enn de fem analysert i tabellen har til sammen bidratt til å trekke opp inflasjonen med ytterligere 0,4 prosentpoeng. Denne restposten inkluderer bidrag fra avvik i anslag

for andre variabler, avrundinger og avvik som oppstår ved at KVARTS representerer en forenklet beskrivelse av virkeligheten og ikke fanger opp alle mekanismene som til enhver tid gjør seg gjeldende i norsk økonomi. I KVARTS-modellen bestemmes importpriser i norske kroner blant annet av utviklingen i kronekursen og den utenlandske prisutviklingen. For 2022 må restposten spesielt ses i lys av at importprisene for råvarer og mange andre varer rettet mot husholdninger og virksomheter økte markert mer i norske kroner enn bidragene fra kronekursen og den utenlandske prisutviklingen skulle tilsi.

Konsumprisindeksen. Dekomponering av prognoseavviket for 2022. Prosentvis vekst fra året før

	Anslag mars 2022	Endelig tall	Avvik m/ bidrag
KPI	3,3	5,8	2,5
Importveid kronekurs ¹	-1,9	1,2	0,5
Konsumpriser i euroområdet	5,2	8,4	0,1
Priser på bearbejdede importvarer	4,7	9,5	0,5
Råolje i USD ²	39,3	39,6	0,0
Elektrisitetspris	-0,6	19,0	1,0
Alle fem forklaringsfaktorer ³	-	-	2,1
Annet ⁴	-	-	0,4

¹ Inkluderer utviklingen for NOK per euro og NOK per USD.

² Anslag basert på terminpriser i USD.

³ Summen av de enkelte forklaringsfaktorene avviker fra summen som følge av sammensetningseffekter.

⁴ Inkluderer bidrag fra avrundning, avvik i anslag for andre variabler mv. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Temabokser i Konjunkturtendensene. 2018-2022

KT 2022/4

- Konjunkturnøytral situasjon i norsk økonomi?, 16

KT 2022/3

- Hvor mye vil økt oljepengebruk neste år kunne slå ut i økt rente?, 18
- Hvor ender inntektene fra de høye strømprisene?, 21
- Utviklingen i internasjonale råvarepriser 34

KT 2022/2

- Hva vil renteøkningene bety for norsk økonomi?, 16

KT 2022/1

- I Krigen i Ukraina og norsk økonomi, 16
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 20
- Importandeler, 28
- Spesielt berørte grupper gjennom pandemien, 32

KT 2021/4

- Kan det gå verre i norsk økonomi?, 18
- Omlegging i AKU gir brudd i enkelte størrelser, 30

KT 2021/3

- Brudd i AKU-tidsseriene, 29

KT 2021/2

- Koronatiltak og BNP Fastlands-Norge, 18
- Økte råvarepriser og inflasjonsimpulser, 30

KT 2021/1

- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 22
- Oljepakke, 27
- Importandeler, 30
- Avviket mellom anslaget og nasjonalregnskapets publiserte tall for årslønnsvekst i 2020, 34

KT 2020/4

- Om beregningen av årslønnsanslaget for 2020, 24
- Industrien og detaljomsetningen i Norge, Sverige og Danmark, 28
- Forretningsmessig tjenesteyting i nasjonalregnskapet under koronakrisen, 31
- Behandling av lønnskompensasjonsordningen ved permittering, 35

KT 2020/3

- Arbeidsledige og permitterte i Arbeidskraftundersøkelsen, 21
- Sammensetningseffekter og årslønnsvekst, 24
- Helse- og omsorgsnæringene i nasjonalregnskapet under koronakrisen, 2

KT 2020/2

- Konjunkturrelle eller strukturelle sjokk? 12
- Norsk økonomi er sårbar overfor ytterligere forstyrrelser, 14

- Effekter på sysselsettingsandelen av endret befolknings sammensetning fram mot 2030, 23

KT 2020/1

- Nærmere om finanspolitikken, 8

KT 2019/4

- Ulike mål på veksten i BNP Fastlands-Norge – effekten av virkedagsjustering, 15
- Konsekvenser for norsk økonomi av lavere vekst internasjonalt, 21
- Nedgangskonjunktoren fra 2014 og sysselsettingsandelen i Norge, 24

KT 2019/3

- Hvordan påvirkes prognosene av en sterkere kronekurs?, 15
- Nærmere om anslag på petroleumsinvesteringene, 18

KT 2019/2

- Virkninger på norsk økonomi av en opptrapping i handelsspenningene internasjonalt, 21

KT 2019/1

- Forutsetningene for kronekursen, 19
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 20
- Høyere rentebelastning framover, 22
- Importandeler, 26
- Effekter av høyere oljepris, 28
- Utsikter for strømprisene, 32

KT 2018/4

- Implikasjoner av en svakere kronekurs, 20
- Hvordan skal sesongjusterte årstall tolkes?, 21
- Beregning av konjunkturavvik, 22

KT 2018/3

- Nærmere om anslag på petroleumsinvesteringene, 18-19
- Virkninger på internasjonal og norsk økonomi av økte handelsspenninger, 22-23

KT 2018/2

- Effekter av lavere oljepris, 23

KT 2018/1

- Bidrag fra økte petroleumsinvesteringer, 22
- Importveid kronekurs og industriens effektive kronekurs, 23
- Hvorfor er det sprik mellom boligprisindeksen til Eiendom Norge og SSB?, 26-27
- Importandeler, 30
- Nærmere om underliggende vekst i norsk økonomi, 33
- Sammensetningseffekter mellom næringer trakk ned veksten i gjennomsnittlig årslønn med 0,1 prosentpoeng i 2017, 37

3. Norsk økonomi gjennom 2022

Foreløpig nasjonalregnskap for 2022 viser at bruttonasjonalprodukt (BNP) for Fastlands-Norge vokste 3,8 prosent fra 2021 til 2022, målt i faste 2020-priser. Årsveksten reflekterer at økonomien har hentet seg inn etter to år med pandemi og begrensninger på økonomisk aktivitet. Samtidig har 2022 vært preget av kraftig prisstigning, særlig på naturgass og andre energivarer. Målt i løpende priser økte samlet BNP hele 32,2 prosent, eller 1 358 milliarder kroner. Dette er den høyeste veksten i nominelt BNP som vi har målt for norsk økonomi siden etableringen av nasjonalregnskapet på 1950-tallet.

3.1. Overblikk

To forhold preget norsk økonomi i 2022. For det første ebbet koronapandemien ut, og smitteverntiltakene ble avviklet. For det andre var det sterk prisstigning på mange varer og tjenester, og spesielt på energivarer.

Gjenåpningen av samfunnet skjedde etappevis, og førte til at den økonomiske aktiviteten økte raskt. Foreløpig nasjonalregnskap viser at BNP for Fastlands-Norge var 3,8 prosent høyere i 2022 enn i 2021. Figur 3.1 og 3.2 viser at størsteparten av gjeninnhenting var unnagjort høsten 2021. Siden aktiviteten i deler av økonomien var begrenset gjennom 2021, var det et betydelig positivt overheng¹ inn i 2022. Overhenget utgjorde hele 2,2 prosentpoeng av årsveksten i BNP Fastlands-Norge.

Koronapandemien var en helt uvanlig hendelse i norsk økonomisk historie. Det brå fallet i økonomisk aktivitet i mars og april 2020 førte til at svært mange sysselsatte ble permittert eller mistet jobben i løpet av noen få uker. Tallet på arbeidssøkere nådde ifølge NAV en topp på 420 000 helt eller delvis ledige i april 2020. Det var stor usikkerhet om hvilke langsiktige konsekvenser nedstengingen kunne få.²

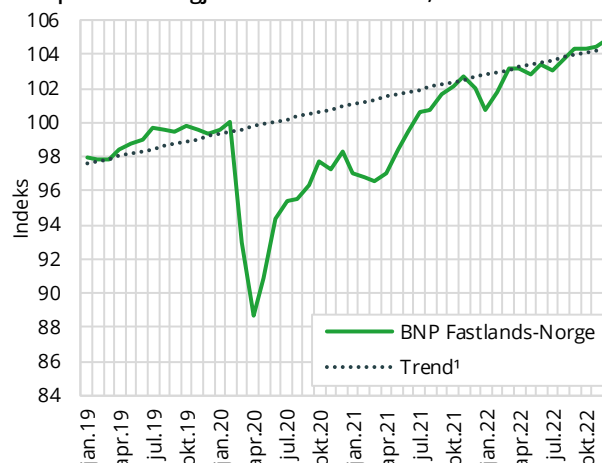
Når vi ser tilbake på årene 2020-2022, kan vi konstatere at de største økonomiske bekymringene ikke slo til. I stedet for langvarig lav aktivitet,

¹ Begrepet «overheng» beskriver her aktivitetsnivået på slutten i forhold til gjennomsnittsaktiviteten i foregående år. Dersom aktiviteten var høyere (lavere) på slutten av et år enn i snitt, får vi et positivt (negativt) overheng inn i neste år. Dersom utviklingen gjennom et år var flat, ville veksten i året utelukkende kommet av overhenget fra året før. Vanligvis vil veksten i et år komme av både vekst gjennom året og overheng fra foregående år.

² For en mer detaljert gjennomgang av norsk økonomi gjennom koronapandemien, se omtale av endelig nasjonalregnskap for 2020 i [Økonomiske analyser 4/2022](#) og omtale av foreløpig nasjonalregnskap for 2021 i [Økonomiske analyser 1/2022](#).

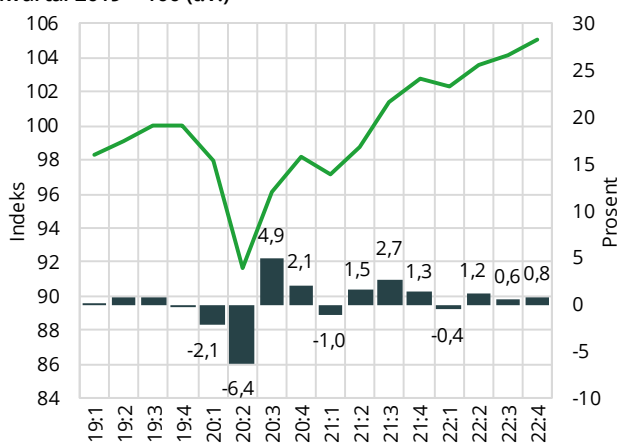
konkursbølger og utstøting fra arbeidslivet, har sysselsettingen tatt seg hurtig opp og den økonomiske aktiviteten har hentet seg inn. I 4. kvartal 2022 var det 2 967 600 sysselsatte, 108 600 flere enn i 4. kvartal 2019. At så mange har kommet i

Figur 3.1. Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge. Faste 2020-priser. Sesongjustert. Måned. Indeks, februar 2020 = 100

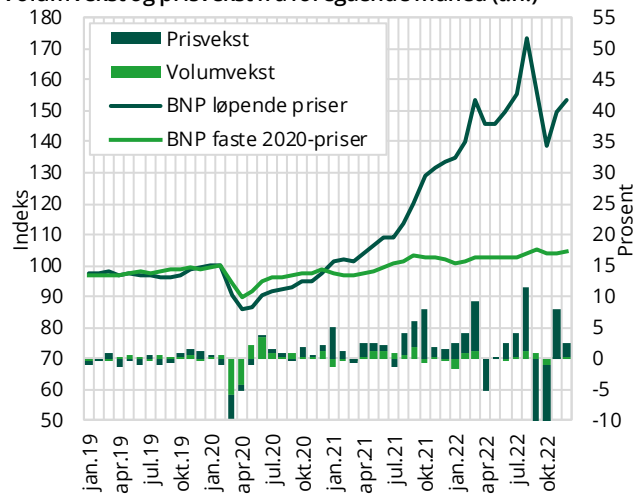
¹ Trenden er beregnet med et HP-filter (lambda = 40 000 på kvartal), men slik at trenden ikke påvirkes direkte av aktivitetsutviklingen i 2020 og 2021
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.2. Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge. Faste 2020-priser. Sesongjustert. Kvartal. Prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.) og indekstert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.3. Bruttonasjonalprodukt totalt. Faste og løpende priser. Sesongjustert. Måned. Februar 2020 = 100 (t.v.) Volumvekst og prisvekst fra foregående måned (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

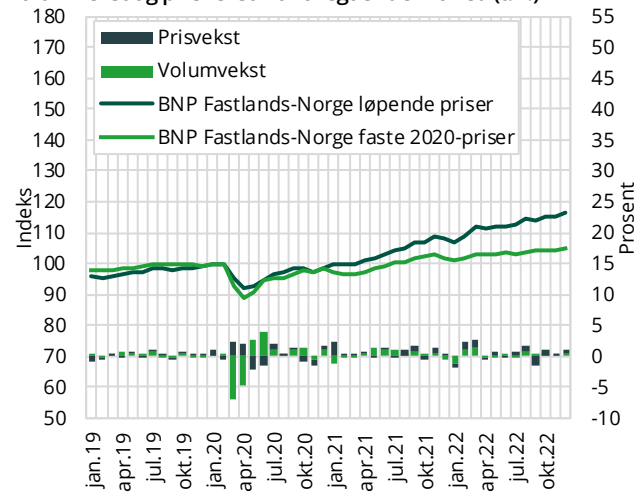
arbeid er av stor betydning for utviklingen i norsk økonomi i årene som kommer.

Gjennom 2021 og 2022, omtrent samtidig som samfunnet gradvis gjenåpnet, begynte en sterkere prisstigning enn vi har sett på lang tid. Det var bratt vekst og store svingninger i prisene på våre viktigste eksportvarer i 2022. Prisene på importen økte med 14,7 prosent, og prisen på elektrisk kraft økte uvanlig og uventet mye. Dette slo ut i sterk økning i konsumprisene.

Oppgangen i strøm- og bensinprisene gir økte kostnader for næringslivet. Dette har vært en vesentlig årsak til prisveksten. Næringslivet ser ut til å ha kunnet velte kostnadsveksten over på utsalgsprisene i tilstrekkelig grad til at driftsresultatene har holdt seg gode. Lønnsnivået har imidlertid ikke vokst like mye som prisene. Veksten i årslønnen kom på 4,4 prosent i 2022, mens veksten i konsumprisindeksen (KPI) kom på 5,8 prosent. Sammen med økte renteutgifter i 2022, demper reallønnsnedgangen konsummetterspørselen. Likevel har konsumet holdt seg høyt i 2022. Sannsynligvis har den økonomiske støtten husholdningene mottok under pandemien bidratt til å holde etterspørselen oppe.

Selv om mange priser økte i 2022, overskygget prisstigningen på råolje og naturgass alle andre priser. Det førte til en dramatisk vekst i samlet norsk BNP i løpende priser, vist i figur 3.4. Siden dette er eksportvarer, var konsekvensen et samlet

Figur 3.4. Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge. Faste og løpende priser. Sesongjustert. Måned. Februar 2020 = 100 (t.v.) Volumvekst og prisvekst fra foregående måned (t.h.)

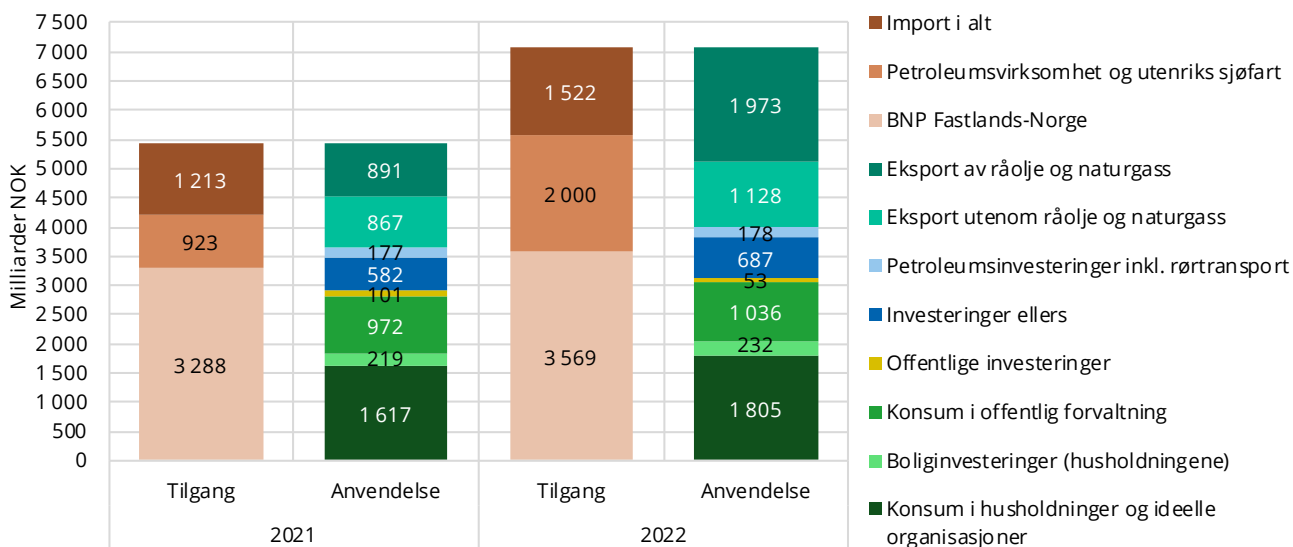
Kilde: Statistisk sentralbyrå

overskudd på handelsbalansen på 1579 milliarder kroner. Norge ble betydelig rikere i 2022, når vi ser bort fra verdifallet i oljefondet.

Utviklingen i samlet norsk tilgang, altså produksjon og import, og samlet anvendelse, altså konsum, investeringer og eksport, vises i figur 3.5. Selv om både importen og fastlandsproduksjonen økte i 2022, er det først og fremst den historiske økningen i kroneverdien til olje- og gassproduksjonen som trekker opp tilgangen. Siden mesteparten av petroleumsproduksjonen selges i utlandet, er det en proporsjonal økning i Norges olje- og gasseksport. De foreløpige nasjonalregnskapstallene anslår veksten i petroleumsproduksjonen og -eksporten til mer enn 1 000 milliarder kroner. Eksporten utenom petroleumsprodukter har økt om lag 260 milliarder kroner, både på grunn av økte priser på mange norske eksportvarer, og økt tjenesteeksport. Husholdningene har økt sitt konsum i Norge med nær 200 milliarder kroner i 2022, og Norges import har økt med over 300 milliarder kroner. Økningen skyldes i begge tilfeller både etterspørsel etter varer og tjenester som tidligere var begrenset av pandemien, og at mange varer og tjenester vi kjøper har blitt dyrere.

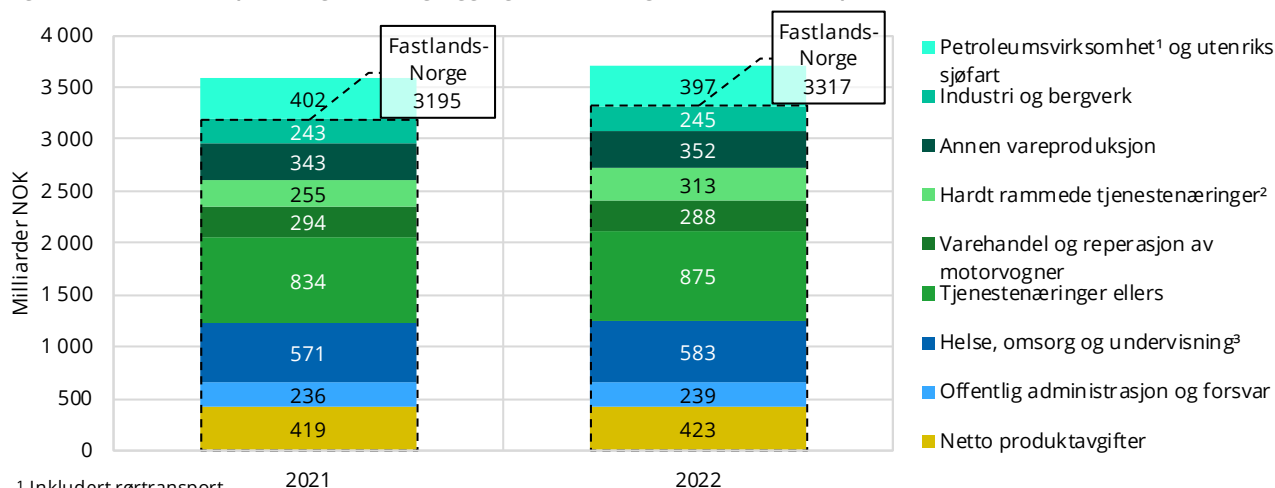
Justert for priseffekter preges utviklingen i BNP fra 2021 til 2022 i hovedsak av normaliseringen av samfunnet. Gjenåpningen la til rette for økt tjenestekonsum, normal drift i de næringene som ble begrenset av pandemien og høy oppdragsmengde i næringslivet. Husholdningene har

Figur 3.5. Tilgang og anvendelse i 2021 og 2022. Løpende priser. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.6. BNP fordelt på utvalgte næringsaggregater i 2021 og 2022. Faste 2020-priser. Milliarder kroner

¹ Inkludert rørtransport

² Transport u. utenriks sjøfart, overnatting og servering, forretningsmessig tjenesteyting, kultur, underholdning og annen tjenesteyting

³ Offentlig, markedsrettet og ideelle

Kilde: Statistisk sentralbyrå

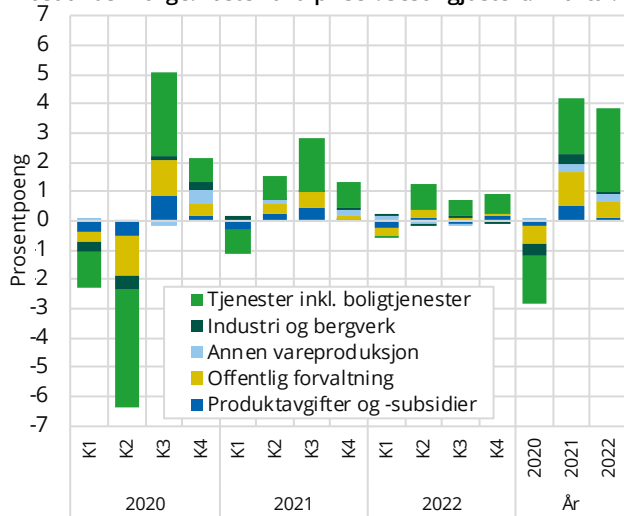
imidlertid kjøpt færre varer i Norge i 2022, sett i forhold til de rekordhøye nivåene under pandemien. Figur 3.6 viser BNP fordelt på utvalgte størrelser i 2021 og 2022. Størstedelen av volumveksten i Norges BNP kommer fra de tjenestenæringene som ble særlig hardt rammet av pandemien. Sett bort fra varehandelen, vokste også aktiviteten øvrige markedsrettede og offentlige tjenestenæringer betydelig. Utviklingen i industrien og andre vareproduserende næringer var generelt mer dempet.

3.2. Tjenestenæringene

Gjennom 2020 og 2021 var flere tjenesteytende næringer sterkt preget av koronapandemiens begrensninger. Aktiviteten i tjenestenæringene

falt brått i første halvdel av 2020, men hentet seg gradvis inn igjen i perioder med lavere smittetrykk og færre begrensende smitteverntiltak. Det gjaldt særlig for tjenestenæringer med mye nærkontakt, næringer som benytter mye utenlandsk arbeidskraft, og næringer tilknyttet reiseliv og turisme. Figur 3.7 viser at tjenestenæringene utgjorde særlig store bidrag til svingningene i fastlandsøkonomien de siste tre årene. Opphevingen av de siste smitteverntiltakene i februar 2022 førte til kraftig vekst i 2. kvartal, og normal drift ut året. Sett under ett vokste bruttoproduktet i næringsaggregatet tjenester inkludert boligjenester 6,3 prosent fra 2021 til 2022. Det trakk opp volumveksten i BNP Fastlands-Norge hele 2,9 prosentpoeng.

Figur 3.7. Prosentpoengs bidrag til utviklingen i BNP Fastlands-Norge. Faste 2020-priser. Sesongjustert. Kvartal.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Koronarammede tjenestenæringer

Overnatting og servering, transporten, kulturen og forretningsmessig tjenesteyting hadde større og mer langvarig nedgang enn øvrige næringer i 2020 og 2021, se figur 3.8. Fra 2021 til 2022 vokste bruttoproduktet i disse næringene kraftig. Det utgjorde sammenlagt nær halvparten av årsveksten i fastlandsøkonomien.

Den kraftige aktivitetsøkningen skyldtes dels overhenget fra 2021, og dels vekst gjennom 2022. Allerede sent i 2021 økte det månedlige bruttoproduktet i forretningsmessig tjenesteyting til høyere nivåer enn i februar 2020, altså den siste måneden før pandemien kom til Norge. Aktiviteten i kulturen hentet seg inn kort tid etter den siste

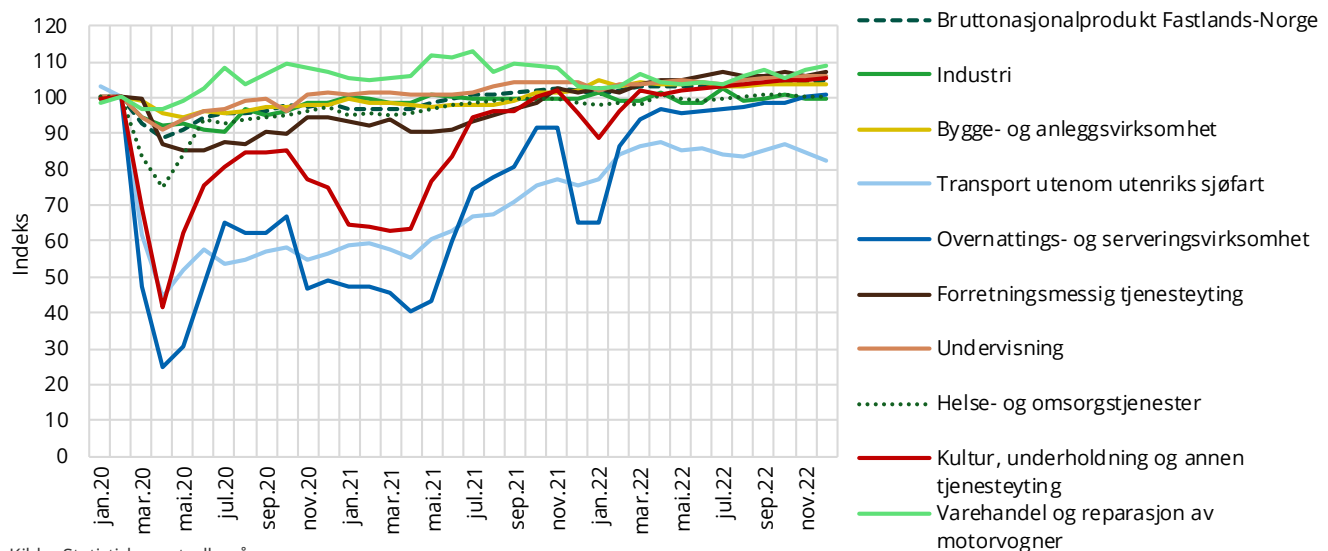
gjenåpningen. I overnatting og servering passerte bruttoproduktet det førpandemiske nivået først mot slutten av 2022. Tall fra [Statistisk sentralbyrås overnattingsstatistikk](#) viser at antallet overnattingsdøgn i Norge totalt kom tilbake til 2019-nivåer i løpet av 2022. Overnattingsdøgn fra utlendinger var imidlertid litt lavere enn i 2019 gjennom hele 2022. Innen transportnæringene har ikke bruttoproduktet vokst tilbake til nivåene før pandemien. [Statistisk sentralbyrås statistikk for kollektivtransport](#) viser at antallet kollektivpassasjerer både på land og sjø var lavere hvert kvartal i 2022 enn i samme periode i 2019. Det kan bety at pandemien har forårsaket varige endringer i folks reisevaner.

Tjenestenæringer ellers

Flere tjenesteytende næringer som ble mindre rammet av pandemien i 2020 og 2021 bidro også til årsveksten i BNP Fastlands-Norge, deriblant informasjon og kommunikasjon, faglig vitenskapelig og teknisk tjenesteyting, og omsetning og drift av fast eiendom. Brutttoproduktet i disse næringene vokste mellom om lag 5 og 8 prosent fra 2021 til 2022.

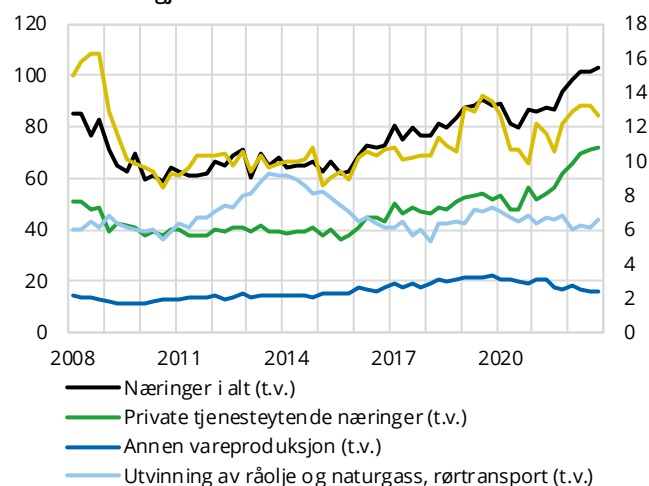
Brutttoproduktet i varehandelsnæringene falt i 2022, etter to år med rekordhøy aktivitet. Pandemiens begrensninger på mange innenlandske tjenester og på kjøp i utlandet, førte til at husholdningene handlet mer i norske butikker. [Statistisk sentralbyrås varehandelsindeks](#) viser at omsetningen i detaljhandelen steg kraftig under koronapandemien, men nivået begynte å falle midtveis i 2021, da gjenåpningen av samfunnet begynte for fullt.

Figur 3.8. Bruttoprodukt i faste 2020-priser, utvalgte næringer. Volumindekser. Sesongjustert. Måned. Februar 2020 = 100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.9. Investeringer i fastlandsnæringer og petroleumsvirksomhet. Faste 2020-priser. Sesongjustert. Kvartal. Sesongjustert. Milliarder kroner

Kilde: Statistisk sentralbyrå

[Statistisk sentralbyrås grensehandelstatistikk](#) viser på sin side at grensehandelen ble kraftig redusert i 2020, men har tatt seg kraftig opp siden andre halvdel av 2021. I tillegg til vridningseffektene som gjenåpningen av samfunnet forårsaket, ble mange butikkvarer dyrere i løpet av 2022. Det kan ha bidratt til den negative utviklingen i varehandelsnæringen. I andre halvdel av året vokste likevel bruttoproduktet i varehandelen på grunn av høy engroshandel til utlandet i 3. kvartal, etterfulgt av kraftig vekst i bilsalgene i 4. kvartal. Året sett under ett falt aktiviteten i varehandelsnæringen 2,0 prosent. Det trakk ned veksten i BNP Fastlands-Norge 0,2 prosentpoeng.

Prisbildet for tjenestenæringene

Sett under ett har ikke prisstigningen vært like høy i de markedsrettede tjenestenæringene som i vareproduserende næringer. Bruttoproductdeflatoren på tjenester inkludert boligjenester viste en flat utvikling mellom 2021 og 2022. Riktignok har prisene vokst på mange produkter som tjenestenæringene selger, men det har også prisene på tjenesteyternes innsatsfaktorer. For eksempel har produksjonsprisen innen overnatting og servering vokst om lag 8 prosent, men kostnadene til produktinnsats i næringen er anslått til en enda større økning, blant annet fordi elektrisk kraft er en viktig innsatsvare i næringen. Den implisitte prisstigningen på bruttoproduktet i overnatting og servering endte dermed kun på under 2 prosent. Varehandelsnæringen trakk bruttoproduktprisen mest opp blant tjenesteyterne, med en prisstigning på over 5 prosent. For lufttransportnæringen gikk brutto-

produktprisen kraftig ned, ettersom prisen på innsatsfaktorer i næringen, særlig drivstoff, vokste vesentlig mer enn salgspriisen.

Investeringene i tjenestenæringene

Foreløpige tall for bruttoinvesteringene i tjenestenæringene viser en kraftig vekst på 24,2 prosent fra 2021 til 2022, målt i faste priser. Tallene viser generelt høy investeringsvekst blant tjenesteyterne. Innen varehandelen var investeringsveksten imidlertid mer dempet, på 3,9 prosent. Utenom varehandelen er kildegrunlaget for å beregne investeringene i tjenestenæringene svakt, og de foreløpige tallene må betraktes som usikre.

3.3. Industri og bergverk

Bruttoproductet i industri og bergverk vokste samlet sett 0,7 prosent i 2022, målt i faste priser. Industrinæringene hentet seg inn fra pandemifallet i løpet av 2021, og vokste i 2022. I både 2021 og 2022 har likevel industriproduksjonen blitt preget av mangel på arbeidskraft og logistikkutfordringer på verdensmarkedet, som har blitt forsterket i 2022 av krigen i Ukraina, energikrisen i Europa og koronanedstenginger i Kina. Det har ført til knapphet og høy prisstigning på viktige innsatsvarer for industrien. I [Statistisk sentralbyrås konjunkturbarometer for industri og bergverk](#) melder industriledere at knappheten på innsatsvarer og arbeidskraft ble dempet i løpet av 2022. Samtidig meldes det om nedgang i ordretilgangen fra både eksport- og hjemmemarkedet, og svakere utsikter i tiden fremover.

Målt i faste priser vokste bruttoproduktet særlig i den delen av industrien som hovedsakelig leverer varer til oljenæringen. Det var spesielt bygging av oljeplattformer og moduler som trakk opp. Bruttoproductet falt derimot innen blant annet produksjon av metaller. Nedgangen kommer riktignok etter to år med sterk vekst og høye salgspriiser. Til tross for volumfallet i 2022, var bruttoproduktet i næringen fortsatt høyt.

Bruttoproductet i næringsmiddelindustrien endte med tilnærmet flat utvikling i 2022. Aktiviteten vokste innen bearbeiding og konservering av fisk, men falt innen øvrig næringsmiddelindustri. Det var også volumnedgang i trelast- og trevareindustrien inkludert møbler, etter en sterk utvikling i 2021.

Prisbildet for industrien

Prisene økte kraftig på de fleste varer som industri-
næringene selger i 2022. For industrien samlet er
det beregnet en produsentprisvekst på nærmere
20 prosent. Produksjonskostnadene for industrien
har imidlertid også vært høye, blant annet som
følge av de høye kraftprisene og sterk vekst i pris-
ene på importerte innsatsvarer. Samlet for indus-
trien viser de foreløpige tallene at lønnsomheten
i industrien målt ved driftsresultatet økte kraftig
i 2022. Det er riktignok stor variasjon mellom
næringsgruppene, og driftsresultatene i foreløpig
nasjonalregnskap må regnes som usikre. Se kapitel
3.11 for nærmere omtale av driftsresultatene i
næringslivet.

Deler av industrien selger mye av sin produksjon i
utlandet. Den høye prisstigningen på salgsprisene
bidro til å trekke opp Norges eksport. Målt i løpen-
de priser vokste eksporten av industriprodukter
hele 24 prosent, eller 92 milliarder kroner i 2022.
Høy prisstigning på metaller, kjemikalier, raffinerte
petroleumsprodukter og fiskeprodukter trakk sær-
lig opp verdien av industrieksporten.

Prisen på næringsmidler økte mye i 2022, både
i Norge og internasjonalt. Prisveksten på norsk
produksjon av næringsmidler var på 16,1 prosent.
Det er noe lavere enn prisveksten på importerte
næringsmidler, som kom på 19 prosent. Dette
kan sees i sammenheng med at prisene på norske
jordbruksvarer var mer dempet enn på verdens-
markedet.

Investeringene i industri og bergverk

Investeringene i industri og bergverk vokste 11,3
prosent i 2022. Det største bidraget til veksten
kom fra økte investeringer i elektronikkindustrien.
Veksten kan særlig knyttes til prosjekter innen
strømkabler og bygging av batterifabrikk.

Det var også kraftig investeringsvekst innen metall-
produksjonen. Det henger sammen med utvidelser
og modernisering av eksisterende verk. Store felt-
utviklingsprosjekter trakk opp investeringene innen
bygging av oljeplattformer og moduler.

Investeringene vokste innen bearbeiding av fisk,
men gikk ned blant øvrige næringsmiddelprodu-
senter. Dermed ble utviklingen i næringsmiddel-
investeringene tilnærmet flat i 2022.

3.4. Annen vareproduksjon

Aggregatet annen vareproduksjon omfatter pri-
mærnæringene og fiskeoppdrett, produksjon og
distribusjon av elektrisk kraft, og bygge- og an-
leggsvirksomheten. Flere av næringene preges
av ikke-konjunkturelle forhold, og var forholdsvis
uanfektet av koronapandemien. Det var samtidig
kraftig prisvekst på salgsvarene i deler av nærings-
aggregatet, spesielt elektrisk kraft, men også på
fisk.

Primærnæringene

Foreløpige nasjonalregnskapstall for 2022 viser en
årsvekst på 4,2 prosent i jord- og skogbruket, målt
i faste priser. Volumet vokste innen jordbruket,
men verdien av bruttoproduktet er anslått til en
nedgang. Det har sammenheng med at prisene på
produktinnsatsen, deriblant kunstgjødsel, diesel og
kraftôl, økte betydelig mer enn prisene på varene
som jordbruket produserer og selger. At salgs-
prisene til jordbruket vokste mindre enn kostnade-
ne kan skyldes subsidiene som jordbruket mottar.

Skogavirkningen i 2022 var den høyeste noensin-
ne, og bruttoproduktet i skogbruksnæringen vok-
ste fra 2021, som også var et rekordår. Sammen
med en stor prisstigning for skogbruk både i 2021
og i 2022, ga det kraftig verdivekst for næringen.
Prisene på sagtømmer falt riktignok noe mot slut-
ten av året. Det kan sees i sammenheng med en
svak utvikling i byggebransjen.

Bruttoproduktet i fiske, fangst og akvakultur vokste
1 prosent fra 2021 til 2022, målt i faste priser. I til-
legg til at volumet vokste kraftig i det tradisjonelle
fisket, var prisstigningen høy, spesielt på torsk,
men også sei og makrell. Det har gitt rekordhøy
landingsverdi. I akvakulturen gikk derimot volumet
ned i 2022. Volumet var likevel høyt sett i forhold
til årene før 2021, som var et rekordår. Prisen på
oppdrettslaks på internasjonale markeder steg
kraftig både i 2021, og i første halvdel av 2022. Til
tross for volumnedgangen, vokste dermed verdien
av bruttoproduktet i akvakulturen kraftig.

Sett under ett vokste bruttoproduktet i fiske, fangst
og akvakultur hele 40,3 prosent, eller 18,2 milliar-
der kroner, målt i løpende priser. Mesteparten av
oppdrettsfisken Norge produserer selges i inter-
nasjonale markeder. I 2022 vokste Norges eksport
av primærnæringsprodukter målt i løpende priser
hele 27,2 prosent, eller om lag 19,5 milliarder

kroner. Akvakulturen utgjorde nesten hele eksportveksten.

Bruttoinvesteringene i primærnæringene falt i 2022. Det var store investeringer i fiskebåter i 2021. Foreløpige tall tyder på færre investeringer innen fiske og fangst i 2022. I jord- og skogbruket var nedgangen mer beskjeden, mens investeringsutviklingen i akvakulturen var tilnærmet flat.

Kraftnæringene

Bruttoproduktet i elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyning gikk ned 3,6 prosent, målt i faste priser. Bruttoproduktet gikk mer ned i produksjonsleddet enn i distribusjonsleddet. Vindkraftproduksjonen var rekordhøy i 2022, men lite nedbør og lav fyllingsgrad, spesielt i Sør-Norge, gjorde at vannkraftproduksjonen gikk ned.

[Statistisk sentralbyrås elektrisitetsstatistikk](#) viser at strømforbruket i alminnelig forsyning falt fra 82,8 terrawattimer (TWh) i 2021, til 76,0 TWh i 2022. Det henger sammen med at 2022 var et relativt varmt år, men sannsynligvis har de høye strømprisene også bidratt til å redusere strømforbruket.

Den svært kraftige prisstigningen på elektrisitet i 2022 førte til at verdien av bruttoproduktet i elektrisitets-, gass- og varmtvannsforsyningen vokste hele 75,6 prosent, eller 83,1 milliarder kroner. Eksporten av elektrisk kraft var om lag uendret fra 2021 til 2022, målt i volum. På grunn av den høye prisstigningen vokste likevel verdien av krafteksporten over 160 prosent, eller 27,8 milliarder kroner. Samtidig ble det importert langt mer elektrisitet i 2022 enn i de foregående årene. Sett i forhold til 2021 økte importvolumet over 60 prosent. Målt i løpende priser utgjorde det en økning i elektrisitetsimporten på 16,9 milliarder kroner.

Bruttoinvesteringene innen kraftforsyning falt 21 prosent i 2022, målt i faste priser. Nedgangen var sterkest i produksjonsleddet. Det skyldes at flere store vindkraftprosjekter ble ferdigstilt i 2021, uten at like mange nye prosjekter kom til i 2022. I distribusjonsleddet for elektrisk kraft var nedgangen mer dempet. I den nyeste publiseringen av [Statistisk sentralbyrås investeringsundersøkelse](#) melder imidlertid virksomhetene om en forventet oppgang i investeringene i kraftforsyningen i 2023.

Bygg og anlegg

Bruttoproduktet i bygge- og anleggsvirksomheten vokste 4,4 prosent i 2022. Ordreservene i næringen var gode i 2022, men næringen hadde utfordringer med rekruttering i begynnelsen av året, og høye materialkostnader ut 2022. I tillegg har renteøkningene i 2022 redusert boligetterspørselen fra husholdningene. Gjennom 2022 var den månedlige utviklingen i bygg og anlegg nær flat, og bruttoproduktet var om lag på samme nivå i begynnelsen og slutten av året. Den høye årsveksten fra 2021 til 2022 skyldes i stor grad at pandemiltak fortsatt begrenset aktiviteten bygge- og anleggsvirksomheten i 2021.

3.5. Petroleumsvirksomhet og utenriks sjøfart

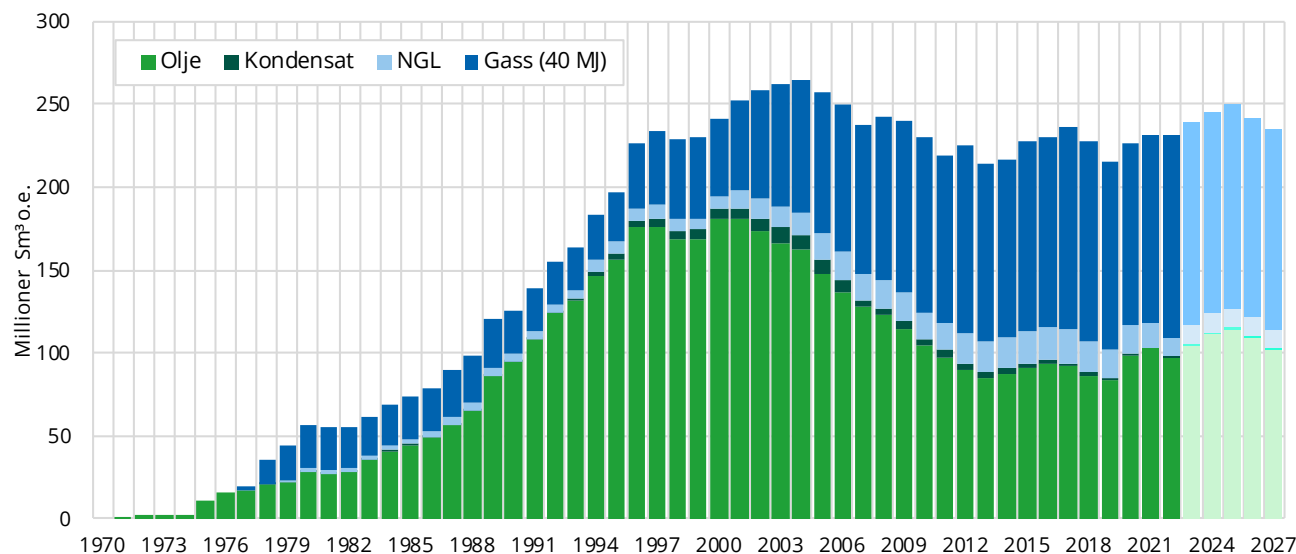
Bruttoproduktet innen utvinning av råolje og naturgass gikk ned 2,7 prosent i 2022, målt i faste priser. Totalt ble det produsert om lag 230 millioner standard kubikkmeter oljeekvivalenter på norsk sokkel, se figur 3.10. Gassproduksjonen utgjorde 122 milliarder standard kubikkmeter. Det er 9 milliarder mer enn i 2021, og over halvparten av produksjonen på sokkelen. Oljeproduksjonen ble om lag 98 millioner standard kubikkmeter oljeekvivalenter, som er om lag 5 millioner mindre enn i 2021.

Utviklingen i utvinningsnæringen var preget av de høye energiprisene, og Russlands invasjon av Ukraina som begynte i slutten av februar. Bortfallet av russisk gass i det europeiske markedet førte til at Norge ble den største leverandøren av gass til Europa i løpet av 2022. Etter å ha vært nedstengt siden september 2020 kom Snøhvitfeltet i drift igjen. Det bidro til økt gassproduksjon.

Selv om volumet i utvinningsnæringen gikk ned i 2022, vokste bruttoproduktet 120 prosent, eller 1055 milliarder kroner, målt i løpende priser. Hovedsakelig var det den svært høye prisen på gass som sto for verdiøkningen.

Bruttoinvesteringene i utvinningsnæringene falt 5,5 prosent i 2022, målt i faste priser. I løpende priser var det riktignok en oppgang på 0,5 prosent. Forskjellen skyldes både prisstigning og dyrere utenlandsk valuta, ettersom mange av næringens investeringsvarer handles i utlandet. Investeringene falt kraftig i 1. kvartal og lå deretter på lave nivåer i både 2. og 3. kvartal. Det skyldtes særlig ferdigstilling av prosjekter innen feltutbygging.

Figur 3.10. Oljeproduksjon. 1970-2025

Kilde: Oljedirektoratet

I 4. kvartal tok imidlertid investeringene seg opp ettersom flere planer for utbygging og drift (PUD) ble levert i løpet av desember. Ifølge [Oljedirektoratet](#)³ ventes investeringene å gi en reservetilvekst på 252 millioner kubikkmeter oljeekvivalenter, hvorav halvparten er gass.

Til tross for investeringsnedgangen i utvinningsnæringen, vokste bruttoproduktet i tjenester tilknyttet olje og gassutvinning 10 prosent i 2022. Bruttoinvesteringene i oljetjenestene vokste hele 35,4 prosent. Veksten har sammenheng med pågående og framtidige feltutbygginger, leting og konseptstudier.

3.6. Offentlig forvaltning

Produksjon i offentlig forvaltning

Samlet vokste bruttoproduktet i offentlig forvaltning 2,2 prosent fra 2021 til 2022, målt i faste priser. Oppgangen var bredt basert, men særlig drevet av økt aktivitet i kulturnæringene, der tilbudet var begrenset av pandemien de to årene i forveien. Det var også vekst i aktiviteten innen helse, omsorg og undervisning.

I statsforvaltningen vokste aktiviteten 2,4 prosent i 2022. I kommuneforvaltningen var veksten nær 2 prosent. Både stats- og kommuneforvaltningen ble trukket opp av en markert vekst i de offentlige kulturnæringene.

³ Oljedirektoratet (2023) Det investeres for fremtiden på sokkelen. <https://www.npd.no/fakta/nyheter/generelle-nyheter/2023/det-investeres-for-framtiden-pa-sokkelen/>

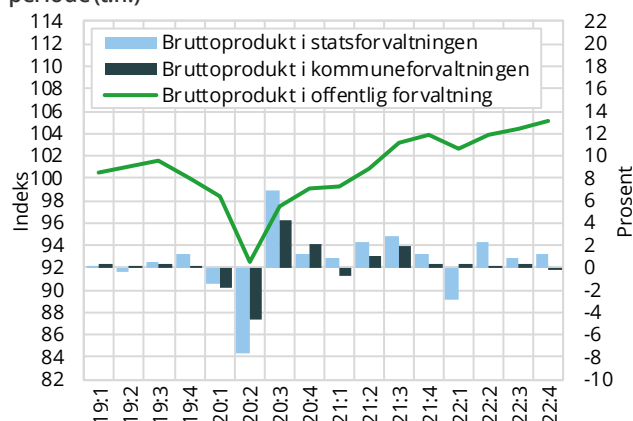
En stor del av helse og omsorgstjenestene ligger under offentlig forvaltning. Utviklingen i smittesituasjonen gjennom 2020 og 2021 påvirket aktiviteten i helse- og omsorgstjeneste. Da pandemien inntraff måtte mye normal aktivitet i helseforetakene utsettes for å håndtere smittesituasjonen. Bruttoproduktet i næringen falt dermed markert i starten av 2020. Gjennom 2021 tok aktiviteten seg opp, og ved utgangen av året var mesteparten av nedgangen fra 2020 hentet inn. Den høye smitten i begynnelsen av 2022 førte til at aktiviteten nok en gang falt. I tillegg til at planlagte behandlinger måtte utsettes, var fraværet høyt i helseforetakene. Fraværet henger dels sammen med sykdom og dels at det var krav om karantene for nærkontakter i deler av 1. kvartal. I takt med at smittetrykket avtok, vokste bruttoproduktet kraftig i 2. kvartal. Økningen fortsatte, men i et lavere tempo ut året. For 2022 sett under ett, vokste helse- og omsorgsnæringen 2 prosent.

Konsum i offentlig forvaltning

Konsumet i offentlig forvaltning består både av egenproduksjon og av varer og tjenester som kjøpes fra privat sektor. Den største komponenten er lønn til offentlig ansatte. Det samlede konsumet i offentlig forvaltning vokste 0,1 prosent fra 2021 til 2022, målt i faste priser.

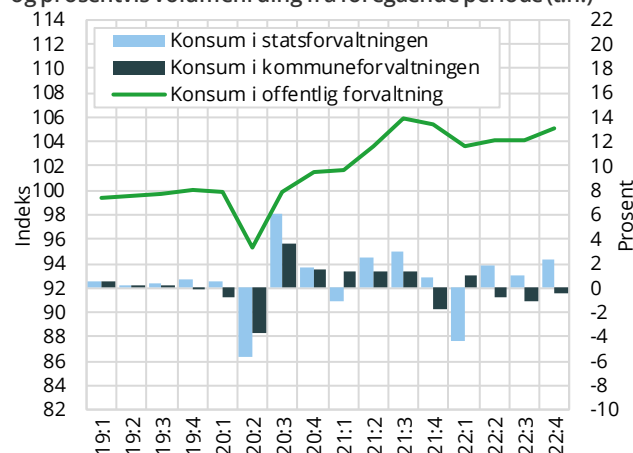
I 1. kvartal falt det statlige konsumet markert. Det må sees i sammenheng med lavere aktivitet i helseforetakene i samme periode. Det statlige konsumet tok seg opp igjen i de påfølgende kvartalene, i takt med aktiviteten i helseforetakene.

Figur 3.11. Bruttoprodukt i offentlig forvaltning (t.v.), statlig og kommunalt bruttoprodukt (t.h.). Faste 2020-priser. Sesongjustert. Kvartal. Indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.12. Konsum i offentlig forvaltning (t.v.), statlig og kommunalt konsum (t.h.). Faste 2020-priser. Sesongjustert. Kvartal. Indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Foruten en økning i 1. kvartal har kommuneforvaltningen konsumert mindre hvert kvartal i 2022. Det henger sammen med at kommunene gjennom 2021 og ved inngangen til 2022 hadde et høyt konsum knyttet til smittesporing, vaksinerings mv. Kommunale kulturinstitusjoner som museer og biblioteker dempet nedgangen i det kommunale konsumet i 2022.

Lønnskostnadene i offentlig forvaltning vokste 5,5 prosent i 2022. Lønnskostnadene økte både i stats- og kommuneforvaltningen. Det var særlig helse- og omsorgstjenestene som trakk opp.

Investeringer i offentlig forvaltning

De offentlige investeringene økte 0,9 prosent fra 2021 til 2022, målt i faste 2020-priser. Det var særlig kommunale investeringer i vann, avløp og renovasjon som trakk opp, sammen med investeringer i kommunal administrasjon, der investeringer i veier og annen samferdsel dominerer. På motsatt side trakk investeringene i statsforvaltningen ned de offentlige investeringene. Forsvarsinvesteringene falt i 2022, sammenliknet med året i forveien. Det henger dels sammen med at det ble levert færre kampfly i 2022 enn i 2021, da en leveranse på tre kampfly i desember uteble. Videre ble det i 2022 donert militært materiell til Ukraina, hvilket medfører en reduksjon i kapitalbeholdningen i forsvarret.

3.7. Arbeidsmarkedet

Syssetting

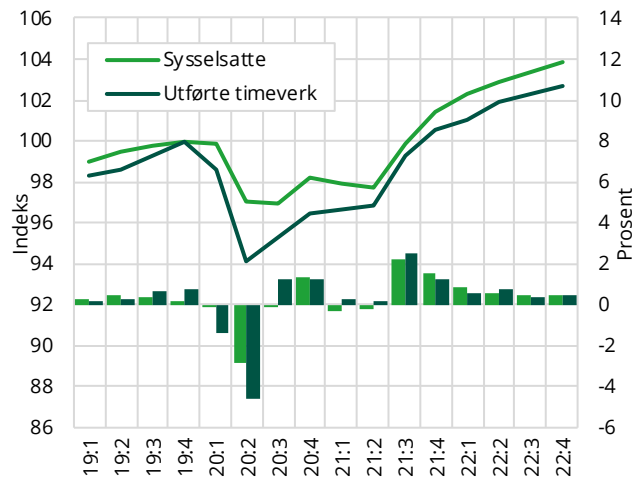
Foreløpige tall for antall sysselsatte personer i 2022 viser en årsvekst på 3,9 prosent, tilsvarende 110 000 sysselsatte. Til sammenligning falt antallet sysselsatte med rundt 44 000 personer i 2020, og vokste med 34 000 personer i 2021. Syssettingen har økt siden 3. kvartal 2021, og særlig innen tjenestenæringene som ble hardt rammet av pandemien. Gjennom året har arbeidsmarkedet vært godt. Yrkesdeltagelsen var høy, arbeidsledigheten var lav, og det har vært mange ledige stillinger.

Da pandemien først inntraff falt syssettingen og rekordmange personer ble helt eller delvis permittert. Antallet permitterte var fortsatt på et høyt nivå i begynnelsen av 2022. Etter gjenåpningen har antallet permitterte falt tilbake til førpandemiske nivåer, og var i desember 0,2 prosent av arbeidsstyrken ifølge tall fra NAV⁴.

Drevet av gjenåpningen av samfunnet, vokste syssettingen markert i starten av 2022. Deretter har veksten avtatt, ettersom syssettingen har tatt seg opp i de næringene som tidligere var begrenset av pandemien. Sammenliknet med antallet sysselsatte i 2021, var det spesielt innen overnatting og servering, bygge- og anleggsvirksomheten, og forretningsmessig tjenesteyting at antallet sysselsatte økte.

⁴ NAV (2023) Permitterte og melding om permittering og masseoppsigelser. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/arbeidssokere-og-stillinger-statistikk/permitteringsvarsel%20og%20permitterte>

Figur 3.13. Sysselsatte og utførte timeverk. Kvartal. Prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.) og indeksert utvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Innreiserestriksjoner under koronapandemien førte til at antallet ikke-bosatte lønnstakere i Norge falt kraftig. I løpet av 2021 og 2022 begynte disse å komme tilbake. Foreløpige tall fra statistikken [Antall arbeidsforhold og lønn](#) viser at det var 24,6 prosent flere ikke-bosatte lønnstakere i Norge i 2022 enn året før. Sammenligner man derimot med antallet i 2019, var det 7,7 prosent færre i 2022. At det er færre ikke-bosatte i Norge enn før pandemien, kan ha bidratt til rekrutteringsutfordringene som mange næringer har hatt i 2022. For økonomien som helhet utgjorde de ikke-bosatte om lag 2,9 prosent av lønnstakere samlet sett i 2022, mens andelen var 3,3 prosent i 2019. Andelen var imidlertid langt større iblant annet bygge- og anleggsvirksomhet, forretningsmessig tjenesteyting og deler av industrien.

Utførte timeverk

Foreløpige nasjonalregnskapstall viser at antall utførte timeverk økte 3,8 prosent i 2022, etter en nedgang på 2,2 prosent i 2020 og en økning på 2,4 prosent i 2021. Også for timeverkene kan den største delen av veksten tilskrives næringer som var begrenset av pandemien.

Veksten i timeverkene viste et nokså likt forløp som sysselsettingen i 2022. Det høye sykefraværet i begynnelsen av året, da koronasmitten i samfunnet var høy, dempet imidlertid veksten i timeverkene i 1. kvartal. Antallet utførte timeverk vokste deretter kraftigere enn sysselsettingen i 2. kvartal. 2022 sett under ett var det innen overnatting og servering, kultur underholdning og annen tjenesteyting

Boks 3.1. Endret sammensetning av timeverk påvirker produktivitetsveksten

Arbeidsproduktiviteten for Fastlands-Norge målt ved BNP Fastlands-Norge i faste priser per utførte timeverk økte 0,4 prosent fra 2021 til 2022. Om en avgrenser til markedsrettet virksomhet innen fastlandsøkonomien, trekker ut næringer med produksjon som i stor grad er bestemt av naturgitte forhold (kraftproduksjon, tradisjonelt fiske og jordbruk) samt næringene for finansiell tjenesteyting og bolig-tjenester, vokste arbeidsproduktiviteten 0,1 prosent. Sammenliknet med de forrige 10 årene er den målte veksten lav.

Tallene for utførte timeverk viser at enkelte næringer har hatt spesielt høy vekst fra 2021 til 2022. Det gjelder blant annet for overnatting og servering, der pandemien forårsaket lavt aktivitetsnivå på vårparten 2021. Det bidro til at timeverksveksten fra 2021 til 2022 ble hele 23 prosent. Når næringene har ulike nivåer på bruttoprodukt per timeverk og ulik vekst mellom årene, vil endret sammensetning av timeverkene etter næring slå ut i den samlede arbeidsproduktiviteten.

Bidraget fra endret sammensetning av timeverkene på veksten i arbeidsproduktivet omtales heretter som «sammensetningseffekten». Ved bruk av en Laspeyres indeks har vi beregnet veksten i arbeidsproduktivet der sammensetningseffekten er holdt utenom for det omtalte aggregatet. Veksten fra 2021 til 2022 ble da 0,4 prosent. Størrelsen på sammensetningseffekten fremkommer som differansen mellom de to målene; $0,4 - 0,1 = 0,3$ prosent. Sagt på en annen måte bidro endret sammensetning av timeverkene på næring mellom de to årene til å trekke ned veksten i arbeidsproduktivet med 0,3 prosentpoeng for det omtalte aggregatet.

Vi har for øvrig også beregnet sammensetningseffekten for hele økonomien. Denne er beregnet til 0,4 prosentpoeng. At bidraget til samlet arbeidsproduktivet er større enn for det nevnte aggregatet av næringer skyldes olje og gassnæringens høye nivå på bruttoprodukt per utførte timeverk.

og forretningsmessig tjenesteyting at de utførte timeverkene økte mest. Selv om antallet utførte timeverk vokste kraftig i 2022, har utviklingen i arbeidsproduktiviteten vært nokså svak. Det omtales nærmere i boks 3.1.

Lønnssum og lønnskostnader

Lønnssummen⁵ i nasjonalregnskapets tall økte 8,1 prosent i 2022. Det skyldes både at flere er i arbeid og at lønningene har økt. Utviklingen har vært

⁵ Lønnssum etter nasjonalregnskapets definisjon er summen av arbeidsgivernes utbetaling av lønn i løpet av kvartalet. Størrelsen omfatter hovedsakelig arbeidsgivers utbetaling av lønn til arbeidstakerne før skattetrekk, dette inkluderer dermed også overtidsbetaling, feriepenger, samt bonuser. Sykelønn betalt av arbeidsgiver er ikke inkludert.

sterkest i næringer som var rammet av koronapandemien, spesielt i overnattings- og serveringsvirksomheten.

Lønnskostnadene økte også 8 prosent i 2022.

Veksten var sterkest innen overnatting- og serveringsvirksomhet med hele 32,8 prosent. Den sterke veksten skyldes langt på vei økningen i sysselsettingen gjennom året. Det var også sterk vekst innen forretningsmessig tjenesteyting og utvinning av råolje og gass.

3.8. Konsum i husholdningene

Samlet sett vokste husholdningenes konsum 11,4 prosent i 2022, målt i løpende priser. Den svært høye veksten skyldes både en kraftig volumøkning på 6,5 prosent som følge av gjenåpningen av samfunnet, og høy prisstigning gjennom året.

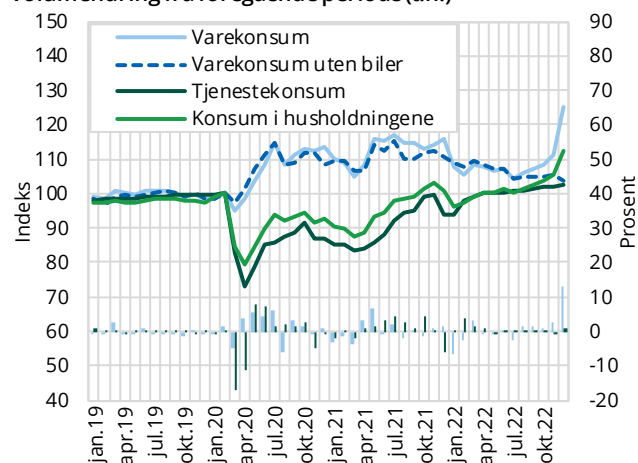
Priser og disponibel inntekt

I 2022 har det vært høy prisstigning på husholdningenes konsum, og særlig på varer. Nasjonalregnskapets konsumdeflator viste en vekst i de samlede konsumprisene på 4,6 prosent fra 2021 til 2022. Det er den høyeste veksten siden 1990. Til sammenligning økte [konsumprisindeksen](#) (KPI) 5,8 prosent. Forskjellen mellom de to prismålene, skyldes i hovedsak ulik vektning, se boks 3.2. Konsumdeflatoren viser at prisene på varer steg 6,3 prosent i 2022, mens prisene på tjenester vokste 3,5 prosent.

Sammen med renteøkningene gjennom 2022 har prisstigningen isolert sett redusert husholdningenes kjøpekraft. Økte lønnsinntekter har på sin side dempet den negative utviklingen. Tall fra [inntekts- og kapitalregnskapet](#) viser at husholdningenes disponible realinntekt falt gjennom 2022. Året sett under ett ble nedgangen 3,5 prosent. Holder man aksjeutbyttene utenom, økte disponibel realinntekt 1,7 prosent.⁶

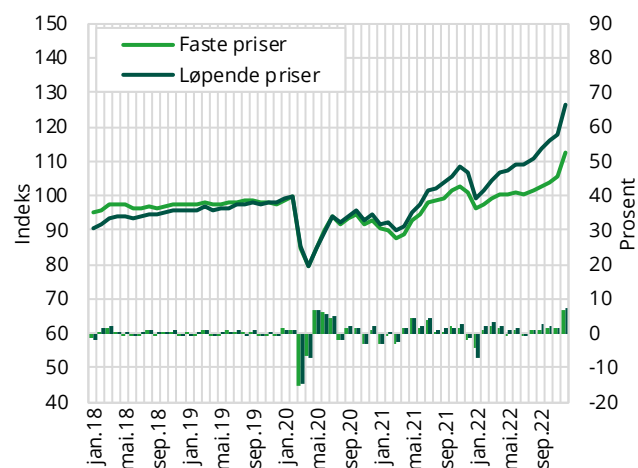
At konsumet vokste hele 11,4 prosent til tross for de høye prisene og renteutgiftene, kan sees i sammenheng med at husholdningene hadde begrensede konsummuligheter under pandemien. Det førte til at husholdningenes sparing ble historisk høy i

Figur 3.14. Konsum i husholdningene, vare- og tjenestekonsum. Faste 2020-priser. Måned. Indeksert volumutvikling. Februar 2020 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.15. Konsum i husholdningene. Faste og løpende priser. Måned. Indeksert. Februar 2020 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

2020 og 2021. I 2022 har dermed husholdningene hatt oppstarte midler i bakhånd.

Det høye konsumet og de høye konsumprisene reduserte sparingen kraftig i 2022. Fra året før falt sparingen 73,2 prosent, fra 233 milliarder kroner til 63 milliarder. I 4. kvartal 2022 viste tallene fra inntekts- og kapitalregnskapet negativ sparerate i husholdningene for første gang siden 2007.

Faste priser

Samlet sett steg husholdningenes konsum 6,5 prosent i 2022 målt i faste priser. Koronapandemien endret sammensetningen av konsumet betraktelig i 2020 og 2021. Pandemien begrenset husholdningenes muligheter til å konsumere noen tjenester

⁶ Disponibel realinntekt utenom aksjeutbytte er kun fratrukket aksjeutbytte i inntekts- og kapitalregnskapet, og ikke skatteutgiftene knyttet til disse. Det medfører at en del av veksten i disponibel realinntekt utenom aksjeutbytte også skyldes reduserte skatter knyttet til aksjeutbytte i 2022.

Tabell 3.1. Husholdninger. Inntekter og utgifter¹. Milliarder kroner²

	Løpende priser. Milliarder kroner		Realvekst. Prosent ³		Bidrag til vekst i disponibel realinntekt. Prosentpoeng	
	2021	2022	2021	2022	2021	2022
Inntekter	2 547	2 612	4,5	-2,0	6,8	-3,0
Lønn ⁴	1 450	1 562	3,3	3,0	2,8	2,6
Driftsresultat	90	82	-4,0	-12,4	-0,2	-0,7
Formuesinntekter	221	141	53,7	-39,2	4,8	-5,2
herav: mottatt aksjeutbytte	156	74	96,4	-54,7	4,7	-5,1
Pensjoner og stønader	667	694	-0,1	-0,5	-0,1	-0,2
Andre inntekter	119	134	-6,2	7,3	-0,5	0,5
Utgifter	869	921	6,2	1,2	-3,1	-0,6
Skatt av inntekt og formue	481	478	12,5	-5,0	-3,3	1,4
Formuesutgifter	98	139	-14,4	35,6	1,0	-2,1
Medlemspremier	170	181	3,0	2,2	-0,3	-0,2
Andre utgifter	121	122	7,7	-3,4	-0,5	0,2
Disponibel inntekt	1 677	1 692	3,7	-3,6		
Korr. sparing i pensj.fond	84	73				
Konsum	1 528	1 703				
Sparing	233	63				
Kapitaloverføringer, netto	0,0	0,0				
Nettorealinvesteringer	97	99				
Nettofinansinvestering	137	-36				
Memo:						
Sparerate	13,2	3,5				
Nettofinansinvesteringsrate	7,8	-2,0				
Inntekter per innbygger	470 910	478 730	4,0	-2,8		
Utgifter per innbygger	160 769	168 704	5,6	0,3		
Disponibel inntekt per innbygger	310 140	310 025	3,2	-4,5		

¹ I tabellen vises tall for sektoren husholdninger. Tidligere omfattet tallene også sektoren ideelle organisasjoner.

² På grunn av avrunding summerer ikke underkomponentene seg nøyaktig opp til totaltallene.

³ Nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger er brukt som deflator (2015=1).

⁴ Lønn er eksklusiv avgift til folketrygden og pensjonspremier

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

og reise utenlands. I løpet av 2022 har husholdningenes kjøpemønster normalisert seg. Husholdningene har gradvis vridt konsumet tilbake til tjenester og kjøp i utlandet, og redusert konsumet av varer, se figur 3.14. Mot slutten av 2022 kom vare- og tjenestekonsumet som andeler av husholdningenes samlede konsum nesten tilbake til samme nivå som før pandemien.

Tjenestekonsumet økte 10,7 prosent i 2022 målt i faste priser. I begynnelsen av året lå tjenestekonsumet på et lavt nivå, ettersom smittevern-tiltak gjorde seg gjeldende i hele januar. Etter gjenåpningen midtveis i februar tok tjenestekonsumet seg betydelig opp, og lå på samme nivå som i 2019 allerede i mars. Konsumgruppene som ble redusert under pandemien bidro mest til oppgangen, særlig hotell- og restauranttjenester, fritidstjenester og passasjertransporten. Til tross for en

sterk oppgang, lå konsumet av passasjertransport fortsatt på et lavere nivå enn før pandemien.

Varekonsumet falt 3,7 prosent fra 2021 til 2022, målt i faste priser. Det var særlig mat- og drikkevarer som bidro til nedgangen, ettersom husholdningene har handlet flere matvarer i utlandet og gått mer på restaurant. Økte strømpriser og mildt vær førte til at elektrisitetskonsumet falt betydelig målt i faste priser. Målt i løpende priser økte derimot strømforbruket. Sett bort fra en kraftig økning i bilkjøpene på slutten av året, falt varekonsumet på det jevne gjennom 2022. Den høye veksten i bilkjøpene på slutten av året, og spesielt i desember, skyldes at mange ville unngå økningen i bilavgiften fra og med januar 2023. I desember steg varekonsumet hele 12,8 prosent. Sett bort fra bidraget fra bilkjøpene, var det en nedgang på 1,5 prosent.

Boks 3.2. Nærmere om forskjellen mellom KPI og konsumdeflatoren i nasjonalregnskapet

Konsumdeflatoren viser at prisene på konsumet økte 4,6 prosent fra 2021 til 2022. Til sammenligning viser konsumprisindeksen (KPI) en oppgang på 5,8 prosent. Det er vanlig at det er forskjeller mellom de to prisindeksene. De siste ti årene har differansen ligget på mellom 0,2 og -0,6 prosentpoeng. I 2022 er differansen størst på varer, der konsumdeflatoren viser en økning på 6,3 prosent og KPI viser en økning på 8,2 prosent.

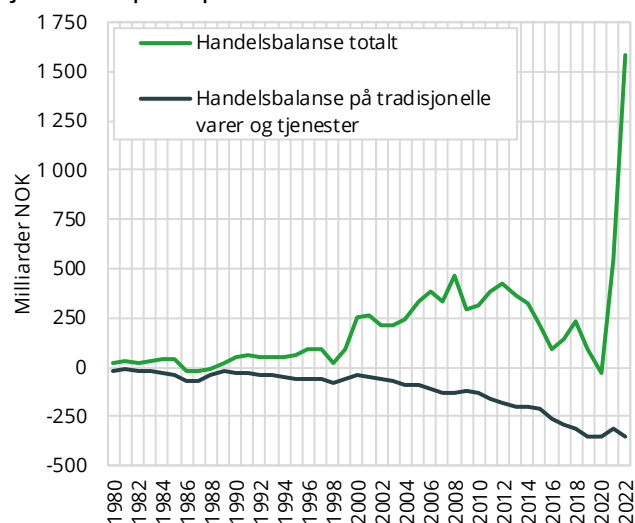
Det er flere faktorer som gir opphav til forskjeller mellom de to prisindeksene. De fleste konsumgruppene i nasjonalregnskapet deflateres ved bruk av relevante delindekser i KPI, men for enkelte innenlands produserte tjenester er deflatoren i konsumet knyttet opp mot prisutviklingen i produksjonen. Dette gjelder blant annet finansielle tjenester og FLSIM. I tillegg inkluderer nasjonalregnskapet husholdningenes kjøp i utlandet, som ikke er inkludert med egne prisobservasjoner i KPI. Det største bidraget til forskjeller mellom de to indeksene i 2022 er likevel at de to prisindeksene vektet ulikt.

Konsumprisindeksen er en Laspeyres-type prisindeks hvor vektene oppdateres årlig, og holdes fast gjennom et kalenderår. Konsumdeflatoren i nasjonalregnskapet er implisitt en Paasche-type indeks, som vil si at den benytter løpende vektorer fra beregningstidspunktet. Differansen mellom de to prismålene i 2022 skyldes i stor grad elektrisitetskonsumet. I 2022 økte strømprisene betydelig, men husholdningene reduserte forbruket i kilowattimer. Det gjør at strøm bidrar mindre i nasjonalregnskapets konsumdeflator enn i konsumprisindeksen. Konsumdeflatoren utenom strøm viser en økning på 4,5 prosent, mens konsumprisindeksen uten elektrisitet (KPI-JEL) viser en økning på 4,8 prosent.

Nordmenns konsum i utlandet tok seg kraftig opp i løpet av 2022. Årsveksten ble nærmere 270 prosent. Mot slutten av året lå utenlandskonsumet høyere sesongjustert enn i 2019. Utlendingers konsum i Norge vokste også i løpet av 2022, og økte nesten 190 prosent seg i forhold til nivået i 2021. Likevel var nivået lavere ved utgangen av året enn før pandemien.

Boliginvesteringene falt i 2. og 3. kvartal og tok seg litt opp i årets siste kvartal. Sett under ett falt boliginvesteringene 1,4 prosent i 2022. [Statistisk sentralbyrås byggearealstatistikk](#) viser at igangsatt bruksareal falt 5 prosent i 2022. Økte renter har bidratt til å trekke ned etterspørselen etter nyinvesteringer i boliger gjennom 2022. I tillegg høye materialkostnader dempet investeringene.

Figur 3.16. Handelsbalanse totalt og på tradisjonelle varer og tjenester. Løpende priser. 1980-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå

3.9. Eksport og import

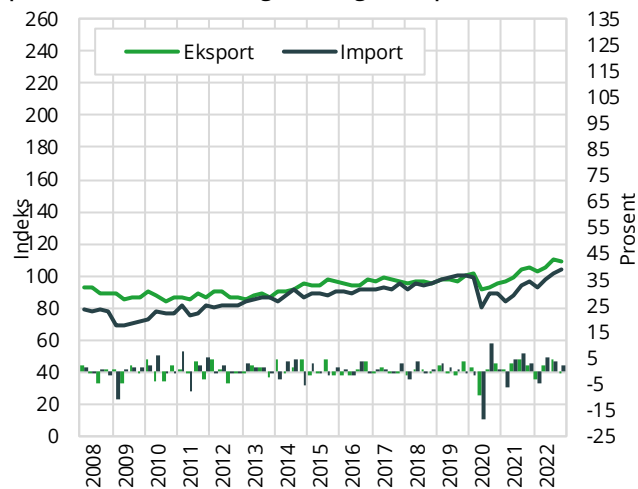
I 2022 steg eksportprisene, særlig på naturgass, langt mer enn importprisene. Norges bytteforhold overfor utlandet ble betydelig styrket. Norge hadde en total eksport på 3 101 milliarder kroner, mens importen kom inn på 1 522 milliarder. Handelsbalansen viser derfor et overskudd på 1 579 milliarder kroner, altså i samme størrelsesorden som hele den totale importen. Handelsoverskuddet er med god margin det største noensinne målt av nasjonalregnskapet, se figur 3.16.

Løpende priser

I 2022 vokste eksporten 76,4 prosent, eller 1342,7 milliarder kroner, målt i løpende priser. Eksport av naturgass og råolje trakk alene opp hele 1082 milliarder. Den tradisjonelle vareeksport, altså vareeksport utenom petroleumsprodukter, skip, plattformer og fly, hadde en volumnedgang i 2022. Likevel vokste verdien av tradisjonell vareeksport 28,8 prosent, eller 139,8 milliarder kroner. Verdiøkningen skyldes i sin helhet at eksportprisen på tradisjonelle varer steg med 29,1 prosent sett under ett. Det var særlig prisstigningen på elektrisk kraft og enkelte industriprodukter, deriblant metaller og kjemikalier, som trakk opp. Volumutviklingen i utenrikshandelen i 2022 omtales nærmere under.

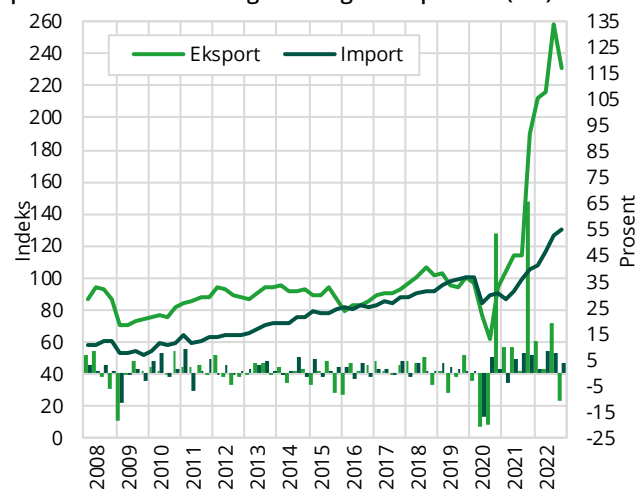
Verdien av tjenesteeksporten økte 37,7 prosent, eller 136,3 milliarder kroner. Riktignok skyldes store deler av veksten at volumet økte kraftig. Prisstigningen på tjenester var mer dempet enn for vareeksporten, men ikke ubetydelig. Høy økning i

Figur 3.17. Eksport og import. Faste 2020-priser. Kvartal. Indeksert volumutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosentvis volumendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.18. Eksport og import. Løpende priser. Kvartal. Indeksert verdiutvikling, 4. kvartal 2019 = 100 (t.v.) og prosentvis verdiendring fra foregående periode (t.h.)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

fraktratene på sjøfart bidro til at prisen på tjenesteeksporten vokste 10,3 prosent.

Verdien av samlet norsk import var 1 522 milliarder kroner i 2022. Det er en økning på 25,4 prosent, eller 308,5 milliarder kroner, sammenlignet med verdien i 2021. Mens bidragene til pris- og verdiutviklingen for eksporten er sterkt preget av gassprisen, så er bildet langt mer sammensatt for importen. Veksten i importen skyldes delvis økt volum, men en samlet prisstigning på 14,8 prosent trakk også opp betydelig. Blant annet vokste prisen på flere industriprodukter som Norge importerer mye av, deriblant verkstedprodukter, raffinerte oljeprodukter, kjemikalier og næringsmidler. Norge importerer forholdsvis små mengder elektrisk

kraft, men importen ble også trukket opp av prisstigningen på elektrisitet. Norges samlede vareimport endte dermed på 1034,3 milliarder kroner. Det er om lag 15 prosent, eller 158 milliarder kroner mer enn i 2021.

Tjenesteimporten endte på 487,5 milliarder kroner, som er hele 44,7 prosent, eller 150,6 milliarder kroner mer enn året før. En stor del av veksten skyldes økt importvolum, men prisstigning på skipsfart og reisetrafikk trakk også den samlede importverdien opp.

Samlet økte handelsbalanseoverskuddet 189,9 prosent, eller 1 034,2 milliarder kroner fra 2021 til 2022. Overskuddet, som endte på 1578,8 milliarder kroner, tilsvarer 44 prosent av BNP Fastlands-Norge målt i løpende priser. Dette rekordhøye overskuddet på handelsbalansen kommer etter at handelsbalansen hadde et lite underskudd to år før. Trekker man derimot fra petroleumseksporten, og kun ser på handelsbalansen på tradisjonelle varer og tjenester, har Norge hatt et økende underskudd i flere tiår, se figur 3.16. I 2022 var underskuddet på handelsbalansen for tradisjonelle varer og tjenester på 355,1 milliarder kroner.

Faste priser

Målt i volum, altså justert for priseffekter, var utviklingen i utenrikshandelen mer dempet, se figur 3.17. Volumet i eksporten falt i begynnelsen av året, men både tjenesteeksporten og -importen tok seg kraftig opp etter den siste gjenåpningen av samfunnet. I andre halvdel av 2022 vokste også vareeksporten. Samlet sett økte volumet i eksporten 5,9 prosent i 2022.

En kraftig oppgang på 24,8 prosent i eksporten av tjenester drev volumveksten i samlet eksport. Tjenesteeksport ble trukket opp av sjøfrakt og flere tjenester som var begrenset under pandemien. Ettersom utlendinger igjen kunne besøke Norge som før pandemien, økte eksporten av reisetrafikk, luftfart og andre transporttjenester, varehandel og hotell- og restauranttjenester.

Målt i volum falt eksporten av tradisjonelle varer 0,3 prosent, mens eksporten av råolje og naturgass gikk opp 0,3 prosent. Riktignok var den tradisjonelle vareeksporten svært høy i 2021. Det var spesielt lavere eksport av raffinerte petroleumprodukter og treforedlingsprodukter som trakk ned i 2022.

Målt i volum vokste samlet import 9,3 prosent i 2022. At volumet i importen vokste langt mer enn volumet i eksporten henger sammen med at importen, spesielt tjenesteimporten, ble kraftig redusert under pandemien. Det skyldes særlig at nordmenn vanligvis reiser utenlands i større grad enn utlendinger reiser til Norge.

Sett under ett vokste tjenesteimporten 32,6. Størstedelen av veksten kom fra reisetrafikken, som økte hele 255 prosent. I tillegg økte importen av luftfart og informasjonstjenester. Vareimporten var på sin side nær uendret med et volumfall på 0,1 prosent. Industriprodukter utgjorde mesteparten av veksten, deriblant raffinerte oljeprodukter, verkstedprodukter og en kraftig økning i bilimporten mot slutten av året.

3.10. Prisbildet i 2022

Prisveksten i 2022 var den sterkeste på lang tid. Det bredeste målet på prisveksten på norsk verdiskaping er nasjonalregnskapets bruttoproduktdeflator. Den angir prisveksten på alt vi produserer i Norge, fratrukket prisveksten på alt vi importerer. I 2022 steg bruttoproduktdeflatoren med 27,6

Tabell 3.2. Prisindekser for hovedstørrelser i nasjonalregnskapet og noen andre viktige indikatorer. Prosentvis endring fra året før

	2021	2022
Bruttoprodukt for Fastlands-Norge	2,9	4,5
Import	4	14,8
Offentlig og privat konsum	2,9	4,6
Bruttoinvestering i fast realkapital	3,8	7,4
Eksport	49	66,5
Memo:		
KPI	3,5	5,8
Årslønn	3,5	4,4
KPI-JAE	1,7	3,9
I-44	-5,3	1,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prosent, som er den sterkeste oppgangen siden tallserien til nasjonalregnskapet startet i 1970. Den nest sterkeste stigningen var i 2021, på 17,1 prosent. Prisveksten skyldes for en stor del veksten i gassprisene, men prisene vokste også raskt i fastlandsøkonomien. Bruttoproduktdeflatoren for Fastlands-Norge steg med 4,3 prosent i 2022. Det er den sterkeste oppgangen siden 2006.

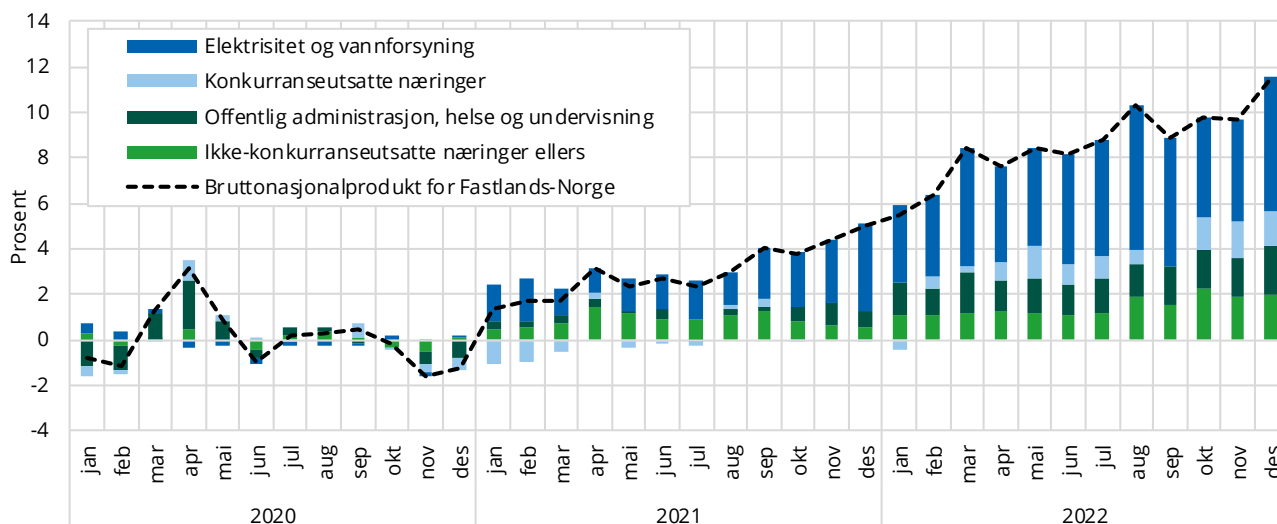
Prisutviklingen for noen hovedstørrelser i nasjonalregnskapet er vist i tabell 3.2.

Tabell 3.3. Prisindekser for utvalgte næringsaggregater i BNP Fastlands-Norge. 2020-2022

	BNP Fastlands-Norge	Konkurransesatt	Ikke-konkurransesatt INAS	Elektrisitet og varmtvann	Offentlig adm., helse og undervisning
2020	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2021	102,9	98,9	101,9	182,2	101,1
2022	107,6	103,8	103,2	316,3	105,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 3.19. Prisvekst og bidrag til prisvekst for BNP Fastlands-Norge sammenliknet med gjennomsnitt i 2020. Prosent og prosentpoeng. Sesongjustert

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Boks 3.3. Prisoverveltning av økte kraft- og drivstoffpriser

I nasjonalregnskapet er samfunnsøkonomien inndelt i næringer. Regnskapet viser hvordan næringene er sammenvevet gjennom kjøp og salg av produkter, som i sin tur brukes til produktinnsats i produksjonen. Økt produksjon i én næring vil kreve mer innsats av varer og tjenester levert av andre næringer.

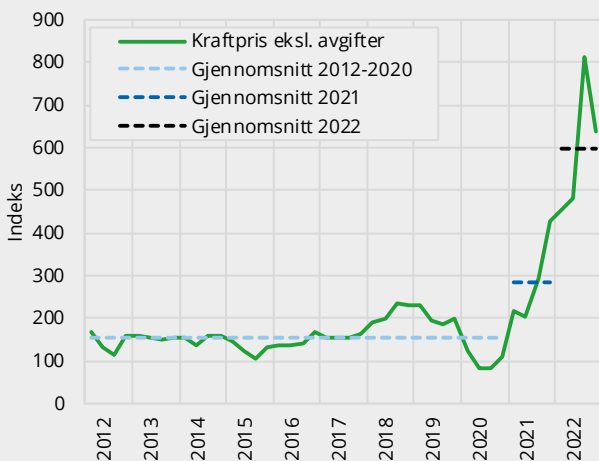
I økonomisk faglitteratur kalles dette kryssløpsvirkninger. Det mer folkelige uttrykket «ringvirkninger» passer også godt.

Kryssløpet kan vise hvor mye næringene må heve sine utsalgspriser for at økte priser på energi ikke skal føre til redusert bruttoprodukt for dem (bruttoproduktet er verdien av produksjon minus produktinnsats). Slik kan man belyse hvordan økning i én pris brer seg til prisene på andre varer og tjenester.

De økte prisene kan så kobles sammen med nøkler som angir hvor stor del den enkelte nærings produkter utgjør av husholdningenes konsum.

Produktet av prisøkningen og konsumandelen utgjør bidrag til samlet prisvekst. Summen av bidragene

Figur 1. Produksjonspris på elektrisk kraft. Kvartal. 2012-2022. Indeksert. 2020=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

fra alle næringer kan gi oss en idé om hvor mye av veksten i KPI-JAE 2022 som skyldes overveltning av kostnader. KPI-JAE er en prisindeks uten energivarer og justert for avgiftsendringer. Den er ment å måle «kjerneinflasjonen». Vi er i denne sammenhengen altså ikke opptatt av energiprisenes direkte bidrag til økte konsumpriser, som er betydelig, men de indirekte effektene beskrevet over.

Produksjonsprisen på elektrisk kraft doblet seg i 2021 sammenlignet med gjennomsnittet for perioden 2012–2020. I 2022 doblet prisen seg igjen, se figur 1. I analysen har vi sett på økningen fra 2021 til 2022. Isolert sett gir overveltning av økte strømpriser da et bidrag til KPI-JAE på 1,1 prosent i 2022.

Den kraftige prisstigningen på raffinerte petroleumsprodukter i 2022 gir ved full prisoverveltning isolert sett et bidrag til KPI-JAE på 1,3 prosent samme år.

KPI-JAE økte 3,9 prosent fra 2021 til 2022. Til sammen kan altså overveltning av prisøkning på strøm og drivstoff potensielt forklare mye av denne veksten.

I denne enkle øvelsen er det antatt at alle norske næringer kan velte kostnader helt over i utsalgspriser i 2022. Mange næringer er ikke i stand til å endre prisene så raskt og så mye. Det kan tilsi at overveltningseffekten blir noe overvurdert i modellen. Siden driftsresultatene i mange næringer har holdt seg oppe gjennom året, virker det rimelig at overveltningseffekten i noen grad har gjort seg gjeldende.

Videre er det antatt at prisveksten på import ble lik innenlands prisvekst i de ulike næringene. I 2022 har importprisene steget betydelig mer enn prisene i norske fastlandsnæringer. Det tilsier isolert sett at prissjokket fra utlandet er noe undervurdert i modellkjøringen.

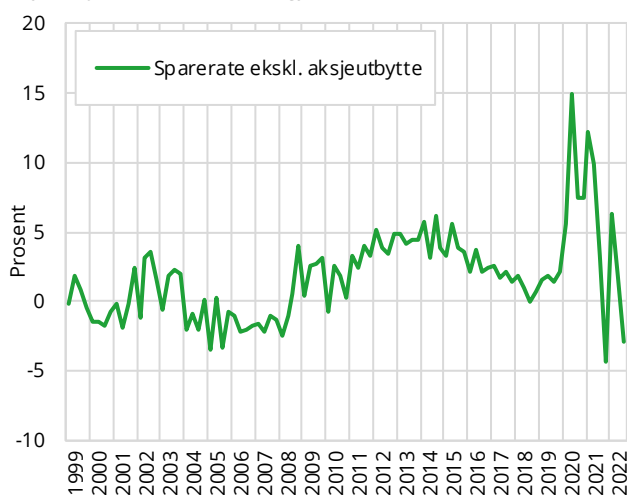
Det er ingen substitusjon i modellen, noe som betyr at næringenes bruk av strøm som produktinnsats holdes uendret i volum til tross for prisvekst. Denne antagelsen er for streng. Strømforbruket i husholdningene, tjenestenæringene og industrien unntatt den kraftintensive var 8,2 prosent lavere i 2022 enn i 2021.

Importprisene økte mye, med 15,5 prosent i 2022. Prisveksten på import og prisveksten på bruttoproduktet gir til sammen prisveksten på tilgangen i norsk økonomi, altså på de varer og tjenester vi har til rådighet. Det blir dermed også prisveksten på varene og tjenestene vi anvender til konsum, investeringer og eksport. Prisene på anvendelsen steg bratt i 2022, og generelt steg eksportprisene mer enn prisene på innenlands anvendelse. Mens eksportprisene økte med 67,4 prosent, økte deflatoren for privat og offentlig konsum med 4,6 prosent. Mesteparten av prisveksten i 2022 ble altså belastet utlandet.

Noe av oppgangen i importprisene skyldes endring i valutakurs. Etter å ha styrket seg i 2021 svekket den norske krona seg i 2022. Målt ved årsgjennomsnitt for den importveide indeksen I-44 ble krona 1,2 prosent svakere. I et historisk perspektiv var krona i 2022 uvanlig svak, omtrent 11 prosent svakere enn snittet for de siste 30 årene. Produktgrupper med høy importandel, som personbiler, klær og mat, blir særlig påvirket av kronesvekkelsen.

Importprisene steg imidlertid mye mer enn kronesvekkelsen forklarer. Norges viktigste handelspartnere har i gjennomsnitt hatt noe høyere prisstigning

Figur 3.20. Husholdningenes sparerate ekskludert aksjeutbytte. Kvartal. Sesongjustert. Prosent. 1999-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå

ning enn Norge gjennom 2022. Særlig prisene på mat- og energivarer har trukket opp. Prisveksten på tradisjonelle varer som importeres til Norge var på 17,5 prosent.

For en del produkter bestemmes prisene på internasjonale markeder. Selv om en gitt vare produseres og selges i Norge, kan prisen bli sterkt påvirket av hva varen omsettes for utenfor Norge. Næringer med slik produksjon omtales vanligvis som konkurranseutsatte, siden de må konkurrere mot priser bestemt i utlandet.⁷

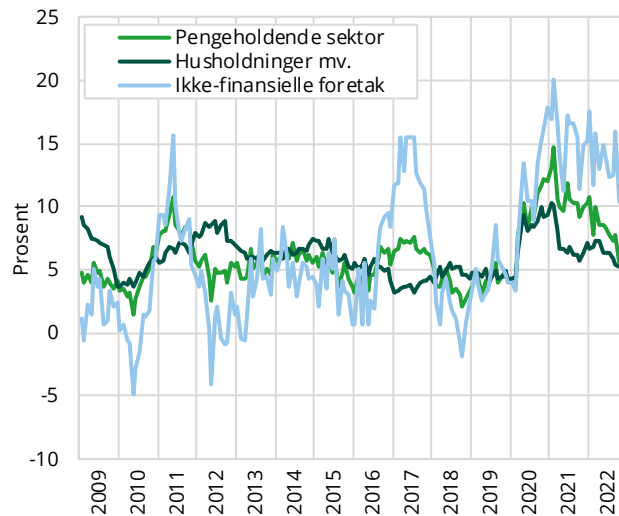
Olje og gass utgjør størstedelen av de norske varene som får sine priser bestemt i utlandet. Det har vært sterk prisvekst på energivarer generelt, og spesielt på gass. Prisveksten på energivarer, som tiltok fra sommeren 2021, ble forsterket av krigsutbruddet i Ukraina. Gassprisen toppet seg sent i august 2022. Siden da har prisen falt kraftig. Nå er prisen lavere enn før Russlands invasjon.

Strømprisene står i en særstilling. Selv om import og eksport utgjør en liten del av den strømmen som produseres og som brukes i Norge, ble prisstigningen i 2022 drevet av utenlandske forhold. Det ga høy prisvekst, som bidro sterkt til den samlede oppgangen i bruttoproduktdeflatoren for Fastlands-Norge i 2022, se figur 3.19 og tabell 3.3.

Utenom strømprisene økte også prisene på annen konkurranseutsatt produksjon i fastlandsøkon-

⁷ Se Sagelvmo, Slettebø og Strøm (2023) for en inndeling av NR-næringer i konkurranseutsatt og skjermet.

Figur 3.21. Pengemengden M2 fordelt på eiersektor. 12-måneders vekstrate. Måned. 2009-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå

mien. Det var oppgang i prisene på både ute- og hjemmekonkurrerende produksjon. Det ga en økning i bruttoproduktdeflatoren for konkurranseutsatte næringer på 4,9 prosent. Dette reflekterer at bedriftene kunne øke prisene på egen produksjon mer enn deres egne kostnader økte.

De ikke-konkurranseutsatte næringene antas i større grad å sette prisene sine som påslag på egne kostnader. Den skjermede delen av økonomien utenom det offentlige hadde en mer dempet prisstigning på 1,3 prosent. Likevel bidrar skjermede næringer mer til den samlede prisstigningen i fastlandsøkonomien enn det konkurranseutsatte næringer gjør, jamfør figur 3.19. Det skyldes at skjermede næringer utgjør en langt større del av BNP for Fastlands-Norge.

En stor del av både importen og produksjonen i Norge inngår som produktinnsats i andre næringer. Prisstigning i en næring vil dermed kunne slå ut i økte kostnader for andre næringer. De ikke-konkurranseutsatte næringene kan velte kostnadsveksten videre, slik at den slår ut i høyere pris på det ferdige produktet. Det betyr at selv om bruttoproduktdeflatoren i en skjermet næring har økt lite, kan prisen på produktene som selges ha steget mye fordi kostnadsveksten sendes videre. For de konkurranseutsatte næringene er dette i mindre grad mulig. De må godta prisene som gjelder på verdensmarkedet.

En kryssløpsanalyse basert på kvartalsvis nasjonalregnskap tyder på at slike overveltningseffekter

Tabell 3.4. Bruttonasjonalprodukt og dets komponenter

	Milliarder kroner (løpende priser)				Prosentvis endring		
	2019	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Bruttonasjonalprodukt (BNP), markedsverdi	3 597	3 462	4 212	5 569	-3,8	21,7	32,2
BNP, Fastlands-Norge	3 067	3 067	3 288	3 569	0,0	7,2	8,5
produktavgifter og subsidier	399	404	429	424	1,3	6,3	-1,3
= BNP til basisverdi	3 198	3 058	3 782	5 145	-4,4	23,7	36,0
BNP Fastlands-Norge, basisverdi	2 668	2 663	2 859	3 145	-0,2	7,3	10,0
+ næringssubsidier	58	83	76	75	44,1	-8,4	-1,5
næringssubsidier Fastlands-Norge	56	80	73	72	44,4	-8,8	-1,1
næringskatter	32	33	37	41	2,0	13,8	8,6
næringskatter Fastlands-Norge	25	25	27	29	1,7	9,4	6,8
kapitalslit	651	702	748	822	7,8	6,5	9,9
kapitalslit Fastlands-Norge	493	531	573	636	7,7	8,1	10,9
= faktorinntekt	2 573	2 407	3 074	4 358	-6,5	27,7	41,8
faktorinntekt Fastlands-Norge	2 207	2 188	2 332	2 552	-0,8	6,6	9,5
lønnskostnader	1 733	1 737	1 845	1 994	0,2	6,2	8,0
lønnskostnader Fastlands-Norge	1 680	1 685	1 792	1 934	0,3	6,3	8,0
driftsresultat	840	669	1 229	2 365	-20,3	83,6	92,5
driftsresultat Fastlands-Norge	527	504	540	618	-4,4	7,2	14,5
lønnsandel	0,674	0,722	0,600	0,457			
lønnsandel Fastlands-Norge	0,761	0,770	0,768	0,758			

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

kan være betydelige når energiprisene øker, se Boks 3.2. I 2022 oppstår potensielt slike effekter i mange land samtidig, fordi energiprisene har gått opp i hele Europa. Dersom man legger til grunn en antagelse om at produksjonsteknologi og kostnadsstruktur i andre land er den samme som i Norge, vil økte energipriser gi vekst i konsumprisene i noenlunde samme størrelsesorden som nasjonalregnskapet faktisk har målt for 2022.

Det er flere årsaker til at en neppe vil se en full prisoverveltning som den kryssløpet viser. Den viktigste årsaken er at husholdninger og næringsliv vil søke å redusere bruken av de varene og tjenestene som blir dyrere. En slik vridning kan vi f.eks. se i husholdningene, der det er en betydelig nedgang i strømforbruket fra 2021 til 2022. Det er rimelig å tro at husholdningene også vil redusere etterspørselen etter varer og tjenester som er blitt mye dyrere som følge av prisoverveltning. Næringslivet får dermed både behov for å redusere bruken av strøm, og får lavere etterspørsel etter varer og tjenester der produksjonen bruker mye strøm.

Dekomponeringen viser like fullt at prisstigningen i 2022 kan føres tilbake til to forhold: Økte importpriser og økte energipriser, som veltes videre i kryssløpet slik at prisene på sluttanvendelsen øker markant. Den innenlandsk skapte prisveksten i skjermete næringer er av liten betydning.

Det er samtidig verdt å understreke at prisoverveltningen avhenger av at det har vært tilstrekkelig kjøpekraft i økonomien. Prisveksten reduserer kjøpekraft, og dersom ikke inntektene til husholdningene holder følge, vil bedriftene etter hvert merke at etterspørselen avtar.

Dette kan ses i sammenheng med at husholdningene sparte mye gjennom pandemiårene, slik at de hadde en buffer å tære på. Det har sannsynligvis bidratt til å holde etterspørselen høy selv etter at konsumprisene vokste kraftig. Husholdningenes sparerate ekskludert aksjeutbytte var rekordhøy i 2020 og første halvår 2021, men har siden falt mye, se figur 3.20.

Figur 3.21 viser at pengemengden målt ved M2 økte kraftig fra 2020.⁸ Det kan være flere årsaker til at pengemengden steg. Alstadheim (2022)⁹ trekker fram at bankenes nettogjeld til utlandet falt,

⁸ Det smale pengemengdebegrepet (M1) defineres som pengeholdende sektors beholdning av norske sedler og mynt samt sektorens innstående på transaksjonskonti i Norges Bank og forretnings- og sparebanker (i norske kroner og utenlandsk valuta). Det brede pengemengdebegrepet (M2) defineres som summen av M1 og pengeholdende sektors øvrige bankinnskudd (i norske kroner og utenlandsk valuta), inklusive deres beholdning av banksertifikater og andeler i pengemarkedsfond.

⁹ Alstadheim, Ragna (2022) «Increased growth in broad money after the outbreak of Covid-19». Norges Bank Staff Memo 2022/10 <https://www.norges-bank.no/contentassets/94e20bce27a43f195519fae484d67bb/staffmemo-22-10-broad-money-covid.pdf?v=12/14/2022092508&ft=.pdf>

noe som henger sammen med høyere finansiell sparing og porteføljetilpasninger i privat sektor. Oppgangen i pengemengde var et uttrykk for den oppdemmede kjøpekraften som gjorde det mulig å velte oppgangen i import- og energipriser videre til konsumprisene.

3.11. Faktorinntekt og funksjonell inntektsfordeling

Prisveksten har gitt opphav til sterk vekst i bruttoproduktet i løpende priser i noen næringer, særlig i energinæringene. I andre næringer har veksten vært mer moderat. Etter at kapital slit og netto produkt skatter er trukket fra, står en igjen med faktorinntekten, som skal fordeles på produksjonsfaktorene arbeid og kapital.

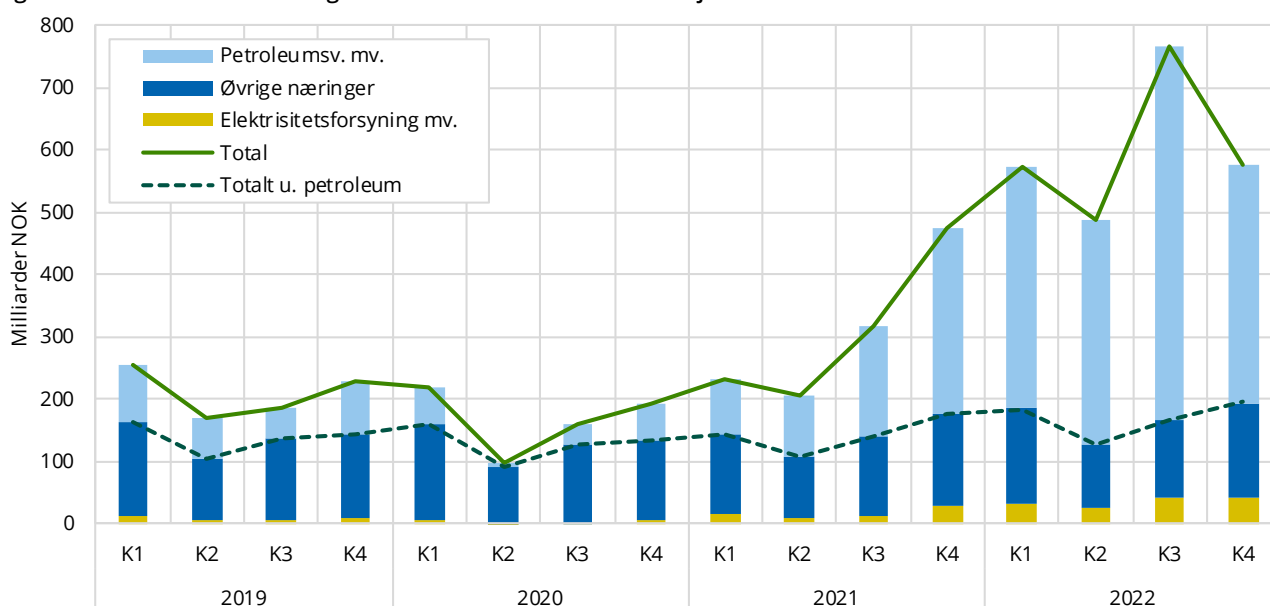
Faktorinntekten kan beregnes både for landet som helhet og for hver næring. Begrepet faktorinntekt er i utgangspunktet knyttet til markedsrettede næringer, og anvendes ikke for offentlig forvaltning eller ideelle organisasjoner. Selv om begrepet faktorinntekt ikke lenger er en sentral del av internasjonalt brukte nasjonalregnskapsbegreper er indikatoren fortsatt mye brukt i Norge i Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Der konsentreres oppmerksomheten om utviklingen i lønnsandelene over tid, det vil si utviklingen i lønnskostnader som andel av faktorinntekt, særlig for industri og konkurranseutsatt næringsliv. Alternativt kan en rette søkelyset på utviklingen i

eierandelene, det vil si utviklingen i driftsresultatet som andel av faktorinntekten.

Faktorinntekten blir i nasjonalregnskapet beregnet etter en indirekte metode, som bruttoprodukt minus kapital slit og netto indirekte skatter, og gir etter fradrag av lønnskostnader et driftsresultat som residual. Driftsresultatet utgjør den beregnede inntekt av kapital i produksjonen, samt godtgjørelse for eierens egen arbeidsinnsats (blant annet i jordbruk og næringer med stort innslag av selvstendig næringsdrivende). Siden beregnet faktorinntekt og driftsresultat er residualstørrelser er usikkerheten relativt stor og tallene kan erfaringsvis bli gjenstand for betydelige revisjoner. Til endelig nasjonalregnskap for 2020 ble driftsresultatet for Fastlands-Norge revidert opp 22,2 milliarder kroner, sammenlignet med foreløpige tall.

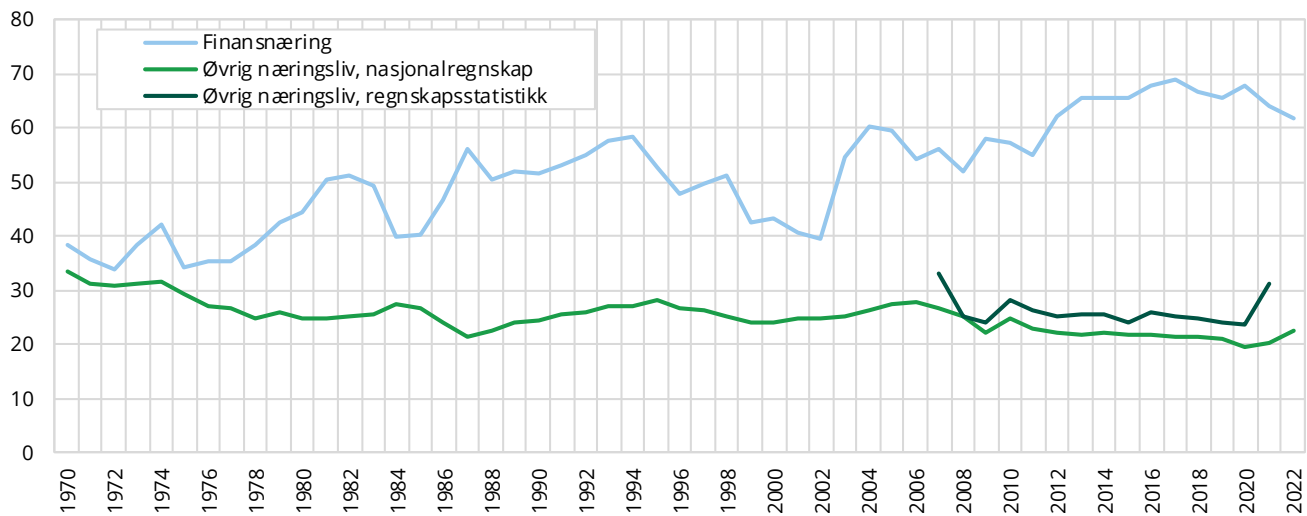
Foreløpige anslag viser at faktorinntekten for økonomien som helhet økte om lag 42 prosent i løpende priser fra 2021 til 2022. Den prosentvise økningen var sterkere enn for bruttonasjonalproduktet i løpende priser, som vokste om lag 32 prosent. Målt i absoluttverdi er forskjellen mellom økningen i faktorinntekt og økningen i bruttonasjonalproduktet relativt liten, men siden nivået på faktorinntekten er lavere for bruttonasjonalproduktet, blir den prosentvise endringen større for faktorinntekten. Kraftigere oppgang i driftsresultatene enn i lønnskostnadene har videre medført en reduksjon

Figur 3.22 Driftsresultat i næringslivet. Milliarder kroner. Kvartal. Ujustert

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 3.23. Utvikling i funksjonell inntektsfordeling 1970-2022. Eierandeler (driftsresultat i prosent av faktorinntekt)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

i lønnsandelene og økning i eierandelene i 2021 og 2022, vist i tabell 3.4. For Fastlands-Norge har lønnsandelen ligger stabilt de senere årene. De samlede lønnskostnadene i Norge økte 8,0 prosent i 2022, mens veksten var 6,2 prosent i 2021.

Det publiseres ikke detaljerte næringsvise tall for driftsresultat på kvartals- eller månedsbasis i nasjonalregnskapet, men detaljer for noen deler av økonomien vises i figur 3.22 for å forklare utviklingen. Disse tallene må regnes som foreløpige og usikre. Året 2022 var preget av en stor økning i driftsresultatene i petroleumsnæringene, i stor grad på grunn av prisøkningen på petroleumsprodukter. I 3. kvartal 2022 var driftsresultatene i petroleumsvirksomheten særlig høye, ettersom gassprisen var på sitt høyeste i kvartalet. Samlet driftsresultat for økonomien økte hele 92,5 prosent. Utenom petroleumsnæringen og utenriks sjøfart var økningen i driftsresultatene mer dempet, men fortsatt betydelig, på 14,5 prosent samlet for Fastlands-Norge. Økningen i driftsresultatene i øvrig næringsliv var særlig knyttet til fiske, fangst og akvakultur, bergverksdrift, kraftforsyning i tillegg til ulike industri-næringer. Driftsresultatene holdt seg videre godt oppe i varehandel og reparasjon av motorvogner, finansiering og forsikringsvirksomhet, omsetning og drift av fast eiendom i tillegg til faglig, vitenskapelig og teknisk tjenesteyting.

Den funksjonelle inntektsfordelingen kan måles ved eierandeler, det vil si driftsresultat i prosent av faktorinntekt (driftsresultat pluss lønnskostnader). Eierandelene varierer mellom næringer. Dette kan

skyldes ulike forhold som for eksempel forskjellige sammensetninger av arbeidskraft og kapital, eller andel selvstendig næringsdrivende i næringen. Næringer som utvinning av olje og gass, finansnæringen og primærnæringene er karakterisert ved høye eierandeler.

Eierandelen av faktorinntekt kan variere fra år til år i en næring. Dette kan skyldes endringer i bruttoproduktet i næringen i løpende priser som kommer fra enten endringer i produksjon, produktinnsats eller priser. Variasjonen i eierandel kan også skyldes endringer i kapitalslit, netto produksjonsskatter eller lønnskostnader. Endringer i sammensetningen av arbeidskraft og kapital kan også påvirke den funksjonelle inntektsfordelingen. Dersom kapitalintensiteten i en næring øker vil sannsynligvis eierandelen øke uten at avkastningen på kapitalen har økt.

Eierandelen i finansnæringen er høy, og har de siste årene ligget mellom 60 og 70 prosent, se figur 3.23. I finansnæringen har eierandelen ikke vært stabil over tid, men har økt betydelig siden 2003. I denne perioden har inntektene i finansnæringen økt mer enn i øvrige næringer i Fastlands-Norge, samtidig som sysselsettingen har holdt seg om lag uendret. De foreløpige tallene tyder på en viss nedgang i eierandelen i finansnæringen i 2021 og 2022.

I øvrig næringsliv på fastlandet har eierandelen holdt seg rundt et stabilt nivå på om lag 25 prosent av faktorinntekten over et lengre tidsrom. Etter 2010 har andelen falt ned til et nivå rundt 22

prosent av faktorinntekten. Riktignok sank nivået til om lag 19 prosent i 2020 på grunn av virkningene av koronapandemien på norsk økonomi. Nivået steg igjen til i underkant av 22 prosent i 2022 i takt med gjenåpningen av økonomien. Et stabilt nivå på eierandelen er i tråd med hovedkursteorien, som sier at kapitalinntekten som andel av totale faktorinntekter skal anta et normalnivå over tid.

Driftsresultat slik det er definert for foretak i regnskapsloven og regnskapsstatistikken avviker noe fra definisjonene i nasjonalregnskapet, blant annet for avskrivninger i foretaksregnskapene kontra kapitalslit i nasjonalregnskapet. Likevel ser en av figur 3.23 at regnskapsstatistikken over tid gir et nokså sammenfallende bilde for utviklingen i eierandelen i næringslivet utenom finansnæringen.

3.12. Revisjoner

Kvartalsvis nasjonalregnskap bygger på at en rekke indikatorer kan benyttes for å anslå utviklingen i regnskapsstørrelser som ikke kan observeres direkte på kvartals- og månedsbasis. De store omveltningene i norsk økonomi under koronapandemien og den påfølgende tiden kan ha ført til at sammenhenger mellom indikatorer og regnskapsstørrelser er annerledes enn i normale perioder. Kvartalstallene i 2021 og 2022 må derfor betraktes som mer usikre enn vanlig.

I forbindelse med nye kvartals- og månedstall vil det bli tilbakegående revisjoner. Sesongjusterte serier kan endres, enten som følge av at statistikken som benyttes endres bakover i tid, eller fordi nye perioder tilføyes. Gjennom koronapandemien, fra mars 2020 til mars 2022, ble nye tall behandlet som ekstremverdier, og inngikk ikke i grunnlaget for beregningen av sesongmønsteret. De mange endringene i nasjonalregnskapstørrelser siden februar 2020 gjør at nye perioder som nå tilføyes i sesongjusteringen fra og med april 2022, kan gi større revisjoner enn normalt i sesongmønsteret.

Siden forrige kvartalspublisering 18. november er BNP for Fastlands-Norge revidert ned 0,2 prosentpoeng i 3. kvartal. I tillegg er BNP for Fastlands-Norge revidert opp 0,1 prosentpoeng i 1. kvartal. Ellers er tall for både eksport og import gjenstand for en del revisjoner siden forrige publisering. Det skyldes dels nytt informasjonsgrunnlag til nasjonalregnskapets beregninger, og dels justeringer foretatt i utarbeidelsen av tallene.

4. Befolkning

Ved utgangen av 2022 bodde det 5,49 millioner personer i Norge. Befolkningen vokste med 63 700 personer i 2022. Det tilsvarer en økning på hele 1,17 prosent, som er den høyeste befolkningsveksten på 10 år og nesten en dobling fra året før. Dette på tross av det laveste fødselstallet på nesten 40 år, samt økning i antall døde. Folkeveksten i 2022 ble i all hovedsak drevet av den rekordhøye innvandringen som følge av krigen i Ukraina.

Befolkningens størrelse og sammensetning etter for eksempel kjønn, alder og innvandringsbakgrunn, har stor betydning for samfunnet. Det har konsekvenser for hvilke offentlige tjenester som blir etterspurt, samt at en større på arbeidsstyrke øker sannsynligheten for disse tjenestene kan bli tilbudt. Befolkningssammensetningen har også betydning for offentlige finanser – både på inntekts- og utgiftssiden – som skatteinntekter og kostnader knyttet til ulike velferdsordninger som skole, helse og pensjon. Utviklingen på disse områdene gjennomgås grundig i øvrige kapitler, men mulige implikasjoner blir kort referert til fortløpende i dette kapitlet.

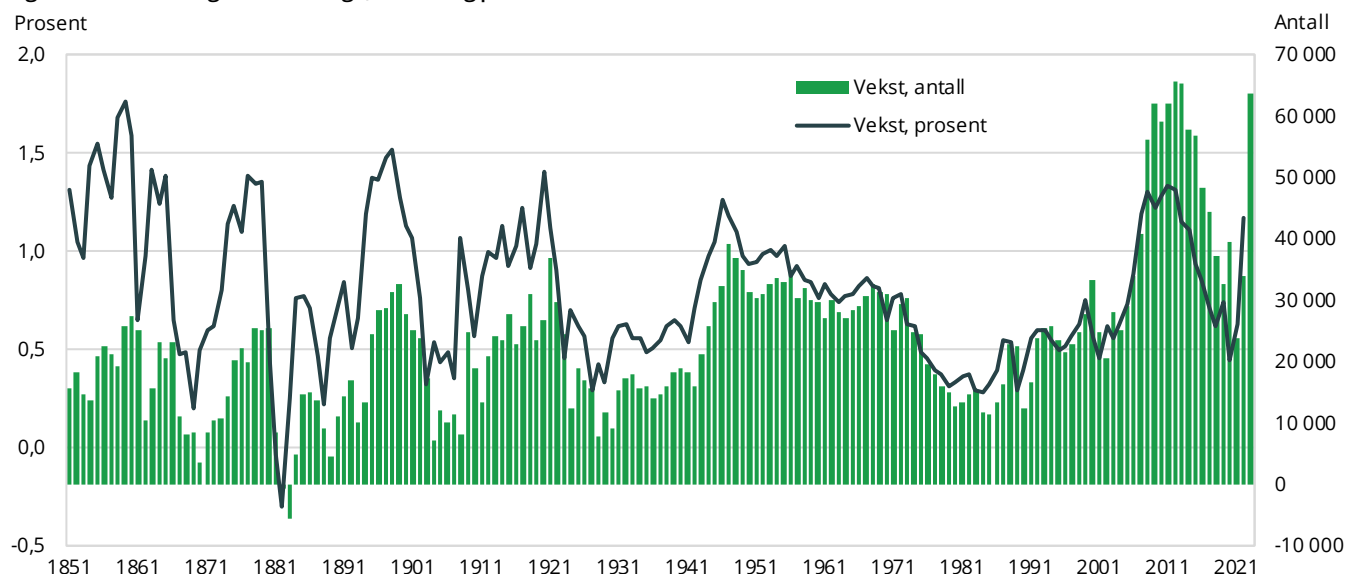
Befolkningen i Norge økte med 63 700 personer i 2022. Det tilsvarer en befolkningsvekst på 1,17

prosent, som vist i figur 4.1. Det er den høyeste folkeveksten siden 2012.

Befolkningsvekst drives av to faktorer. Det ene er fødselsoverskuddet, dvs. hvor mange som fødes sammenlignet med antallet som dør. Den andre faktoren er nettoinnvandringen, altså hvor mange som flytter inn i landet, satt opp mot hvor mange som flytter ut. I året som gikk observerte vi to rekorder: nettoinnvandringen var høyere enn noen gang, mens fødselsoverskuddet var lavere enn noen gang.

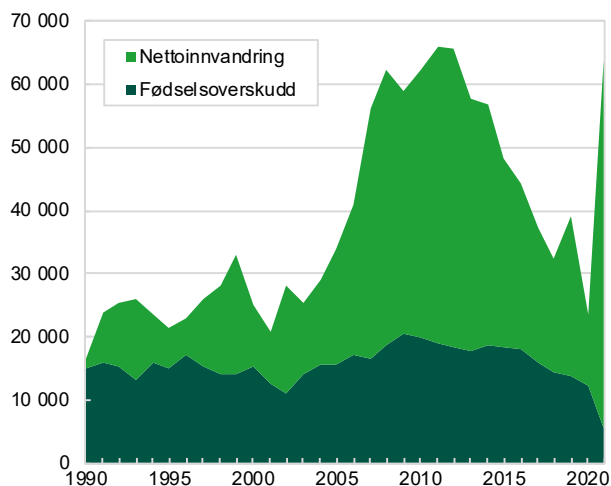
Den klart viktigste årsaken til befolkningsveksten i 2022 var den høye innvandringen som en følge av krigen i Ukraina. Norge registrerte om lag 90 500 innvandring, hvorav 32 500 av disse var

Figur 4.1. Befolkningsvekst i Norge, i antall og prosent. 1850-2022

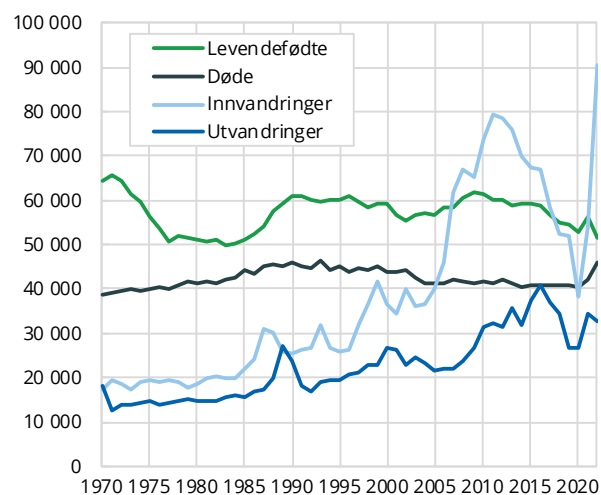
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 05803

Figur 4.2. Årlig befolkningsvekst i Norge, fordelt på nettoinnvandring og fødselsoverskudd. 1990-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 06913

Figur 4.3. Fødte, døde, innvandringer og utvandringer. 1970-2022

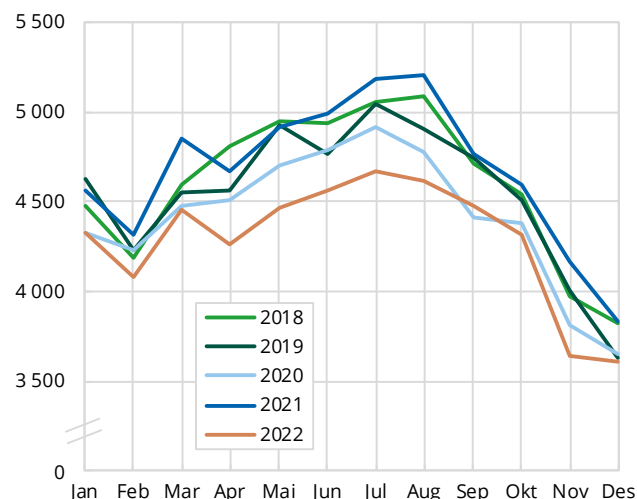

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 06913

ukrainske statsborgere. Faktisk utgjorde økningen av antallet ukrainske statsborgere i Norge nesten halvparten av befolkningsveksten i 2022. Samtidig gikk antallet utvandringer litt ned sammenlignet med 2021, noe som ga en rekordhøy nettoinnvandring på rett under 58 000. Som vist i figur 4.2 har nettoinnvandringen vært den viktigste årsaken til befolkningsvekst de siste 10 årene. I 2022 sto nettoinnvandring for nesten 90% av befolkningsveksten.

En kombinasjon av lave fødselstall og høye dødstall gjorde at fødselsoverskudd for hele 2022 ble rekordlavt. I 4. kvartal 2022 døde det flere mennesker enn det fødtes, og vi fikk dermed et fødselsunderskudd. Det er første kvartal det er målt et fødselsunderskudd siden SSB begynte med kvartalsvis statistikk i 1997.

Figur 4.4. Månedsvise tall over antall fødte. 2017-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 05531

4.1. Laveste fødselstallet siden 1985

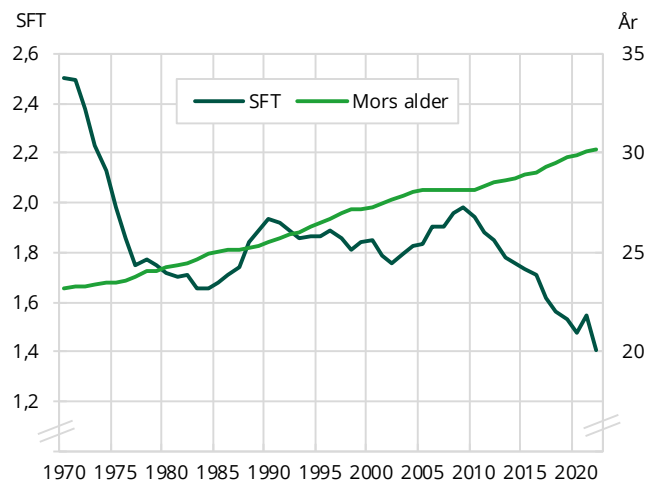
Det ble født 51 500 barn i Norge i 2022, en nedgang på 4 500 fra 2021. Det er det laveste fødselstallet siden 1985.

Figur 4.4 viser hvordan antall fødte har fordelt seg over månedene i året 2022 sammenlignet med tall for de fire foregående årene (2018-2021). Flest barn blir som regel født fra april til september, altså i andre og tredje kvartal. Dette er et sesongmønster som har vært relativt stabilt over tid.

4.2. Rekordlav fruktbarhet

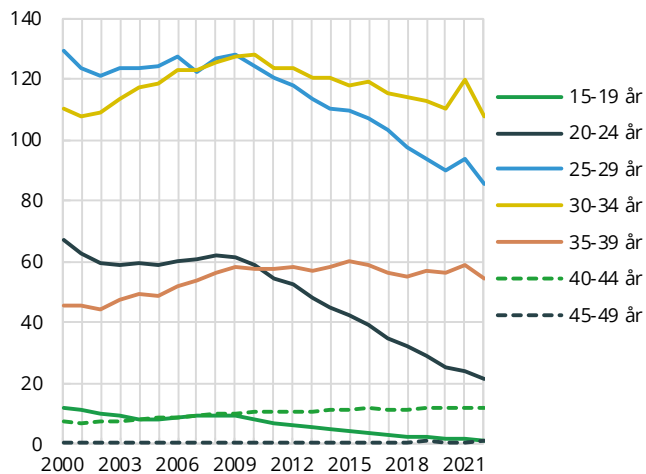
Norge har siden 2010, med unntak av i 2021, opplevd en kraftig fruktbarhetsnedgang. Økning i antall fødsler og samlet fruktbarhetstall (ofte kalt SFT eller periodefruktbarhet) i 2021 kan trolig knyttes til koronapandemien. SFT er et mål på hvor mange barn kvinner i gjennomsnitt kommer til å få i løpet av livet, gitt at fruktbarhetsmønsteret forblir likt. Antall fødte økte fra midten av desember 2020, ni måneder etter den første nedstengningen i mars samme år. Spesielt flere kvinner enn vanlig i alderen 28-35 år og som ofte allerede hadde barn, bestemte seg å utvide familien under koronapandemien i 2020 og bidro dermed til økningen i fødselstallene i 2021 (Lappegård mf 2023). Etter dette unntaksåret har nedgangen i fruktbarhet fortsatt igjen i 2022. I 2022 var SFT 1.41 og er det laveste nivået som er målt i SSB sin tidsserie. Kvinners gjennomsnittsalder ved første fødsel økte også i 2022. Gjennomsnittsalderen har steget jevnt siden 1970, som vist i figur 4.5, og var i 2022 på 30,2 år.

Figur 4.5. Samlet fruktbarhetstall (SFT) og alder ved første fødsel. Kvinner. 1970-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 04232 og 07872

Figur 4.6. Fruktbarhetsrater, etter alder. 2000-2022¹

¹ Antall barnefødsler per 1 000 kvinner i gitt aldersgruppe.
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 08555

Fruktbarheten, gitt ved SFT, svinger en del over tid. I tillegg til at dette målet reflekterer fruktbarhetsnivået, blir det også påvirket av når kvinner velger å få barn. En langvarig trend i Norge og mange andre land er at flere kvinner utsetter det å få barn. Figur 4.6 viser hvordan fødselsratene (barn per 1 000 kvinner) har utviklet seg siden 2000 for kvinner i ulike aldersgrupper. I perioden 2000 til 2009 holdt ratene seg stabilt for kvinner under 30 år og økte for kvinner mellom 30 og 44 år. I samsvar med dette har SFT (Figur 4.5) økt i samme tidsperioden. Deretter har ratene gått ned spesielt blant kvinner under 30 år, men også blant kvinner mellom 30-34 år, som er den aldersgruppen med de høyeste fruktbarhetsratene siden 2009. Nedgangen i disse yngre aldersgruppene ble ikke fanget opp av

Tabell 4.1. Antall barn blant kvinner ved alder 45 år (prosent) og totalt barnetall (kohortfruktbarhet) for utvalgte fødselskohorter

Fødselskohort	0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4+ barn	Totalt barnetall (kohortfruktbarhet)
1935	9,6	10,4	30,4	27,4	22,2	2,42
1940	9,5	10,1	33,7	29,1	17,6	2,35
1945	9,0	11,8	41,5	26,4	11,3	2,19
1950	9,4	13,3	45,4	23,5	8,4	2,08
1955	11,2	14,3	42,1	24,2	8,1	2,04
1960	11,9	13,8	39,4	25,6	9,2	2,10
1965	12,5	14,2	40,2	24,7	8,4	2,06
1970	13,4	14,7	41,2	23,1	7,6	2,00
1971	13,3	14,9	41,8	22,7	7,3	1,99
1972	13,4	15,0	42,1	22,2	7,4	1,98
1973	13,3	15,4	42,0	22,2	7,2	1,98
1974	13,8	15,4	41,8	22,0	7,0	1,96
1975	14,2	15,3	41,7	21,8	7,0	1,96
1976	14,4	15,3	41,8	21,2	7,3	1,95
1977	14,4	15,8	41,8	21,2	6,9	1,93

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

en tilsvarende oppgang blant kvinner over 35 år. Nedgangen i fruktbarheten blant yngre kvinner sammen med utflatingen i fruktbarhet for kvinner over 35 år fører til nedgangen i SFT. Også i de andre nordiske landene ble det observert en lignende utvikling i aldersavhengige fruktbarhetsrater og SFT (Hellstrand mfl. 2021).

Kohortfruktbarhet måler antall barn kvinner i en fødselskohort i snitt har fått når de avslutter sin fruktbare periode. Som vist i figur 4.6 er det svært få fødsler blant kvinner som er eldre enn 45 år. Derfor blir kohortfruktbarheten gjerne målt ved 45 års alder. De langsiktige trendene i tabell 4.1 viser at andelen kvinner som får tre eller flere barn er synkende. Dette taler for at også det endelige barnetallet vil bli noe lavere for kvinner framover. Kvinnene som ble født i 1977 fylte 45 år i 2022 og har en kohortfruktbarhet på 1,93. Over 14 er barneløse, nær 16 prosent har ett barn, i underkant av 42 prosent har 2 barn, i overkant av 21 prosent har tre barn og litt under 7 prosent har fire eller flere barn i 2022. For kvinner født 1988 i Norge, antas det at kohortfruktbarheten vil ligge mellom 1,65 og 1,93, avhengig av hvilken framskrivingsmetode som blir valgt (Hellstrand mfl. 2021). Selv om det er knyttet usikkerhet til disse tallene, tyder de på en ytterligere nedgang i kohortfruktbarheten.

4.3. Fortsatt økning i antall døde

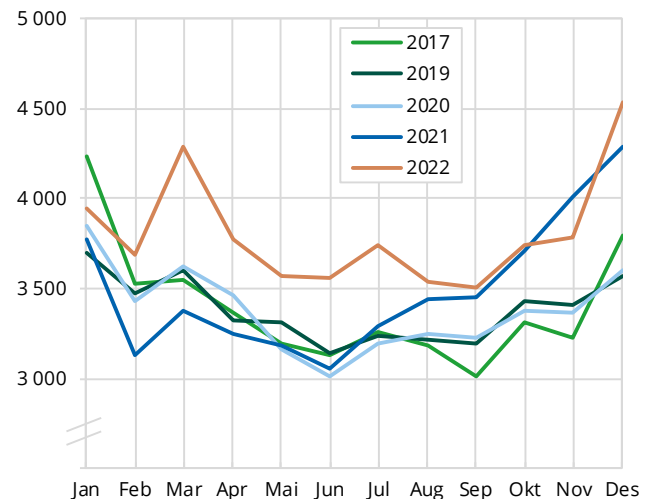
Etter uvanlig lav dødelighet i nesten to år inn i koronapandemien, økte dødeligheten fra høsten 2021, og fortsatt på et høyt nivå gjennom 2022. Det døde i 45 800 i fjor, 3 800 flere enn året før. Det har ikke dødd flere i Norge siden 1993. En større risikopopulasjon (altså de i befolkningen med størst sannsynlighet for å dø), som følge av lav dødelighet en lengre periode, var trolig medvirkende til et økt antall dødsfall. Særlig fordi dødeligheten frem mot høsten 2021, var lav på grunn av en lav dødelighet blant de over 80 år etter at Norge innførte strenge smittevernstiltak. En økning i dødeligheten var derfor ventet.

Økningen i antall døde, gjorde at utviklingen i forventet levealder, som i 2021, gikk ned i 2022. For menn ble forventet levealder ved fødselen redusert med 0,7 år, til 80,9 år. For kvinner var reduksjonen i forventet levealder mindre, og gikk fra 84,73 til 84,35 år. Fra Figur 4.8 ser vi at forskjellen i forventet levealder ved fødselen mellom kjønnene har blitt redusert med årene, fra en differanse på nesten 7 år i 1986 til 3,4 år i 2022. Tallene fra 2022 viser derimot til en økning av den kjønnsmessige forskjellen i forventet levealder på 0,3 år.

Forventet levealder er et hypotetisk mål som underestimerer den faktiske levalderen ettersom utregningen av denne baseres på dødeligheten i et gitt år (2022) også fremover i tid. Forventet kohortlevealder tar også hensyn til at dødeligheten antas å minske i tiden fremover, og gir derfor et bilde mer i tråd med den historiske levaldersutviklingen. I 2023 var forventet kohortlevealder for nyfødte 94,8 år for kvinner og 93,3 år for menn, altså betydelig høyere enn forventet levealder. Det er kohortlevalderen som ligger til grunn for befolkningsframskrivingene og de økonomiske modellene som bygger på disse.

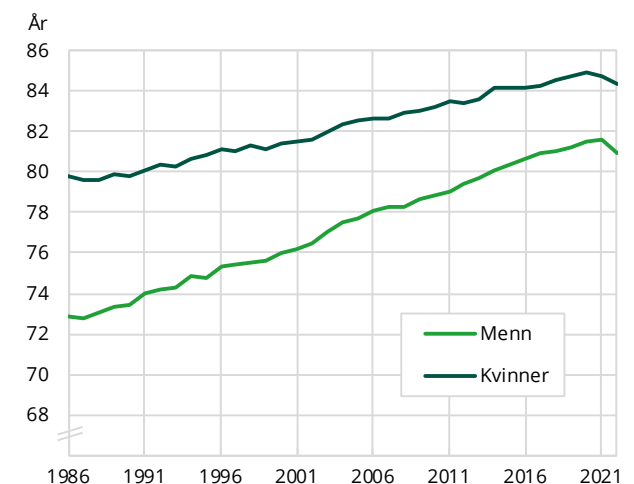
Figur 4.9 viser forventet gjenstående levetid for eldre. Ved gjennomsnittlig pensjonsalder, 65 år, var den forventede gjenstående levetiden i overkant av 19 år for menn og 21,5 år for kvinner i 2022. Siden pensjonsreformen i 2011 har forventet gjenstående levetid for nye pensjonister økt i overkant av 1 år for menn og i underkant av ett halvt år for kvinner. Ved 85 år var forventet gjenstående levetid 5,6 år for menn, og i overkant av 6,8 år for kvinner. Det at flere eldre lever lenger og dermed når en høyere alder, vil øke antall personer som

Figur 4.7. Månedsvise tall over antall døde. 2017-2021

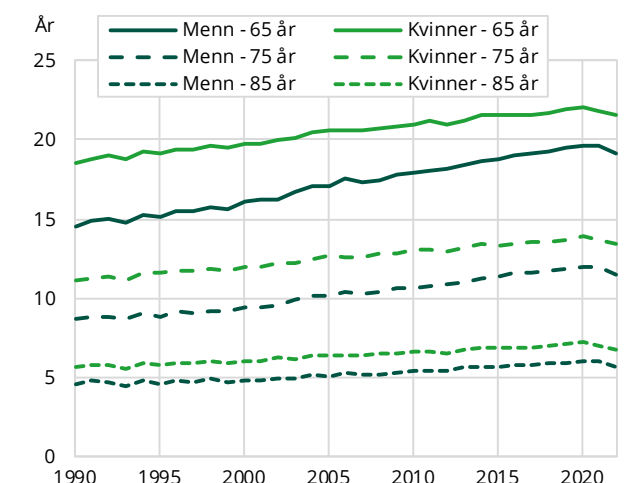
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 12982

Figur 4.8. Forventet levealder ved fødselen for kvinner og menn. 1986-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 05375

Figur 4.9. Forventet gjenstående levetid ved alder 65, 75 og 85 år for kvinner og menn. 1990-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 05375

har behov for offentlig helse- og omsorgstjenester i fremtiden.

Vi forventer at antallet døde vil øke også fremover. Store fødselskull født rett etter krigen er nå i 70-årene, og med store kohorter i høyere aldersgrupper er det også naturlig at antall dødsfall stiger. Samtidig lever vi stadig lenger, og dødelighetsratene fortsetter å synke. Dette bidrar til å utsette økningen i antall dødsfall. Ettersom vi ikke forventer at fødselsraten vil øke betraktelig fremover, vil befolkningsveksten fremover hovedsakelig drives av innvandring og en økt levealder. Ifølge hovedalternativet i SSBs befolkningsframskrivinger fra 2022 kommer vi til å være i overkant av 6 millioner mennesker i Norge i 2050.

4.4. Krig på kontinentet ga rekordhøy innvandring

Siden 2011 har antallet innvandring sunket jevnt frem til 2019. 2020 var videre preget av ekstremt lav mobilitet, og dermed også lav innvandring. I 2021 var tilbake til mer normale innvandringstall. Dette var bakteppet i det vi gikk inn i 2022, som skulle vise seg å bli et ekstraordinært år.

I 2022 var det i underkant av 90 500 som innvandret til Norge. Dette er det klart høyeste antallet innvandring vi har målt. Til sammenligning var de 79 500 innvandringene i 2011, det høyeste frem til 2022. Økningen fra 2021, med om lag 54 000 innvandring, er også dramatisk. Den viktigste årsaken til dette er naturligvis at den russiske invasjonen av Ukraina ledet millioner av mennesker til å bli drevet på flukt.

Ved inngangen til 2022 bodde det 7 550 personer med innvandrerbakgrunn fra Ukraina i Norge. Dette inkluderer både innvandrere fra Ukraina og barn av innvandrere fra Ukraina.. Det gjorde innvandrere fra Ukraina til den 35. største gruppen med innvandrerbakgrunn i Norge (Dzamarija, M. mfl. 2022). Ved inngangen av 2022 bodde det 3 500 ukrainske statsborgere i Norge. Ett år senere er antallet bosatte ukrainere i Norge økt til 35 400.

Av de 90 500 som innvandret til Norge i 2022 var mer enn 32 500 ukrainske statsborgere. Det er det høyeste antallet innvandring vi har registrert med ett og samme statsborgerskap. Det nærmeste vi har sett tidligere, er de nesten 13 000 polske

statsborgerne som innvandret i 2011. Den gang handlet det i stor grad om arbeidsinnvandring, ofte knyttet til kortere opphold i landet. De ukrainske statsborgerne som kom til landet i 2022 er nesten utelukkende flyktninger som følge av krig.

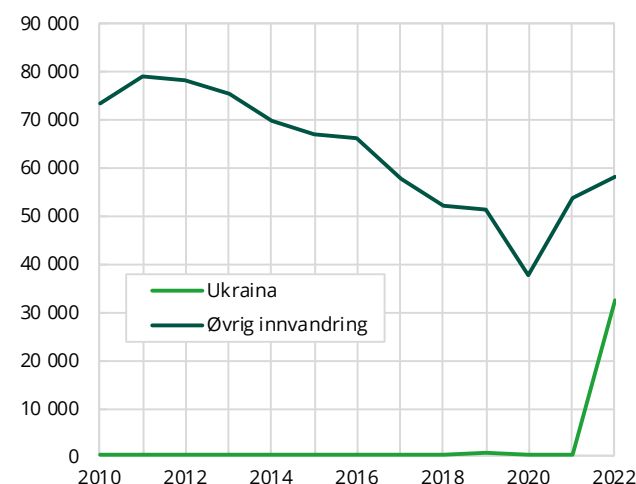
Figur 4.10 viser årlig antall registrerte innvandring i perioden 2010-2022 etter statsborgerskap. Innvandring av personer med ukrainsk statsborgerskap har i mer enn ett tiår ligget mellom 300 og 700 personer i året, mot 32 500 i 2022. Av de 32 500 som kom til Norge i 2022 var det i underkant av 300 som innvandret i årets første kvartal, mens nesten 25 000 kom i løpet av de to påfølgende kvartalene. Det ble registrert flest innvandring i 2. kvartal. Da innvandret om lag 14 700 ukrainske statsborgere.

Når vi ser på den øvrige innvandringen (se figur 4.10) ser vi at også den øker. I denne gruppen innvandret det 58 000 i fjor mot 53 500 året før. Dette tilsvarer en økning på 8% i 2022, og det høyeste i denne gruppen siden 2016.

Det er viktig å poengtere at når man ser bort fra ukrainske statsborgere er ikke tallet for innvandring unormalt. Det rekordhøye innvandringstallet for 2022 kommer som et resultat av at en ekstrem situasjon som følge av krigen i Ukraina kommer i tillegg til et normalt innvandrings-år.

Øningen i den øvrige innvandringen tyder likevel på at vi i stor grad fortsetter trenden fra 2021 med

Figur 4.10. Innvandring til Norge etter statsborgerskap 2010-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 11327

en noe høyere innvandring enn før pandemien. Blant gruppene som ellers er godt representert blant innvandrere finner vi flere av de vanlige landene vi forbinder med arbeidsinnvandring, som Polen, Litauen og Sverige, men også Indiske og Syriske statsborgere.

Arbeidsinnvandrerne som kommer til Norge, bidrar positivt til arbeidsstyrken og norsk økonomi. En del av dem vender også tilbake til hjemlandet etter noen år og vil derfor i liten grad belaste norske helse- og omsorgstjenester når de blir eldre. Innvandrerbefolkningen er en viktig del av både befolkningen og arbeidsstyrken. Den består av folk med over 220 ulike landbakgrunner, hvorav innvandrere fra Polen med sine godt over 100 000 representanter utgjør den største andelen.

Det er likevel situasjonen i Ukraina som kommer til å ha størst betydning for hvordan innvandringen til Norge blir den kommende tiden. Varighet og konsekvenser av krigen i Ukraina gjør det vanskelig å spå fremtidig innvandring. FNs flyktningorganisasjon (UNHCR) anslår at det per nå er 8 millioner ukrainske flyktninger i Europa, mens antallet internt fordrevne er i underkant av 6 millioner (<https://www.unhcr.org/>). UDI har per 7. Februar forespeilet ytterligere 40 000 ukrainske flyktninger til Norge i løpet av 2023 (UDI. "Scenarioer for antall flyktninger fra Ukraina i 2023". 2023) gitt at deres «mellomscenario» med fortsatte krigshandlinger øst og sør i Ukraina trer i kraft. Hvor mange som returnerer i samme periode er vanskelig å spå, men gitt samme scenario vil tallet trolig være lavt. Undersøkelser blant ukrainske flyktninger både i Norge og Danmark viser at majoriteten planlegger å bli i sitt nye vertsland (<https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/3029151>, <https://integrationsbarometer.dk/ukrainere/sporgeskemaundersogelse-om-fordrevne-fra-ukraine-i-danmark>). Språkopplæring, integrering, bolig og jobb for de som har kommet vil derfor være viktig i årene som kommer.

På lengre sikt avhenger antallet som returnerer eller blir værende av situasjonen i Ukraina og hva de norske myndighetene foretar seg. Ser man på de tidligere kriger i Europa finner man ulike tilnærminger. Etter Bosnia-krigen (1992-95) ble det gitt amnesti til alle flyktninger som ønsket å bli værende. Dette, kombinert med at krigen hadde vart over noe tid, gjorde at mange forble boende i Norge. I

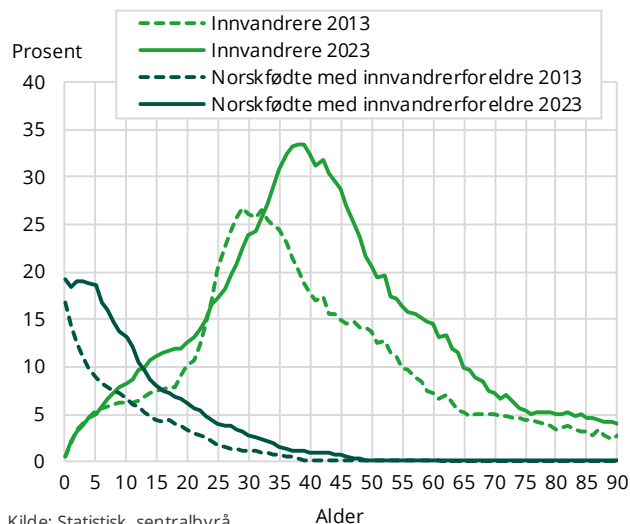
etterkant av Kosovo-krigen innvilget ikke norske myndigheter amnesti, og en kombinasjon av at denne krigen var kortere og manglende forlenget oppholdstillatelse gjorde at denne gruppen i større grad returnerte (Thomas&Tømmerås 2022).

4.5. Flere innvandrere i Norge

Parallelt med den høye innvandringen, så vi en svak nedgang i antallet utvandring i 2022. I overkant av 32 500 personer flyttet ut av landet i 2022, mot 34 300 året før. Ser vi bort fra ukrainske statsborgere var nettoinnvandringen ganske normal i fjor, men flykningsstrømmen gjør at også nettoinnvandringen er det høyeste vi har målt. Faktisk sto ukrainske innvandrere for om lag halvparten av befolkningsveksten i Norge i 2022. Innvandrerne utgjorde ved årsskiftet 877 000 personer, altså om lag 16 prosent av befolkningen, og økte med om lag 58 000 personer fra året før.

Figur 4.11 viser andelen innvandrere i den norske befolkningen etter alder, samt andelen norskfødte med to innvandrerforeldre. For noen aldersgrupper i 30-årene er nær en tredjedel av befolkningen innvandrere, gjennomsnittsalder blant innvandrere i Norge i dag er 40 år, mot 40,8 for den øvrige befolkningen. Det er flest som innvandrer i 25-29 års alder, og økningen i aldersgruppene over 30 år skyldes både at innvandrere som allerede er i Norge, har blitt eldre, samt at det har innvandret nye personer i disse aldersgruppene.

Figur 4.11. Andel innvandrere og norskfødte med to innvandrerforeldre, etter alder. 2013 og 2023 foreldre, etter alder. 2012 og 2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

4.6. Sterk og rask aldring – med implikasjoner for velferdsstaten og lokale tjenester

Aldringen av en befolkning bestemmes av hvor mange som fødes, hvor mange som inn- og utvandrer og hvor høy levealderen er, samt av den eksisterende aldersstrukturen, som er vist i figur 4.12. Jo flere fødte, jo flere (unge) innvandrere, jo færre (unge) utvandrere og lavere levealder, jo yngre blir befolkningen. Tilsvarende vil få fødte, få innvandrere, mange utvandrere og en høy levealder gi en gammel befolkning. For de offentlige finansene i Norge er det spesielt utslagene av aldringen på andelen alderspensjonister (særlig 67 år og eldre) og storforbrukere av offentlige helse og omsorgstjenester fra rundt 80 år og eldre, som er utslagsgivende. I 2022 ble det over 6 000 flere over 80 år i Norge, og antallet personer 67 år og eldre, som normalt er alderspensjonister, økte med over 21 000 personer.

Tabell 4.2 viser endringer fra i fjor til i år i ulike aldersgrupper i befolkningen. Det har blitt 0,6 prosent færre barn under 10 år – en nedgang på om lag 3 300 fra i fjor. Samtidig har antallet som er 60 år eller mer, steget med nesten 22 000.¹ Vi ser også en stor økning i antallet 80 år og eldre, over 6000 flere fra 2022 til 2023. Siden 2000 har antallet personer på 80 år og eldre i Norge økte med over nærmere 60 000. Samtidig økte antallet personer i den mest arbeidsintensive delen av yrkesaktiv alder (25-54 år) med nærmere 23 000 personer fra 2022 til 2023.

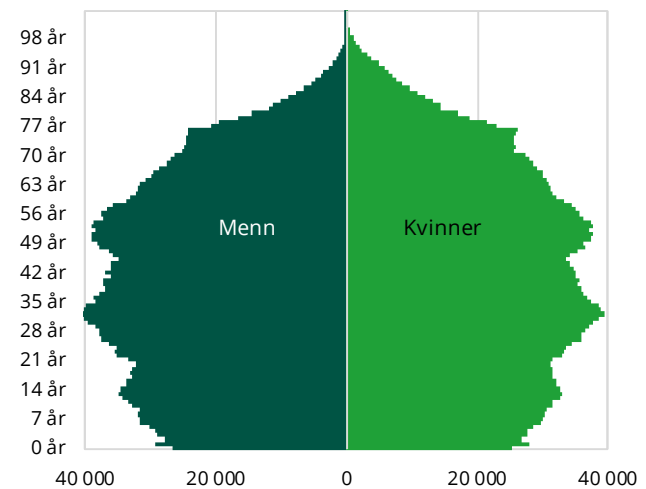
Innvandringen, og særlig flyktninger fra Ukraina bidrar til å bremse aldringen i befolkningen. Likevel blir de eldre en stadig større del av befolkningen. Med unntak av en liten nedgang på begynnelsen av 2000-tallet, har eldrebrøken (antall 65+ år/antall

Boks 4.1. Eldrebrøk

Eldrebrøk: Eldrebrøken et begrep som brukes om forholdet mellom antallet eldre (65 år eller eldre) og antall personer i arbeidsfør alder.

¹ Gjennomsnittlig faktisk pensjonsalder er nå er 65 år, ifølge Arbeids- og velferdsetaten, se <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/pensjon-statistikk/alderspensjon>. Imidlertid er det en økende andel som kombinerer arbeid og pensjon med det nye systemet samtidig som en god del også er omfattet av uføretrygd.

Figur 4.12. Befolkningspyramide for Norge, 1. januar 2023

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 07459

Tabell 4.2. Endring i aldersstruktur fra 2022 til 2023

	01.01.2022	01.01.2023	Endring 2023-22	Endring 2023-22 (prosent)
0-9 år	587 714	584 393	-3 321	-0,6
10-19 år	647 020	657 034	10 014	1,5
20-29 år	701 583	702 164	581	0,1
30-39 år	749 122	765 318	16 196	2,2
40-49 år	714 233	715 829	1 596	0,2
50-59 år	724 859	736 691	11 832	1,6
60-69 år	596 118	604 760	8 642	1,4
70-79 år	464 328	476 435	12 107	2,6
80-89 år	193 735	200 377	6 642	3,4
90-99 år	45 249	44 708	-541	-1,2
100+ år	1 309	1 275	-34	-2,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 07459

20-64 år) økt lenge. Fra 2016 til 2022 har eldrebrøken økt fra 0,27 til 0,31, det tilsvarer en økning på i overkant av 150 000 personer over 64 år.

En aldrende befolkning kan blant annet føre til økt press på offentlige helse- og omsorgstjenester, samt økning i pensjonsutgifter. En endring i forholdet mellom yrkesaktive og den øvrige befolkningen gir naturligvis et skifte i forholdet mellom offentlige inntekter og utgifter. Dersom denne endringen kommer i form av flere eldre og en relativt mindre arbeidsstyrke vil det innebære en kostnad for samfunnet.

4.7. Utviklingen i et nordisk perspektiv

Folkeveksten var høy i de fleste nordiske land

Alle de nordiske landene hadde særdeles høy folkevekst i 2022. Norge og Danmark hadde begge vekst på rundt 60 000, mens Sverige med en dobbelt så stor befolkning også hadde en vekst målt i antall personer på om lag det dobbelte, som vist i figur 4.13. Hovedårsaken til den høye folkeveksten er den høye nettoinnvandringen, og da spesielt ukrainske flyktninger. Norge og Danmark tok begge imot i overkant av 30 000 ukrainske statsborgere i 2022, mens Sverige tok inn ca. 50 000. Felles for de nordiske landene i 2022 er et lavere fødselsoverskudd, og at det er nettoinnvandring som driver folkeveksten.

Stor nedgang i fruktbarheten for hele Norden

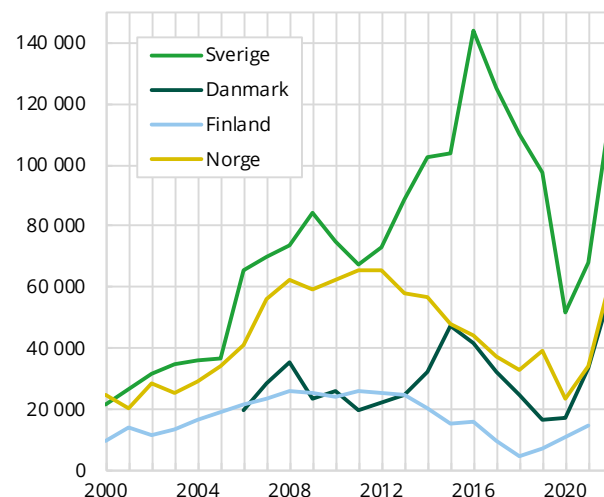
Den markante nedgangen i fruktbarhet er ikke et særnorsk fenomen. I hele Norden har fruktbarheten gått ned de siste ti årene. (I 2021 fikk en økning i hele Norden i 2021. I 2022 ser vi derimot en markant nedgang i alle de nordiske landene. Den største nedgangen finner vi i Danmark, hvor den samlede fruktbarheten sank fra 1.72 til 1.55, mens også Sverige og Norge så en betydelig nedgang i 2022. Danmark og Sverige har hatt høyere fruktbarhet enn Norge de siste fem årene, men så likevel en tilnærmet like stor nedgang som våre naboland. På tross av størst nedgang har Danmark fremdeles høyest fruktbarhet i Norden.

4.8. Fortsatt sentralisering

På tross av at folk flytter fra Oslo

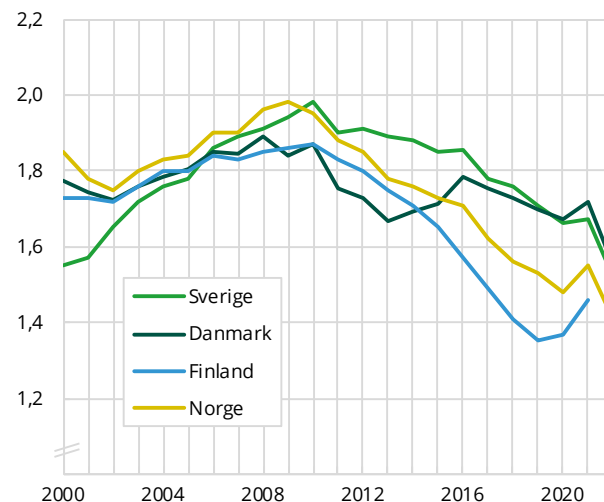
I 2022 var det samla innenlandske flytteoverskuddet til landets mest sentrale kommuner på 300 personer (se boks 5.2 for definisjon av sentralitet). Det skiller seg fra de to seneste årene med underskudd. Landets mest sentrale kommuner består av Oslo, og kommunene rundt. Ser vi nærmere på kommunene i denne kategorien finner vi at Oslo har et innenlandsk flytteunderskudd på 3 300 personer. Mange av de som flytter fra hovedstaden flytter til nærliggende kommuner som Lørenskog, Lillestrøm, Bærum og Nordre Follo, som også er en del av sentralitet 1. Dette henger trolig sammen med store kohorter som nå er i en alder hvor de etablerer seg, og dermed ofte flytter ut av sentrum.

Figur 4.13. Folkevekst i et nordisk perspektiv. 2000-2022

Kilde: De nordiske landenes statistikkbyråer.

Figur 4.14. Fruktbarhet (SFT) i et nordisk perspektiv. 2000-2022

Kilde: De nordiske landenes statistikkbyråer.

Høye boligpriser sentralt og ønske om større plass kan være årsaker. Innvandringen til de mest sentrale kommunene er imidlertid høy, noe som gjør at disse kommunene samlet sett fremdeles vokser.

Boks 4.2. Sentralitet

Sentralitet: Sentraliteten til hver enkelt kommune bestemmes ut ifra nærhet til arbeidsplasser og servicefunksjoner, som blant annet sykehus og butikker. I sentralitetsindeksen får hver kommune en score mellom 0-1000 basert på disse parameterne. Denne scoren brukes til å dele kommunene inn i seks grupper fra mest til minst sentrale, hvor sentralitet 1 er de mest sentrale kommunene, og sentralitet 6 er kommunene som er minst sentrale.

Tabell 4.3. Kommuner med høyest befolkningsvekst og størst befolkningsnedgang i absolutt antall. 2022¹

Nr.	Kommune	01.01.2023	Endring fra 01.01.2022
10 med høyest vekst			
1	Oslo	709 037	9 210
2	Lillestrøm	91 515	2 420
3	Bergen	289 330	2 400
4	Trondheim	212 660	2 164
5	Lørenskog	46 797	2 104
6	Kristiansand	115 569	1 832
7	Asker	97 784	1 696
8	Stavanger	146 011	1 312
9	Ullensaker	42 866	1 301
10	Sandnes	82 548	1 243
10 med størst nedgang			
1	Rana	25 980	-112
2	Namsos - Nåavmesjenjaelmie	14 923	-78
3	Sør-Varanger	9 850	-75
4	Gran	13 568	-65
5	Vågå	3 532	-59
6	Balsfjord	5 517	-59
7	Nordre land	6 527	-50
8	Steinkjer	23 955	-49
9	Båtsfjord	2 117	-48
10	Stranda	4 421	-46

¹ Kommunestrukturen per 1. januar 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 07459.

Tabell 4.4 Kommuner med høyest vekst og størst nedgang i prosent. 2022¹

Nr.	Kommune	01.01.2023	Endring (prosent) fra 01.01.2022
10 med høyest vekst			
1	Utsira	208	10,6
2	Råde	8 317	9,0
3	Evje og Hornnes	3 904	6,9
4	Bykle	995	6,4
5	Engerdal	1 328	6,0
6	Sør-Fron	3 240	5,7
7	Nesna	1 783	5,0
8	Lørenskog	46 797	4,7
9	Ål	4 862	4,6
10	Gjerdrum	7 285	4,2
10 med størst nedgang			
1	Måsøy	1 119	-3,7
2	Kvæningen	1 118	-3,5
3	Røyrvik	429	-2,7
4	Bårsfjord	2 117	-2,2
5	Salangen	2 048	-1,9
6	Evenes	1 310	-1,8
7	Vevelstad	454	-1,7
8	Hyllestad	1 268	-1,7
9	Vågå	3 532	-1,6
10	Stor-Elvdal	2 281	-1,6

¹ Kommunestrukturen per 1. januar 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Tabell 07459.

De mindre sentrale kommunene, altså kommuner med sentralitet 4, 5 og 6 har alle et innenlandsk flyttetap på henholdsvis 600, 2 600 og 800 personer. Dette er også i tråd med hva vi har sett de siste årene, og det er lite som tyder på at sentraliseringen avtar.

Tabell 4.3 viser de 10 kommunene med størst vekst og nedgang i absolutt folketall i 2021, mens tabell 4.4 viser tilsvarende etter prosentvis vekst og nedgang. Viken og de store byene er godt representert i vekst når vi snakker absolutte tall, mens listen over vekst i prosent domineres av mindre kommuner som opplevde spesielt høy innvandring i 2022. Blant annet finner vi kommuner med asylmottak på denne listen. På den andre siden er det fremdeles slik at fylkene nordover i landet er i overvekt når det gjelder nedgang i folketall. Kommunen som opplevde størst prosentvis vekst i 2022 var Utsira, landets minste kommune målt i folketall. De fem kommunene som opplevde størst nedgang var alle kommuner i Troms og Finnmark.

I 2022 var det Oslo, landets største kommune og hovedstad, som opplevde størst vekst i absolutte tall, etterfulgt av Lillestrøm, Bergen og Trondheim. Naturlig nok er det de mest folkerike kommunene som dominerer denne listen.

Fraflytting til nærliggende kommuner som Lørenskog og Lillestrøm, trekker befolkningsveksten i hovedstaden ned, mens høy innvandring er grunnen til at Oslo likevel topper listen.

I det store bildet er stabilitet i kommunenes folketall det mest fremtredende i 2022. Hele 83 prosent av kommunene opplevde ingen endring eller en endring innenfor ± 2 prosent i folketallet. Likevel er det mange kommuner som opplevde befolkningsvekst, mens svært få hadde betydelig nedgang. Totalt opplevde kun 4 kommuner en befolkningsnedgang på mer enn 2 prosent, mens 60 kommuner fikk en vekst på over 2 prosent.

Boks 4.3. Slik traff de nasjonale befolkningsframskrivingene

2022-framskrivingene ble laget samtidig som krigen i Ukraina startet. Dette gjorde det vanskelig å lage antakelser for innvandring. Med utgangspunkt i UDIs prognoser la vi derfor til 20 000 innvandrere i 2022 i landgruppe 3, innvandringskategorien der Ukraina inngår, på toppen av det innvandringsmodellen beregnet. I tillegg har vi lagt til ytterligere 10 000 innvandrere til denne innvandringsgruppen i 2023 (fotnote: Modellen inkluderer ikke personer som inn- og utvandrer samme år, og tallene er derfor lavere enn UDIs tall. For flere detaljer se Thomas&Tømmerås 2022 s. 99). Vi har likevel framskrevet for lav nettoinnvandring med nesten 21 000 innvandrere. Det er verdt å merke seg at Norge hadde historisk høy nettoinnvandring dette året, 10 000 mer enn i rekordåret 2012 (se figur 5.2).

For året 2022 har vi også forutsatt 3 200 for mange fødte og 3 600 for få dødsfall sammenliknet med de registrerte tallene. Fødselsoverskuddet (fødte minus døde) var på 12 500, mens det faktiske fødselsoverskuddet endte på 5 700. Det for høye fødselsoverskuddet veier noe opp for den for lave nettoinnvandringen. Befolkningsveksten i modellen (MMM) ender 14 000 lavere enn den faktiske befolkningen per 1. januar 2023. Årets avvik tilsvarer 0,26 prosent av folkemengden. Avvik for enkeltkomponenter bak tallene er vist i tabellen.

Folketallet ved nyttår var også høyere enn det som ble framskrevet for Norge av FN (publisert juli 2022) med 5 474 360. Avviket i FNs framskrivinger for Norge hadde et avvik på om lag 14 600, noe større enn vårt hovedalternativ. Nye befolkningsframskrivinger fra Eurostat ventes i 2023.

Befolkningsendringer i 2022, registrert og framskrevet i 2022-framskrivingen

	Fødte	Døde	Nettoinnvandring	Befolkningsvekst	Folketall 01.01.2023
Hovedalternativet (MMM)	54 700	42 200	37 300	49 720	5 474 990
Lav nasjonal vekst (LLL)	47 400	43 400	24 100	28 097	5 453 367
Høy nasjonal vekst (HHH)	58 000	41 000	65 000	81 936	5 507 206
Faktisk	51 480	45 774	58 105	63 714	5 488 984
Avvik (fra hovedalternativet)	-3 207	3 560	20 854	13 994	13 994

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Hellstrand, Julia, Jessica Nisén, Vitor Miranda, Peter Fallesen, Lars Dommermuth og Mikko Myrskylä (2021). *Not just later, but fewer: Novel trends in cohort fertility in the Nordic countries*. *Demography* 58(4): 1373-1399. doi: 10.1215/00703370-9373618

Lappegård, Trude, Tom Kornstad, Lars Dommermuth og Axel Peter Kristensen (2023). *Understanding the positive effects of the COVID-19 pandemic on women's fertility in Norway*. *Population and Development Review* (early view). doi: 10.1111/padr.12539

Thomas, Michael J., Ane M. Tømmerås (2022). *Norway's 2022 national population projections*. *Reports* 2022/28, 99-100.

Hernes, Vilde, Oleksandra Deineko, Marthe Hånda Myhre, Tone Liodden and Anne Balke Staver (2022). *Ukrainian refugees – experiences from the first phase in Norway*. NIBR Report 2022:11

<https://integrationsbarometer.dk/tal-og-analyser/filer-tal-og-analyser/arkiv/Notitsermedresultatet-af-Ukrainesurvey.pdf>

UDI (07.02.2023). *Scenarioer for antall flyktninger fra Ukraina i 2023*. Hentet fra URL. <https://www.udi.no/globalassets/statistikk-og-analyse/ukraina/230207-scenarioer-om-antall-flyktninger-fra-ukraina-godkjent.pdf>

Dzamarija, Minja T., Christian Sørlien Molstad, Lars Østbye (2022). *Så mange ukrainere bor det i Norge*. Hentet fra URL. <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/befolkning/artikler/sa-mange-ukrainere-bor-det-i-norge>

<https://www.unhcr.org/>

Boks I. Økonomiske konsekvenser av høye kraftpriser og strømstøtte

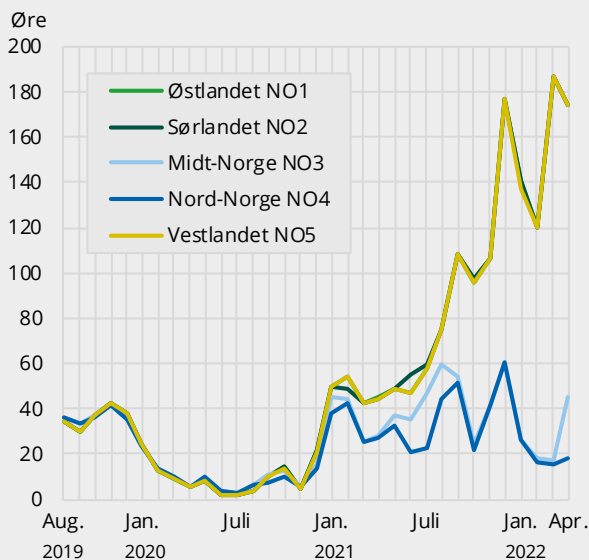
Vinteren 2021-2022 økte kraftprisene i de sørlige prisområdene (NO1, NO2 og NO5) kraftig (se figur 1). For å kompensere strømkundene for de høye strømprisene innførte regjeringen strømstøtteordninger for blant annet husholdningskunder og jordbrukssektoren. Dalen og Halvorsen (2022) analyserer bl.a. virkningene av de økte strømprisene og strømstøtteordningen for husholdningenes økonomi ved hjelp av data for månedlig strømforbruk per måler fra Elhub-registeret koblet på karakteristika ved husholdning og bolig fra Boforholdsregisteret.

De økte kraftprisene førte til en betydelig økning i kraftutgiftene for husholdningene i de sørlige prisområdene. Innføringen av strømstøtte reduserte denne økningen merkbart (se figur 2), men på tross av strømstøtten opplevde husholdningene i de sørlige prisområdene en betydelig utgiftsøkning til kraft.

Både forbruket av strøm, utgiftene til kraft og utbetalingene over strømstøtteordningen øker i gjennomsnitt over inntektsgrupper, men det er stor variasjon i forbruket innad i hver inntektsgruppe som følge av forskjeller i forbruksmønster og behov, og det er derfor store overlapp i forbruksfordelingen mellom inntektsgruppene.

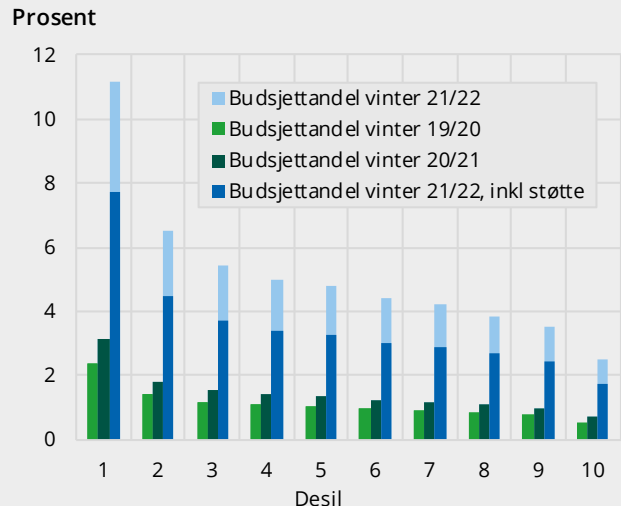
Husholdningene i de berørte prisområdene fikk en stor økning i budsjettandelen til kraft, også husholdninger i de midtre og øvre inntektsdesilene (se figur 3, som viser budsjettandelen til kraft med og uten strømstøtte etter inntektsdesil for de tre siste vintrene). Viktigheten for husholdningenes økonomi av økte kraftutgifter og strømstøtte (målt som budsjettandel), reduseres imidlertid betydelig over inntektsgruppene. Prisøkningen hadde klart størst konsekvenser for husholdninger i de

Figur 1. Gjennomsnittlige månedlige elspotpriser etter prisområde, august 2019–april 2022. Øre per kWh

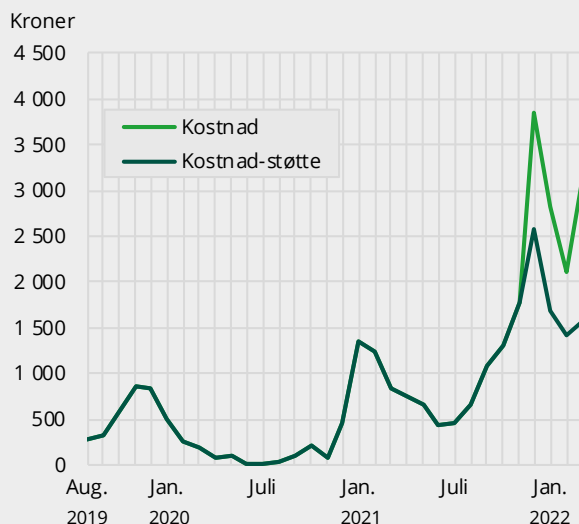
Kilde: Nord Pool

Figur 3. Budsjettandeler til kraft inklusive merverdiavgift, eksklusive og inklusive strømstøtte og andre avgifter og nettleie, per husholdning per måler i Sør-Norge etter desil av disponibel inntekt, Vinter 19/20, 20/21 og 21/22. Prosent

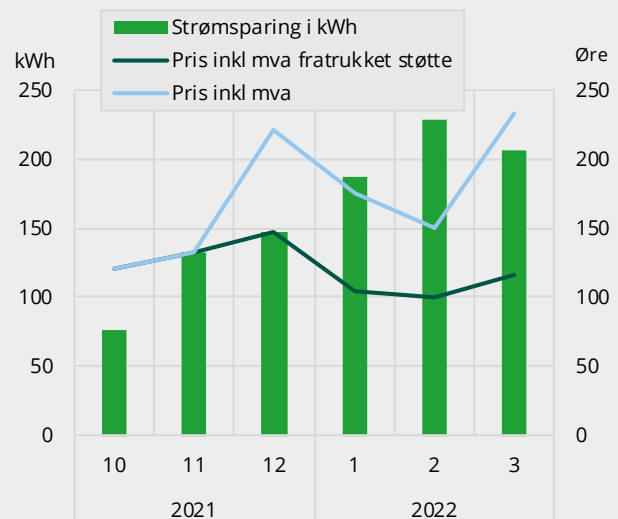
Kilde: Boforholdsregisteret, Elhub, Nord Pool og egne beregninger

Figur 2. Gjennomsnittlig utgift til kraft inklusive strømstøtte og merverdiavgift, eksklusive nettleie og andre avgifter i Sør-Norge. August 2019–mars 2022. Kroner

Kilde: Boforholdsregisteret, Nord Pool og Elhub

Figur 4. Gjennomsnittlig strømsparing og prisutvikling med og uten strømstøtte. Oktober 2021–mars 2022. Sør-Norge. kWh og øre per kWh

Kilde: Boforholdsregisteret, Elhub, Nord Pool og egne beregninger

laveste inntektsgruppene, hvor kraftutgiftene utgjorde hele 11 prosent av husholdningens disponible inntekt etter skatt for de 10 prosent av husholdningene med lavest inntekt (desil 1). Inkluderer vi strømstøtten ble denne andelen redusert til 7,7 prosent for desil 1, men selv etter strømstøtte ble budsjettandelen til kraft for husholdningene med lavest inntekt mer enn doblet sammenlignet med tidligere vintre.

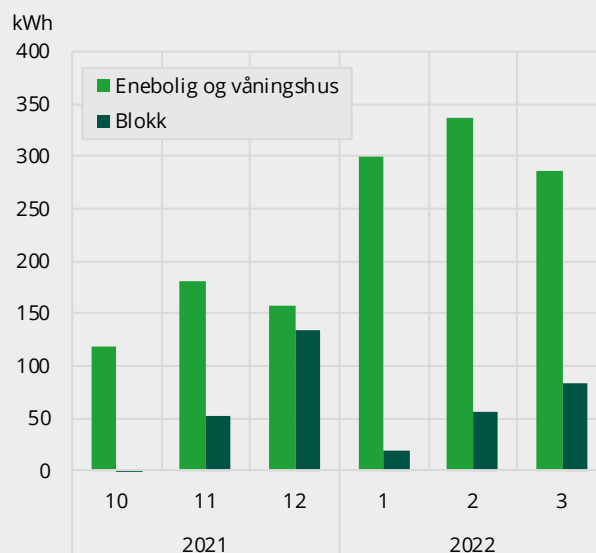
Vi finner en betydelig strømsparing i gjennomsnitt over alle husholdningene (se figur 4). Vi ser at sparingen har startet i oktober 2021 og øker gjennom hele vinteren, selv etter at strømstøtten er innført og kraftprisen ble redusert. Det indikerer at husholdningenes spareatferd styres av vaner og eksempelvis mer langsiktige investeringer som påvirker forbruket av strøm. Når man først har kjøpt og begynt å fyre med ved, skrudd ned temperaturen i rom som ikke brukes aktivt og gjort andre sparetiltak fortsetter disse endringene i vaner og sparetiltakene selv om kraftprisen går noe ned.

Dette reflekteres ved at man ser en større sparing per måler i eneboliger enn i blokkleiligheter (se figur 5). Husholdninger i blokk begynte å spare før husholdninger i eneboliger, men det var husholdningene i eneboliger og våningshus som i størst grad fortsatte sparingen utover vinteren 2022 og økte strømsparing selv etter at strømstøtten ble innført. Husholdningene i blokk sparte en god del i november og desember 2021, hvor sparingen for denne gruppen var oppe i nesten 13 prosent av hva de forventningsmessig ville brukt dersom prisene hadde vært som gjennomsnittet av de to foregående årene. Etter at strømstøtten ble annonsert i slutten av desember 2021 falt sparingen raskt for denne gruppen, noe som indikerer at denne sparingen har kostet husholdningene mye i form av redusert komfort. Husholdningene i eneboliger og våningshus nådde sin maksimale spareandel i februar, hvor de sparte over 15 prosent av hva de forventningsmessig ville brukt dersom prisene hadde vært som gjennomsnittet av de to foregående årene. Strømsparingen utgjorde en relativt stor andel av totalt strømforbruk i mange inntektsgrupper, men den største sparingen, både absolutt og som andel av forventet forbruk, skjedde i de midtre inntektsgruppene hvor andelen av forbruket i perioder kom opp mot 20 prosent i

gjennomsnitt. Dette kan skyldes at de midtre inntektsdesilene ofte bor i eneboliger og har muligheter til å fyre med ved og la rom stå kalde samtidig som de har relativt stramme budsjetter i forhold til størrelsen på kraftutgiftene.

De høye kraftprisene hadde negative konsekvenser for mange husholdningers økonomi, spesielt for husholdningene lavest i inntektsfordelingen. Målt som andel av disponibel inntekt etter skatt hadde strømstøtten derfor spesielt stor effekt for denne gruppen. Men fordi forbruket øker i gjennomsnitt med inntektsgruppene vil også utbetalt strømstøtte øke med inntekt, så lenge forbruket er under 5000 kWh per måned. Noe av denne forbruksøkningen skyldes imidlertid at antall husholdningsmedlemmer øker i gjennomsnitt med inntekten, noe som medfører at behovet for strøm også øker over inntektsgruppene.

Figur 5. Gjennomsnittlig simulert strømsparing etter boligtype. Oktober 2021–mars 2022. Sør-Norge. kWh

Kilde: Boforholdsregisteret, Elhub, Nord Pool og egne beregninger

Boks II. Strømstøtte til virksomheter

Energitilskuddsordning var ett av flere tiltak som ble presentert av Nærings- og fiskeridepartementet 16. september 2022 for å "trygge arbeidsplasser og forsterke energiomstillingen" i møte med høye strømpriser.¹ Forskriften for ordningen ble kunngjort 22. november 2022 og søknadsfristen var 11. desember.² Det ble gitt støtte for bedrifters strømforbruk i 4. kvartal 2022 på 25 eller 45 prosent av differansen mellom faktisk pris og 70 øre per kWh. Det høyeste støttenivået (45 prosent) ble oppnådd for bedrifter som forpliktet seg til å gjennomføre konkrete enøk-tiltak. I tillegg ble 50 prosent av investeringskostnaden av enøk-tiltakene dekket. Maksimalt tilskudd til et enkelt foretak eller konsern var 5 millioner kroner. I et forsøk på å begrense støtten til kun å dekke utsatte bedrifter ble det lagt et restriktivt inngangskriterium for å kvalifisere for støtte, nemlig at stømkostnaden for første halvdel av 2022 utgjøre minst 3 prosent av omsetningen i samme periode.

Etter at strømprisene i Sør-Norge hadde vært svært høye i august og september 2022 var de moderate i første halvdel av støtteperioden og høye i andre halvdel: I de tre sydlige strømsoneene var gjennomsnittlig spotpris omtrent 3,5 kr/kWh i august og september, 1 kr/kWh i første halvdel av 4. kvartal og 2,5 i siste halvdel av 4. kvartal.

Tabellen nedenfor viser at det ble gitt 2,8 milliarder kroner i støtte til 3180 bedrifter. 83 prosent av støtten gikk til enøk-tiltak. Bedrifter innen omsetning og drift av fast eiendom, for det meste utleiere, mottok omtrent 40 prosent av støtten. Forskriften til energitilskuddsordning presiserte at stømkostnaden i utgangspunktet var kostnader til strøm eller fjernvarme slik disse fremgikk av faktura fra strømleverandør e.l.. Svært mange utleiere av eiendom kvalifiserte dermed for støtte, fordi de ofte er tilknyttet strømvaktalen og mottar faktura, selv om leietaker til syvende og sist betaler strømrregningen. Det er grunn til å tro at en del av disse ikke ville kvalifisert for støtte dersom leietakers omsetning og reelle strømutfgifter ble lagt til grunn for inngangskriteriet.³

Videre gikk 15,5 prosent av støtten til industrien, 14,1 prosent gikk til overnattings- og serveringsvirksomheter (for det meste

til førstnevnte) og 7,8 prosent gikk til kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter.

Det kan argumenteres for at noen enøk-tiltak som fikk støtte i større grad kunne vært betalt av bedriftene selv, for eksempel utgifter til normalt vedlikehold og oppgraderinger knyttet til bygningsmassen. Tall fra Enova viser at 60% av tiltakene samlet sett (målt etter antallet tiltak) var knyttet til utskiftning/ installasjon av lys, varmepumper, vinduer og ventilasjonsutstyr, samt etterisolering. Det er ikke åpenbart at for eksempel alle utleierne som kvalifiserte for støtte hadde behov for å få dekket slike utgifter, eller at de hadde større behov enn andre bedrifter. Forskriften åpnet for øvrig for at det forbruksavhengige tilskuddet kunne brukes av utleier for å dekke den halvparten av vedlikeholdsutgiftene som ordningen ikke dekket direkte (i stedet for å videreføre til leietaker).

Støtteordninger som strømstøtten, har en tendens til å være lite insentivkompatible. Et naturlig mål for en støtteordning er å først og fremst hjelpe de som trenger hjelp, men dette er vanskelig å få til uten å i noen grad premiere ugunstige tilpasninger. For eksempel premierte både inngangskriteriet og støttebeløpet et høyt strømforbruk i utgangspunktet. Det ble videre presisert at kun kostnader påløpt etter 1. oktober 2022 kunne anses som investeringskostnader. I det store bildet kan det være uheldig å straffe bedrifter som prøver å gjøre fornuftige ting på egenhånd.

Det var sannsynligvis også betydelige kostnader knyttet til implementeringen av ordningen. For eksempel er det grunn til å tro at den administrative byrden, spesielt for mindre bedrifter, var stor sammenlignet med hvor stort tilskudd de fikk. 17 prosent av bedriftene fikk mindre enn 15 000 i støtte.

Energitilskuddsordning ble utformet på kort tid og under stort press fra mange aktører. Det virker sannsynlig at den kan ha reddet ellers levedyktige bedrifter fra konkurs og bidratt til gode enøk-tiltak som ellers ikke hadde blitt gjennomført. Det kan allikevel påpekes at om myndighetene har behov for lignende ordninger i framtiden, bør man nøye vurdere utformingen for å treffe målet best mulig.

Støtte gitt gjennom energitilskuddsordning

Næring	Støtte pr næring				Samlet støtte pr bedrift				
	Antall bedrifter	Forbruksavhengig tilskudd (mill. kr)	Tiltaksstøtte (mill. kr)	Samlet støtte (mill. kr)	Andel (prosent)	Gjennomsnitt	1. kvartil	Median	3. kvartil
Alle næringer	3 180	458	2 310	2 768					
Industri	396	134	295	429	15,5	1 084 485	43 985	395 560	1 560 524
Bygge- og anleggsvirksomhet	116	10	107	117	4,2	1 008 278	37 215	384 753	1 317 553
Andre primær- og sekundærnæringer	103	35	67	103	3,7	995 819	60 426	403 654	1 078 855
Varehandel, reparasjon av motorvogner	304	15	92	107	3,9	352 965	19 030	75 506	245 476
Overnattings- og serveringsvirksomhet	681	57	332	389	14,1	571 540	14 183	116 261	564 863
Omsetning og drift av fast eiendom	897	103	994	1 097	39,6	1 223 078	129 172	626 265	1 892 098
Kulturell virksomhet, underholdning og fritidsaktiviteter	262	44	173	217	7,8	826 899	51 003	254 424	1 025 703
Annen tjenesteyting	421	59	250	309	11,2	733 970	16 355	126 973	720 849

Kilde: Basert på grunnlagsdata for Energitilskuddsordningen hente fra energitilskuddsordningen.no (22.12.22).

¹ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/3-milliarder-til-a-trygge-arbeidsplasser-og-forsterke-energiomstillingen/id2927769/>

² <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2022-11-21-1994>

³ Leietakere som oppfylte intensjonen bak inngangskriteriet kunne søke støtte på bakgrunn av utgifter viderefakturert fra utleier.

5. Utviklingen i grunnlaget for økonomisk levestandard

Nasjonalinntekten per innbygger er det beste målet man i praksis har på et lands materielle velstandspotensial. Norges nasjonalinntekt per innbygger har vært blant verdens høyeste i vel 25 år. Først og fremst som følge av høye olje- og gasspriser økte Norges realinntekt per innbygger med hele 20 og 33 prosent i henholdsvis 2021 og 2022, etter et sterkt fall gjennom 2020. Kapittelet dreier seg mest om de lange linjer i inntektsutviklingen frem til de siste tre unntakspregede årene. Spesielt belyses hvilke faktorer som ligger bak en eksepsjonelt svak vekst i realinntekten per innbygger i perioden 2006-2019. Selv om man følger nasjonalregnskapet helt tilbake til 1865, er det vanskelig å finne andre perioder med en så langvarig svak realinntektsvekst. Kapittelet undersøker også hva som kan begrunne hvorfor den første delen av denne perioden i mange sammenhenger er blitt omtalt som en gullalder for norsk økonomi.

5.1. Nasjonalinntekten i de siste årene

Et lands nasjonalinntekt per innbygger er det beste målet man i praksis har på potensialet for befolkningens materielle levestandard. Begrepet og tallfestingen av det har lenge vært en sentral del av den helhetlige beskrivelsen nasjonalregnskapet gir av økonomien. Det finnes flere varianter av nasjonalinntektsbegrepet. I dette kapittelet brukes i hovedsak begrepet disponibel realinntekt per innbygger for å belyse Norges inntektsutvikling de siste tiårene. Kapittelets konklusjoner og resonnementer ville vært lite endret om man hadde valgt et annet begrep. Tabell 5.1 og Boks 5.1 forklarer sammenhengene mellom nasjonalinntektsbegrepene, og hvordan de avviker fra det mer brukte BNP-begrepet.

Norge har tjent stort på krigen

Utviklingen i nasjonalinntekten etter 2019 preges av rystelsene skapt av koronapandemien og krigen i Ukraina.

I 2022 var det særlig Ukraina-krigen som førte til sterke økninger i de internasjonale energiprisene. For Norge gjelder dette både olje, gass og kraft. Via bytteforholdsgvinster overfor utlandet ga energiprisøkningene en sjeldent sterk inntektsvekst for Norge i 2021 og 2022. Den disponible realinntekten for Norge økte med 20,8 prosent i 2021 og

med 34,4 prosent i 2022, se tabell 5.2. Målt per innbygger var vekstratene henholdsvis 20,2 og 33,2 prosent.

Mer enn 85 prosent av realinntektsøkningen i 2021 og 2022 kan tilskrives økningen i olje- og gassprisene. Veksten brakte den disponible inntekten for Norge opp til et historisk toppnivå på 892 000 kroner per innbygger i 2022, hele 26 000 2022-kroner høyere enn i 2021, se tabell 5.1. I 2022 utgjorde bruttoproduktet i oljevirkosomhet og utenriks sjøfart 36 prosent av BNP. Den gamle rekordandelen ble satt i 2008 med 26 prosent.

Bytteforholdseffektene de siste årene viser at det er viktig å være seg bevisst forskjellene mellom nasjonalinntekt og nasjonalprodukt, jf. forklaring i boks 5.1. Mens volumveksten for nettonasjonalproduktet var tilnærmet 4 prosent i både 2021 og 2022, vokste Norges realdisponible inntekt med 21 prosent i 2021 og 34 prosent i 2022. Volumveksten i nasjonalproduktet (særlig BNP) er et tall som brukes mye, og ikke alltid i sammenhenger der det er relevant. Det er et godt mål på volumutviklingen i økonomiens produksjon. Brukes det som et mål på landets realinntektsvekst, rammes det av Ibsens ord: «Hvor udgangspunktet er galest, blir tidt resultatet originalest».

Boks 5.1. Forskjellen mellom nasjonalinntekt og nasjonalprodukt

Nasjonalinntekten omfatter i prinsippet all inntekt som tilfaller norske innbyggere i løpet av en periode. Den er summen av i) produksjonsinntekter opptjent innenfor Norges grenser, og ii) nettoinntekter fra utlandet.

Produksjonsinntektenes bidrag til den disponible inntekten måles ved *bruttonasjonalproduktet (BNP)* eller *nettonasjonalproduktet (NNP)*. BNP måler den samlede verdiskapingen utført av innenlandske produsenter i næringsvirksomhet og offentlig forvaltning. NNP er lik BNP minus kapitalslit, det vil si verdien av anslått forringelse av realkapitalen i løpet av perioden. BNP verdsetter produksjonen til markedspriser. Fratrukket av kapitalslit er logisk i beregninger av landets verdiskaping, men må anslås på usikkert grunnlag. Det er hovedårsaken til at begrepet BNP brukes oftere enn NNP.

Den såkalte (*netto*)nasjonalinntekten (*NNI*) er lik NNP pluss netto lønn, renter, aksjeutbytte og annen kapitalavkastning fra utlandet. Dette er den samlede inntekten som tilfaller nordmenn fra produktiv virksomhet.

Det finnes imidlertid flere varianter av nasjonalinntektsbegrepet. Problemene med å måle kapitalslitet motiverer begrepet *bruttonasjonalinntekt (BNI)*, som beregnes ved å måle produksjonsinntektene med BNP i stedet for NNP. I dette kapitlet brukes hovedsakelig begrepet *disponibel inntekt* (for Norge), som er lik NNI fratrukket netto stønader til utlandet. Dette begrepet viser hva landet kan disponere til konsum og sparing.

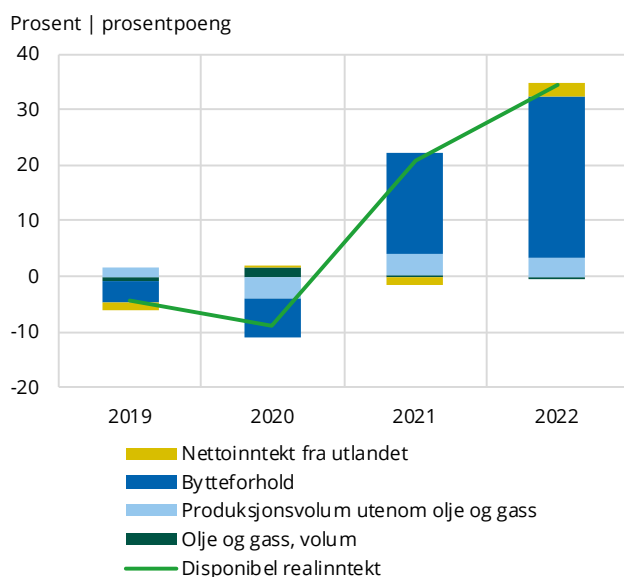
Landets samlede nettoinntekter fra utlandet kalles ofte *rente- og stønadsbalansen*. Stønadene til utlandet inkluderer skattebetalinger, utviklingshjelp og kontingenter til blant annet EU og FN. Mange av disse er bundet av avtaler som det tar tid å endre. Disponibel inntekt er derfor det mest relevante målet på inntekt landet kan disponere i et kortsiktig tidsperspektiv. Relevansen av nettonasjonalinntektsbegrepet øker med lengden på tidsperspektivet.

Kapitalinntektene, som inkluderes i NNI og disponibel inntekt, inkluderer ikke omvurderinger av ulike typer formue, herunder endringer i aksjekurser og verdien av fast eiendom, samt effekter av valutakursendringer. Begrepet *justert BNI* tar høyde for slike urealiserte inntekter.

For å beregne *realverdien* av endringer i både NNI og disponibel inntekt for Norge må de løpende inntektene deflateres. Til det brukes prisindeksen for innenlandsk *netto* sluttanvendelse, som er et veid gjennomsnitt av prisveksten på innenlandsk anvendelse av produkter til forbruk og nettorealinvesteringer (tilvekst i realkapitalen).

Endringer i realverdien av produksjonsinntektene kan splittes i 1) volumveksten i NNP og 2) bytteforholdsgevinsten. Volumveksten i NNP måles ved å deflatere løpende NNP med prisindeksen for NNP. *Bytteforholdsgevinster (-tap)* er et resultat av at prisene på norsk eksport øker (faller) i forhold til prisene på importen til Norge. Bytteforholdsgevinster (-tap) fanger dermed opp endringer i kjøpekraften av norsk produksjon.

Figur 5.1. Årlig vekst i disponibel realinntekt for Norge (prosent) og årlige bidrag til denne veksten (prosentpoeng). 2019-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Til tross for Norges betydelige formuesinntekter fra Statens pensjonsfond utland (SPU), utgjør Norges totale nettoinntekter fra utlandet (rente- og stønadsbalansen) en beskjeden andel av Norges disponible inntekt. I 2022 var den 2,4 prosent. Produksjonsinntektene utgjør dermed en helt dominerende andel av nasjonalinntekten. I 2021 og 2022 var realinntektsbidraget fra volumvekst i produksjonen utenom olje og gass henholdsvis 3,8 og 3,2 prosent (tabell 5.2). Som vist i avsnitt 5.2 er dette en sterk vekst sammenlignet med veksttenden for Norge etter 2006. Veksten i disse to årene er imidlertid kraftig påvirket av opphentingseffekter etter nedstengning under korona-krisen i 2020 og 2021. Olje- og gassproduksjonens bidrag til Norges realinntektsvekst har stort sett variert lite rundt null siden årtusenskiftet.

Tabell 5.1. Disponibel inntekt for Norge med hovedkomponenter. Tall per innbygger er omregnet til 2022-priser med prisindeksen for innenlandsk netto sluttanvendelse. Totaltall. Løpende priser. Milliarder kroner

	2019	2020	2021	2022
Bruttonasjonalprodukt, markedsverdi	3 597	3 462	4 212	5 569
Nettoinntekter fra utlandet	110	143	102	177
Netto lønnsinntekter fra utlandet	- 35	- 31	- 29	- 37
Netto formuesinntekter fra utlandet	145	174	131	214
Bruttonasjonalinntekt	3 707	3 605	4 314	5 746
- Kapitalslit	651	702	748	822
Nasjonalinntekt	3 056	2 903	3 567	4 924
- Netto løpende overføringer til utlandet	53	67	68	58
Disponibel inntekt for Norge	3 003	2 836	3 499	4 866
Middelfolkemengde, 1 000 personer	5348	5379	5408	5457
Prisindeks innenlandsk netto sluttanvendelse, 2022 =1	0,914	0,947	0,966	1,000
Tall per innbygger. Faste 2022-priser. 1 000 kroner				
Bruttonasjonalprodukt	736	680	806	1 021
Bruttonasjonalinntekt	758	708	826	1 053
Nasjonalinntekt	625	570	682	902
Disponibel inntekt	615	557	670	892
MEMO: Totalt konsum	500	473	495	521
Husholdninger og ideelle organisasjoner	323	295	309	331
Offentlig forvaltning	177	178	186	190

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.2. Bidrag (prosentpoeng) til vekst i disponibel realinntekt for Norge per innbygger (prosent)

	2019	2020	2021	2022
Disponibel realinntekt for Norge per innbygger	-4,9	-9,3	20,2	33,2
Vekst i middelfolkemengden	0,7	0,6	0,5	0,9
Disponibel realinntekt, totalt	-4,3	-8,8	20,8	34,4
Vekstbidrag fra produksjonsvekst i petroleumsvirksomhet	-1,0	1,5	0,1	-0,3
Produksjonsvekst ellers	1,7	-4,0	3,8	3,2
Endring i bytteforholdet	-3,8	-6,9	18,4	29,2
Herav prisutviklingen på råolje og naturgass	-3,3	-5,9	17,2	28,9
Endring i rente- og stønadsbalansen	-1,3	0,5	-1,5	2,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Verdens rikeste gjennomsnittsinbygger?

Målt ved nasjonalinntektens kjøpekraft per innbygger er Norge blant verdens aller rikeste land. Når man sammenligner inntekters kjøpekraft mellom land, må man ta hensyn til forskjeller i valuta og prisnivå mellom landene. Dette gjøres i OECDs kjøpekraftskorrigerede tall for disponibel inntekt. Disse viser at kjøpekraften av den disponible inntekten per innbygger i euro-området utgjorde rundt 60 prosent av det norske nivået i 2021, se tabell 5.3. Blant landene som Norge ofte sammenlignes med, ligger USA nærmest med 86 prosent av det norske nivået i 2021. Deretter følger Danmark og Sveits.

Tabell 5.3. Kjøpekraftjustert disponibel inntekt per innbygger i andre land målt som andel av norsk nivå = 100 i hvert år. Prosent

	2019	2020	2021
Norge	100	100	100
USA	95	102	86
Danmark	88	98	81
Sveits	88	95	79
Sverige	82	90	73
Tyskland	83	89	71
Finland	72	81	66
Frankrike	71	73	61
Storbritannia	72	70	61
Italia	65	67	56
Spania	63	59	49
Euro-området (19 land)	71	73	60

Kilde: OECD.

Tallene for 2020 og 2021 preges av at koronakrisen rammet landene ulikt og ble møtt med ulike tiltak. I tillegg ga den sterke økningen i energipriser i 2021 Norge en stor bytteforholdsgevinst på bekostning av de fleste andre land. Det er trolig hovedgrunnen til at Norges inntektsforsprang til euro-landene og USA var større i 2021 enn i 2019. Fravær av effektene av korona og Ukraina-krigen gjør 2019-tallene til et bedre mål på det man kan kalle strukturelle inntektsforskjeller mellom landene. Avsnitt 5.2 beskriver hvordan disse landvise inntektsforskjellene har utviklet seg i løpet av de siste tiårene.

5.2. 2006-2019: Eksepsjonelt lav inntektsvekst

Realinntektsvekst før og etter 2006

Selv om gjennomsnittsinntektsveksten i Norge fortsatt har en høyere realinntekt enn i de aller fleste andre land, fremstår årene fra 2006 frem til de turbulente årene etter 2019 som en periode med eksepsjonelt lav vekst når man ser gjennom fluktuasjoner. I gjennomsnitt falt realinntekten per innbygger med 0,5 prosent som årlig gjennomsnitt i perioden 2006-2019, se tabell 5.4. Til sammenligning var den tilsvarende vekstraten 4,9 prosent for perioden 1993-2006. Tabellen viser at denne realinntektsveksten var sterkere enn på 1970-tallet, og klart sterkere enn i årene 1980-1993.

Den svake realinntektsveksten per innbygger i perioden 2006-2019 kan ikke (bort)forklares som effekter av periodeavgrensning. Koronakrise og energiprisøkningene knyttet til krigen i Ukraina gjorde årene 2020-2022 til unntaksår. Selv i det tilfellet der olje- og gassprisene og prisene på annen eksport og import blir liggende på sine 2022-nivåer fremover, vil bytteforholdsgevinster forsvinne. Historien har vist at bytteforholdsgevinster i stor grad nøytraliseres av tilsvarende tap. Produksjonsveksten i 2021 og 2022 var dessuten påvirket av at nedstengninger under pandemien ble fjernet. Det virker derfor riktigst å utelukke 2020-2022 fra bildet av en normal vekst. Selv om perioden utvides til å inkludere disse årene, blir ikke den årlige realinntektsveksten per innbygger høyere enn 0,3 prosent. Når det gjelder valget av startår, er hovedkriteriet at dette skal være startåret for en periode med svak vekst. Da fremstår 2008 som et alternativ. Valg av dette genererer ekstra fallhøyde, og dermed enda sterkere realinntektsfall frem til 2019. Men årsaken er en meget kortvarig bytteforholdsgevinst

Tabell 5.4. Makroøkonomiske hovedstørrelser per innbygger. Faste 2020-priser. Alle økonomiske størrelser deflatert med prisindeksen for innenlandsk netto sluttanvendelse, unntatt BNP-volum som er deflatert med prisindeksen for BNP

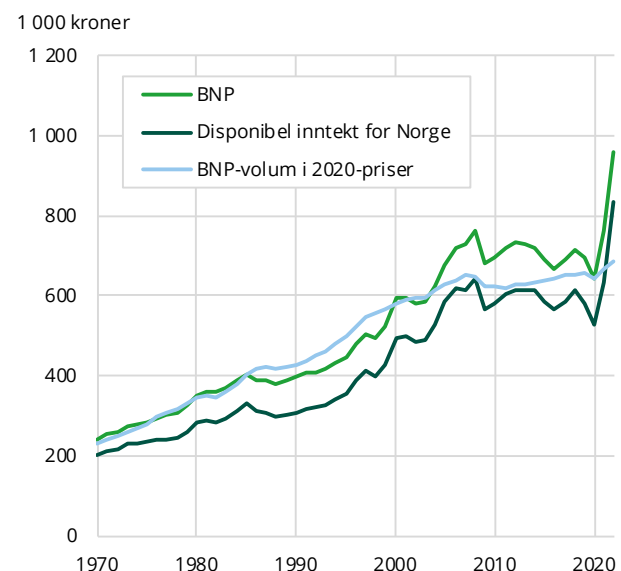
	1970-1980	1980-1993	1993-2006	2006-2019
Disponibel inntekt for Norge	3,8	1,0	4,9	-0,5
BNP	4,2	1,2	4,2	-0,3
BNP-volum	4,2	2,3	2,5	0,2
Konsum og nettoinvesteringer ¹	3,5	1,1	3,1	1,0
Konsum i husholdninger og ideelle org.	3,2	1,6	2,4	0,4
Konsum i offentlig forvaltning	6,1	2,4	2,8	1,8
Middelfolkemengde	0,5	0,4	0,6	1,1
Timeverk, totalt	0,3	0,0	0,9	1,3

¹ Konsum og nettoinvesteringer er lik innenlandsk netto sluttanvendelse. Kilde: Statistisk sentralbyrå.

knyttet til oljeprisøkning rett før finanskrisen satte inn. Det blir urimelig å la dette fallet få prege bildet av en normal utvikling.

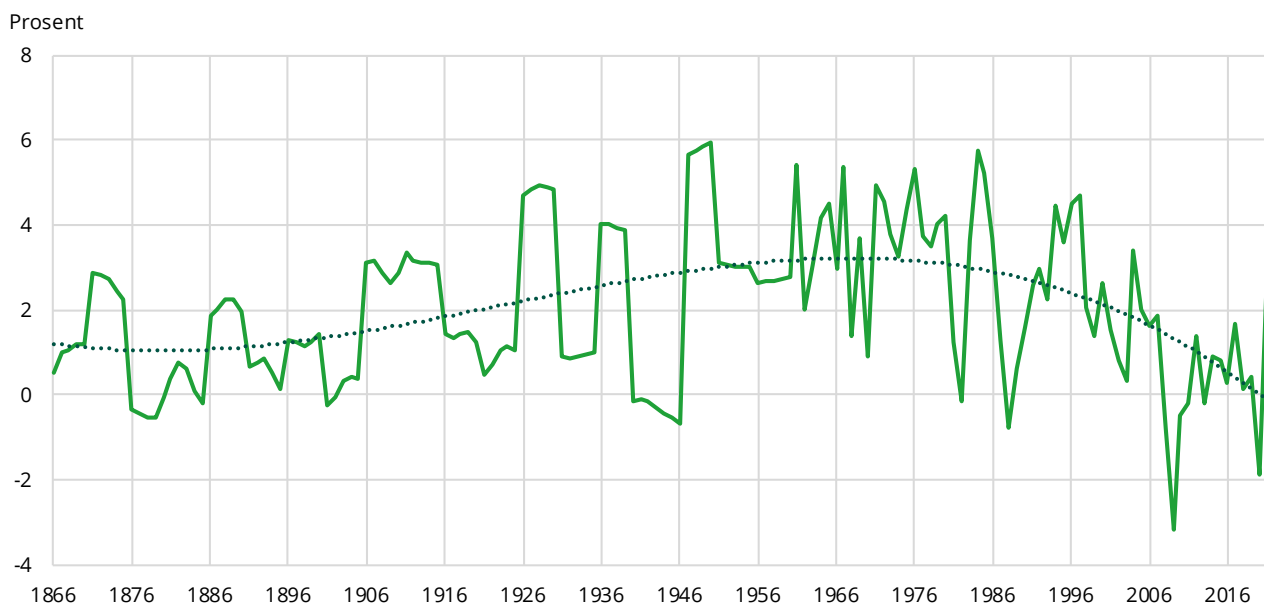
Tabell 5.4 og figur 5.2 viser at bildet av den svake veksten i perioden 2006-2019 sammenlignet med de tidligere periodene, er robust overfor valget av mål på økonomisk vekst. Volumveksten i BNP faller noe mindre enn veksten i BNPs kjøpekraft (BNP i løpende priser deflatert med prisindeksen for konsum og investeringer), fordi den per definisjon ikke fanger opp bytteforholdet ble svekket i perioden 2006-2019, mens det bedret seg noe i perioden 1993-2006.

Figur 5.2. Norges disponible realinntekt, BNPs kjøpekraft og volumindeks for BNP (normert lik BNPs kjøpekraft i 2020). 1000 2020-kroner per innbygger

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 5.3. Årlige volumvekstrater for BNP per innbygger 1866-2022 (grønn kurve). Vekstratene i årene 1865-1960 er basert på gjennomsnittlig årlig vekst over 5-års perioder. Trendlinje basert på 3.grads polynom (prikket kurve). Prosent¹

¹ Svingningene i volumveksten er hyppigere etter 1960 enn i tidligere år, fordi årlige vekstrater til og med 1960 er beregnet som gjennomsnittlige årlige vekstrater over 5-års perioder.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Begrunnelsen for karakteristikken «eksepsjonelt lav» er at relevante nasjonalregnskapstall helt tilbake til 1865 tyder på at det er vanskelig, kanskje umulig, å finne en periode med så svak underliggende realinntektsvekst i så mange år som den Norge hadde i årene 2006-2019. Det har ikke vært mulig å fremskaffe lange tidsserier bakover for den relevante deflatoren for Norges disponible inntekt. Det er grunn til å tro at volumveksten for BNP er en brukbar tilnærming til vekstratene for disponibel realinntekt, spesielt når man ser på glattede tidsserier. Figur 5.3 viser den årlige volumveksten for BNP per innbygger sammen med en glattet trendlinje.¹ Figur 5.2 viser at utviklingen i BNP-volumet stort sett ligger nær den disponible realinntekten per innbygger etter 1970.

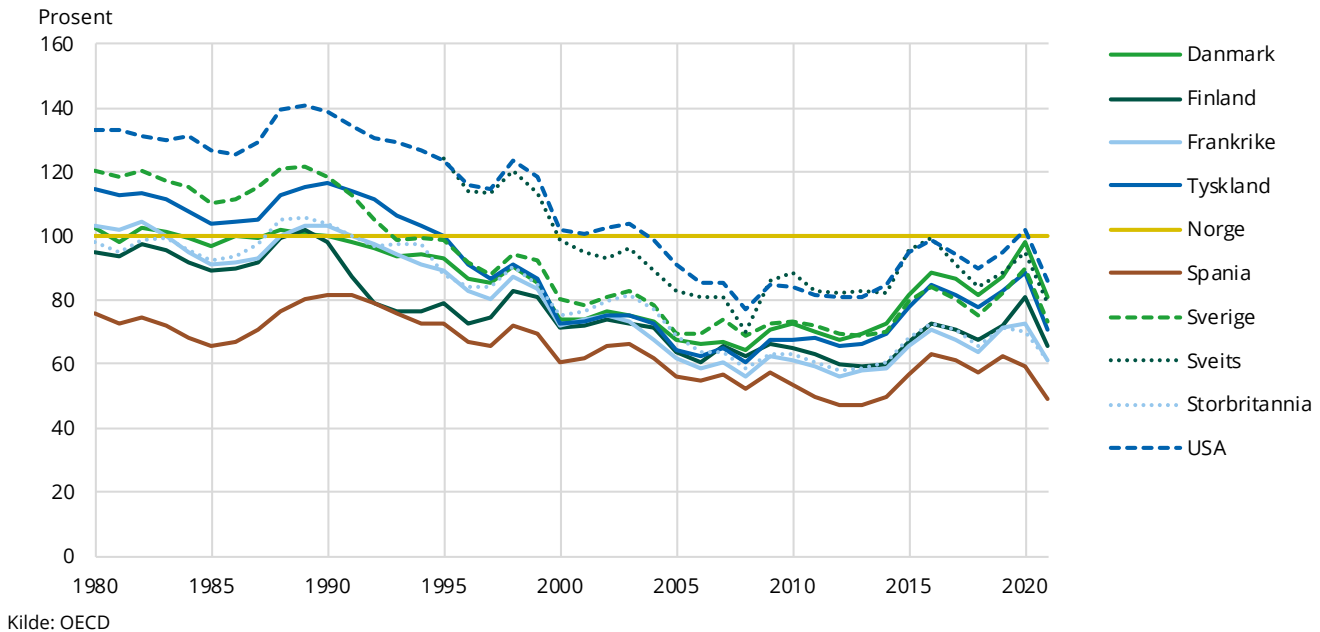
Hovedbildet er at volumveksten i BNP per innbygger varierte relativt mye rundt 1 prosent per år

¹ Samfunnsøkonomiske studier nr. 16 «Langtidslinjer i norsk økonomi», utgitt av Statistisk sentralbyrå i 1966 er en av flere kilder med tall for makroøkonomisk utvikling tilbake til 1865. Tabell 35 i denne publikasjonen viser, implisitt, meget små tall for nettoinntekter fra utlandet (= disponibel nasjonalinntekt - NNP). Videre viser tabell 29 at bytteforholdsendringene også tidligere har gått begge veier; det gjennomsnittlige bytteforholdet i perioden 1956-1960 var tilbake på samme nivå som i perioden 1865-1869. År med spesielt sterke bytteforholdsgevinster finner man under første verdenskrig og i årene 1895-1899. Sterke bytteforholdstap finner man særlig i perioden 1920-1924. Blant publikasjonens kommentarer til bytteforholdsberegningene for årene 1865-1960 kan man lese (s. 63): «Beregninger over utviklingen i bytteforholdet over en så lang periode som nittifem år må tas med store forbehold. Tallene må nødvendigvis bli usikre og vil bl.a. avhenge sterkt av det vekstsystemet som nyttes ved prisindeksberegningene.»

frem til 1900. Deretter varierte veksten til dels betydelig rundt en stigende trend frem til rundt 1950. I perioden 1950-1973 var volumveksten for BNP per innbygger vel 3,5 prosent per innbygger som årlig gjennomsnitt, og svingningene var relativt beskjedne. Etter oljeprisøkningene på 1970-tallet gikk Vest-Europa og USA inn i en stagflasjonsperiode preget av klart lavere økonomisk vekst og klart høyere arbeidsledighet og inflasjon enn man hadde opplevd på 1950- og 60-tallet. Likevel vokste Norges disponible realinntekt per innbygger med rundt 2,4 prosent som årlig gjennomsnitt i perioden 1973-1986. Bare i den relativt korte nedgangsperioden 1986-1990 var utviklingen tilnærmet like svak som i årene etter 2006. Da falt realinntekten per innbygger med 0,3 prosent per år i gjennomsnitt. Derimot var årene 1990-2006 en sterk vekstperiode: Den gjennomsnittlige årlige vekst på 4,4 prosent per innbygger var enda høyere enn realinntektsveksten på 1960-tallet.

Veksten i Norge sammenlignet med andre land

Figur 5.4 sammenligner utviklingen i disponibel realinntekt per innbygger i Norge og andre land. Den viser hvor mange prosent denne inntekten i hvert av de andre landene har utgjort av den norske siden 1980. Inntektene som sammenlignes er målt i løpende USD etter kjøpekraftskorleksjon for forskjeller mellom landenes prisnivå. Hovedmønsteret er at kjøpekraften av den disponible inntek-

Figur 5.4. Disponibel inntekt i utvalgte land, målt per innbygger i løpende priser, PPP-justert, i prosent av norsk nivå

ten per innbygger økte klart raskere enn i de andre landene i perioden 1990-2012. På 1980-tallet lå Norge på samme nivå som Frankrike, Danmark og Storbritannia (med visse variasjoner). Det svenske nivået ble passert rundt 1995, det sveitsiske rundt 2000, og Norge ble alene om førsteplassen fra 2004. Både USA og de fleste vesteuropeiske landene opplevde svak økonomisk vekst etter 2005, ikke bare som følge av finanskrisen i 2008-2010. Dette kan i stor grad føres tilbake til lavere produktivtetsvekst, se avsnitt 5.4. Etter 2013 har de andre landene gjennomgående opplevd en sterkere vekst enn Norge i kjøpekraften av den disponible inntekten per innbygger, med unntak av 2018. Norge måtte i 2020 dele førsteplassen med USA, tett fulgt av Sveits og Danmark. Den sterke økningen i olje- og gassprisene i 2021 ga imidlertid Norge en bytteforholdsgevinst, mens de fleste andre land opplevde det motsatte, se avsnitt 5.1.

Også det kjøpekraftskorrigerede personlige konsumet per innbygger vokste sterkere i Norge fra 1995 enn i de OECD-landene som er vist i figur 5.4, men forskjellene er jevnt over mindre enn for nasjonalinntekten. Personlig konsum omfatter både husholdningenes konsum (ofte kalt privat konsum) og det individrettede konsum i offentlig forvaltning og i ideelle organisasjoner. Dette begrepet er langt mer robust enn privat konsum overfor forskjeller i ansvarsdelingen mellom privat og offentlig sektor for finansieringen av velferdstjenester (utdanning, barnehager, helse og omsorg).

5.3. Kilder til lav vekst i disponibel realinntekt per innbygger

Kilder til realinntektsveksten etter 1970

Kildene til vekst i Norges realdisponible inntekt per innbygger kan grupperes som følger: i) nettoinntekter fra utlandet, ii) bytteforholdet overfor utlandet, iii) produksjonsinntekter, iv) demografiske endringer som direkte påvirker inntektene når de måles per innbygger, og som påvirker produksjonsinntektene gjennom endringer i arbeidstilbudet.

Selv om de spesifiserte vekstbidragene er avgrenset ut fra kunnskaper om drivkrefter bak økonomisk vekst, kan de ikke tolkes kausalt. Det er for eksempel ikke slik at vekstbidraget fra olje- og gassproduksjonen viser virkningen av denne produksjonen på nasjonalinntekten. Tallfesting av en kausal virkning krever en kontrafaktisk sammenligning av den faktiske historien med en hypotetisk utvikling uten norsk olje- og gassproduksjon. Da ville ressursene blitt brukt i andre næringer som ville vært mindre lønnsomme fordi de ikke hadde kunnet høste grunnrente. Teknologiutviklingen ville også blitt en annen. Tilsvarende vil ikke inntektsbidraget fra kapitalavkastningen i oljefondet og andre formuesinntekter fra utlandet vise den kausale effekten av at Norge sparer ved å investere i utenlandske selskaper og verdipapirer. For å anslå en slik effekt måtte man sammenligne den faktiske utviklingen med et hypotetisk alternativ der Norge ikke sparte gjennom finansielle plasseringer

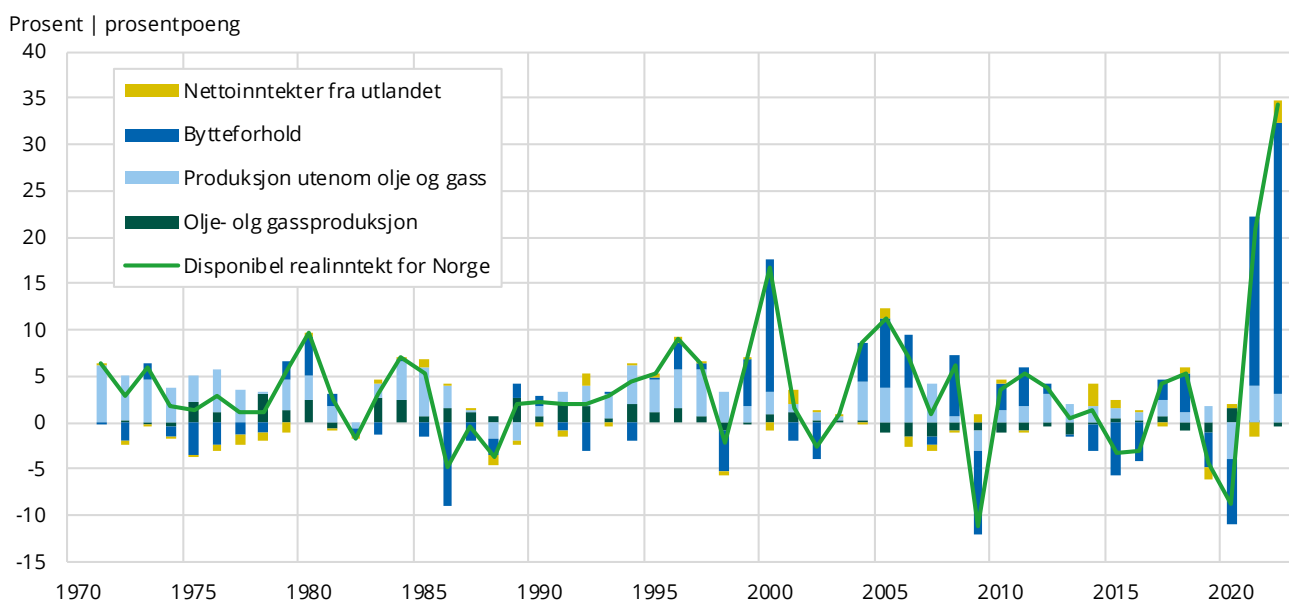
i utlandet. En slik begrensning av investeringsmulighetene ville redusert avkastningen på sparingen.

Poenget er åpenbart når det gjelder befolkningsvekst. Når man beregner veksten i realinntekt per innbygger, vil vekst i innbyggertallet selvsagt redusere dette forholdstallet hvis realinntekten holdes konstant. For en del inntekter vil dette gi et riktig bilde: Det er vanskelig å begrunne at olje- og gassinntektene og avkastningen fra Statens pensjonsfond utland (SPU) avhenger av folkemengden i Norge. Derimot påvirkes produksjonsinntektene opplagt av befolkningsveksten gjennom arbeidstilbud og samlet etterspørsel. Det samme gjelder vekstbidraget fra bytteforholdet overfor utlandet via eksport og import av ulike produkter, selv om eksport- og importpriser bestemmes uavhengig av norske forhold. Likeledes påvirkes også en del stønader til andre land av folkemengden når de utgjør en relativt fast andel av nasjonalinntekten.

Figur 5.5 viser hvor mye endringer i nettoinntekter fra utlandet, bytteforholdet, volumvekst i olje- og gassproduksjonen og volumvekst i all annen norsk produksjon har bidratt til veksten i den samlede disponible realinntekten for Norge i hvert enkelt år etter 1970. I figur 5.6 er disse årlige vekstbidragene akkumulert til en nivåindeks for hver av disse kildene til realinntektsveksten. Tallene gir grunnlag for følgende konklusjoner:

1. Den samlede realdisponible inntekten hadde i 2019 vokst til 3,8 ganger 1970-nivået. Folke­mengden økte med 38 (40) prosent fra 1970 til 2019 (2022). Realdisponibel inntekt per innbygger i 2019 utgjorde 2,7 ganger 1970-nivået.
2. Befolkningsveksten reduserer bidragene til realinntektsvekst fra endringer i bytteforhold, nettoinntekter fra utlandet og volumet av olje- og gassproduksjon. Befolkningsvekstens virkning på bidraget fra volumveksten i produksjon utenom olje og gass er mer komplisert, se avsnitt 5.4
3. Hovedkilden til vekst i samlet realinntekt var volumvekst i produksjonen utenom olje og gass. Denne volumveksten bidro alene til å øke den samlede realinntekten til 3 ganger 1970-nivået (figur 5.6). Faktorer bak endringer i denne volumveksten diskuteres i avsnitt 5.4.
4. Bytteforholds­endringer skaper de største år-til-år-variasjonene i realinntektsveksten. De store endringene i bytteforholdet skyldes endringer i olje- og gasspriser. Over tid har bytteforholds­endringer hatt en tendens til å oppveie hverandre. Endringer i bytteforholdet hadde tilnærmet ingen effekt på realinntektsveksten fra 1970 til 2019.

Figur 5.5. Årlig vekst i disponibel realinntekt for Norge (linje, prosent) og bidrag til denne veksten (søylar, prosentpoeng). 1970-2022

Kilde: Statistisk sentralbyrå

5. Endringene i nettoinntektene fra utlandet har betydning lite for Norges realinntektsvekst.
6. Volumvekst i produksjonen av olje og gass bidro til å løfte den samlede realinntekten med 26 prosent fra 1970 til 2019. Bidraget til realinntektsveksten var 40 prosentpoeng i løpet av perioden 1970-2004, da produksjonsvolumet var økende. Deretter avtok produksjonen år for år til og med 2013, før den stabiliserte seg på et nivå som ligger nær 2022-nivået.

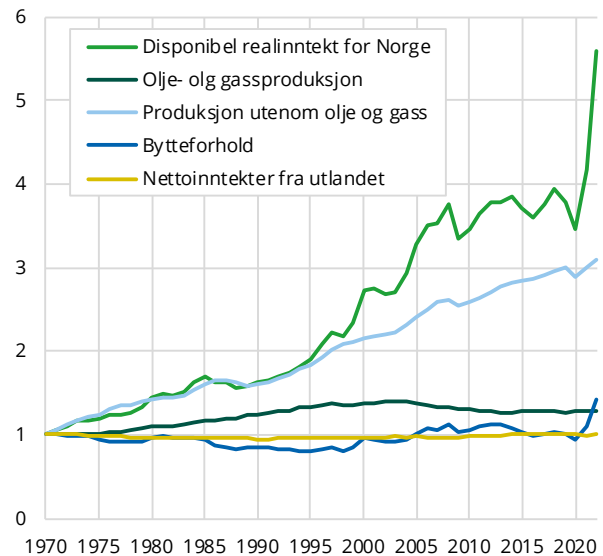
Merk at indeksene i figur 5.6 for akkumulerte vekstbidrag fra de enkelte inntektskomponentene ikke summerer seg til indeksverdien for den samlede realinntekten. En slik sammenheng gjelder bare for de underliggende vekstratene i hvert enkelt år. I figur 5.5 treffer derfor summen av søylene kurven for realinntektsvekstraten i alle år. Jo lengre man beveger seg bort fra indeksenes startpunkt, jo større blir forskjellen mellom den akkumulerte veksten i disponibel realinntekt og summen av de akkumulerte vekstbidragene fra hver av inntektskomponentene. Følgelig kan ikke indekstallene i figur 5.6 si noe om hvor stor andel av den akkumulerte veksten i disponibel realinntekt som kan tilskrives endringene i de enkelte inntektskomponentene.

I det følgende omtales vekstbidragene fra utenlandsinntektene, bytteforholdet og olje- og gassproduksjonen noe nærmere. Avsnitt 5.4 ser nærmere på faktorer bak volumveksten i produksjonen utenom olje og gass, og diskuterer hvordan befolkningsendringer påvirker veksten i realinntekten målt per innbygger.

Nærmere om nettoinntekter fra utlandet og bytteforholdsendringer

Som påpekt over har endringene i nettoinntektene fra utlandet betydd relativt lite for Norges realinntektsvekst. I årene etter 1970 var Norges utgifter til utlandet større enn Norges inntekter fra utlandet. Målt som andel av Norges disponible inntekt var nettoutgiftene (= underskuddet på rente- og stønadsbalansen) på sitt høyeste i 1991, med 5,5 prosent. Deretter ble underskuddet gradvis snudd til et overskudd som økte til 3,1 prosent av den disponible inntekten i 2016. Siden har denne inntektsandelen variert rundt en fallende trend. Nettoinntektene fra utlandet økte fra 35 milliarder kroner i 2021 til et historisk toppnivå på 119 milliarder kroner i 2022.

Figur 5.6. Akkumulerte bidrag til vekst i disponibel realinntekt for Norge fra ulike inntektskilder. Nivåindekser. 1970=1

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Hvorfor er ikke nettoinntektene fra utlandet enda høyere i lys av at Norges nettofordringer overfor utlandet, målt i milliarder kroner ved årets slutt, har steget fra 2 220 i 2010, via 6 154 i 2015 til 11 657 i 2022? Gjelden til utlandet ved utgangen av 2022 var 10 263 milliarder kroner, mens fordringene var 21 920 milliarder², hvorav Statens pensjonsfond utland (SPU) eide 12 429 milliarder. I 2022 utgjorde Norges brutto formuesinntekter 2,3 prosent av bruttoformuen, tilsvarende 507 milliarder kroner, hvorav 257 milliarder ble opptjent i SPU. Brutto formuesutgifter utgjorde 2,9 prosent av utenlandske bruttofordringer på Norge, tilsvarende 293 milliarder kroner.

Målt per fordrings-/gjeldskrone var altså formuesutgiftene klart høyere enn formuesinntektene, en forskjell som har eksistert i så mange år at den må kunne kalles et mønster. Noen mulige forklaringer på lavere avkastning på norske fordringer enn rentene på norsk gjeld til utlandet er: i) særlig høy avkastning på utenlandske eiers investeringer i olje- og gassutvinning i de senere årene; ii) økt utenlandsk eierskap i norsk næringsliv.

Figur 5.7 skiller endringene i bytteforholdet knyttet til olje- og gasseskport fra endringene i bytteforholdet knyttet til total eksport. Etter hvert som eksportandelen av olje og gass har økt, innebærer de til dels svært sterke svingningene at olje- og

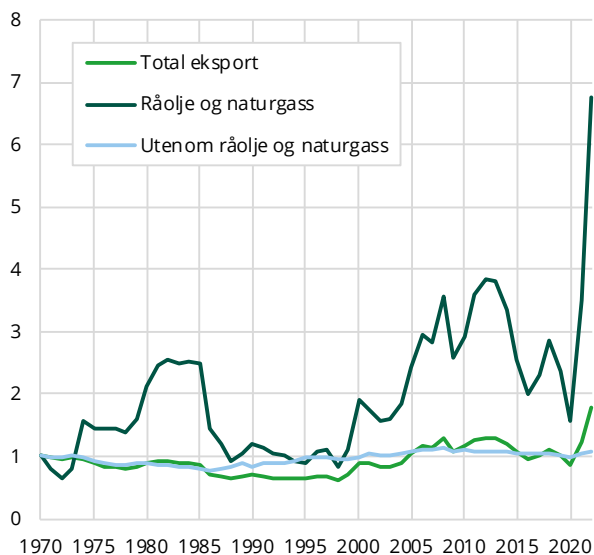
² Kilde: Finansielle sektorregnskaper, tabell 10706

gassprisene står i en særstilling blant eksportprisene på enkeltprodukter med hensyn til effekt på det samlede bytteforholdet. Globalisering og økende import fra lavkostland bidro til å bedre bytteforholdet på mer varig basis etter 1990, men i det store vekstbildet blir disse effektene knapt synlige. Bytteforholdets historikk kan begrunne hvorfor man ikke bør basere seg på at bytteforholdsgevinster av olje- og gassprisøkninger er varige.

Relativt lave nettoinntekter fra utlandet betyr ikke at globalisering i form av internasjonal handel, friere bevegelser av kapital og personer mellom land, ikke har gitt viktige inntektsbidrag. Produksjonsinntektene ville vært lavere dersom Norge ikke kunne spesialisere produksjonen til våre komparative fortrinn og importere de produktene som er relativt dyre å produsere i Norge. Spesielt ville verdien av olje og gass vært langt lavere dersom disse ressursene ikke kunne selges til utlandet.

Små åpne økonomier som den norske er typisk mer eksponert for bytteforholdsendringer enn store økonomier. Det skyldes at de fleste små økonomier er mer åpne enn store land, i den forstand at eksport og import utgjør en større del av økonomien. I tillegg er eksporten fra små land ofte konsentrert om relativt få produkter. Disse markedsbaserte tilpasningene innebærer at landet blir rikere når det gjennom handel kan forbruke andre produkter enn dem man produserer. De

Figur 5.7. Norges bytteforhold overfor utlandet. Eksportprisindekser relativt til prisindeksen for samlet import. 1970=1

Kilde: Statistisk sentralbyrå

reflekterer at mange små land er mer forskjellig fra resten av verden enn det store økonomier er med hensyn til ressurstilgang. Spesielt vil små land med relativt rik tilgang på visse råvarer oppleve store bytteforholdsendringer, fordi en stor andel av deres eksportinntekter baserer seg, direkte eller indirekte, på råvarene de har relativt mye av. Samtidig er råvarepriser blant de prisene som svinger mest. Norge, med sin fortsatt store olje- og gasseksport, illustrerer dette. I tillegg til spesialiseringsgvinster, gir handel også fordeler gjennom et bredere produktutvalg og større muligheter for å høste stordriftsfordeler i produksjonen.

Kilder til lavere vekst etter 2006

Tabell 5.5 belyser hvilke inntektsendringer som har bidratt mye og lite til at realinntektsveksten per innbygger vokste spesielt svakt perioden 2006-2019. Her sammenlignes realinntektsvekst og inntektskildenes vekstbidrag i denne perioden med den like lange forutgående perioden 1993-2006. Som påpekt foran var dette en periode med relativt sterk vekst, som er mer i klasse med veksten på 1950- og 60-årene enn veksten på siste del av 1970-tallet og i 1980-årene. I tabell 5.5 er de årlige vekstratene omregnet til gjennomsnittlige årlige vekstrater og vekstbidrag for hver av periodene. Den årlige realinntektsveksten per innbygger snudde fra 4,9 prosent i 1993-2006 til en nedgang på 0,5 prosent i perioden 2006-2019. Forskjellen mellom disse vekstratene reduseres fra 5,4 til 4,9 prosentpoeng når man ikke tar hensyn til befolkningsveksten. Tallene impliserer følgende konklusjoner om hvilke endringer i inntektskomponentene som hadde størst betydning for at realinntekten

Tabell 5.5. Gjennomsnittlig årlig vekst i Norges disponible realinntekt, totalt og per innbygger, folkemengde (prosent), samt gjennomsnittlig årlig bidrag til vekst i disponible realinntekt fra inntektskilder (prosentpoeng)

	1993-06	2006-19	Differanse mellom periodene
Disp. realinntekt per innbygger	4,9	-0,5	-5,4
Folkemengde	0,6	1,1	0,5
Disponibel realinntekt	5,5	0,6	-4,9
Vekstbidrag fra			
Olje- og gassproduksjon	0,4	-0,6	-0,9
Produksjon utenom olje og gass	2,9	1,5	-1,5
Bytteforhold	2,1	-0,5	-2,6
Herav olje- og gasspriser	1,5	-0,3	-1,8
Nettoinntekter fra utlandet	0,2	0,2	0,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

vokste saktere i perioden 2006-2019 enn i perioden 1993-2006:

1. Det største bidraget til at realinntektsveksten ble lavere kom fra bytteforholdsendringer. Fra 1993 til 2006 bidro bytteforholdsgvinster alene til at den samlede realinntekten økte med 2,1 prosent som årlig snitt, hvorav vel $\frac{3}{4}$ kom fra økende olje- og gasspriser. Fra 2006 til 2019 bidro bytteforholdssvekkelse til å redusere realinntektsveksten med 0,5 prosentpoeng per år i snitt, hvorav 0,3 poeng skyldtes fall i olje- og gassprisene.
2. Volumveksten i produksjonen utenom olje og gass avtok fra et årlig snitt på 2,9 prosent i årene 1993-2006 til 1,5 prosent i perioden 2006-2019. Utviklingen belyses nærmere i avsnitt 5.4.
3. Volumet av olje- og gassproduksjonen økte frem til 2004, for deretter å falle gradvis til et relativt stabilt nivå fra 2013. Denne produksjonen ga derfor et gjennomsnittlig årlig bidrag til realinntektsveksten i perioden 1993-2006 (0,4 prosentpoeng), og et negativt årlig vekstbidrag etter 2006 (-0,6 prosentpoeng).
4. Vekstbidraget fra nettoinntektene fra utlandet var 0,2 prosent som årlig snitt i begge perioder, og bidro således ikke til nedgangen i realinntektsveksten mellom periodene.

5.4. Faktorer bak volumvekst i produksjonen

Arbeidsproduktivitet versus arbeidsinnsats

Veksten i produksjonsvolum per innbygger kan dekomponeres i bidrag fra arbeidsproduktivitet og befolkningens arbeidsinnsats målt ved timeverk per innbygger:

$$\frac{\text{Produksjon}}{\text{Innbygger}} = \frac{\text{Produksjon}}{\text{Timeverk}} \cdot \frac{\text{Timeverk}}{\text{Innbygger}}$$

Arbeidsproduktivitet Arbeidsinnsats

Arbeidsproduktiviteten kan økes som følge av ren produktivetsvekst, det vil si at produksjonen kan øke uten økt innsats av arbeidskraft, kapital eller andre ressurser. I tillegg kan den økes ved at arbeidskraften utstyres med flere slike ressurser per timeverk. Betydningen av disse to vekstfaktorene belyses i avsnitt 5.5.

Antall arbeidstimer (timeverk) per innbygger er et mål på arbeidsinnsatsen i et land som oppsummer virkninger av endringer i 1) gjennomsnittlig arbeidstid; 2) sysselsettingsandel; 3) yrkesbefolkningens andel av folkemengden. Dette fremgår av følgende «formel»:

$$\frac{\text{Timeverk}}{\text{Innbygger}} = \frac{\text{Timeverk}}{\text{Sysselsatte}} \cdot \frac{\text{Sysselsatte}}{\text{Innbyggere 20-66 år}} \cdot \frac{\text{Innbyggere 20-66 år}}{\text{Innbygger}}$$

Arbeidstid Sysselsettingsandel Aldersstruktur

Tall for arbeidstimer er fra nasjonalregnskapet. Merk at disse inkluderer all arbeidsinnsats på norsk jord fra både lønnstakere og selvstendige, inkludert den som ytes av arbeidsinnvandrere som ikke er bosatt i Norge. Derfor kan disse timeverkstallene gi et skjevt bilde av den gjennomsnittlige arbeidstiden for bosatte arbeidstakere. Der det ikke er spesielle grunner til noe annet, defineres yrkesbefolkningen i det følgende som alle bosatte personer i aldersgruppen 20-66 år.

Nederste del av tabell 5.6 tallfester dekomponeringen av veksten i produksjonsvolum per innbygger gitt i formlene (1) og (2) over. Denne volumveksten har fulgt veksten i arbeidsproduktiviteten tett etter 1970. Arbeidsproduktiviteten er her målt med nettonasjonalproduktet (NNP) i faste 2020-priser per timeverk. En slik samvariasjon vil derfor gjelde når timeverkene ligger relativt stabilt over tid sammenlignet med volumveksten i NNP. I perioden 2006-2019 falt NNP i faste priser med 0,3 prosent som årlig gjennomsnitt. Bak fallet lå et gjennomsnittlig årlig fall i arbeidsproduktiviteten på 0,5 prosent, som ble motvirket av en gjennomsnittlig årlig vekst på 0,2 prosent i timeverk per innbygger. Denne økningen i arbeidsinnsats kom som følge av økt

Tabell 5.6. Dekomponering av volumvekst i NNP per innbygger. Gjennomsnittlige årlige vekstrater. Prosent

	1970-1980	1980-1993	1993-2006	2006-2019
NNP-volumindeks	4,5	2,7	3,0	0,8
Timeverk	0,3	0,0	0,9	1,3
Folkemengde	0,5	0,4	0,6	1,1
Yrkesbefolkning 20-66 år	0,6	0,7	0,7	1,1
NNP-volum per innbygger	4,0	2,3	2,4	-0,3
Arbeidsproduktivitet	4,3	2,7	2,1	-0,5
Timeverk per innbygger	-0,3	-0,4	0,3	0,2
Timeverk per person 20-66-år	-0,4	-0,7	0,1	0,1
Sysselsatte per person 20-66 år	1,1	-0,3	0,5	0,2
Timeverk per sysselsatt person	-1,5	-0,4	-0,4	0,0
Yrkesbefolkningens andel av folkemengden	0,1	0,3	0,2	0,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

sysselsettingsandel, mens gjennomsnittlig arbeidstid og yrkesbefolkningsandelen holdt seg tilnærmet konstant gjennom perioden.

Til sammenligning økte arbeidsproduktiviteten og arbeidsinnsatsen per innbygger med henholdsvis 2,1 og 0,3 prosent per år i perioden 1993-2006. 0,2 prosentpoeng av veksten i arbeidsinnsatsen kunne tilskrives vridningen i befolkningens alderssammensetning i favør av gruppen 20-66 år, mens flere timeverk per person 20-66 år bidro med 0,1 prosentpoeng. Timeverksøkningen skyldtes at sysselsettingsandelen økte litt mer enn arbeidstiden falt.

En konklusjon er dermed at en sterk nedgang i arbeidsproduktivitetsveksten forklarer det meste av nedgangen i volumveksten i produksjonsinntektene utenom olje og gass per innbygger fra perioden 1993-2006 til perioden 2006-2019. Det samme kan sies om forskjellene mellom vekstratene i NNP-volum per innbygger i de andre periodene i tabell 5.5. 1970-tallet stikker seg ut med klart sterkest vekst i arbeidsproduktiviteten og sysselsettingsandelen, samt den sterkeste arbeidstidsreduksjonen. Kvinnenes utmarsj i arbeidslivet ligger bak veksten i sysselsettingsandelen i denne perioden.

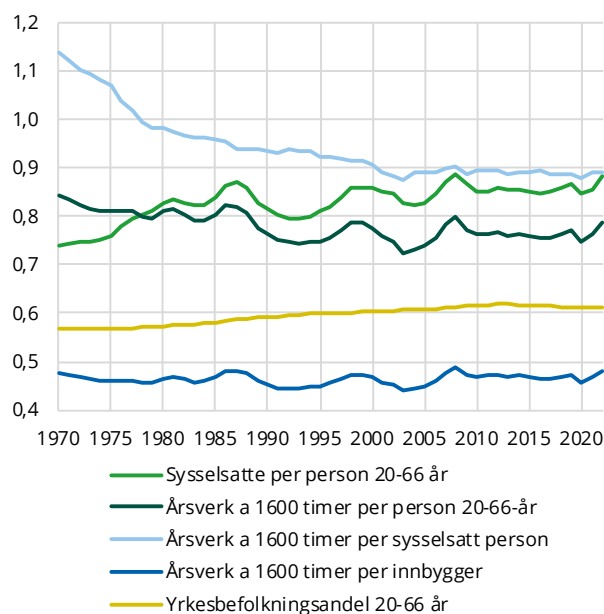
Nærmere om demografi, yrkesdeltakelse og arbeidstid

Figur 5.8 gir et mer detaljert bilde av de faktorene som bestemmer den samlede arbeidsinnsatsen per innbygger. Arbeidsinnsatsen, målt i årsverk a 1600 timeverk per innbygger, har variert relativt lite rundt et gjennomsnitt på 0,46 i årene 1970-2022. På 2000-tallet steg forholdstallet fra et bunnpunkt på 0,44 i 2003 til 0,49 i 2008, for deretter å falle til dagens nivå.

Bak denne stabiliteten ligger to endringer som tilnærmet oppveier hverandre: 1) Antall timeverk per sysselsatt har i de siste 20 årene ligget rundt 30 prosent under 1970-nivået; 2) Sysselsettingsandelen av befolkningen har økt.

Fallet i gjennomsnittlig arbeidstid blant sysselsatte var sterkest frem til 1985. Fallet skyldtes i liten grad lavere gjennomsnittlig arbeidstid i gruppen 20-66 år, men færre arbeidstimer blant unge som følge av mer utdanning. I tillegg kom arbeidstidsforkortelser, ferieutvidelser og økt omfang av deltidsarbeid etter hvert som kvinnenes yrkesdeltaking økte.

Figur 5.8. Faktorer bak endringer i befolkningens gjennomsnittlige arbeidsinnsats. Forholdstall og andeler

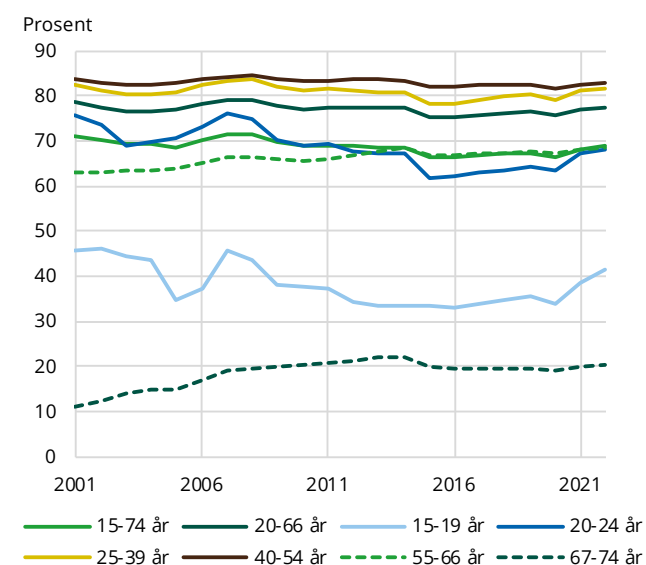

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Nasjonalregnskapets tall for sysselsatte viser at deres andel av aldersgruppen 20-66 år økte fra 74 prosent i 1970 til 87 prosent i 1987, mye som følge av økt kvinnelig sysselsetting. De siste vel 20 årene har andelen variert lite rundt ca. 85 prosent. Dette tallet inkluderer imidlertid personer som jobber i Norge uten å være bosatt. Den registerbaserte sysselsettingsstatistikken viser sysselsettingen blant kun bosatte. Sysselsettingsandelen for alle bosatte kvinner og menn 20-66 år har ligget mellom 77 og 79 prosent mellom 2001 og 2022, med svakt fallende tendens fra 2008 til 2015, se figur 5.8. Fallet er konsentrert til gruppen 15-24 år. Det skyldes både at flere tar høy utdanning, og at det brukes mer tid på utdanning. Med unntak av finanskriseårene synes ikke dette fallet når disse forholdstallene baseres på nasjonalregnskapets sysselsettingstall. Det er nærliggende å tro at dette skyldes økende bruk av utenlandsk arbeidskraft. Veksten i sysselsettingsandelene etter 2015 kan være påvirket av omlegninger av statistikken i 2015.³

Strukturelle forskjeller mellom aldersspesifikke sysselsettingsandelene vil påvirke den samlede sysselsettingsandelen når befolkningens alders-

³ Fra og med 2015 bygger statistikken på nye datakilder (a-ordningen). Totalt antall sysselsatte blir heller ikke samordnet med Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) slik det ble før 2015, og det samsvarer dermed ikke lenger med AKUs totaltall. Årgangene fra og med 2015 blir følgelig ikke sammenlignbare med tidligere årganger. For nærmere omtale se: <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/regsyst/aar/2016-05-27>

Figur 5.9. Sysselsettingsandeler blant alle bosatte i Norge etter alder. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

sammensetning endres. Norge har nå lagt bak seg en langvarig vekst yrkesbefolkningens andel av folke mengden, fra 56,8 prosent på begynnelsen av 1970-tallet, via en topp på 61,9 prosent i 2013, til 61,2 prosent i 2022. Dette trakk opp antall timeverk per innbygger. Andelen har ligget tilnærmet konstant de siste 20 årene. Aldersgruppen 25-54 år har høyest yrkesdeltakelse av de aldersgruppene som er spesifisert i figur 5.7. Denne gruppens befolkningsandel økte med rundt 8 prosentpoeng fra 1975 til rundt 2000. Andelen har vært tilnærmet stabil fra 2018.

Innvandrere utgjør en økende andel av sysselsatte i Norge. Tabell 5.7 viser at sysselsettingsandelen fortsatt er klart lavere blant innvandrere sett under enn blant befolkningen eksklusive innvandrere. I 2022 var andelen henholdsvis 69 og 80 prosent av den korresponderende befolkningen 20-66 år. Denne andelen har ligget stabilt siden 2001 for bosatte uten innvandrerbakgrunn, mens den har økt fra 63 prosent i 2001 til 69 prosent i 2022 for innvandrere. Yrkesdeltakelsen er lavest blant innvandrere fra Afrika og Asia, men den har økt også for disse; fra 53 prosent i 2001 til 63 prosent i 2022.

Kombinasjonen av disse forskjellene i sysselsettingsandeler og endringer i befolkningens fordeling på landbakgrunn har ført til at innvandrernes andel av alle sysselsatte 20-66 år har økt fra 6 prosent i 2001 til 19 prosent i 2022, se tabell 5.8. I 2022 kom

Tabell 5.7. Sysselsattes andel av bosatte 20-66 år etter landbakgrunn

	2001	2010	2019	2022
Sysselsatte totalt 20-66	0,78	0,77	0,77	0,77
Ekskl. innvandrere	0,80	0,79	0,79	0,80
Innvandrere	0,63	0,65	0,67	0,69
Nye EU-land etter 2004	0	0,73	0,75	0,77
Asia og Afrika	0,53	0,54	0,58	0,63
Resten	0,71	0,73	0,74	0,70

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5.8. Fordelingen av sysselsatte 20-66 på landbakgrunn

	2001	2010	2019	2022
Sysselsatte totalt 20-66	1,00	1,00	1,00	1,00
Ekskl. innvandrere	0,94	0,89	0,83	0,81
Innvandrere	0,06	0,11	0,17	0,19
Nye EU-land etter 2004	0,00	0,02	0,05	0,05
Asia og Afrika	0,02	0,04	0,06	0,07
Resten	0,04	0,05	0,06	0,06

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

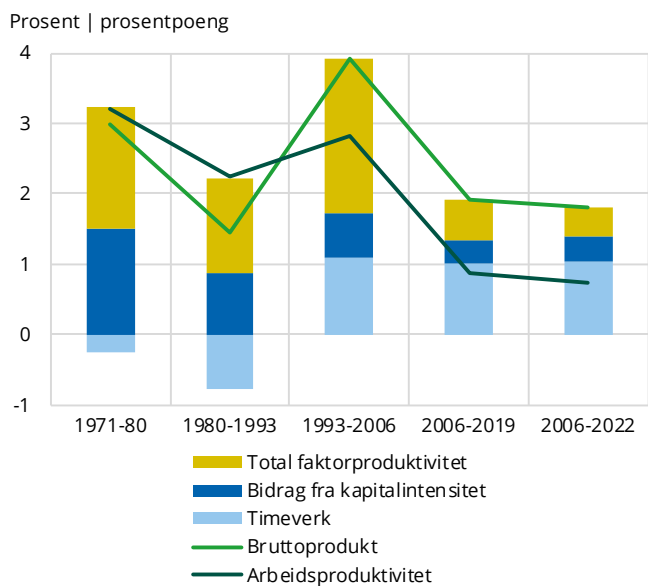
5 prosent av alle sysselsatte fra Polen, Litauen og andre land som ble EU-medlemmer etter 2004, 7 prosent kom fra Afrika eller Asia, mens innvandrere fra andre land utgjorde 6 prosent. Arbeidstiden er gjennomgående lavere blant sysselsatte innvandrere enn blant ikke-innvandrere. Denne forskyvningen av sysselsettingen i favør av innvandrere har dermed bidratt til å redusere den gjennomsnittlige arbeidsinnsatsen fra bosatte. I motsatt retning trekker økningen i innvandrernes yrkesdeltakelse.

5.5. Nærmere om produktivitetsvekst

Makrobildet

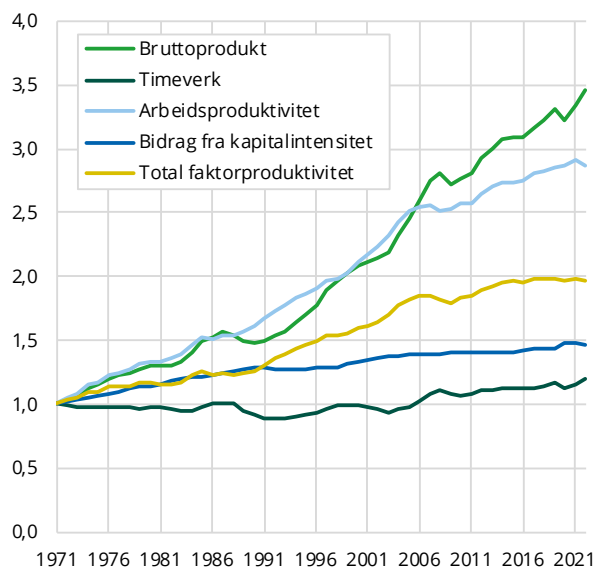
Produktivitet kan defineres som produksjon per enhet ressursinnsats. Som forklart i boks 5.2, er den produktivitetsveksten som kan beregnes med nasjonalregnskapstall, lite valid som mål på underliggende teknologiske og/eller organisatoriske forbedringer i offentlig tjenesteproduksjon og olje- og gassutvinning. I det følgende begrenses derfor omtalen av produktivitetsvekstens betydning for produktionsveksten til de markedsrettede fastlandsnæringene. Målt eksklusive nettoverdien av produktavgifter (altså i såkalt basisverdi), utgjorde bruttoproduktet i disse næringene 62 og 46 prosent av BNP i henholdsvis 2019 og 2022. Veksten i disse næringene har dermed stor effekt på realveksten i de samlede produktionsinntektene. Videre må det understrekes at veksten i den såkalte totale faktorproduktiviteten (TFP) beregnes som en

Figur 5.10. Vekst i bruttoproduktet i markedsrettede fastlandsnæringer i alt, samt bidrag til denne veksten. Gjennomsnittlige årlige vekstrater. Prosent og prosentpoeng

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 5.11. Akkumulert vekst relativt til 1971-nivåer i bruttoprodukt, sysselsetting, total faktorproduktivitet og produksjonsbidrag fra økt kapitalintensitet. Markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge. Volumindekser, 1971=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

restpost ved å trekke vekstbidragene fra innsatsen av arbeid og kapital fra volumveksten i bruttoproduktet. Selv om TFP-vekst i større grad enn veksten i arbeidsproduktivitet korrigerer produksjonsveksten for endringer i ressursinnsatsen, er den en uforklart restpost med ukjent konkret innhold.

Fra figur 5.10 kan det trekkes flere interessante konklusjoner om hvilke faktorer som har bidratt

mye og lite til volumveksten i bruttoproduktet i Norges markedsrettede næringer sett under ett:

1. Med unntak av perioden 2006-2019 kan mer enn halvparten av veksten i bruttoproduktet tilskrives TFP-vekst.
2. Redusert TFP-vekst sto for 80 prosent av nedgangen i volumveksten i bruttoproduktet fra perioden 1993-2006 til perioden etter 2006. Det følger av at den gjennomsnittlige årsveksten for bruttoproduktet falt med $3,9 - 1,9 = 2$ prosentpoeng, mens TFP-vekstraten falt med $2,2 - 0,6 = 1,6$ prosentpoeng.
3. TFP-veksten var klart høyere i perioden 1993-2006 enn i de to tidligere periodene i figur 5.10.
4. Beholdningen av realkapital har vokst raskere enn timeverkene i alle de fire periodene som er spesifisert i figur 5.10. Bidraget til vekst i bruttoproduktet fra økningen i kapitalintensiteten har imidlertid avtatt over tid. I perioden 1971-1980 var bidraget 1,5 prosentpoeng i gjennomsnitt per år. I perioden 1993-2006 var det tilsvarende vekstbidraget falt til 0,6 prosentpoeng, og i den siste perioden var det falt ytterligere til 0,3 prosentpoeng.
5. Mens timeverkene i de markedsrettede fastlandsnæringene falt i løpet av de to periodene frem til 1993, økte de med tilnærmet 1 prosent per år i løpet av periodene 1993-2006 og 2006-2019.
6. Arbeidsproduktivetsveksten falt enda mer enn TFP-veksten mellom periodene 1993-2006 og 2006-2019; nedgangen i de gjennomsnittlige årsvekstratene var 1,6 og 2 prosentpoeng for henholdsvis TFP og arbeidsproduktiviteten.

Figur 5.11 viser den akkumulerte betydningen av de årlige bidragene til volumveksten i bruttoproduktet i de markedsrettede fastlandsnæringene etter 1970. Den viser dessuten et mer detaljert bilde enn figur 5.10 av den tidsutviklingen som har hevet fastpristallet for disse næringenes bruttoprodukt til et nivå i 2022 som lå 3,5 ganger 1971-nivået. I løpet av denne perioden doblet TFP-indeksen seg, mens vekstbidraget fra veksten i kapitalintensitet akkumulerte seg til snaut halvparten av den akkumulerte TFP-veksten. Den tilsvarende akkumulerte

Boks 5.2. Litt om produktivetsmåling

Produktivitet måler hvor mye som blir produsert i forhold til ressursinnsatsen. Faglitteraturen om produktivetsmåling tolker ofte produktivetsvekst som positive skift i sammenhengen mellom hvor mye en virksomhet maksimalt kan produsere og faktorinnsatsen, for eksempel som følge av forbedringer knyttet til teknologi, endret organisering og kunnskap. Produktivetsanalyser har typisk et langsiktig perspektiv som vektlegger trender.

Det vanligste produktivetsbegrepet er arbeidsproduktivitet (AP) som måler produksjon per enhet arbeidsinnsats, for eksempel timeverk. Dette skyldes blant annet at det er lettere å forstå og måle enn andre produktivetsbegreper. Svakheten ved AP er at det ikke er et rent produktivetsmål, fordi AP-vekst kan skyldes økt innsats av andre faktorer enn arbeidskraft. For i større grad å måle den produksjonsveksten som ikke kan tilskrives faktorinnsats, har forskningen knyttet til produktivetsvekst forsøkt å ta hensyn til så mange innsatsfaktorer som mulig innenfor de rammer data-tilgang setter. Et produktivetsmål som lenge har vært benyttet, er Total faktorproduktivitet (TFP) som inkluderer vekstbidrag fra både realkapital og arbeidsinnsats.

En type innsatsfaktor som i praksis er umulig å spesifisere, er naturressurser. Dette gjør at TFP-vekst ikke kan tolkes som et resultat av teknologiske og/eller organisatoriske endringer i næringer som utvinner naturressurser. I Norge er olje- og gassutvinning det viktigste eksempelet på dette. Norske beregninger avgrenses derfor ofte til fastlandsøkonomien.

Når produksjon måles ved bruttoprodukt, beregnes TFP-vekst som forskjellen mellom veksten i bruttoproduktet og et veid gjennomsnitt av vekstene for arbeidskraft og realkapital med løpende kostnadsandeler som vekt. Gitt forutsetningene som normalt gjøres i produktivetsberegninger, vil AP-veksten være lik TFP-veksten pluss vekst i realkapital per timeverk, vektet med kapitalens kostnadsandel. Følgelig vil TFP-veksten normalt være lavere enn AP-veksten. For næringer finnes det flere produksjonsmål, de vanligste er produksjon og bruttoprodukt. Jo grovere næringsinndelingen er, desto mer relevant er bruttoprodukt fremfor produksjon. Alle produktivetsmållene i dette kapitlet baserer seg på bruttoprodukt som produksjonsmål.

En del produkter omsettes ikke i markeder. Det gjelder særlig produksjonen i offentlig forvaltning, også når den konkurrerer med tilsvarende tjenester som også er tilgjengelige på markedsmessige vilkår. For slik produksjon måles verdien av bruttoproduktet ut fra kostnadene knyttet til faktorinnsatsen. Da gir imidlertid tallene ingen informasjon om produktivetsutvikling.

De siste årene er det gjort framskritt med å måle volumutviklingen på de offentlige tjenestene mer direkte. Dette gjelder områder som helse, omsorg og utdanning. Det gjenstår imidlertid flere uløste problemer, knyttet til blant annet til hvordan man skal ta hensyn endringer i kvaliteten på tjenestene. I dette kapitlet begrenses derfor produktivetsmålingen til markedsrettet virksomhet i Fastlands-Norge. Unntaket er den internasjonale sammenligningen av AP-vekst for hele økonomien, jf. figur 5.12.

timeverksveksten har alt i alt vært beskjeden, dels på grunn av fallende trend frem til 1992.

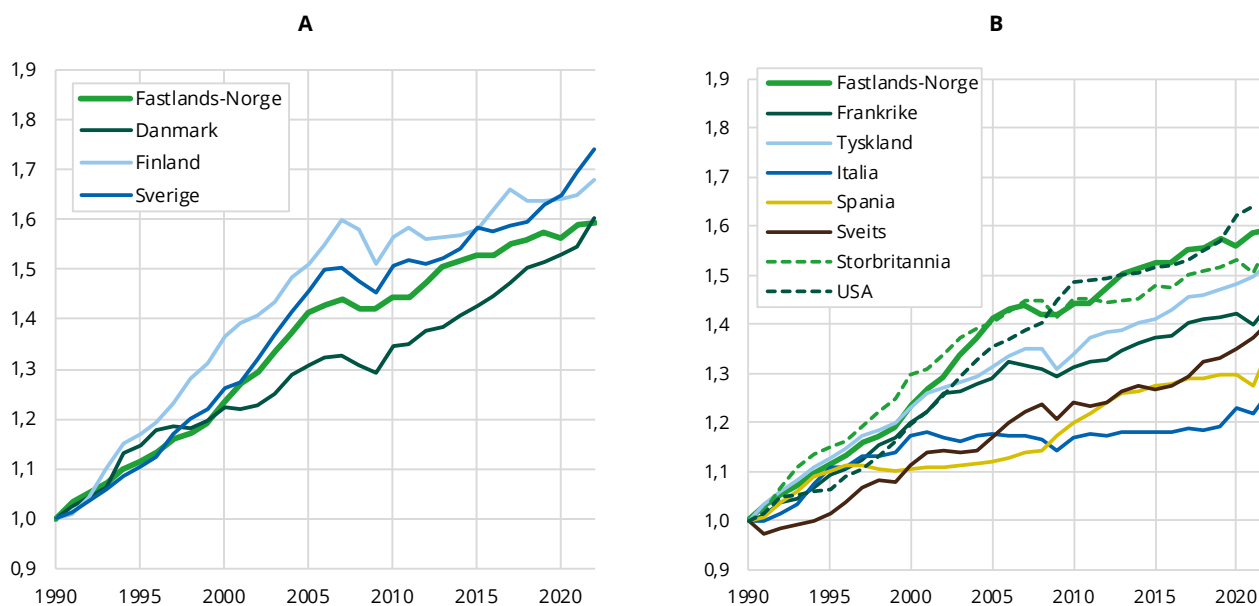
Det er viktig å være klar over at indeksene i figur 5.11 for akkumulerte vekstbidrag fra TFP, kapitalintensitet og timeverk ikke summerer seg til volumindeksen for bruttoproduktet. En slik sammenheng gjelder bare for de underliggende vekstene i hvert enkelt år, og da per definisjon, fordi den årlige TFP-veksten er en restpost. Jo lengre man beveger seg bort fra indeksenes startpunkt, jo større blir forskjellen mellom den akkumulerte veksten i bruttoproduktet og summen av den akkumulerte veksten for de tre vekstbidragene. Følgelig kan indekstallene i figur 5.11 ikke brukes til å si noe om hvor stor andel av den akkumulerte veksten i bruttoproduktet som kan tilskrives hvert av de tre vekstbidragene.

Sammenligning med andre land

De følgende sammenligningene mellom land gjelder arbeidsproduktivitet (AP). Figurene 5.12a og b viser at fallet i AP-veksten fra midten av 2000-tallet ikke er spesielt for Norge. Sverige og Fastlands-Norge har hatt en ganske lik AP-vekst, men med litt sterkere vekst i Sverige i årene rundt 2005. På 1990-tallet vokste AP litt raskere i Finland enn i Fastlands-Norge og Sverige, men deretter har det vært motsatt. Danmarks AP-vekst var svakere enn Norges frem til finanskrisen. Deretter har Danmark opplevd en sterkere AP-vekst enn Fastlands-Norge, Sverige og Finland.

Mens de nordiske landenes AP i 2019 lå 50-65 prosent over de respektive 1990-nivåene, var det kun USA og Storbritannia som opplevde en like sterk AP-vekst etter 1990 blant landene som er inkludert i figur 5.12b. Også i de fleste av disse landene har AP-veksten vært lavere etter 2005-2006 enn i

Figur 5.12. BNP i faste priser per timeverk. Indekser. 1990=1

Kilde: OECD og Statistisk sentralbyrå

perioden 1990-2005. Et unntak er Italia med meget svak AP-vekst fra starten av 2000-tallet. I både USA, Sveits og Tyskland viste AP-veksten tegn til å øke i de siste årene før korona-krisen.

Betydningen av konjunkturer

Produktivitetsveksten vil normalt øke under oppgangskonjunkturer og falle under nedgangskonjunkturer. En årsak er at arbeidskraft og kapital ikke reduseres i takt med produksjonen i nedgangskonjunkturer, fordi det kan være mer lønnsomt å bruke, iallfall en del, arbeidskraft på «forefallende oppgaver», enn å si opp arbeidere som så må erstattes med nyansatte når konjunkturerne

snur. Slike konjunkturreffekter bør i størst mulig grad fjernes når intensjonen med produktivitetsberegningene er å gi et best mulig anslag på forbedringer av teknologi og kunnskap. En måte å gjøre dette på er å beregne gjennomsnittlige vekstrater over perioder som strekker seg fra en konjunkturtopp til den neste. Tabell 5.9 viser den underliggende produktivitetsveksten målt på denne måten for undergrupper av de markedsrettede fastlandsnæringene.

Også med en slik periodisering faller både AP- og TFP-veksten mye fra perioden før 2006 til perioden 2006-2019 i både industri, annen vareproduksjon

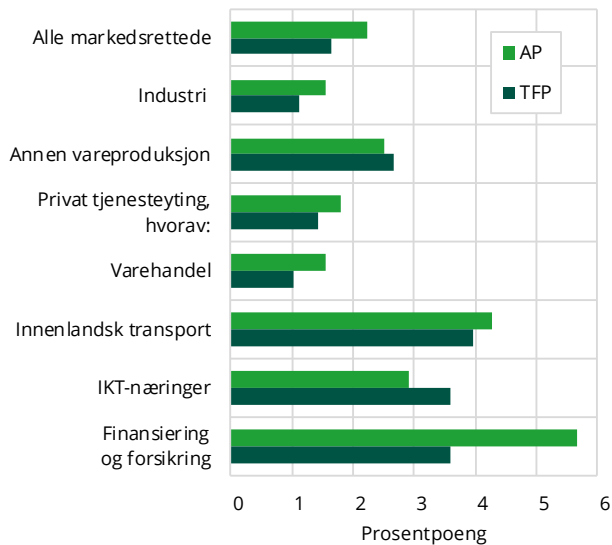
Tabell 5.9. Produktivitetsvekst mellom konjunkturtopper i markedsrettede fastlandsnæringene. AP = Arbeidsproduktivitet, TFP = Total faktorproduktivitet. Gjennomsnittlige årlige vekstrater. Prosent

	1973-1976		1977-1986		1987-1997		1998-2006		2007-2019	
	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP	AP	TFP
Markedsrettede næringene i alt	4,1	2,5	2,2	0,9	2,5	2,1	3,1	2,3	0,9	0,6
Industri	2,9	1,7	3,2	2,1	0,6	0,4	3,0	2,2	1,5	1,1
Annene vareproduksjon, hvorav	5,9	4,4	1,9	1,0	4,1	3,3	2,5	1,8	-0,1	-0,8
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,0	2,7	1,1	1,0	2,5	2,1	-0,6	-1,2	-0,5	-0,7
Privat tjenesteyting	3,6	2,0	1,6	0,2	2,3	2,2	3,3	2,3	1,5	0,9
Varehandel	6,1	4,3	3,8	2,3	3,4	4,9	4,2	3,6	2,6	2,5
Innenlandsk transport	1,7	1,5	0,3	-0,2	2,3	1,6	3,2	2,6	-1,1	-1,3
IKT-næringene ¹	2,1	-1,0	3,1	1,3	4,4	4,4	5,7	5,7	2,8	2,1
Finansiering og forsikring	-4,0	-5,3	-1,2	-4,1	2,1	-1,4	7,5	5,7	1,8	2,2
Sysselsatte per person 20-66 år	1,1	-0,3	0,5	0,2						
Timeverk per sysselsatt person	-1,5	-0,4	-0,4	0,0						
Yrkesbefolkningens andel av folkemengden	0,1	0,3	0,2	0,0						

¹ Inkluderer forlagsvirksomhet, telekommunikasjon og tjenester knyttet til IKT og informasjonstjenester

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 5.13. Nedgangen i den gjennomsnittlige årlige veksten i arbeidsproduktivitet og TFP fra perioden 1998-2006 til perioden 2007-2019. Prosentpoeng

Kilde: Statistisk sentralbyrå

(primærnæringer, bygg og anlegg, kraft- og vannforsyning) og privat tjenesteyting. For de markedsrettede næringene sett under ett var den gjennomsnittlige årsveksten i AP 2,2 prosentpoeng lavere i perioden 2006-2019 enn i perioden 1998-2006. Tilsvarende nedgang for TFP-veksten var 1,7 prosent. Sett under ett opplevde de markedsrettede næringene sterkest vekst i både AP og TFP i første del av 1970-tallet. Perioden 1998-2006 fremviser den nest sterkeste produktivetsveksten. Her lå TFP-veksten kun 0,2 prosentpoeng lavere enn i årene 1973-1976, mens den tilsvarende forskjellen for AP-veksten var 1 prosentpoeng.

Blant de spesifiserte næringene har både AP- og TFP-veksten etter 1997 vært høyest innenfor Varehandel, IKT og Finansiering og forsikring. Men det var også disse næringene, samt Innenlandsk transport, som opplevde det sterkeste fallet i både AP- og TFP-vekst blant næringene spesifisert i tabell 5.9. Med unntak av IKT-næringene er nedgangen større for AP- enn for TFP-veksten i alle disse næringene.

Nedgangen fra perioden 1998-2006 til 2007-2019 var sterkere for vareproduksjon utenom industri enn for privat tjenesteyting sett under ett. Produktivetsveksten i vareproduksjonen trekkes ned av utviklingen i bygge- og anleggsvirksomheten, særlig fra midten av 1990-tallet. Denne næringen har også svak produktivetsvekst i andre europeiske land. Dette har trolig flere årsaker. Blant annet har den økende arbeidsinnvandringen etter 2004 gitt

næringen god tilgang på arbeidskraft med relativt lavt lønnsnivå, men dette kan også ha senket produktiviteten.

5.6. "Gullalder" tross eksepsjonelt lav vekst?

Bakgrunn

Selv om veksten i perioden 2006-2019 altså var usedvanlig svak i historisk sammenheng, er det en del indikasjoner på at deler av perioden ikke er blitt oppfattet slik av landets innbyggere, offentlige myndigheter eller andre observatører.

Mange har omtalt perioden 2004-2014 som noe av en gullalder for norsk økonomi. Flere avisartikler fra perioden viser at den løpende utviklingen ble vurdert som meget god. I 2008 uttalte en seniorøkonom at norsk økonomi var inne i en gullalder, og viste blant annet til høy lønnsvekst. I 2013 sa flere eksperter at Norge var inne i en gullalder som allerede hadde vart i mange år. «15 års gullalder i norsk økonomi er over» sa en annen seniorøkonom i 2015. Året etter uttalte en sjeføkonom at gullalderen er over, og siktet med det til årene frem til oljeprisfallet som begynte i 2014.⁴ Foruten avisutklipp vitner også offentlige dokumenter om at store deler av perioden ble oppfattet som god, se Boks 5.3.

Dette avsnittet undersøker hvorvidt det fantes gode grunner til å vurdere utviklingen i denne som god, til dels så god at den fortjente betegnelsen «gullalder». Vi ser særlig på følgende mulige grunner:

1. Opplevde husholdningene en sterkere realinntektsvekst enn landet? Husholdningene er en viktig del av norsk økonomi, og hvorvidt en økonomisk periode vurderes som sterk eller mindre sterk vil som regel henge sammen med hvordan kjøpekraften utviklet seg for husholdningene.
2. Økte formuesverdier i Statens pensjonsfond utland som skyldes kursendringer vil gi større handlingsrom i statsbudsjettene, fordi handlingsregelen tar utgangspunkt i forventet realavkastning på SPU. Slike kursendringer fanges ikke opp i tallene for disponibel inntekt for offentlig forvaltning. Har dette bidratt til

⁴ Disse eksemplene er basert på artikler i diverse nettaviser.

Boks 5.3. Gullalder?

Nasjonalbudsjettene publiseres høsten før budsjettåret. Første setning om nåsituasjonen i norsk økonomi i kapittel 2 i nasjonalbudsjettene 2006-2020 kan tjene som en indikasjon på hvordan styresmaktene løpende har vurdert utviklingen i norsk økonomi. De er her gjengitt:

- NB 2006: «Veksten i fastlandsøkonomien er sterk».
- NB 2007: «Norsk økonomi er inne i en sterk høykonjunktur».
- NB 2008: «Norsk økonomi er inne i en kraftig høykonjunktur».
- NB 2009: «Norsk økonomi er inne i en kraftig høykonjunktur».
- NB 2010: «Så langt har den internasjonale finanskrisen og tilbakeslaget i verdensøkonomien slått klart mindre ut i norsk økonomi enn i de fleste andre økonomier».
- NB 2011: «Også i norsk økonomi tar aktiviteten seg opp, etter at BNP for Fastlands-Norge falt med 1,4 pst. i 2009».
- NB 2012: «I Norge har veksten i BNP for fastlandsøkonomien holdt seg bedre oppe, og forholdene ligger til rette for fortsatt oppgang i aktiviteten».
- NB 2013: «Oppgangen i norsk økonomi ser ut til å fortsette i år og neste år».
- NB 2014: «Norsk økonomi går godt».
- NB 2015: «Norsk økonomi er fremdeles preget av høy økonomisk aktivitet».
- NB 2016: «Veksten i norsk økonomi har avtatt i år, og utsiktene er litt svakere enn lagt til grunn i Revidert nasjonalbudsjett».
- NB 2017: «Norsk økonomi er i bedring».
- NB 2018: «Konjunkturedgangen som fulgte etter oljeprisfallet for tre år siden, er nå over».
- NB 2019: «Det går godt i norsk økonomi».
- NB 2020: «Norsk økonomi er inne i sitt tredje år med konjunkturoppgang».

at inntektsutviklingen i offentlig forvaltning har blitt vurdert som bedre enn NR-tallene gir inntrykk av?

Bedre for husholdningene enn for Norge?

Den realdisponible inntekten per innbygger falt altså i gjennomsnitt med 0,5 prosent hvert år i perioden 2006–2019.⁵ Det er betydelig forskjell mellom de institusjonelle sektorene.

For husholdningene var den årlige veksten 1,7 prosent i den samme perioden, mens realdisponibel inntekt for offentlig forvaltning falt med omtrent 1,8 prosent årlig. Utviklingen er illustrert i figur 5.14. For å holde fremstillingen så enkel som mulig er foretak og ideell sektor holdt utenom. Dette påvirker ikke hovedbildet, fordi mesteparten av den disponible inntekten tilfaller husholdninger og offentlig forvaltning.

En viktig årsak til realinntektsveksten for husholdningene ligger i hvordan man omregner nominell inntekt til realinntekt, det vil si kjøpekraft. Til dette

brukes en deflator, som er en prisindeks. Kjøpekraften av en disponibel inntekt avhenger av hva inntektsmottakeren kjøper. Dette varierer mellom sektorer.

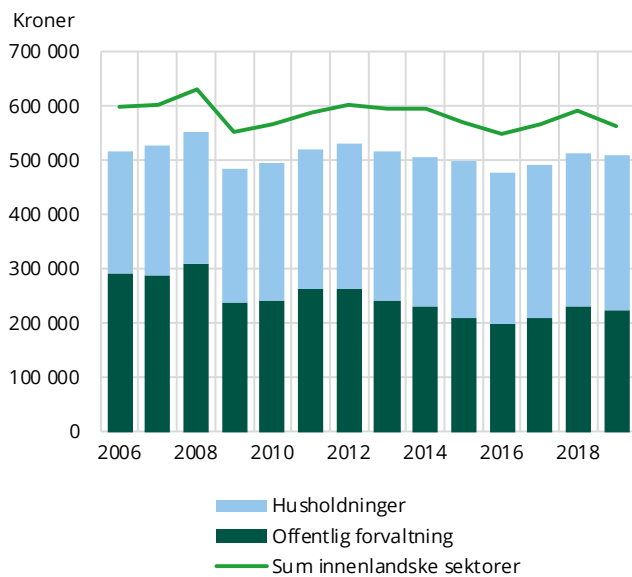
I beregningen over er tallene for sum innenlandske sektorer deflatert med prisindeksen for innenlandsk netto sluttanvendelse. Den måler prisveksten på samlet forbruk og tilveksten i beholdningen av realkapital.

Husholdningenes disponible inntekt er deflatert med konsumprisindeksen. Offentlig forvaltning er deflatert med en indeks som veier sammen prisendringer på offentlig konsum og investeringer.

Summen av offentlig konsum og investeringer har omtrent doblet seg fra 2006 til 2019, da den var på 1081 milliarder kroner. Den relative betydningen av investeringer har økt noe gjennom perioden. I 2006 var offentlige investeringer 15 prosent av totalen, i 2019 nærmere 20 prosent. I deflatoren for offentlig forvaltning har vi valgt å bruke vekter fra 2019.

⁵ Sammensatt årlig gjennomsnittlig vekstrate (CAGR)

Figur 5.14. Realdisponibel inntekt per innbygger, 2006–2019. Total og sektorinndelt. Faste 2019-priser

Kilde: Statistisk sentralbyrå

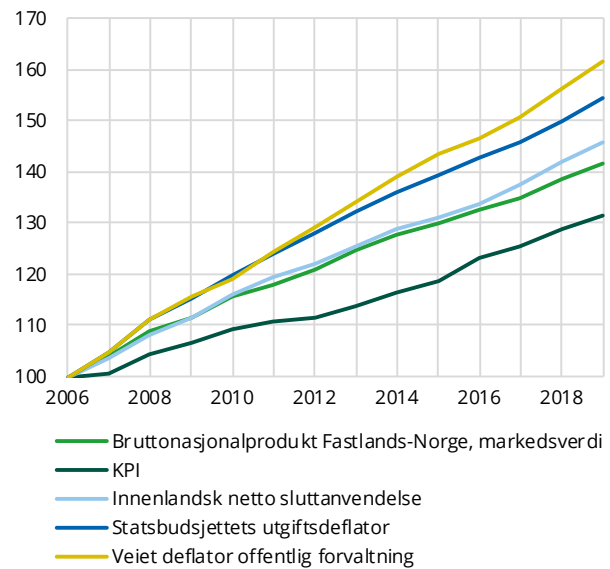
I perioden 2005-2019 har KPI gjennomgående vokst mindre enn deflatoren for netto innenlandsk anvendelse og deflatoren for offentlig forvaltning, se figur 5.15. Det er en viktig årsak til at realinntektsutviklingen for husholdningene har vært bedre enn for offentlig forvaltning og summen av innenlandske sektorer.

Forskjellen kan ses i lys av at perioden 2006-2019 var preget av reallønnsvekst, der KPI er deflator. Fordi lønn er en stor komponent i offentlig konsum, innebærer reallønnsvekst at prisindeksen for offentlig forvaltning har vokst mer enn KPI.

Finansdepartementet publiserer tall for statsbudsjettets utgiftsdeflator. Den er ment å vise den veide prisutviklingen for alle statens utgifter, herunder også overføringer som pensjon og trygd. Når man ønsker å belyse utviklingen i den disponible inntekten til offentlig forvaltning, kunne man alternativt ha brukt en slik deflator. Figur 5.15 viser at veksten i denne prisindeksen har vært noe lavere enn den som kun omfatter offentlig konsum og investeringer. Ved å bruke en slik deflator reduseres det årlige fallet i forvaltningens realdisponible inntekt fra 1,8 til 1,5 prosent.

Men statsbudsjettets utgiftsdeflator fanger ikke opp hele offentlig forvaltning, og i en analyse av disponible inntekt er det ønskelig å se på utviklingen i pris på sluttanvendelse, dvs. holde overføringer utenfor. Vi mener derfor deflatoren som

Figur 5.15. Utvalgte mål for prisvekst (deflatorer), 2006–2019. Indeks, 2006=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå

er valgt, altså en som gjengir veiet prisvekst for offentlig konsum og investeringer, gir det mest dekkende bildet.

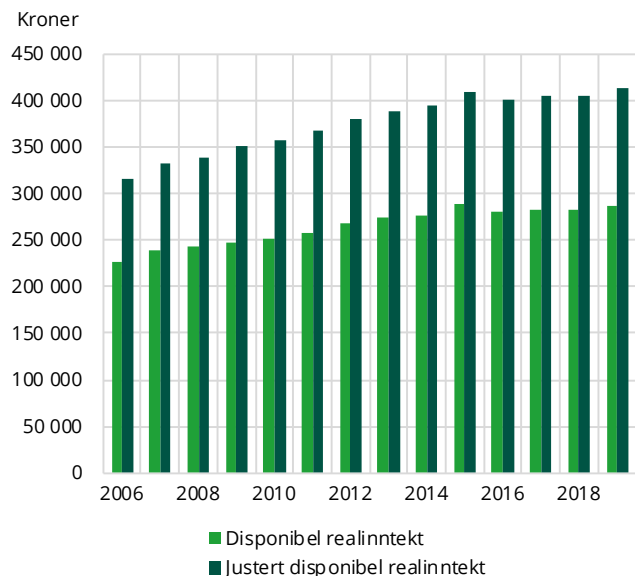
Andre avvik mellom makroutvikling og utviklingen for enkeltindivider

Husholdningenes justerte disponible inntekt, definert som disponible inntekt pluss naturaloverføringer fra offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner, økte mer enn den ujusterte gjennom perioden. Gjennomsnittlig årlig vekst var vel 1,9 prosent, mot altså snaut 1,7 prosent ujustert. Økte naturaloverføringer har gjort perioden bedre for husholdningene. Utviklingen er illustrert i figur 5.16.

I perioden 2006-2019 var det gjennomgående positiv reallønnsutvikling, målt som årslønnsvekst justert for KPI-vekst. Reallønna økte mer enn disponible inntekt, se figur 5.17. Lønn har i hele perioden vært den viktigste komponenten i husholdningenes inntekt.

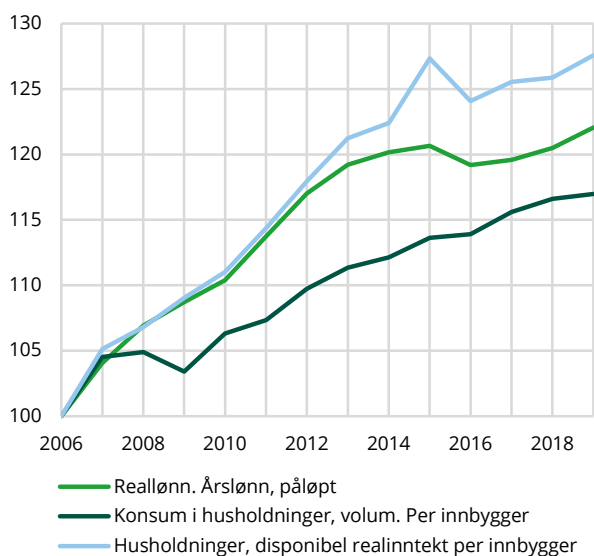
I denne sammenheng er det viktig at den enkelte lønnstakers opplevelse av realinntektsvekst ikke bare knytter seg til de generelle lønns- og prisendringene som fanges opp i makrobildet av utviklingen. I tillegg opplever den enkelte økt ansiennitet, opprykk og andre endringer som påvirker kun vedkommendes realinntektsvekst. Denne kan ha ført til at den individuelle opplevelsen av fremgang var sterk. En slik karriereeffekt er normal. Et forhold som kan ha forsterket den i perioden 2006-2019 er

Figur 5.16. Tall for husholdningene. Disponibel inntekt og justert disponibel inntekt (som også inkluderer naturaloverføringer fra offentlig forvaltning og ideelle organisasjoner). Alle tall per innbygger. 2006–2019. Faste 2019-priser

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 5.17. Tall for husholdningene. Utviklingen i disponibel realinntekt, reallønn og volumutvikling for konsum. 2006-2019. Indeks, 2006=100

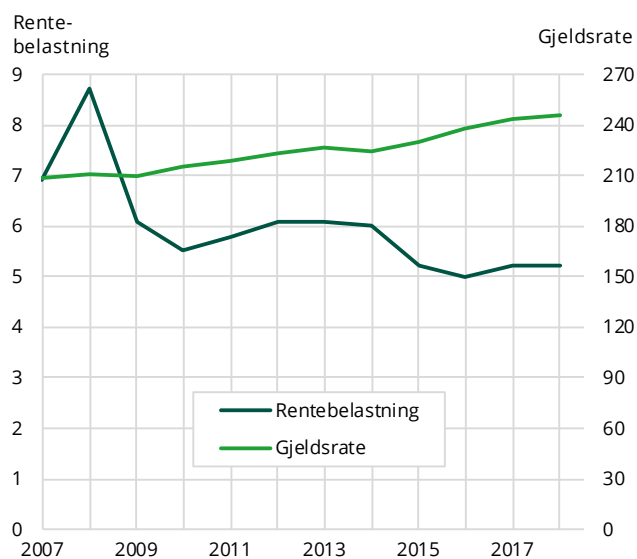

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Rettet 10. desember 2024

Økningen i antall innvandrere på arbeidsmarkedet. Disse har i stor grad overtatt lavtlønnede jobber. Det har skjedd uten at norskfødte arbeidskraft i stor grad er blitt støttet ut av arbeidsmarkedet, og uten at mange norskfødte har opplevd et press nedover på sine lønninger. I sum tilsier dette at flere norsk-

Figur 5.18. Husholdningenes rente- og gjeldsbelastning. 2007-2018. Gjeldsbelastningen er gjeld målt i prosent av disponibel inntekt. Rentebelastningen er renteutgifter etter skatt målt i prosent av disponibel inntekt pluss renteutgifter etter skatt

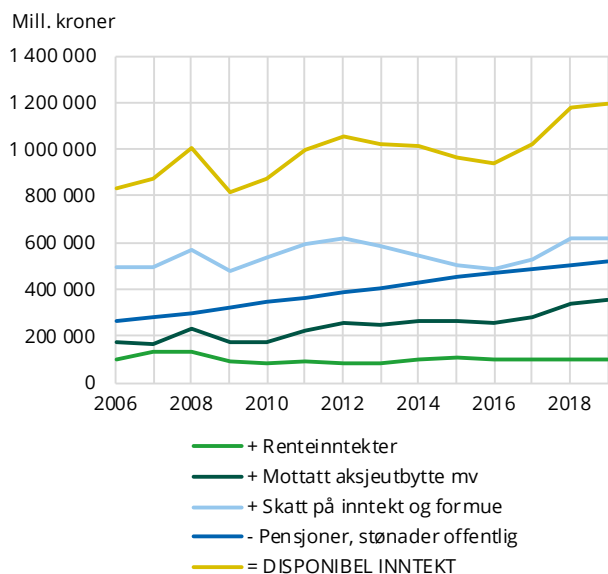
Kilde: Statistisk sentralbyrå

fødte har gått til bedre betalte jobber i løpet av perioden enn det som er vanlig. Også innvandrere i lavtlønnsjobber kan ha kommet bedret ut, siden den norske lønnen pluss adgangen til norske velferdsordninger ofte betyr en stor velstandsøkning sammenlignet med utgangssituasjonen i opprinnelseslandet.

Renteutviklingen i perioden var gunstig for husholdningene og bidro isolert sett til å trekke opp deres disponible inntekt i perioden. Sett under ett var perioden 2006-2019 preget av fallende renter, økte priser på formuesobjekter (herunder bolig) og høyere gjeldsvekst enn inntektsvekst. Boliglånsrenten etter skatt økte frem til 2008 og hadde deretter en fallende trend frem til 2019. Selv om gjeldsraten økte, falt rentebelastningen noe gjennom perioden, se figur 5.18. Belastningen er definert som renteutgifter etter skatt målt i prosent av disponibel inntekt pluss renteutgifter etter skatt.

Et siste moment er at bytteforholdstapet i perioden, som slår negativt ut i nasjonalinntekten, i hovedsak kom via lavere olje- og gasspriser. Dette var en ulempe for disponibel inntekt i offentlig forvaltning, men bidro også til å dempe konsumprisene, noe som er positivt for husholdningenes disponible inntekt.

Figur 5.19. Utviklingen i nominell disponibel inntekt i offentlig forvaltning. Grønne linjer er poster som trekker disp. inntekt opp, rød linje trekker ned. 2006-2019. Millioner kroner. Løpende priser

Kilde: Statistisk sentralbyrå

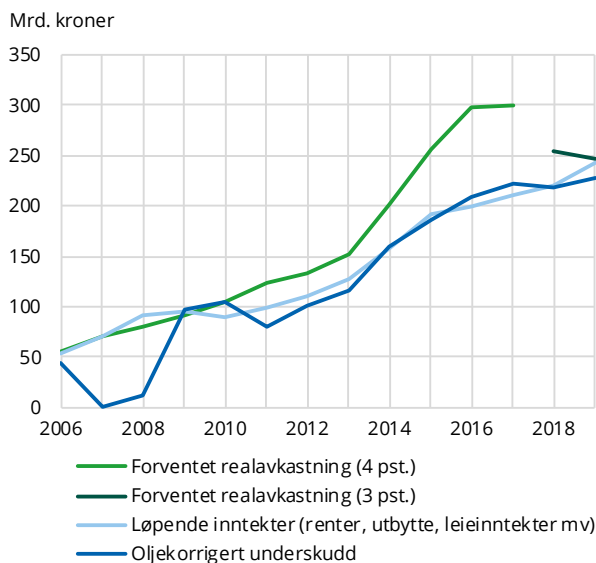
Nærmere om utviklingen i offentlig forvaltning

Som vist i foregående avsnitt er det særlig den svake realinntektsutviklingen for offentlig forvaltning som gjør at perioden 2006–2019 ble så svak for Norge per innbygger, samlet sett. Selv uten å justere for befolkningsvekst var realutviklingen i offentlig forvaltning negativ, med et gjennomsnittlig årlig fall på 0,9 prosent i perioden.

En hovedårsak til dette er som nevnt den høye prisveksten på offentlig konsum. Forvaltningens nominelle inntektsvekst var ikke spesielt svak i denne perioden, selv om skatt på inntekt og formue for eksempel vokste i mye lavere takt enn utbetalte pensjoner og stønader. Videre er aksjeutbytte blitt en gradvis viktigere inntektskilde i offentlig forvaltning, mens renteinntekter økte i betydning fram til 2008 og deretter ble mindre viktig frem mot 2019. Utviklingen er illustrert i figur 5.19.

I hele perioden 2006-2019 ble handlingsregelen for bruk av oljepenger fulgt. Handlingsregelens rettesnor er at staten ikke bruker de løpende inntekter fra petroleumsvirksomheten, men at den i stedet hvert år kan bruke forventet realavkastning av oljefondet, anslått til 4 prosent frem til 2017 og deretter 3 prosent. I perioden 2006-2019 har denne rammen økt betydelig målt i kroner, og den har gjennomgående vært større enn det som er blitt brukt over statsbudsjettet, det såkalte oljekor-

Figur 5.20. Forventet realavkastning av SPU, løpende inntekter i SPU og oljekorrigert underskudd (bruk av fondsmidler). 2006-2019. Milliarder kroner. Løpende priser

Kilde: Statistisk sentralbyrå

rigerte budsjettunderskuddet.⁶ Differansen mellom de to forblir i fondet, altså går den til finansiell sparing i utlandet.

I nasjonalregnskapet (inntekts- og kapitalregnskapet) inngår verken handlingsregelens forventede realavkastning eller det oljekorrigerte underskuddet som begreper. Ved beregning av disponibel inntekt for offentlig forvaltning ser man på summen av skatte- og avgiftsinntekter, trygde og pensjonspremier og netto formuesinntekter, fratrukket subsidier, pensjoner og andre overføringer. Da står man altså igjen med en inntekt som kan brukes til offentlig konsum eller offentlige real- eller finansinvesteringer. Merk at skattelettelser i nasjonalregnskapet isolert sett vil gi utslag i lavere disponibel inntekt for offentlig forvaltning, og tilsvarende høyere for husholdningene, men ikke regnes som en anvendelse av offentlig forvaltnings disponible inntekt.

Ut fra et perspektiv på disponibel inntekt kunne det tenkes at inntektsveksten i NR-forstand gir et «strammere» bilde av utviklingen i disponibel inntekt enn bildet som tegnes i statsbudsjettet og statsregnskapet, fordi NR-tallene ikke får med gevinster knyttet til verdistigning på fondets aktiva.

⁶ Merk at handlingsregelen legger mest vekt på begrepet strukturelt, oljekorrigert underskudd. Dette er faktisk bruk av fondsmidler justert for aktivitetsendringer, regnskapstekniske forhold mv. I denne sammenhengen er vi mest opptatt av faktisk bruk av fondsmidler, dvs. det oljekorrigerte underskuddet.

Slik verdistigning påvirker i sin tur det faktiske handlingsrommet for bruk av oljepenger, fordi den forventede realavkastningen i handlingsregelen da blir beregnet ut fra et større fond. På den annen side inngår ikke de løpende inntektene fra SPU (renter, utbytte mv.) på inntektssiden i statsbudsjettet, selv om de er rapportert i en egen tabell. Inntektene forblir i SPU, og gir kun opphav til økt handlingsrom i budsjettet ved at de øker fondets størrelse, slik at forventet realavkastning blir et høyere tall. Løpende inntekter teller derimot med i disponibel inntekt for offentlig forvaltning i nasjonalregnskapet.

Figur 5.20 viser at det var et nokså sammenfallende forløp for det oljekorrigerte underskuddet og de løpende inntektene i perioden, og at begge etter hvert havnet et stykke under forventet realavkastning. At faktisk oljepengebruk gjennom mesteparten av perioden lå under handlingsregelens rettesnor, indikerer at den disponible inntekten kan ha blitt vurdert som tilfredsstillende blant dem som vedtar statens budsjett.

5.7. Noen momenter i vurderinger av vekstutsiktene fremover

Langsiktige fremskrivninger av norsk økonomi i analyser fra SSB og i de siste perspektivmeldingene fra Finansdepartementet preges av at den økonomiske veksten per innbygger forblir beskjeden i tiårene fremover. Det skyldes at befolkningsutviklingen innebærer tilnærmet nullvekst i yrkesbefolkningen og flere alderspensjonister. Anslagene på produktivitsveksten forlenger de senere årenes svake vekst. Mer optimisme bør vente til man har erfart høyere produktivitsvekst over en del år. I tillegg vil veksten i oljefondets realavkastning avta etter hvert som innskuddene av friske oljepenger faller.

Konkurransen om knappe ressurser og fordelingskonflikter skjerpes når man ikke lenger kan fordele en vekst som er såpass romslig at alle opplever mer eller mindre fremgang. Fremover kan normalen bli at mer til noen betyr mindre til andre. Dette vil gjelde bruken av arbeidskraft til produksjon av ulike goder, herunder en raskt økende etterspørsel etter helse- og omsorgstjenester. Næringsssammenstillingen i moderne økonomier står sjelden stille, men er et resultat av markedsmessige endringer, preferanser og demokratiske beslutninger. Det er vanskelig å se grunner til at offentlige myndig-

heter skal «vedta» null sysselsettingsvekst i enkelte næringer fremover, i håp om å øke sysselsettingen i for eksempel eksportrettet sektor.

Når det gjelder den personlige inntektsfordelingen, kan interessekonflikter mellom generasjonene bli sterkere enn i dag. Disse knytter seg til fordelingen av den økende skattebyrden som vil kreves for å videreføre dagens velferdsstat, størrelsen på alderspensjoner og andre trygdeytelser. Den statlige finansieringen av helse- og omsorgstjenester utgjør en stor del av pensjonistenes reelle kjøpekraft.

En slik utvikling gjør ikke veletablerte samfunnsøkonomiske innsikter mindre viktig enn hittil. Det gjelder for det første bruken av knappe ressurser. I 2022 ble knapphet på arbeidskraft hyppig omtalt som et problem. Dette er imidlertid et viktig eksempel på en interessekonflikt mellom rasjonelle bedrifter og myndigheter som har forstått det samfunnsøkonomiske kjernepensum. Den enkelte bedrift har, isolert sett, fordeler av et slakt arbeidsmarked; da er det lett å finne arbeidskraft, og lønnspresset er svakt. Myndighetene bør derimot ønske at alle ressurser er knappe; knapphet på arbeidskraft og målet om full sysselsetting er to sider av samme sak.

Effektiv bruk av knappe ressurser krever velfungerende markeder og at prioriteringer knyttet til skattefinansiert offentlig ressursbruk baseres på gode samfunnsøkonomiske lønnsomhetsanalyser. Slike analyser utføres på mange områder, men de settes ofte til side uten gode begrunnelser når det kommer til praktisk politikk.

Samfunnsøkonomisk effektivitet i ressursbruken kan ofte slå ut i produktivitsvekst. Men det finnes viktige unntak. Det viktigste eksempelet er trolig en økning i gjennomsnittlig arbeidsproduktivitet som skjer ved at lavproduktive arbeidsføre støtes ut av arbeidsmarkedet. Dette vil være sløsing med ressurser og dårlig samfunnsøkonomi. Samfunnsøkonomisk effektivitet – ikke produktivitsvekst – må være rettesnoren for politikk. Det er grunn til å minne om at rundt 17 prosent av kjernegruppen i arbeidsmarkedet på 25–54 år i dag ikke er sysselsatte. Norge er derfor egentlig et godt stykke unna det som bør være realiteten bak begrepet full sysselsetting.

God samfunnsøkonomi betyr også at man bør ha en nøktern holdning til dem som ber om fellesskaps midler til å «få fart på Norge». Lav vekst utvider spillerommet for lobbyister med fikse løsninger. Gode hensikter må ikke fritta slike prosjekter fra nøkterne lønnsomhetskalkyler.

Skjerpet konkurranse om knappe ressurser beskrives ofte med ordtaket «når krybben er tom, bites hestene». Det gir imidlertid assosiasjoner som er helt misvisende for Norge. Vi er, og vil trolig forbli blant verdens aller rikeste gjennomsnittsinbyggere. Vi lever i en demokratisk rettsstat med gode institusjoner, med markeder og en offentlig sektor som i hovedsak fungerer godt, og med høy grad av tillit. For mange land fortøner problemstillingene i norsk økonomi seg som utopiske ønskedrømmer. I 2022 ble det satt ny rekord for Norges disponible realinntekt, etter en vekst på 34 prosent i 2022 og 21 prosent i 2021. Siden det i all hovedsak skyldtes olje- og gassprisene kan dette reverseres ganske raskt. Da bør man huske at den gjennomsnittlige levestandarden Norge faller tilbake til, fortsatt vil være blant verdens aller høyeste.

6. Klima, arealbruk og økosystemregnskap

Norge har ambisiøse mål i klimapolitikken og politikken for naturforvaltning. Å se klima og natur i sammenheng er viktig når politikken skal utformes. Utvikling av økosystemregnskap er et sentralt bidrag til kunnskapsgrunnlaget for politikktutforming.

Tap av biologisk mangfold er, sammen med den globale oppvarmingen, en av vår tids største utfordringer. Ifølge Naturpanelet ([IPBES, 2019](#)) er arealbruksendringer, som fragmentering og ødeleggelse av naturområder, den største trusselen mot naturmangfold på land. Mens det i noen grad er konflikt mellom klassisk naturvern og det grønne skiftet, for eksempel ved utbygging av vindkraftanlegg, framhever den nyeste rapporten fra Klimapanelet ([IPCC, 2022](#)) at bevaring av natur vil gjøre økosystemer mer robuste i møte med klimaendringer. Enighet om en global naturavtale i desember 2022 har satt naturforvaltning høyt på den internasjonale agendaen. Norge har ambisiøse mål og forpliktelser både i klimapolitikken og politikken for naturforvaltning. Dette kapitlet setter søkelys på økosystemregnskap, arealbruk og naturforvaltning, temaer som er relevante for å se klima og natur i sammenheng og som gir et viktig kunnskapsgrunnlag når politikk for klima og naturforvaltning skal utformes. Målsettingene for denne politikken er nærmere omtalt i 6.1.

Økosystemregnskapet baserer seg på mange ulike kilder og statistikk. I delkapittel 6.2 går vi gjennom hvordan et økosystemregnskap er bygget opp. Arealbruk og arealbruksendringer (omtalt i 6.3) er en viktig byggekloss i økosystemregnskapet, og sammen med økologisk tilstand (omtalt i 6.4) gir indikatorene omtalt der grunnlag for kvantifisering i økosystemregnskapet. Arealbruksendringer, indikatorer for økologisk tilstand som naturindeksen og økologisk tilstand i ulike naturområder, er sammen med økosystemregnskapet eksempler på data som danner grunnlag for indikatorer for bærekraftsmålene om natur og miljø (omtalt i 6.1). De vil være et viktig bidrag når samfunnet skal vurdere fremgangen mot å nå de globale bærekraftsmålene.

6.1. Politikken for klima og naturforvaltning

Naturforvaltning

Norges nasjonale mål for naturmangfold tilsier (1) at økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester, (2) at ingen arter og naturtyper skal utryddes, samtidig som utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres, og (3) at et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for fremtidige generasjoner ([Meld. St. 14 \(2015-2016\)](#)). Naturavtalen som ble vedtatt i Montreal i desember 2022 inneholder mål om at minst 30 prosent land og hav på jorden skal bevarer innen 2030, at all natur skal forvaltes bærekraftig, og at 30 prosent av natur som i dag er ødelagt, skal restaureres innen 2030.¹ Avtalen innebærer at det nå er tallfestede globale mål for naturens tilstand i 2030 og 2050. Det ble vedtatt et gjennomføringssystem inspirert av Paris-avtalen for klima. Naturavtalen vil trolig skjerpes framover. Regjeringen vil vurdere hvordan naturavtalen skal følges opp i Norge og legge dette frem for Stortinget. Hvordan vern og bevaring av naturen kan styrkes, er en del av vurderingene. Som grunnlag for å kunne vurdere dette vil regjeringen utvikle et naturregnskap. Regjeringen arbeider også med flere lov- og regelverksendringer som vil styrke naturvernhen-syn, blant annet en havmiljølov.² Støre-regjeringen pekte i Hurdalsplattformen på behovet for bedre naturforvaltning ([Regjeringen, 2021](#)) og har med undertegning av den nye naturavtalen forpliktet seg til dette. I mars 2023 ble det oppnådd enighet i FN om en avtale om bevaring og bærekraftig bruk av internasjonale havområder.³ Avtalen vil bli et

¹ <https://www.cbd.int/article/cop15-cbd-press-release-final-19dec2022>

² <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/verdens-land-samlet-om-en-naturavtale/id2952178/>

³ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/verdens-land-samlet-om-ny-global-havmiljoavtale/id2965405/>

viktig verktøy for å opprette marine verneområder og andre områdebaserte forvaltningstiltak i internasjonale havområder. Dette vil bidra til å nå målet om å bevare 30 prosent av havet, som er et politisk mål Norge har sluttet seg til.

Klima

Norge har tatt på seg ambisiøse forpliktelser i klimapolitikken. I 2022 oppdaterte Norge de innmeldte målene under Parisavtalen slik at utslippene skal reduseres med 55 prosent innen 2030, sammenlignet med 1990-nivå.⁴ Norge har forpliktet seg til å nå utslippsmålene sammen med EU, og 55 prosent utslippskutt er i tråd med EUs «Fit-for-55»-strategi (EU, 2021) og de oppdaterte målene fra COP27.⁵ De oppdaterte målene fastslår også at Norge skal bli et lavutslippssamfunn innen 2050. I Klimaloven (Klima- og miljødepartementet, 2017) forplikter Norge seg til å redusere utslippene med 90-95 prosent innen 2050 (målt i forhold til 1990). I Støre-regjeringen sin klimaplan (Klima- og miljødepartementet, 2022a) presenteres målet om kutt i alle norske utslipp på 55 prosent innen 2030 (fra 1990) som et omstillingsmål på vei mot netto-nullutslipp i 2050. At Norge har knyttet seg til EUs klimapolitiske strategi innebærer at Norges klimapolitikk hviler på tre pilarer; EUs kvotesystem gir et utslippstak for sektorene som er omfattet av kvotesystemet, ikke-kvotepliktige utslipp er omfattet av EUs fleksible mekanismer, og et regionalt mål for netto-opptak i skog og annen arealbruk (LULUCF)⁶. Avtalen med EU er ikke reforhandlet etter det oppdaterte 55 prosent-reduksjonsmålet, men det forventes at dette vil skje så fort EU er klar med sin plan for gjennomføring av 55 prosentmålet.⁷

Bærekraftsmålene

Vedtaket om de 17 bærekraftsmålene i FN i 2015, som en del av 2030-agendaen (FN, 2015), etablerte en internasjonal enighet om hva som er hovedutfordringene for både sosial, økonomisk og miljømessig bærekraftig utvikling. I 2021 la regjeringen Solberg frem en handlingsplan for bærekraftsmålene (Meld. St. 40 (2020-2021)). Handlingsplanen ble videreført av Støre-regjeringen og enstemmig vedtatt av Stortinget i 2022. Med dette har Norge

forpliktet seg til å jobbe for at verden når bærekraftsmålene innen 2030. I 2022 startet arbeidet med å publisere nasjonale indikatorer som er foreslått i bærekraftsmeldingen (Meld. St. 40 (2020-2021)). SSB publiserer et utvalg globalt bestemte indikatorer for bærekraftsmålene som utvides etter hvert som datakilder kartlegges og beregninger gjøres tilgjengelig, presentert på fakta-nettsiden [Bærekraftsmålene](#)⁸.

Indikatorer for bærekraftig utvikling i Norge på ssb.no blir kontinuerlig oppdatert, og ved utgangen av 2022 er 93 globale bærekraftsindikatorer publisert. Indikatorene som er presentert av SSB, kan sammen med annen informasjon benyttes som et verktøy i norsk rapportering på bærekraftsmålene. Flere indikatorer vil inkluderes etter hvert for bedre å belyse bredden i de ulike bærekraftsmålene og sammenhengen mellom dem. Arbeidet med bærekraftsindikatorer gjøres i samarbeid med departementer og etater som har et sektoransvar for de respektive bærekraftsmålene. Det er departementene som står for den offisielle rapporteringen på de enkelte målene ved årlige omtaler i sine budsjettproposisjoner og samlet i Nasjonalbudsjettet.

Av de 17 bærekraftsmålene er det spesielt mål 13 «Stoppe klimaendringene», mål 14 «Livet i havet» og mål 15 «Livet på land» som er relevante når vi skal se klima og natur i sammenheng. Vi omtaler statistikk og indikatorer som er relevante for bærekraftsmålene underveis i dette kapitlet.

6.2. Økosystemregnskap

Naturpanelets siste rapport fra 2022 (IPBES, 2022) om verdsetting av natur framhever betydningen av å ha nødvendig kunnskap om ulike typer naturverdier og samfunnsinteresser. Politikktiltak innenfor en rekke sektorer har klima- og naturkonsekvenser, i positiv og negativ forstand. Klimatiltak som innebærer arealbruksendringer – som utbygging av vindkraft og planting av klimaskog på beitemark – kan være en trussel mot naturmangfold, og det er viktig å se klimamål og mål knyttet til naturforvaltning i sammenheng, herunder konsekvenser av ulike politikktiltak.

Økosystemregnskapet, som er den internasjonale betegnelsen på naturregnskapet, skal gi en oversikt over hvordan bruk av natur påvirker tilstanden i

⁴ https://unfccc.int/sites/default/files/NDC/2022-11/NDC%20Norway_second%20update.pdf

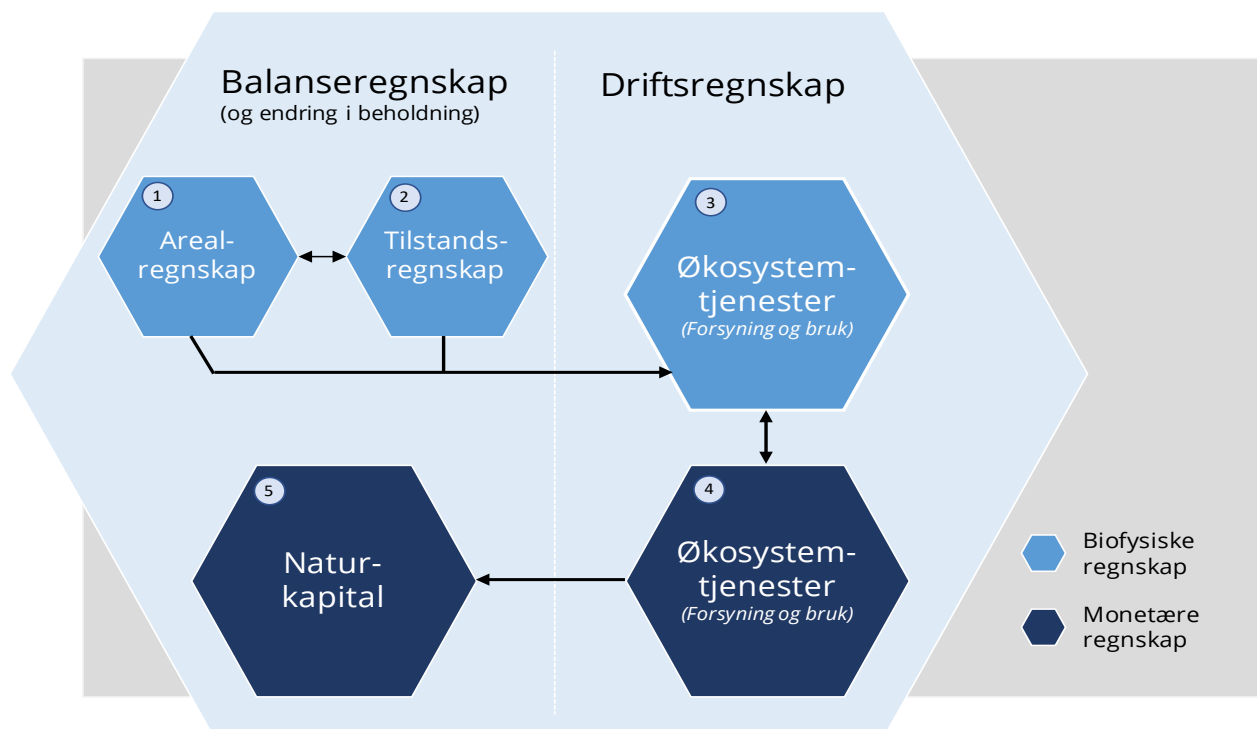
⁵ <https://energiogklima.no/nyhet/sporsmal-og-svar-om-norges-klimamal/>

⁶ Land Use, Land-Use Change and Forestry (LULUCF)

⁷ <https://energiogklima.no/nyhet/brussel/europaparlamentet-og-eus-ministerrad-avgjor-na-norges-klimapolitikk/>

⁸ <https://www.ssb.no/sdg>

Figur 6.1 Økosystemregnskap og sammenhengen mellom delregnskapene

Kilde: Oversatt av SSB fra UN SEEA <https://seea.un.org/ecosystem-accounting>

økosystemene og dermed økosystemtjenestene.⁹ Økosystemtjenester (naturgoder) er tjenester fra naturen i bred forstand. Eksempler på økosystemtjenester er insekters pollinering av planter og karbonlagring i jord (regulerende økosystemtjenester), tømmer, avlinger og fisk (forsynende økosystemtjenester) og rekreasjon, naturopplevelser og kunnskap om naturen (kulturelle økosystemtjenester).

Et økosystemregnskap er nyttig for å belyse samspillet mellom klimamål og naturforvaltning, herunder politikktiltak, og hvordan endringer i arealbruk virker inn på naturmangfold. Sammen med nasjonalregnskap og regnskap for klimagassutslipp vil økosystemregnskapet være et viktig bidrag til en mer helhetlig forvaltning og politikk.

I dette delkapittelet går vi først gjennom hvordan et økosystemregnskap er bygget opp. Deretter presenterer vi det internasjonalt vedtatte rammeverket med tilhørende internasjonale rapporteringskrav som økosystemregnskapet skal basere seg på. En viktig del av kunnskapsgrunnlaget er å se på sammenhengene mellom økosystemregnskapet, nasjonalregnskapet og andre miljøøkonomiske regnskaper. Til slutt redegjør vi for status for

økosystemregnskap i Norge og går nærmere inn på et eksempel på et slik regnskap – havregnskap.

Oppbyggingen av økosystemregnskap

Økosystemregnskapet består av fem delregnskap, der tre er i biofysiske størrelser, og to er i monetære størrelser (pengeverdi). Figur 6.1 illustrerer sammenhengen mellom de ulike delregnskapene. I tillegg er det ulike tematiske regnskaper som går nærmere inn på enkelte områder som biologisk mangfold og karbonlagring, og tematiske regnskaper for hav og byområder.

Arealregnskap er det første biofysiske regnskapet og viser omfanget av økosystemer og endringene i disse over tid. Dette regnskapet vil blant annet basere seg på arealstatistikken presentert i avsnitt 6.3. Klassifiseringen av økosystemtypene i arealregnskapet avviker noe fra den norske inndelingen av hovedøkosystemer som blant annet brukes i Naturindeksen (se delkapittel 6.4), slik at det vil være behov for tilpasninger til de internasjonale klassifikasjonene av økosystemtyper.

Det andre biofysiske regnskapet er tilstandsregnskapet. I delkapittel 6.4 presenteres ulike indikatorer for den økologiske tilstanden til økosystemene, sett i forhold til en gitt referansetilstand. Til sist er

⁹ System of Environmental-Economic Accounting, <https://seea.un.org/ecosystem-accounting>.

det regnskap over økosystemtjenester som viser økosystemenes forsyning av økosystemtjenester og samfunnets bruk av økosystemtjenester i fysiske størrelser. Økosystemtjenester brukes enten direkte (for eksempel forsynde tjenester som avlinger og tømmer) eller indirekte (for eksempel regulerende tjenester som karbonlagring og flomdemping). Alle de tre biofysiske regnskapene er tett knyttet sammen; endringer i omfanget av økosystemene vil påvirke tilstanden til økosystemene, som igjen vil påvirke kapasiteten til å levere økosystemtjenestene.

Av de monetære regnskapene er det første verdsetting av økosystemtjenester. Denne verdsettingen følger prinsippene i nasjonalregnskapet, det vil si at det brukes transaksjonsverdier. Transaksjonsverdier sikrer samsvar mellom økosystemregnskap og nasjonalregnskap, noe som bidrar til at økosystemverdiene kan sees i sammenheng med andre verdier i økonomien. Det andre monetære regnskapet, og det siste delregnskapet, er for naturkapital. Dette viser beholdningen (kapitalverdien) av forventede fremtidige økosystemtjenester som leveres fra økosystemene, for eksempel forventet fremtidig verdi av avlinger og karbonlagring, beregnet ved netto nåverdi. Naturkapitalen kan levere strømmer av økosystemtjenester i all framtid, hvis den forvaltes godt (NOU 2013:10). Økosystemregnskap blir ofte presentert ved hjelp av kart som samler geografisk, miljømessig, økologisk og økonomisk informasjon på ett sted, i tillegg til i tabeller.

Internasjonal utvikling og forventede rapporteringskrav

FNs statistiske kommisjon vedtok i 2021 et internasjonalt rammeverk for føring av økosystemregnskap – System of Environmental Economic Accounting, Ecosystem Accounting (SEEA EA) – (FN, 2021). De biofysiske regnskapene ble godkjent som statistisk standard, mens kapitlene om verdsetting av økosystemtjenester (naturgoder) ble vedtatt som internasjonalt anerkjente statistiske prinsipper og anbefalinger. Vedtaket markerte en milepæl for økosystemregnskap da forholdet mellom økonomisk aktivitet og økosystemene nå kan føres etter de samme retningslinjene i ulike land.

Som oppfølging av vedtaket i statistikk-kommisjonen begynte det europeiske statistikkbyrået Eurostat i 2021 arbeidet med en ny EU-forordning for å innføre rapporteringskrav på økosystemregnskap.

Rapporteringskravene er forslått innlemmet som en del av en utvidelse av EU-forordning 691/2011 om miljøøkonomiske regnskaper (EU, 2022a). Forslaget til ny forordning innebærer rapportering av de tre biofysiske delregnskapene, og det åpner for muligheten til utvidelse av forordningen med monetære regnskap i fremtiden. EU-kommisjonen vedtok i juli 2022 et forslag til forordning og forslaget er nå under behandling i Europaparlamentet og -rådet for endelig vedtak og iverksetting. Det er ventet et endelig vedtak i løpet av 2024. Den nye EU-forordningen er forventet innført også i norsk lov fra 2026 da den er ansett som EØS-relevant¹⁰.

For regnskap over økosystemers omfang (basert på arealregnskap omtalt i 6.3) forventer vi at det vil bli rapporteringsplikt på tolv økosystemtyper. Det skal også rapporteres på utvalgte tilstandsindikatorer (se delkapittel 6.4) og økosystemtjenester. Tilstandsindikatorerne vil bli sett i sammenheng med den nye EU-loven for naturrestaurering (EU, 2022b). Regjeringen vurderer om Norge bør slutte seg til relevante deler av denne loven¹¹, og arbeid med dette vil bli sett i sammenheng med Naturavtalen, som inneholder forpliktende mål om naturrestaurering. Restaurering av vassdrag vil bli fulgt opp gjennom vanddirektivet/vannforskriften (se delkapittel 6.4).

Kobling mellom økosystemregnskap, nasjonalregnskap og andre miljøøkonomiske regnskaper

Rammeverket for økosystemregnskap utviklet av FN følger regnskapsprinsippene i nasjonalregnskapet (*System of National Accounts (SNA)*). Det er også i samsvar med rammeverket for miljøøkonomiske regnskaper (*System of Environmental-Economic Accounting – Central Framework (SEEA CF)*), (FN, 2012), som viser sammenhenger mellom miljøet og økonomien og som også følger prinsippene i SNA. De komplementære rammeverkene gjør det mulig å sammenligne blant annet økosystemtjenester og naturkapital med produserte varer og tjenester og kapital i nasjonalregnskapet. Dette gjelder spesielt ved de monetære økosystemregnskapene siden en bruker en felles måleenhet. Mens økosystem-

¹⁰ En rettsakt er EØS-relevant hvis den faller innenfor EØS-avtalens saklige og geografiske virkeområde, slik dette er definert i EØS-avtalens hoveddel, vedlegg og protokoller (DFØ, 2023).

¹¹ Natur ligger utenfor EØS-avtalen, <https://www.regjeringen.no/contentassets/4e1c30408d3740048a547fc205a37aca/klds-prioriterte-eu-eos-saker-2023.pdf>

regnskapet viser omfang, tilstand og økosystemtjenestene levert for ulike økosystemer, viser andre miljøøkonomiske regnskaper strømmer og beholdning av ulike naturressurser og påvirkningsfaktorer på miljøet som utslipp og uttak av naturressurser. De viser også den økonomiske aktiviteten relatert til miljø som miljøvernuttgifter og miljøøkonomiske virkemidler.

I tråd med nasjonalregnskapet er økosystemregnskapet avgrenset til at det skal vise verdier som er knyttet til menneskers bruk av økosystemtjenestene, enten direkte eller indirekte. For å følge prinsippene for verdsetting i nasjonalregnskapet skal den monetære verdien av en økosystemtjeneste måles ved transaksjonsverdier¹². Transaksjonsverdier av økosystemtjenester reflekterer ikke nødvendigvis den totale nytten av en økosystemtjeneste, som i miljøøkonomisk forskning ofte måles ved konsumentoverskuddet¹³, men transaksjonsverdien kan indikere verdier fra direkte eller indirekte bruk av økosystemer. Verdsettingen kan bidra til å synliggjøre økosystemers betydning på både makro- og mikroøkonomisk nivå og til å synliggjøre økosystemtjenester som ikke selges i et marked slik at verdien kan sammenliknes med andre varer og tjenester i økonomien. Siden transaksjonsverdier utelater konsumentoverskudd foreslås «brotabeller» som inkluderer velferdsverdier.

Etablering av et økosystemregnskap – hvor langt har vi kommet i Norge?

Norge har ikke et helhetlig økosystemregnskap, men arbeidet med økosystemregnskap er i ferd med å starte opp, for å møte internasjonale rapporteringskrav og for å utvikle et verktøy for naturforvaltning. Mye av grunnlaget for å etablere et slikt regnskap finnes allerede. Blant annet har vi arealstatistikk, naturindeksen og ulike statistikker som vil bidra inn i beregningene av økosystemtjenester, men det er også flere elementer som må utvikles. Spesielt hvis økosystemregnskapet skal oppfylle behovene hos forvaltningen på ulike nivå er det viktig at det gir en god beskrivelse av naturforhold i Norge.

¹² Transaksjonsverdier er verdien varer, tjenester, arbeidskraft eller eiendeler utveksles med, eller kunne blitt utvekslet med (FN, 2010, 3.118, side 50). Transaksjonsverdier sikrer kompatibilitet mellom økosystemregnskap og nasjonalregnskap, noe som bidrar til at økosystemverdiene kan sees i sammenheng med andre verdier i økonomien.

¹³ Konsumentoverskudd oppstår når prisen som betales er lavere enn det konsumenten er villig til å betale for en vare eller tjeneste.

Miljøforvaltningen har behov for kunnskapssystemer som kan brukes i kommunal arealplanlegging, strategier for vern, restaurering og skjøtsel av natur, og utforming av ulike typer virkemidler. Utvikling av et økosystemregnskap som dekker viktige nasjonale forvaltningsbehov vil understøtte en effektiv og målrettet forvaltning av norsk natur, fra nasjonalt nivå til fylkeskommunalt og kommunalt nivå.

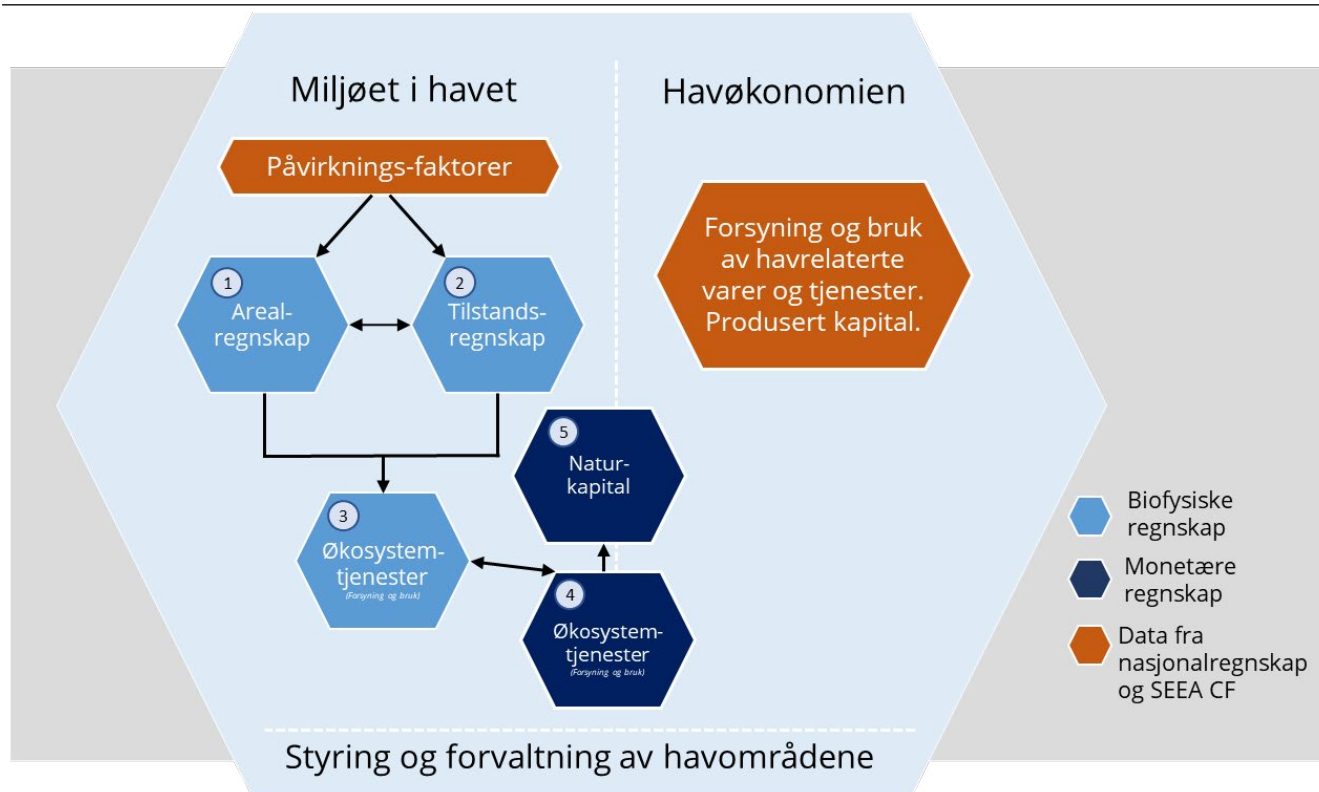
Kommuner, fylkeskommuner og statsforvaltningen etterspør et bedre kunnskapsgrunnlag om areal- og naturforvaltning. I en rapport for Kommunenes sentralforbund om bærekraftig arealbruk foreslås det nye verktøy, som arealregnskap, naturregnskap, klimakalkulatorer og verktøy for å planlegge naturrestaurering og naturbaserte løsninger, for å vurdere klima- og naturpåvirkning fra planlagte arealendringer og for å vurdere samspillseffekter ([Simensen mfl., 2022](#)). Samordning av regnskapsarbeidet og bruk av vedtatte statistiske standarder bidrar til samsvar mellom regnskapene som utvikles i fylkeskommuner og kommuner og nasjonale regnskaper.

Tall fra økosystemregnskapet vil også være et viktig bidrag når samfunnet skal vurdere fremgangen mot å nå de globale bærekraftsmålene (omtalt i 6.1). Til forskjell fra andre miljøstatistikker, hvor produksjonen hovedsakelig er tilknyttet statistikkbyråene, vil utvikling av et økosystemregnskap kreve utstrakt samarbeid mellom flere aktører og offentlige myndigheter. Så langt har arbeidet tilknyttet økosystemregnskap hovedsakelig vært utført av ulike forskningsmiljøer, men dette vil endre seg etter godkjenningen av SEEA EA som en statistisk standard og med den påfølgende EU-forordningen ([EU, 2022a](#)). Det videre arbeidet med økosystemregnskap i Norge vil fordre tett samarbeid mellom forskningsmiljøer, miljøforvaltningen, SSB og andre relevante aktører.

Eksempel på økosystemregnskap: Havregnskap

Det internasjonale Havpanelet anbefaler at det utvikles et helhetlig økosystemregnskap for hav (tematisk regnskap) som bedre viser havets verdi til ulike formål ([Stuchtey mfl., 2020](#)), for å få en mer helhetlig og bærekraftig forvaltning av havets økosystemer og naturressurser. Et første steg er å lage et havregnskap basert på eksisterende regnskapsrammeverk ([Fenichel mfl., 2020](#)). Et «tematisk»

Figur 6.2 Havregnskap

Kilde: Oversatt og bearbejdet av SSB basert på UN SEEA figur 13.2, United Nations m.fl. 2021 og GOAP 2022 fig. 3 i kap 2.

havregnskap er et regnskap som bygger direkte på nasjonalregnskapet og FNs miljøøkonomiske regnskapsrammeverk (SEEA EA og SEEA CF). De tre regnskapsrammeverkene følger samme standarder og utfyller hverandre, så det vil være noe overlapp mellom dem. Dette må en ta hensyn til når det tematiske havregnskapet settes sammen for å unngå dobbelttelling. Et eksempel på en ressurs som ligger inne i alle tre regnskapene, er mengde og verdi av innhøstet fisk.

Regnskapsmanualen for økosystemregnskap gir en oppsummering av hvordan et tematisk havregnskap kan bygges opp (FN 2021). Her foreslås det at havregnskapet setter sammen havrelevant informasjon som vist i figur 6.2. Boksen øverst til venstre i figur 6.2 omfatter statistikk for påvirkningsfaktorer organisert etter nedslagsfelt til havet. Denne statistikken kan hentes fra ressurs- og miljøregnskapet SEEA CF. Eksempler på påvirkningsfaktorer er utslipp og avrenning av forurenset vann fra land, avfall og avløp i havet, og forsøpling fra fiskeutstyr og plast.

Arealregnskapet gir geografisk utbredelse av økosystemer knyttet til havområdene og endringer i disse. Tilstandsregnskapet vil gi oversikt over

miljøtilstanden. Regnskap over økosystemtjenester viser økosystemenes forsyning av økosystemtjenester og samfunnets bruk av økosystemtjenester i henholdsvis fysiske størrelser og pengeverdi, regnet i transaksjonsverdier. Den midterste boksen i figur 6.2 omfatter regnskapene for naturkapital, regnet som kapitalenheter i havet, både fornybare og ikke-fornybare. Eksempler på ikke-fornybare goder fra naturkapital i havet er utvinning av olje, gass og mineraler, mens eksempler på fornybare naturgoder er innhøstet villfisk, produksjonen fra akvakultur, fornybar energiproduksjon fra vind og bølger og rekreasjons- og opplevelsesverdier. Den delen av naturkapitalen som gir grunnlag for økosystemtjenester, beregnes i tilsvarende rammeverk som i økosystemregnskapet. For eksempel er områder med tareskog viktige som oppvekstområde for fisk og gir grunnlag for å opprettholde fiskebestander. Regnskap over ikke-fornybar naturkapital og realkapital vil komme fra henholdsvis SEEA CF og nasjonalregnskapet, som også omfatter satellitregnskapet for havet.

Forsyning og bruk av havrelaterte varer og tjenester er vist i boksen til høyre i figur 6.2, og omfatter både fornybare og ikke-fornybare havrelaterte goder. Regnskapet over hvordan ulike sektorer og

Boks 6.1. Eksempler på kartlegging og verdier i et økosystemregnskap: Jordbruk

Formålet med EU-prosjektet Mapping and Assessment for Integrated Ecosystem Accounting (MAIA) er å styrke kunnskapsgrunnlaget for økosystemregnskap i Norge. Om lag 4 prosent av landarealet i Norge er dyrka mark, mens 45 prosent av landarealet kan brukes som utmarksbeite (Rekdal & Angeloff, 2021). Utmarksbeite har ulike økosystemtjenester som ressurser til fôr, grunnlag for matproduksjon og matsikkerhet, biologisk mangfold, habitat for pollinatorer, karbonlagring i jord, dyrevelferd, naturopplevelser, landskapsverdier, rekreasjon og grunnlag for lokal økonomi. For å få et bredere bilde av verdien av jordbruksjord og verdiene jordbruket skaper, har MAIA-prosjektet sett på ulike metoder for å anslå verdien av jordbruket i Norge. Vi vil her presentere to eksempler: ressursrente og leie av jordbruksland.

Ressursrente

Tilgang til naturressurser kan gi en ekstraordinær avkastning, som kalles ressursrente (SSB, 2014). Ressursrente beregnes med data fra nasjonalregnskapet, for sektorene for fornybare ressurser; jordbruk, skogbruk, oppdrett, fiske og vannkraft, og i sektorene for ikke-fornybare ressurser; olje- og gassutvinning og bergverksdrift. Ressursrente er definert som bruttoprodukt (bruttoproduksjon fratrukket produktinnsats) fratrukket netto produktsubsidier (produktsubsidier minus eventuelle produktavgifter), netto andre skatter på produksjon, lønnskompensasjon, avkastning på realkapital og kapitalslit (kapitalforbruk) (Greaker & Lindholt, 2022). Ressursrenten inkluderer produktsubsidier som varierer med produksjonen og produksjonstilskudd som varierer med gårdens areal og/eller antall dyr. Næringsspesifikke skatter og subsidier er ikke inkludert (Greaker mfl., 2005). For jordbruket har ressursrenten vært klart negativ over hele perioden fra 1984 til 2020 (figur 6.3). Den negative ressursrenten i jordbruket over hele perioden skyldes i hovedsak at godtgjørelse til arbeidskraft har vært betydelig høyere enn bruttoproduktet (fratrukket produktsubsidier). Ressursrenten har imidlertid økt (blitt mindre negativ), fra om lag minus 65 milliarder kroner i 1984 til om lag minus 44 milliarder kroner i 2020. Denne økningen skyldes at antall timeverk er redusert med 70 prosent. Godtgjørelsen per timeverk har økt. Samtidig har det vært en reduksjon i antall bruk på om lag 65 prosent (SSB, 2020). Utviklingen fra 1984 til 2020 innebærer betydelig mer kapital per bruk og per gårdbruker.

Jordbruksarealene og hvordan de forvaltes, er grunnlaget for biologisk mangfold, økosystemtjenester og matsikkerhet. I praksis varierer verdien av jordbruksland mye mellom ulike typer jordbruksprodukter og ulike regioner i Norge. Vi har derfor sett på en annen metode for å anslå verdien av jordbruket, basert på prisen for å leie arealer.

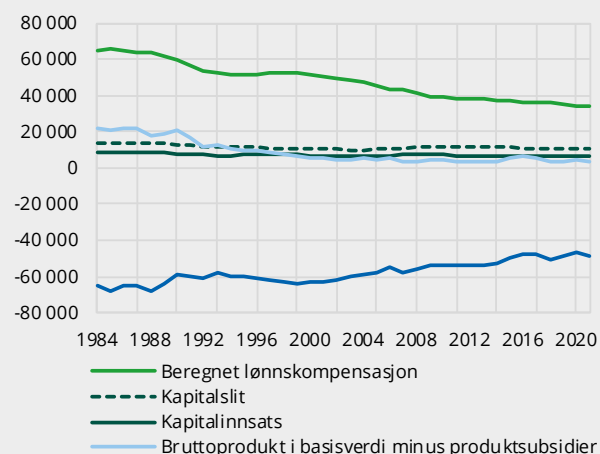
Leie av jordbruksland

Vi har beregnet verdien av jordbruket basert på markedspriser for leie av jordbruksland som tilleggsgjord, med priser fra Landbruksdirektoratet, på kommunenivå for ulike typer jordbruksland og jordbruksprodukter (Dalen mfl. 2021). Denne metoden ble også benyttet i den offentlige utredningen om inntektsmåling i jordbruket (NOU 2022:14). Beregningen er basert på at leiepris også representerer verdiskapingen på egen jord. For kommuner der det ikke er data for leiepris, har vi benyttet gjennomsnitt for fylket. Andelen av jordbruksjord som er leiejord har økt sterkt siden 1969, fra 15–20 prosent på 1970-tallet, til 42–47 prosent de siste 10 årene (NOU 2022:14). Andelen leiejord er generelt høy i alle fylker, men varierer mellom 36 og 62 prosent i 2019.

Beregningen for 2020 er basert på fem typer jordbruksprodukter; korn, poteter, grønnsaker, høy og innmarksbeite. Verdien er beregnet ved at leiepris for jordbruksjord er multiplisert med arealtall for tilsvarende jordbruksproduksjon fra SSBs arealstatistikk, for hver kommune og forskjellige avlingstyper. Vår beregning viser at totalverdien av norsk jordbruk basert på denne beregningen har økt fra 1,8 milliarder kroner i 2005 til 2,1 milliarder kroner i 2020. I faste priser, basert på konsumprisindeksen, har det vært en nedgang i totalverdi fra 2,4 milliarder kroner i 2005 til 2,1 milliarder kroner i 2020.

Beregningene viser at verdien av jordbruksland varierer svært mye mellom ulike typer jordbruksprodukter og ulike regioner i Norge. Den store forskjellen i verdi mellom ulike deler av Norge reflekterer blant annet de ulike forutsetningene for jordbruk ut fra klimatiske og topografiske forhold. Beregningsmåten innebærer at verdien av de små arealene med dyrket mark, korn og grønnsaker, er klart større enn verdien av de store arealene av utmarksbeite, som det er mye av i områder med skog og fjell.

Figur 6.3. Ressursrente i jordbruk i Norge 1984-2021. Millioner 2021-kroner

Kilde: Greaker & Lindholt, 2022

Boks 6.2. Eksempler på kartlegging av arealer i et økosystemregnskap: Urbane grønne områder

MAIA-prosjektet har også utviklet en metode for å styrke kunnskapsgrunnlaget om urbane grønne områder (Garnåsjordet mfl., 2020). Studien tar utgangspunkt i SSBs arealbrukskart, som viser arealene som er bygd

ut. Arealbrukskartet viser imidlertid ikke grønne områder innenfor områder som er bebyggt, slik som hager rundt eneboliger. I dette prosjektet har vi kombinert arealbrukskartet med satellittbilder, som gir oversikt

Figur 6.4. Arealbruk etter arealtype fra SSBs arealbrukskart og Kartverkets Felles kartdatabase (FKB) og kart fra Sentinel-2 satellittdata. Grefsen, Oslo. 2017

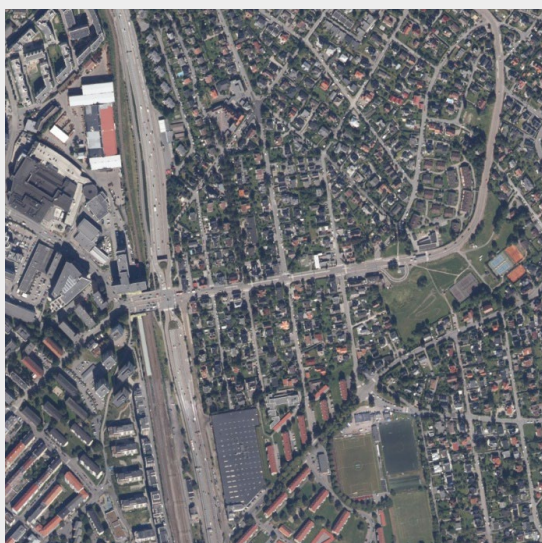
A: SSBs arealbrukskart og FKB

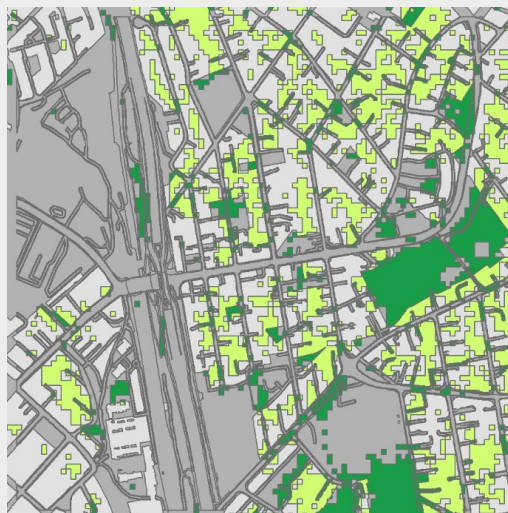
C: Fjernmålingsdata fra Sentinel-2

B: Flyfoto

D: Private og offentlige grønne områder

A

- T-banestasjon
- Jernbanestasjon
- +— Jernbane
- Bebyggt, bygninger
- Bebyggt, infrastruktur
- Opparbeidet. Kjent arealbruk, ukjent arealtype
- Jordbruk
- Skog
- Gress

B

- Sentinel-2 Arealtype**
- Jordbruk
 - Gress
 - Bebyggt
 - Trær
 - Vann

C

- Sentinel-2 og kart**
- Grønt, privat
 - Grønt, offentlig tilgjengelig
 - Grått, privat
 - Grått, offentlig tilgjengelig

Kilde: Garnåsjordet m. fl. (2020)

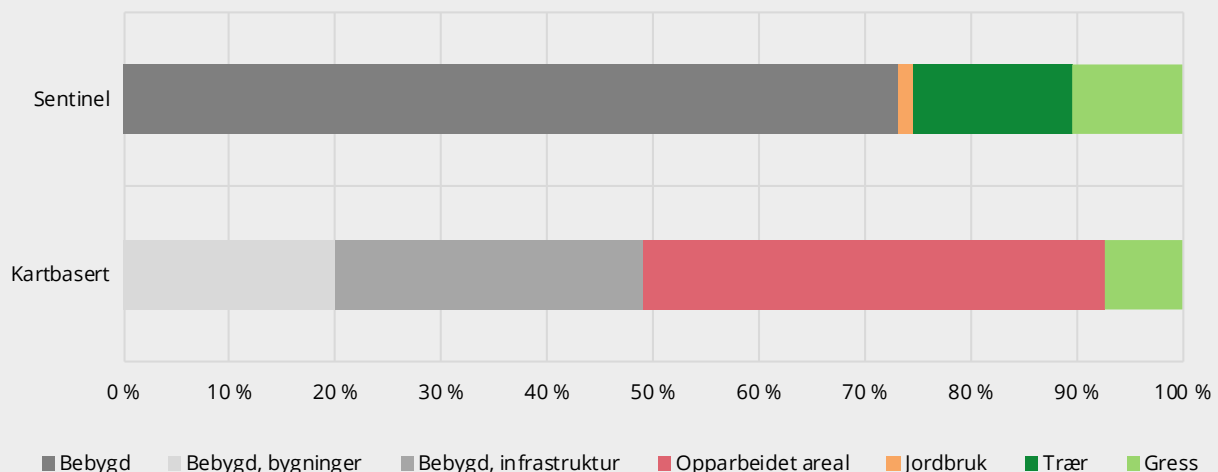
over grønne områder. Kombinasjon av de to datakildene gir kunnskap om hvor mye som finnes av grønne områder innenfor utbygde områder.

Grefsen i Oslo er et typisk boligområde, med eneboliger og hager. En viss fortetting har funnet sted, med nye eneboliger. Mesteparten av Grefsen-området er bebygd (figur 6.4.a). Som vist i kartet basert på satellittbilder (Sentinel-2) (figur 6.4.c), er det mye vegetasjon i Grefsen-området, i hovedsak i private hager. De private grønne områdene er større enn de offentlig tilgjengelige grønne områdene (figur 6.4.d). Det er også relativt store offentlig tilgjengelige grønne områder, som idrettsanlegg og skoler. Figur 6.5 viser fordeling av arealbruk etter de to metodene, arealbruk fra SSBs arealbrukskart og satellittbilder. Sammenliknet med arealbrukskartet, viser data fra satellittbilder betyde-

lig større grønt-andel, dvs. hvor stor andel vegetasjon det er i en arealenhet, noe som er typisk for områder utenfor bysentrum. Studien viser at kvaliteten på arealstatistikk kan forbedres ved bruk av informasjon fra satellittbilder som viser grønne områder mellom bebygde områder.

Informasjon om arealbruk og arealtype fra arealbrukskart, informasjon om eiendomsforhold fra matrikkelen og informasjon om vegetasjon fra satellittbilder kan stilles sammen i kart, på ulike måter for ulike analyseformål. Dette vil gi bedre kunnskapsgrunnlag for planprosesser og politikk. Dette er viktig for avveining mellom flere mål for bærekraftig utvikling, som å ta vare på byens grønne områder sett i forhold til krav om sterkere fortetting.

Figur 6.5. Arealbruk etter arealtype fra SSBs arealbrukskart og Kartverkets Felles kartdatabase (FKB) og kart fra Sentinel-2 satellittdata. Grefsen, Oslo. 2017. Prosent

Kilde: Garnåsjordet mfl. (2020)

aktører i samfunnet bruker havrelaterte goder kan føres i både fysiske størrelser og i pengeenheter. SSB har, i samarbeid med OECD, utviklet en pilot av et satellittregnskap for hav for å utvikle en internasjonal standardmetode for å måle økonomisk aktivitet knyttet til hav ([Ånestad & Nickelsen, 2022](#)).

Det er mange faktorer som påvirker havets tilstand og som er knyttet til aktiviteter som foregår på land (som avrenning fra landbruk, forurenset avløpsvann mm.). Også akvakultur og uttak av naturressurser påvirker hav- og kystøkosystemer. SSB publiserer tall over enkelte påvirkningsfaktorer, som klimagassutslipp, byggeaktivitet i strandsonen (se delkapittel 6.3), utslipp av fosfor fra renseanlegg og innhold av tungmetaller i avløpsslam. SSB publiserer også regnskap over uttak av ikke-fornybare

naturressurser som olje- og gassutvinning, mineralutvinning, og fangst av villfisk og oppdrettsfisk. Ut over dette ligger ansvaret for mye av statistikken knyttet til havregnskapet ved andre institusjoner.

6.3. Arealbruksendringer og klima

Endret arealbruk er den viktigste faktoren for tap av naturmangfold i Norge ([Artsdatabanken, 2021; Jakobsson & Pedersen, 2020](#)). Endringer i bruk av arealer med store karbonlagre, for eksempel i levende biomasse i skog eller i organisk jord i myr, vil som regel føre til store utslipp av klimagasser, i tillegg til at det også vil gi redusert mulighet for opptak av klimagasser i fremtiden. Eksempler på slike endringer er nedbygging av skog til boliger og infrastruktur, eller drenering av myr til dyrket mark. Utslippene vil avhenge av arealets evne til å

lage karbon, hva det blir omdisponert til, og hvor mye av vegetasjonen og jordsmonnet som fjernes eller forstyrres. Miljødirektoratet har utviklet et verktøy for beregning av samlet effekt på utslipp og opptak av klimagasser av arealbruksendringer ([Miljødirektoratet, 2023](#)).

Arealregnskapet i et økosystemregnskap tar utgangspunkt i kart som viser stedfestet utbredelse av økosystemtyper, og kart og statistikk som viser endring i utbredelsen av økosystemene over tid. SSBs kart og statistikk over arealbruk og arealbruksendringer i bebygde områder er viktige bidrag til arealregnskapet. Informasjonen om endring over tid i omfang og kvalitet av økosystemer gjør arealregnskapet til et grunnleggende datasett for de andre delene av økosystemregnskapet.

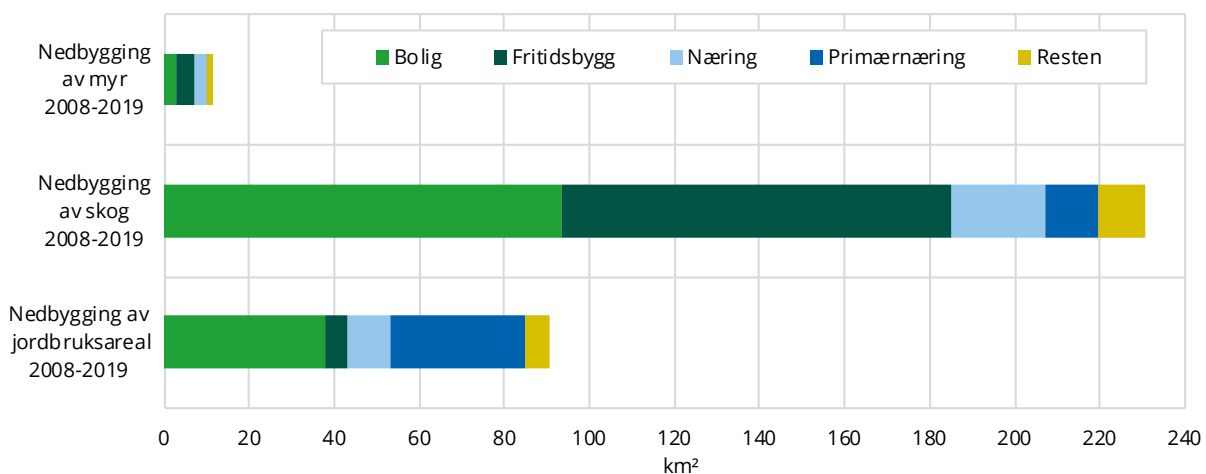
SSB produserer årlige kart over bebygde areal, og publiserer detaljert statistikk for areal av bebygde og ubebygde områder, basert på registerdata og kart fra Kartverket og Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO). SSBs arealbrukskart over bebygde områder vil danne grunnlag for utbyggingsregnskapet, en kartanalyse som er del av arealregnskapet. Analysen gir nøyaktig kunnskap om arealer som er bygd ut, hvor utbyggingen skjer, til hvilke formål, og egenskaper ved arealet som bygges ut. Utbyggingsregnskapet gir grunnlag for å beregne klimaeffekten av nedbygging av arealer.

Å avgrense områder som er ny-utbygde er utfordrende på grunn av etterslep i registrering i mange kartgrunnlag, særlig for veier og andre anlegg uten bygninger. Fjernmåling (jordobservasjonsdata) kan gi raskere oppdatering og sikrere tidfesting av endringer. SSB er derfor i gang med å utvikle metoder der endring over tid for bebygde arealer registreres ved hjelp av kart- og registerdata i kombinasjon med satellittdata. Mens fjernmålingsmetodene er under utvikling, brukes midlertidige metoder basert på matrikkelen, Norges offisielle eiendomsregister¹⁴, for å følge med på nye utbygginger. Fordelen med å bruke matrikkelen som grunnlag for endringsstatistikk er at den har mindre etterslep enn andre kartdata, og at det er tidfestet når bygninger igangsettes og tas i bruk. Resultatene som omtales her er basert på matrikkelmetoden.

Historisk utvikling av arealbruksendringer

Ved å benytte data over utbygging til ulike formål som bolig, fritidsbygg, næring og primærnæring, fra matrikkelen, samt geografisk plassering ved hjelp av kartdata, har SSB beregnet nedbygging av ulike typer arealer i perioden 2008-2019. Mellom 2008 og 2019 ble det bygd ned et areal på 540 km² i Norge. Til sammenligning er arealet til Oslo kommune 454 km² ([Rørholt & Steinnes, 2020](#)). Nedbygging av jordbruksarealer, skog og myr har en negativ effekt på naturmangfold og økosystemtjenester, som for eksempel matproduksjon, tømmerhogst og rekreasjon. I tillegg har denne nedbyggingen også negativ klimaeffekt.

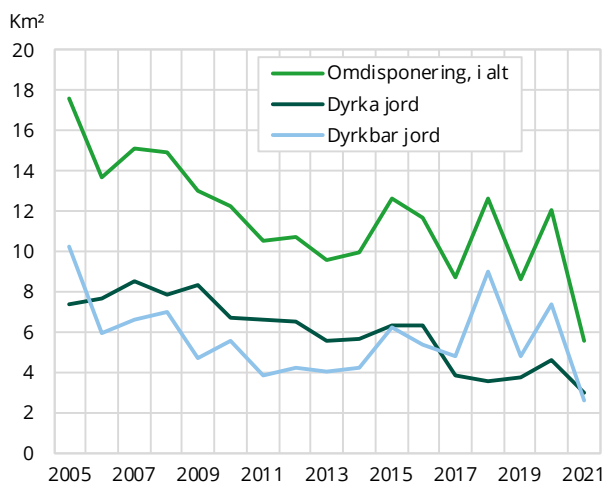
Figur 6.6 Nedbygging av jordbruksarealer, skog og myr 2008-2019, fordelt på bygningstyper, i km²

Kilde: Rørholt & Steinnes (2020), figur 6.4 s. 34

¹⁴ <https://www.kartverket.no/eiendom/eiendomsgrenser/matrikkelen-norgeseiendomsregister>

Figur 6.7. Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord til andre formål enn landbruk. Km². 2005-2021

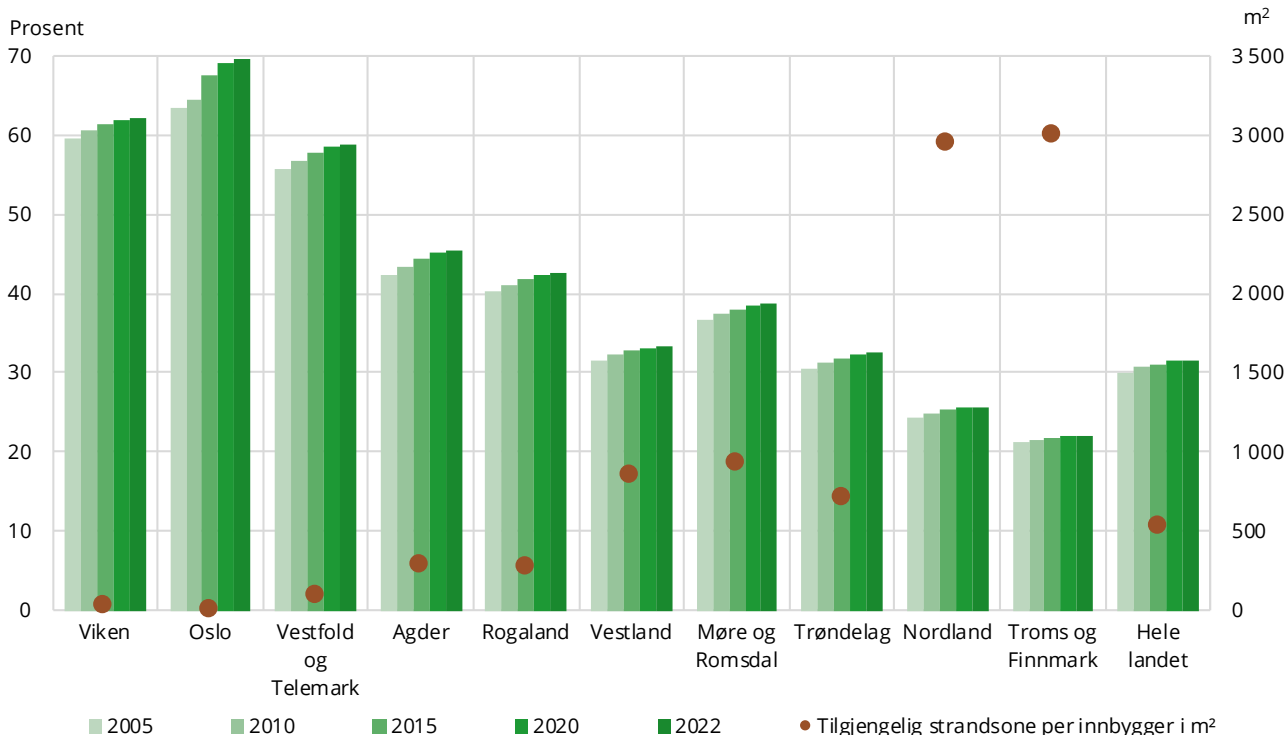
Kilde: Statistisk sentralbyrå

En del av utbyggingen har skjedd på arealer der det er antatt at det ikke er negativ klimaeffekt, det vil si at karbon lagret i jord og vegetasjon ikke slippes ut. Dette vil gjelde bebygd areal og deler av åpen fastmark, som for eksempel fjell, og utgjør til sammen om lag 40 prosent av det utbygde arealet. Det betyr at for om lag 60 prosent av det utbygde arealet som jordbruksarealer, skog og myr, har utbygging hatt en negativ klimaeffekt. Figur 6.6 viser utviklingen i nedbyggingen av jordbruksarealer, skog og myr fordelt etter bygningstyper i perioden 2008 til

2019. I denne perioden var nedbyggingen av skog dominert av bolig- og fritidsbebyggelse, med om lag 40 prosent hver. Boligbygging og landbruket, med bygninger tilknyttet primærnæringer, bidro om lag like mye til nedbygging av jordbruksareal (dyrka mark), med henholdsvis 42 og 35 prosent. Når det gjelder nedbygging av myr, sto fritidsbebyggelse for drøyt en tredjedel. Areal som går med til utbygging av infrastruktur og annet fellesareal tilknyttet de enkelte bygningstypene er også inkludert i beregningene.

Årlig nedbygd naturareal er foreslått som en nasjonal indikator til bærekraftsmål 15 «Livet på land» for å beskrive tap og forringelse av naturlige og semi-naturlige naturområder. I norsk sammenheng er det også pekt på omdisponering av dyrkbar jord og utbygging på matjord som en indikator for forringet økologisk tilstand av landarealet. Figur 6.7 viser at det har vært et fall i samlet omdisponering av dyrka og dyrkbar jord fra 2005, men utviklingen har ikke vært entydig og det siste ti-året har utviklingen i gjennomsnitt flatet ut. I 2021 var det 5,6 km² som ble omdisponert fra jordbruksareal til andre formål. Av dette var 33 prosent til boligformål, 27 prosent til trafikkområder og 17 prosent til næringsvirksomhet og utgjorde til sammen nesten 80 prosent av formålene for omdisponering av

Figur 6.8 Andel strandsoneareal påvirket av bygninger, jernbane, vei eller dyrket mark, status 1.1.2022 og endringer fra 2005 til 2022, per fylke og hele landet. Prosent og m²

Kilde: Statistisk sentralbyrå

dyrka og dyrkbar jord. Tallene er basert på kommunale tall fra KOSTRA om forvaltning av landbruksarealer og viser vedtak om omdisponering av både dyrka og dyrkbar jord¹⁵.

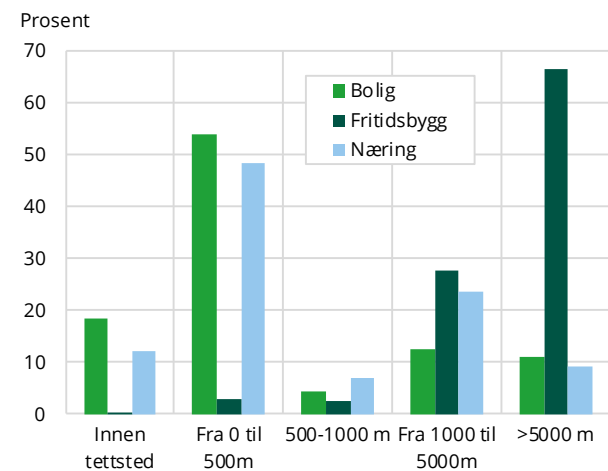
Statistikk over byggeaktivitet i strandsonen (SSB, 2022), illustrert i figur 6.8, viser at strandsonereale i alle fylker har blitt påvirket av bygninger, jernbane, vei eller dyrket mark siden 2005. For landet totalt økte påvirkningen på strandsonene fra slik utbygging med 1,6 prosent fra 2005 til 2022. Tilgjengelig strandsoner per innbygger varierer blant fylkene, fra under 2 m² per innbygger i Oslo til nesten 3 000 m² i Troms og Finnmark og Nordland. Indre Oslofjord er blant områdene i Norge som er mest påvirket. Der er 71 prosent av 100-metersbeltet utilgjengelig for allmenn ferdsel i 2022, mens for landet som helhet er om lag 32 prosent av samlet strandsonereale påvirket av utbygging i 2022.

Framskrivninger av arealbruksendringer

Med utgangspunkt i kommunenes utbyggingsplaner kan vi beskrive mulig framtidig utvikling i arealbruksendringer. Vi bruker to metoder for å beregne mulig framtidig utbygging mot 2030. Den første metoden beregner en arealreserve. Potensielt ledige områder er definert som areal avsatt til videre utbygging i kommuneplanen, fratrukket områder som ikke er tilgjengelig for videre utbygging. De utilgjengelige områdene omfatter arealer som allerede er bebyggt, eller som er vernet, uegnet eller uforenelig med bygging, som for eksempel naturvernområder, flomutsatte områder, eller arealer som er for små eller for smale til ny bebyggelse. De mulige ledige områdene er grunnlaget for å beregne kommunenes arealreserver, som kan sees på som et arealbudsjettt for kommunen. Beregning av arealreservene gir oversikt over hvor store arealreservene er, hvor de ligger, hvilke areal typer som er planlagt nedbygd og forventet utvikling de kommende årene (Rørholt, 2022).

Analysen av arealreserver viser at det i kommuneplanene er avsatt om lag 2 000 km² til bolig- og næringsbebyggelse og 1 600 km² til fritidsbebyggelse i norske kommuners gjeldende planer

Figur 6.9 Framskrevet utbygging mot 2030 etter avstand til tettsted. Prosent

Kilde: Rørholt & Steinnes (2020), tilpasset fra figur 6.15 s. 41

(2021)¹⁶, til sammen om lag 3 600 km² fram mot 2030. Til sammenligning var gamle Vestfold fylke 2 225 km². De ledige områdene utgjøres av om lag 30 prosent for bolig- og næringsbebyggelse og 60 prosent for fritidsbebyggelse. I sin planlegging tar kommunene høyde for at mange ulike framtidsscenarioer kan bli aktuelle. De setter derfor av arealer til ulike typer utbygging. Beregninger viser at det i gjennomsnitt for kommunene er avsatt svært store områder til fritidsbebyggelse sammenlignet med det som er avsatt til bolig og næring. Tallene kan tyde på at kommunene har ulike framtidsscenarioer for arealer til bolig/næring og arealer til hyttebygging. Kommunene som ønsker eller forventer hyttebygging framover, ser ut til å ha avsatt svært store arealer til dette.

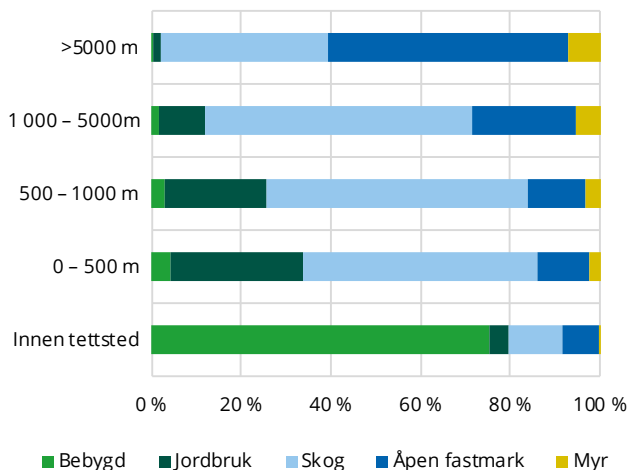
Den andre metoden beregner framtidig utbygging basert på en utviklingstakt som i dag. Vi tar utgangspunkt i faktisk utbygging i landets kommuner for perioden 2008-2019 basert på matrikkeldata, og framskriver hvordan utviklingen vil bli fram mot 2030 dersom utbyggingstakten fortsetter på samme måte (Rørholt & Steinnes, 2020).

Figur 6.9 viser prosentvis fordeling av framskrevet utbygging for bolig-, fritids- og næringsbebyggelse etter avstand til tettsted, beregnet ut fra utbyggingstakt som i dag. Dersom utviklingen fram mot 2030 fortsetter som tidligere, vil drøyt 70 prosent av ny boligbebyggelse være i eller ligge i tilknytning

¹⁵ <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/landbrukseiendommer/statistikk/kommunal-forvaltning-av-landbruksarealer>

¹⁶ Kommuneplandata er hentet fra Norge Digitalt Arealplankart-database (Geonorge). Denne databasen er under oppbygging og blir mer fullstendig år for år ettersom flere kommuner legger inn sine kommuneplaner.

Figur 6.10 Fordeling av arealtyper etter avstand til tettsted, 2019

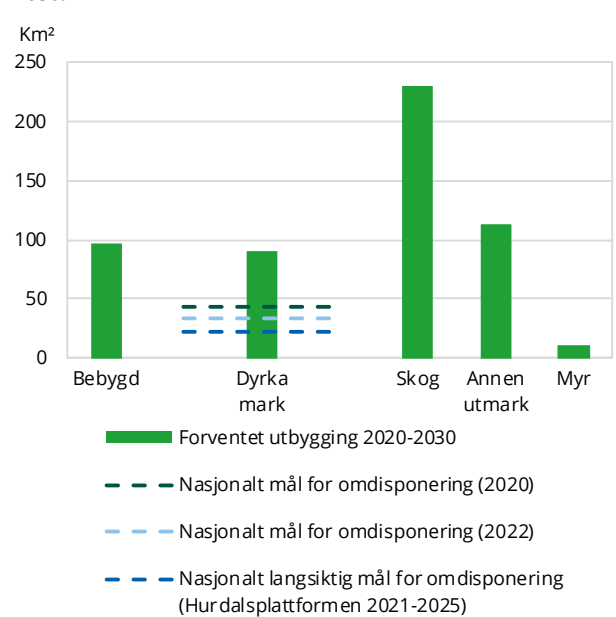

Kilde: Rørholt & Steinnes (2020), figur 6.13 s. 39

til eksisterende tettsted. Det samme gjelder 60 prosent av all ny næringsbebyggelse. En slik utvikling er bare mulig hvis mesteparten av arealreservene for bolig og næring ligger i tilknytning til eksisterende tettsteder. Arealreservene som omtalt over bør derfor sees i sammenheng med framskrevet utbygging de neste årene, og det bør stilles spørsmål ved om arealreservene finnes der de trengs.

Figur 6.10 viser utbredelsen av ulike arealtyper etter avstand til tettsted. I sonene nærmest tettsted, der mesteparten av utbygging til bolig og næring vil skje ved uendret utbyggingstakt (figur 6.9), utgjør jordbruksareal om lag en fjerdedel av det tilgjengelige arealet.

Dersom utviklingen fortsetter på samme måte fram mot 2030, beregner vi en samlet utbygging på om lag 540 km² fram til 2030, som tilsvarer en gjennomsnittlig årlig utbygging på rundt 50 km². Figur 6.11 viser anslått utbygging fram mot 2030 fordelt på ulike typer areal, basert på utviklingen i faktisk utbygd areal for perioden 2008-2019. Utbygging på allerede bebyggd areal – i praksis fortetting og transformasjon (endring av bygningstype) - vil kunne utgjøre i underkant av 100 km², som tilsvarer snaut 20 prosent av samlet forventet utbygging fram til 2030. Det samme gjelder utbygging på dyrka mark. En viktig årsak til dette er at en stor del av den forventede utbyggingen vil skje i tilknytning til eksisterende tettsteder, der en stor andel av det tilgjengelige arealet er jordbruksarealer. Utbygging i skog vil utgjøre om lag 230 km², som tilsvarer drøyt 40 prosent, og på myr 11 km², eller 2 prosent, av samlet anslått utbygging fram til 2030. Utbyg-

Figur 6.11 Framskrevet utbygging av ulike typer areal fram mot 2030. Km²

Kilde: Rørholt & Steinnes (2020), tilpasset fra figur 6.14 s. 40

ging på annen utmark vil utgjøre i overkant av 20 prosent.

Nedbyggingen av dyrka mark vil være i konflikt med politiske målsettinger om jordvern, dersom utbyggingstakten fortsetter som i dag fram til 2030. I 2020 var det nasjonale målet for omdisponering 4 km² per år, som over 11-års perioden fra 2019 til 2030 utgjør et areal på i alt 44 km². Figur 6.6 viser at nedbygging av jordbruksareal i alt i perioden 2008-2019 var om lag 90 km², eller årlig om lag 8 km². Utbygging av dyrka mark i perioden 2008-2019 var dermed om lag dobbelt så stor som det nasjonale målet for 2020. I 2022 ble det nasjonale målet nedjustert til 3 km² per år, mens det langsiktige målet i Hurdalsplattformen ([Regjeringen, 2021](#)) er en omdisponering på 2 km² per år, noe som samlet utgjør 22 km² over 11-års perioden fra 2019 til 2030. Figur 6.11 illustrerer dermed at framskrevet utbygging av dyrka mark mot 2030 langt overskrider det nyeste nasjonale målet om omdisponering av dyrka mark.

Klimaeffekten av arealbruksendringer

Arealbruksendringer påvirker klima gjennom utslipp og opptak, lagring i jord, og også gjennom albedoeffekten som innebærer at ulike typer arealbruk har ulik evne til å reflektere sollys. Snø og åpen lys beitemark reflekterer mye sollys, og sender dermed mye solenergi tilbake og vil holde seg kaldere. Mørk barskog derimot reflekterer lite sollys, absorberer mye solenergi og vil bli varmere.

Boks 6.3. Kvantifisering av klimakostnadene ved nedbygging av areal

Endret arealbruk i form av nedbygging er en viktig årsak til tap av naturmangfold og har også en negativ klimaeffekt. Størst negativ klimaeffekt har nedbygging av myr, skog og lyngheier ([Rusch mfl. 2022](#)). For utbyggingen 2008-2019 sto fritidsboliger for en tredel av myr som ble nedbygd og om lag 40 prosent av skog som ble nedbygd. Selv om det ble bygget ned mer enn ni ganger så mye jordbruksareal som myr, er den beregnede klimaeffekten omtrent den samme ([Rørholt & Steinnes, 2020](#)).

Med utgangspunkt i nedbygging i perioden fra og med 2008 til og med 2018 (Rørholt & Steinnes 2020), er det beregnet at det årlig bygges ned om lag 50 km² hvorav 21,3 km² er skog (43 prosent), 1 km² er myr (2 prosent) og 8,4 km² (17 prosent) er jordbruksarealer. Resten omfatter åpen fastmark.

I framskrivinger av utbygd areal tar Rørholt og Steinnes (2020) utgangspunkt i nedbygd areal 2008-2018, når de anslår planlagt utbygd areal 2019 til 2030. Ifølge tilgjengelige kommuneplaner var det per 2022 satt av 3 588 km² til utbygging¹. Det er altså mulig at en årlig nedbygging på 50 km² vil kunne fortsette i minst 70 år framover. Faktisk årlig nedbygging framover fra 2023 av skog, myr, jordbruksarealer og andre arealer som er viktige for klima, er usikker og kan bli større eller mindre. For eksempel kan det komme begrensninger som følge av at ikke-prissatte verdier av arealene blir bedre tatt hensyn til i beslutninger som følge av EUs grønne giv og Naturavtalen der målet er å redusere tapet av natur.

For å anslå klimaeffekten av nedbygging av skog, myr og jordbruksarealer benytter vi Miljødirektoratets verktøy for beregning av samlet effekt på utslipp og opptak av klimagasser ved arealendring^{2,3}. Dette verktøyet krever detaljerte opplysninger inkludert type arealendring, geografisk plassering (kommune) og jordsmonn (organisk/mineral), og for skogsområder krever det opplysninger om treslag (barskog, blandingsskog, lauvskog) og bonitet. Verktøyet beregner tap av evne til CO₂-opptak i vegetasjonen og utslipp av lagrede klimagasser fra arealene over en 20 års periode. Arealer som ikke bygges ned vil kunne fortsette å ta opp CO₂ lenger enn 20 år, mest sannsynlig i uoverskuelig framtid.

Vårt regneeksempel tar utgangspunkt i at 50 km² samlet areal blir bygget ned i Norge hvert år, med samme fordeling over areal typer som i [Rørholt & Steinnes \(2020\)](#). For å beregne klimaeffekten av nedbygging

bruker vi eksempelverdier for hver arealtype, skog, myr og dyrka mark.⁴

Merk at vi ikke inkluderer åpen fastmark (annen utmark) som følge av manglende data, selv om denne kategorien omfatter mange typer arealer med betydelige karbonlagre inkludert lynghei ([Rusch mfl. 2022](#)). Ved å utelate åpen fastmark undervurderer vi klimaeffekten av nedbygging. Videre tar vi utgangspunkt i klimaeffekt for skog med middels bonitet, mens mye av nedbyggingen skjer på skog med høy bonitet som gir større negativ klimaeffekt. Vi tar heller ikke hensyn til albedoeffekten.⁵

Basert på disse anslagene finner vi at nedbyggingen av skog, myr og dyrka mark/jordbruksarealer i gjennomsnitt gir en negativ klimaeffekt tilsvarende et årlig utslipp på 0,9 millioner tCO₂-e.⁶ Til sammenligning var Norges samlede utslipp i 2021 på 48,9 millioner tCO₂-e.⁷

Klimakostnaden av nedbyggingen kan anslås ved hjelp av karbonpriser (priser per tonn CO₂-e). Vi ser på to mulige karbonpriser for 2023, begge hentet fra Finansdepartementets (FIN) karbonprisbaner for samfunnsøkonomiske analyser.⁸ Den første karbonprisen, FIN-areal, er på 798 kr/tCO₂-e og er anslaget for karbonprisen for CO₂-opptak/-utslipp fra skog- og arealbruk. Den andre karbonprisen, FIN-1,5, er på 1 470 kr/tCO₂-e og tar utgangspunkt i oppgitt median CO₂-pris fra IPCC for å nå 1,5-graders målet globalt. Klimakostnaden av årlig nedbygging blir 730 millioner kroner for FIN-areal og 1,35 milliarder kroner for FIN-1,5 (se figur 6.12). Finansdepartementets karbonpriser øker over tid. I 2030 er karbonprisen 1010 kr/tCO₂-e i prisbanen for FIN-areal og 2990 kr/tCO₂-e i prisbanen for FIN-1,5. Dersom utbyggingen i 2030 blir som gjennomsnittet for perioden 2008-2018, vil klimakostnaden av utbyggingen være på 930 millioner kroner for FIN-areal og 2,74 milliarder kroner for FIN-1,5 (se figur 6.12).

Dette er kostnader som planleggere og utbyggere bør ta med i sine beregninger ved nedbygging av areal. Slike beregninger, sammen med kalkuleringsverktøyet til Miljødirektoratet, kan legge grunnlaget for

⁴ Klimaeffektstallene som er brukt er 6 645 tCO₂-e/km² for dyrka mark (for Halden), 37 660 190 tCO₂-e/km² for skog (blandingsskog, Halden, middels bonitet), 58 335 tCO₂-e/km² for myr (lik verdi for Kristiansand, Halden, Alta) og 9 625 tCO₂-e/km² for beitemark. Disse tallene er eksempelverdier hentet fra Tabell 5.4, s. 30 i Rørholt & Steinnes (2020). Basert på tabell 5.4 er karbonlagringen for dyrka mark høyere i nord enn i sør, for skog varierer karboneffekten mye mellom ulike treslag og for ulike lokaliteter, for myr og beitemark er karboneffekten nokså jevn for ulike lokaliteter i Norge.

⁵ Arealer har ulik evne til å reflektere sollys, se også omtale i delkapittel 6.3.

⁶ Effekttallene er under revidering og utslippene for spesielt myr og skog er undervurdert.

⁷ <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/forurensning-og-klima/statistikk/utslipp-til-luft>

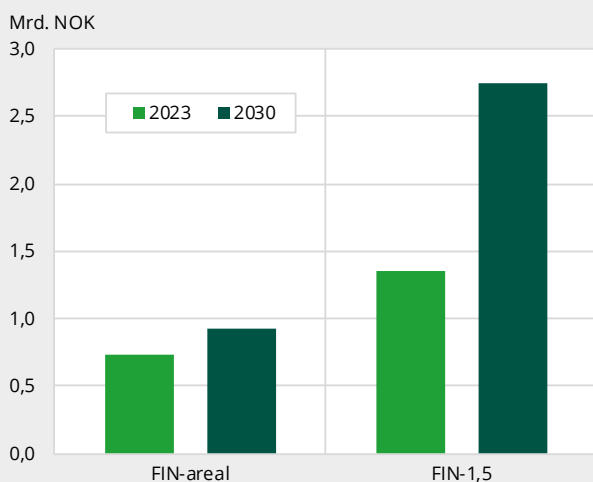
⁸ <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/statlig-okonomistyring/karbonprisbaner-for-bruk-i-samfunnsokonomiske-analyser/id2878113/>

¹ Dette tallet er basert på kommuneplaner med arealformål fra 318 av 356 kommuner og omfatter 77 prosent av norske landområder (249 333 km²). Arealformål manglet per 2022 for 38 av 356 kommuner-for 23 prosent av norske landområder. <https://www.ssb.no/statbank/table/13900>

² <https://www.miljodirektoratet.no/tjenester/klimagassutslipp-kommuner/beregne-effekt-av-ulike-klimatiltak/>

³ Nedbygging gir utslipp av flere klimagasser enn CO₂ og disse har forskjellig klimaeffekt. Derfor måler vi klimaeffekten med den felles måleenheten tonn CO₂-ekvivalenter (tCO₂-e).

Figur 6.12 Klimakostnad ved utbygging av jord, skog- og myrareal. Milliarder kroner

etablering av en naturavgift som inkluderer kostnadene ved klimagassutslipp. Som et eksempel har vi beregnet klimakostnaden ved nedbygging av en tomt på 1 mål (1 000 m²). Ved å bruke karbonprisanslaget

Tabell 6.1 Karbonkostnad for 1 mål (1000 m²) tomt i 2023-kroner

Karbonpris	Skog (blandingsskog)	Jordbruk	Myr	Beite
798	30 053	5 303	46 551	7 681
1 470	55 360	9 768	85 752	14 149

FIN-areal er klimakostnaden for en tomt 30 053 kroner for skog, 5 303 kroner for jordbruksjord og 46 551 kroner for myr, se tabell 6.1. Ved karbonprisen i FIN-1,5 er karbonkostnadene om lag dobbelt så høye.

Klimagassutslippene er undervurdert ettersom tidshorisonten for CO₂-opptak er satt til 20 år i Miljødirektoratet sin kalkulator. Uten nedbygging kunne CO₂-opptak og -lagring samt lagring av andre klimagasser ha fortsatt. I tillegg er åpen fastmark ikke inkludert. Selv med disse begrensningene er klimakostnadene ved nedbygging betydelige. Videre nedbygging har også kostnader for naturmangfold og en rekke andre naturgoder som rekreasjonsområder og muligheter for naturbaserte løsninger på flom, ras og overvannsproblemer.

Endringer i arealbruk og vegetasjon vil gi endringer i albedo og dermed påvirke klima. Albedoeffekten er ikke medregnet i klimarapporteringen.

Klimaeffekten av utbygging på annen utmark kan være vanskelig å beregne fordi annen utmark, eller åpen fastmark, omfatter mange ulike arealtyper. Det kan være fjell eller mer frodige områder, og en liten del av åpen fastmark kan også være kunstig opparbeida arealer som gardstun, industriområder eller utbygginger i anleggssfasen. Endringene i arealbruk kan være menneskeskapt, som utbygging, eller naturlig, som gjengroing av åpne områder med skog. I boks 6.3 presenterer vi noen anslag over utslipp av klimagasser fra arealbruksendringer og tilhørende klimakostnader, basert på data og metoder i Miljødirektoratet (2023) og ulike karbonprisanslag fra Finansdepartementet.

6.4. Økologisk tilstand: Naturindeks for Norge, fagsystem for økologisk tilstand og vanddirektivet

Kunnskap om økologisk tilstand - hvordan det står til i norsk natur - er viktig for å nå nasjonale mål for naturforvaltning. Arealendring, høsting, klimaendring, forurensning og fremmede arter er de største påvirkningsfaktorene bak tap av biologisk mangfold ifølge Naturpanelet (IPBES, 2019). Globalt er om lag en fjerdedel av artene vi kjenner - om lag

en million arter - truet av utryddelse (IUCN, 2020). Norsk rødliste for arter 2021 gir oversikt over arter som er vurdert til å ha en risiko for å dø ut i Norge. Av artene som er vurdert, er 21 prosent regnet som rødlistearter og 12 prosent som truet, og for ni av ti truede arter er arealendring den største trusselen (Artsdatabanken, 2021).

Norge har tre hovedsystemer for sammenstilling av kunnskap om økologisk tilstand: Naturindeks for Norge, fagsystem for økologisk tilstand og klassifisering av økologisk tilstand etter vannforskriften. I tillegg gir flere typer kart fra blant annet NIBIO og Miljødirektoratet informasjon om økologisk tilstand.

Naturindeks for Norge

Naturindeksen måler tilstanden til biologisk mangfold i Norge og gir en oversikt over utviklingen i hovedøkosystemene hav, kyst, ferskvann, våtmark, skog, fjell og åpent lavland. Naturindeks for Norge 2020 sammenfatter informasjon om 260 indikatorer, med data og ekspertvurderinger fra en rekke forskningsinstitusjoner og fagmiljø. Arbeidet koordineres av Miljødirektoratet. Naturindeks for Norge ble lansert i 2010 (Nybø, 2010) og oppdatert i 2015 (Framstad, 2015) og i 2020 (Jakobsson & Pedersen, 2020).

Boks 6.4. Analyse av ulike hensyn ved plassering av nye vindkraftanlegg

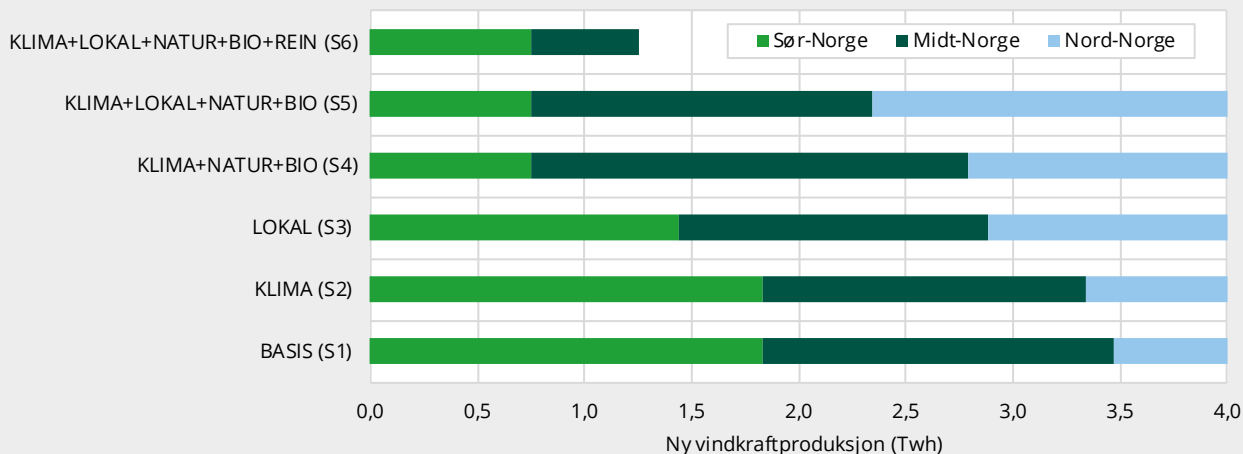
Forskningsprosjektet WINDLAND i SSB har gjennomført en analyse av hvordan hensyn til ulike typer ulemper ved vindkraft påvirker den samfunnsøkonomisk lønnsomme plasseringen av nye vindkraftverk, sett i forhold til et basis-scenarier ([Grimsrud mfl., 2023](#)). Analysen omfatter ulike scenarier (figur 6.13), der det er tatt hensyn til betydningen av karbonutslipp ved arealbruksendring (KLIMA), ulemper for innbyggerne i berørte områder (lokale miljøkostnader) (LOKAL), påvirkning på uberørt natur og villmarkspregede områder (NATUR), biologisk mangfold (BIO) og reindrift (REIN).

I analysen har vi kombinert en energisystemmodell med geografisk (GIS) analyse av mulig plassering av vindkraftverk, basert på konsesjonssøknadene i NVEs database. Det er lagt til grunn at det skulle bygges 4 TWh ny vindkraft. GIS-analysene gir informasjon om hvordan vindkraftverkene vil påvirke utsynet til innbyggerne i området, samt hvilke naturområder som blir berørt. I beregningen er det anslått kroneverdier for lokale miljøkostnader og kostnader ved karbonutslipp

(65 Euro/tCO₂-e i 2030), mens hensynet til nasjonale verdier som uberørt natur og biologisk mangfold er tatt inn som begrensinger på hvor vindkraftverkene kan plasseres.

Beregning fram til 2050 viser at Sør-Norge er den mest gunstige lokasjonen for vindkraft om en ikke tar hensyn til lokale miljøkostnader. Dersom vi tar hensyn til både lokale og nasjonale miljøpåvirkninger, tilsier beregningen at en større del av produksjonen bør flyttes mot den nordlige delen av Norge. Hensynet til uberørt natur og biologisk mangfold har større innvirkning på lokalisering enn om man bare tar hensyn til ulemper for innbyggerne i berørte områder. Beregningene viser at dersom vindkraftverk skal plasseres langt unna synsfeltet for innbyggerne i berørte områder, vil det bli større negative konsekvenser for biologisk mangfold og større tap av uberørt natur. Dersom man skal unngå alle områder der det drives reindrift, viser beregningene at det bare er en liten andel av konsesjonssøknadene som ville få tillatelse ([Grimsrud mfl., 2023](#)).

Figur 6.13. Samfunnsøkonomisk lønnsom plassering av nye vindkraftanlegg i ulike scenarier

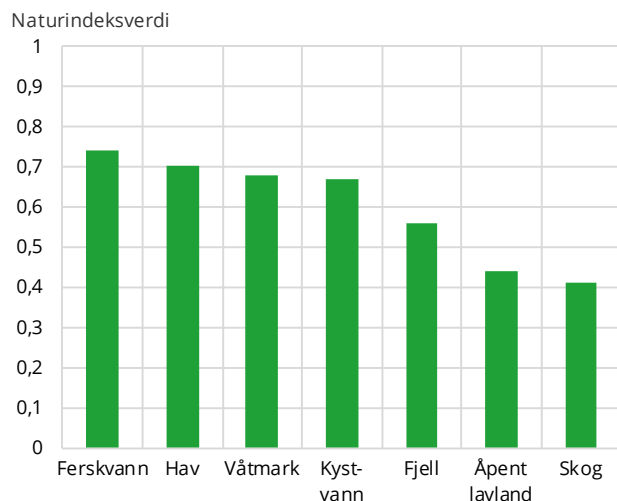
Kilde: Grimsrud mfl. (2023)

For hvert økosystem er det spesifisert en referansetilstand, som skal representere intakt natur som er natur med lite menneskelig påvirkning. Noen økosystem er kulturbetinget (semi-naturlige økosystem), som beitemark og slåttemark. Dette er økosystem i kulturlandskapet, formet og holdt i hevd av langvarig ekstensiv og tradisjonell skjøtsel. I naturindeksen er åpent lavland et kulturbetinget økosystem. Referansetilstanden for åpent lavland er definert som et økosystem i god hevd. Basert på referansetilstanden beregnes en referanseverdi for hver indikator for hvert område. Alle indikatorverdier normaliseres med referanseverdien og skales til en verdi mellom 0 og 1.

En naturindeks på 0,7 for et økosystem betyr en relativ nedgang på 0,3 (30 prosent) fra referansetilstanden, og avspeiler samlet negativ belastning på økosystemet fra alle påvirkningsfaktorer. Naturindeksen gir dermed kunnskap om hvordan det samlede presset på naturen påvirker biologisk mangfold i Norge.

Resultatene presentert i Naturindeks for Norge 2020 viser at tilstanden for biologisk mangfold varierer betydelig mellom økosystemer, se figur 6.14. Indikatorene i naturindeksen representerer i hovedsak arter, som planter og dyr, men det er også mer overordnede indikatorer som er viktige

Figur 6.14. Naturindeks for hovedøkosystemene. 2019

Kilde: Naturindeks for Norge 2020. Jakobsson og Pedersen (red.) 2020

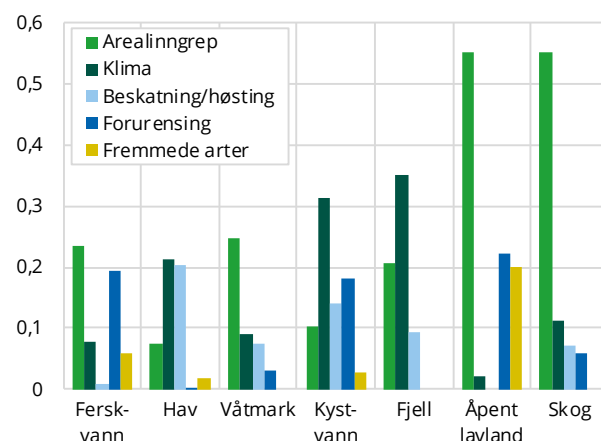
for et bredt spekter av arter, f.eks. mengde død ved i skog. I tillegg presenteres temaindeks for utvalgte problemstillinger som er spesielt viktige for miljøforvaltningen, for eksempel bestander av sjøfugler.

Ved å samle et stort antall indikatorer i et felles rammeverk, der mange eksperter deltar i arbeidet, bidrar naturindeksen til å identifisere viktige kunnskapsbehov for forbedret overvåking av norsk natur. Selv om naturindeksens rammeverk tillater presentasjon av naturindeksverdier på kommunenivå, lar dette seg sjelden gjennomføre da de fleste indikatorene mangler tilstrekkelig geografisk detaljeringsgrad. I stedet presenteres naturindeksen for landsdeler eller havområder. Landområdene og kystvann deles inn i Østlandet, Sørlandet, Vestlandet, Midt-Norge og Nord-Norge, og havområdene er Skagerrak, Nordsjøen, Norskehavet og Barentshavet.

Påvirkningsfaktorenes effekt på naturindeksen

I Naturindeksen 2020 ble det gjennomført en analyse av de viktigste negative påvirkningsfaktorene. Analysen er basert på kvalitative vurderinger som ekspertene har gjort ved rapportering av data til naturindeks-databasen. Ekspertene ble bedt om å angi i hvilken grad en indikator er følsom for ulike påvirkningsfaktorer, gruppert i fem hovedkategorier: arealinngrep, klima, beskatning/høsting, forurensing og fremmede arter. De kvalitative vurderingene av påvirkningene er kvantifisert ved å summere hvor stor effekt hver indikator har på

Figur 6.15. Effekter av påvirkningsfaktorer på naturindeks for hovedøkosystemer, målt som reduksjon i naturindeksverdien. 2019

Kilde: Naturindeks for Norge 2020. Jakobsson og Pedersen (red.) 2020, figur 10.1.

naturindeksen, dvs. hvor mye hver indikator bidrar til å redusere naturindeksverdien, sammenliknet med referansetilstandens verdi 1. Resultatet er vist i figur 6.15 og illustrerer de viktigste påvirkningene på økosystemene og hvordan påvirkningene varierer mellom økosystemene. En høy verdi betyr at påvirkningsfaktoren har stor negativ effekt på naturindeksverdien for et økosystem.

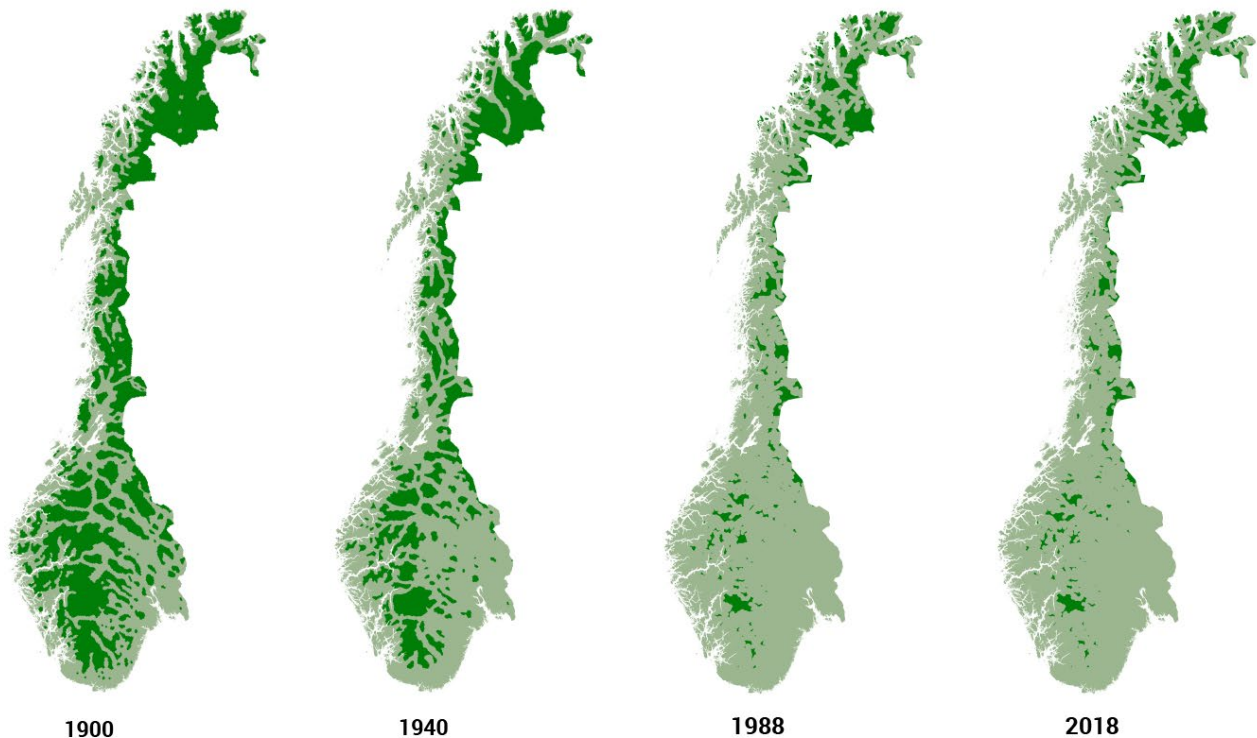
Hvilke påvirkningsfaktorer som har størst negativ effekt, varierer mellom økosystemene. De fleste indikatorene i mange av økosystemene på land og i ferskvann er følsomme for arealbruk og fysiske inngrep, mens klima og beskatning/høsting har sterkere påvirkning i de marine økosystemene. Arealinngrep er den påvirkningsfaktoren som har størst negativ effekt på naturindeksverdien i ferskvann, våtmark, skog og åpent lavland.

Arealinngrep omfatter en rekke ulike typer arealpåvirkninger, både i form av utbygging og infrastruktur, og arealbruksendringer i jordbruk og skogbruk. I for eksempel åpent lavland, der skjøtsel er nødvendig for å opprettholde det biologiske mangfoldet, skjer arealbruksendringer som følge av intensivt jordbruk eller opphør av tradisjonell skjøtsel og påfølgende gjengroing av skog.

Inngrepsfri natur og villmarkspreget natur i Norge

Det blir stadig færre store områder med inngrepsfri natur i Norge. Inngrepsfri natur er områder som ligger én kilometer eller mer fra tyngre tekniske inngrep. Villmarkspreget natur er områder som

Figur 6.16. Villmarkspregede områder i Norge

● Villmarkspreget: Naturområder som ligger fem km eller mer i luftlinje fra tyngre tekniske inngrep

Kilde: Kart 1900 og 1940: Bruun, Magne, NOU-1986:13, Kart 1998 og 2018: [Miljødirektoratet/miljostatus.no](https://miljodirektoratet/miljostatus.no)

ligger fem kilometer eller mer fra tyngre tekniske inngrep (i luftlinje). Figur 6.16 viser utviklingen i villmarkspregede områder i Norge. Ved begynnelsen av 1900-tallet var om lag halvparten av Norges fastlandsareal villmarkspreget. I 2018 var om lag 44 prosent av fastlands-Norges areal inngrepsfri natur og om lag 11,5 prosent villmarkspregede områder ([Miljødirektoratet, 2020](https://miljodirektoratet.no)).

Fagsystem for økologisk tilstand

Ifølge Norges nasjonale mål for naturmangfold skal økosystemene ha god tilstand og levere økosystemtjenester ([Meld. St. 14 \(2015-2016\)](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-14-2015-2016)). Klima- og miljødepartementet oppnevnte i 2016 en gruppe fageksperter for å vurdere tilstanden til norske økosystemer, og ekspertrådet har utviklet et fagsystem for å vurdere kriterier for økologisk tilstand ([Nybø & Evju, 2017](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nybo-evju-2017), [Nybø mfl., 2020](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nybo-mfl-2020)). Vurderingen av økologisk tilstand gir et kunnskapsgrunnlag for miljøforvaltningen og politikere når de skal definere forvaltningsmål og vurdere tiltak som kan settes inn for å forbedre den økologiske tilstanden ([Nybø mfl., 2020](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nybo-mfl-2020)).

God økologisk tilstand er definert i rapporten om fagsystemet: «God økologisk tilstand i norske økosystemer defineres ved at økosystemenes struktur, funksjon og produktivitet ikke avviker vesentlig fra referansetilstanden, definert som intakte økosystemer» ([Nybø & Evju, 2017](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nybo-evju-2017)). Vurderingen av økologisk tilstand er basert på indikatorer for viktige egenskaper ved økosystemenes struktur, funksjoner og produktivitet. Egenskapene ved økosystemene omfatter blant annet primærproduksjonen (fotosyntesen), biologisk mangfold, fordelingen av biomasse mellom ulike nivåer i næringskjeden, artenes funksjoner i økosystemet og ulike typer habitater og landskap.

Indikatorene for økologisk tilstand sammenstilles til en helhetlig vurdering av tilstanden i økosystemene på nasjonalt og regionalt nivå. Indeksmetoden for vurdering av økologisk tilstand er basert på tilsvarende metode som naturindeksen, der indikatorene sammenliknes med referansetilstanden og skaleres til en verdi mellom 0 og 1. Et utvalg av indikatorene i naturindeksen inngår i vurderingen av økologisk tilstand. Fagsystemet for økologisk tilstand inneholder langt færre indikatorer enn

naturindeksen. Siden økologisk tilstand vurderes for gitte arealer, benyttes kun indikatorer som kan avspeile tilstanden i hele arealet, dvs. arealrepresentative data eller data fra naturovervåking som omfatter store arealer.

For hver indikator er det fastsatt en grenseverdi på 0,6 som angir om indikatoren viser at økosystemet er i god tilstand eller ikke. Indikatoren skalerte verdier sammenstilles til en samlet tilstandsverdi for de enkelte egenskapene og for hele økosystemet. Tilstandsverdier over 0,6 tilsier god økologisk tilstand. Ut fra ekspertrådets forslag er fagsystemet videreutviklet og hittil prøvd ut for økologisk tilstand for fjell og skog ([Framstad mfl., 2022](#), [Framstad mfl., 2021](#)).

Økologisk tilstand for fjell

Vurderingen for fjell er basert på 19 indikatorer. Økologisk tilstand for fjell i hele Norge er beregnet til 0,68. Dette er litt over grenseverdien 0,6 for god økologisk tilstand. Det er bare mindre forskjeller i beregnet tilstand for ulike regioner, med lavest verdi for Sørlandet og høyest for Midt-Norge. Det er særlig indikatorene for fjellrev, smånagere og jerv som trekker samlet tilstandsverdi ned, men også vegetasjonens varmekrav og indikatoren for lirype har skalerte verdier under grenseverdien for god økologisk tilstand. Indikatorene for rein, areal av isbreer, sammenhengende områder (konnektivitet) av fjellareal og naturindeks for fjell ligger på eller rett over grenseverdien. Øvrige indikatorer har skalerte verdier nær eller noe lavere enn referanseverdien ([Framstad mfl., 2022](#)).

Økologisk tilstand for skog

Vurderingen for skog er basert på 13 indikatorer. Økologisk tilstand for skog i hele Norge er beregnet til 0,42. Dette er klart lavere enn grenseverdien 0,6 for god økologisk tilstand. Det er bare mindre forskjeller i beregnet tilstand for ulike regioner, men tilstanden for skog på Vestlandet ligger noe lavere enn for Norge som helhet. Det er spesielt følgende indikatorer som trekker tilstandsverdien ned; bestandsnivå rovdyr, mengde grov død ved, mengde død ved totalt, volum av rogn-osp-selje, arealandel uten tekniske inngrep og areal biologisk gammel skog. Også naturindeks for skog og blåbærdekning ligger klart under grenseverdien for god økologisk tilstand. Øvrige tilstandsindikatorer har skalerte verdier nær eller over grenseverdien ([Framstad mfl., 2021](#)).

Videre arbeid med økologisk tilstand

Ekspertrådets rapport peker på at indikatorer for økologisk tilstand bør være i samsvar med krav til miljøindikatorer (OECD, 2003). De bør respondere på endring i påvirkninger, være enkle å tolke, godt fundert teknisk og vitenskapelig, og kostnadseffektive å måle på en konsistent måte. I praksis vil det ofte ikke være mulig å finne indikatorer som tilfredsstillende disse kravene dersom indikatorene skal dekke egenskaper i økosystemene på en representativ måte ([Nybø & Evju, 2017](#)).

Ekspertrådet foreslo at forvaltningsmål fastsatt med fagsystemet som kunnskapsgrunnlag, bør omfatte både areal og tilstand ([Nybø mfl., 2020](#)). For å vurdere hvor store avvik fra god økologisk tilstand som kan aksepteres for bruk av arealer til ulike samfunns mål, er det nødvendig med kunnskap om hvilke naturverdier som går tapt. Dette krever kunnskap om både tilstand og arealer: hvor store arealer som er aktuelle for inngrep, hvor stor endring i tilstand inngrepet vil medføre, og hvordan det vil påvirke gjenværende natur i god økologisk tilstand. En vurdering av økologisk tilstand som omfatter både arealtap og endring i økologisk tilstand, er en forutsetning for helhetlig naturforvaltning i tråd med bærekraftsmålene og Naturmangfoldloven ([Nybø mfl., 2020](#)).

Økologisk tilstand i vannforekomster etter vannforskriften

Vannforskriften, som implementerer EUs vannrammedirektiv¹⁷, skal beskytte og sikre bærekraftig bruk av vannmiljøet og sikre miljøtilstanden i ferskvann, grunnvann og kystvann.¹⁸ Vanddirektivet har som mål at alle vannforekomster minst skal opprettholde eller oppnå «god tilstand» i tråd med nærmere angitte kriterier. For å følge opp vannforskriften er det etablert systemer for å klassifisere økologisk tilstand i kystvann, elver og innsjøer.

Klassifiseringen av økologisk tilstand i vann skjer ved at det blir innhentet detaljerte data om den enkelte vannforekomst. Økologisk tilstand klassifiseres ut fra biologiske og kjemiske forhold, bunnforhold og variasjon i vannføring og vannstand, og deles inn i fem tilstandsklasser; svært god, god, moderat, dårlig og svært dårlig. Svært god tilstand

¹⁷ <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2020/apr/vannrammedirektiv/id2889929/>

¹⁸ <https://www.vannportalen.no/regelverk-og-foringer/vannforskriften/>

kalles referansetilstand, definert som tilstanden for et kvalitetselement der det er liten eller ingen menneskelig påvirkning på vannforekomsten.¹⁹

Vurdering av økologisk tilstand i ferskvann og kystvann etter vannforskriften har mange likheter med fagsystem for økologisk tilstand, med definisjonen av en referansetilstand og indikatorer (biologiske kvalitetselementer) skalert til en verdi mellom 0 og 1. Grenseverdien for god tilstand er satt til 0,6. Vannforskriften gir grunnlag for rapporteringsforpliktelser til EU og grunnlag for en indikator under FNs bærekraftsmål 6 Rent vann og gode sanitærforhold. Siden systemet baserer seg på klassifisering av tilstand i den enkelte vannforekomst, gir systemet grunnlag for både oppfølging av nasjonale mål og forvaltning på kommunalt og lokalt nivå.

Indikatorer for bærekraftsmålene

For bærekraftsmål 14 Livet i havet er status og utviklingstrekk for økologisk tilstand for kystvann og hav foreslått av Miljødirektoratet som nasjonale bærekraftsindikatorer²⁰. For bærekraftsmål 15 Livet på land er naturindeksen foreslått som nasjonal indikator, et annet er arbeidet med vurdering av økologisk tilstand. SSB samarbeider med Miljødirektoratet om å utvikle både globale og nasjonale indikatorer.

For den foreslåtte nasjonale indikatoren om vern og beskyttede arealer til havs benyttes SSBs tall om vernet areal etter naturmangfoldloven, fordelt på ulike verneformer. Totalt var 3,6 prosent av sjøarealet innenfor territorialgrensen for Fastlands-Norge (12 nautiske mil fra land) vernet ved utgangen av 2021. Territorialfarvannet rundt Svalbard og Jan Mayen er i stor grad vernet og her er det alt i alt 92,5 prosent nasjonalparker eller naturreservat.²¹

For å utvikle indikatorer er det viktig med et kunnskapsgrunnlag som belyser sammenhengene mellom hav, kyst og land.²² Indikatorer og data om tilstanden i havet publiseres av Miljødirektoratet på nettsiden [Miljøstatus](#). Ny overvåkingsteknologi, bilder fra jordobservasjonssatellitter, fly og droner

og videreutvikling av biofysiske modeller vil kunne bidra til å styrke datagrunnlaget. Dette krever samtidig at det utvikles datainfrastrukturer som gjør det mulig å bruke slike data videre.²³

Økologisk tilstandsregnskap - forventet krav om rapportering til Eurostat

Kunnskapssystemene omtalt her er et viktig grunnlag for å utvikle regnskap for økologisk tilstand (tilstandsregnskap) i økosystemregnskap for Norge. Det er forventet at Eurostats økosystemregnskap vil omfatte et enkelt regnskap for økologisk tilstand, med åtte indikatorer for økologisk tilstand for fem av de 12 økosystemtypene i EUs typeinndeling. Dette vil omfatte følgende indikatorer: Urbane områder: Grønne områder i byer og forsteder (prosent av areal) og konsentrasjon av svevestøv (partikkel-nivå PM 2,5 i byer). Dyrket mark: Karboninnhold (organisk) i toppjord (tonn/hektar). Naturbeitemark: Karboninnhold (organisk) i toppjord (tonn/hektar). Kulturlandskap (dyrket mark og naturbeitemark): Fugleindeks for kulturlandskapsfugler. Skog: Død ved (m³/hektar) og kronedekke (prosent). Strand og våtmark: Kunstig arealdekke (prosent).

For økosystemtjenestene, levert fra stedfestede økosystemer, har Eurostat foreslått rapporteringsplikt på syv tjenester. Disse er tre forsynende tjenester (avlinger, pollinering og trevirke), tre regulerende tjenester (luftrensing, global klimaregulering og lokal klimaregulering) og én kulturell tjeneste (naturbasert reiseliv).

Rapportering til Eurostat kan langt på vei baseres på tilgjengelige norske data. Regnskapet for økologisk tilstand som skal rapporteres til Eurostat består imidlertid av få indikatorer og har dermed liten relevans for norsk naturforvaltning. Norge har langt mer omfattende kunnskapssystemer med forvaltningsrelevant informasjon om tilstanden i norske økosystemer. Med bruk av data fra disse systemene vil det planlagte økosystemregnskapet for Norge bli et relevant verktøy for norsk naturforvaltning.

¹⁹ <https://www.vannportalen.no/kunnskapsgrunnlaget/klassifisering/>

²⁰ <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/tema/hav-og-kyst/>

²¹ <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/areal/statistikk/vernede-omrader>

²² FNs rapport "Governing coastal resources: implications for a sustainable blue economy" <https://www.resourcepanel.org/reports/governing-coastal-resources>

²³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/klimaog-miljodepartementetskunnskapsstrategi20212024/id2864054/>

Boks 6.5. Effekter for norske næringer av EU sitt forslag til karbontoll – CBAM

Medlemslandene i EU ble i desember 2022 enige om å innføre en karbontoll (CBAM – Carbon Border Adjustment Mechanism) som en del av Fit-for-55-politikken ([Wettestad, 2022](#)). Norges klimapolitikk er knyttet til EUs, og vi deltar i EUs kvotehandelssystem (EU ETS). Norge vil derfor også omfattes av CBAM gjennom kvotesystemet. Karbontollen vil gjelde fra 2026 og skal i første omgang legges på import av jern og stål, aluminium, sement, kunstgjødsel, elektrisk kraft og hydrogen. Formålet med karbontollen er å motvirke mulig karbonlekkasje fra sektorer som er med i EU ETS til land som ikke har tilsvarende pris på karbonutslipp. Karbontollen innebærer at import av disse varene til EU illegges en avgift tilsvarende kostnadene ved kvotekjøp bedrifter i EU ETS må betale. En viktig motivasjon for innføring av karbontoll er at den motvirker konkurranseulempen kvotesystemet påfører EU sine bedrifter (for varer omsatt i EU sitt hjemmemarked). Dersom en produsent i et land utenfor EU kan vise at den allerede har betalt en pris for karbonutslippene fra produksjonen av de importerte varene, skal den tilsvarende kostnaden trekkes fra i beregningen av avgiften.

Karbontollen skal i utgangspunktet kun legges på direkte utslipp av CO₂ fra bruk av fossilt brensel i produksjon. På litt lengre sikt vil også indirekte utslipp i noen grad inkluderes, men detaljene her er ikke klare. En viktig kilde til indirekte utslipp er utslipp fra produksjon av elektrisitet, som er en sentral innsatsfaktor i produksjon av mange varer. I 2027 skal EU-kommisjonen vurdere inkludering av flere produkter, med et siktemål om full dekning i 2030. Utfasing av gratiskvotene skal starte i 2026 og er planlagt avsluttet i 2034. Mens CBAM utjevner konkurranseulempene EU ETS medfører i hjemmemarkedet, bidrar dagens ordning med gratiskvoter også til å jevne ut konkurransen utenfor EU (fordi gratiskvotene mottas uavhengig av hvor produktet selges). Eksportrefusjon for karbonkostnader ved eksport til land som ikke har noen karbonpris er foreløpig ikke med i EU sin CBAM, men kommisjonen vil vurdere mulige støttetiltak for eksportindustrien i 2025. EU har hele tiden hevdet at en CBAM vil være i tråd med internasjonale handelsregler (WTO-avtalen), men dette må avklares nærmere ([Wettestad, 2022](#)).

Vi har analysert effektene for norske næringer av at EU og Norge innfører karbontoll (CBAM), ([Bye mfl. 2022](#)). Til analysen har vi brukt SSBs modell (SNOW Global), som er en numerisk global generell likevektsmodell. Modellen er basert på detaljerte handels- og utslippsdata for en rekke land. Den regionale inndelingen i modellen dekker Norge, EU og sentrale handelspartnere. Alle næringer som er underlagt EU ETS, og dermed CBAM, er representert. Effektene på norsk økonomi av å innføre CBAM sammenlignes med en referansesimulering (REF) av verdensøkonomien i 2030, med vedtatt karbonpolitikk i EU og Norge og de nasjonalt fastsatte

bidragene til utslippsreduksjoner under Parisavtalen for alle andre land. I referanseberegningen er også gratiskvotene i EUs kvotesystem beholdt.

Effektene av å innføre CBAM avhenger av hvor handelseksponert og utslippsintensiv den aktuelle næringen er. Figur 6.17 illustrerer de norske importandelene for næringene som blir direkte berørt av CBAM. Med unntak av ikke-jernholdige metaller (f.eks. aluminium), og til en viss grad kjemiske produkter, kommer mesteparten av norske næringers import fra EU og blir dermed i mindre grad berørt av CBAM. Vi ser også at utslippsintensitetene for de norske næringene jevnt over er lavere enn for EU og resten av verden (figur 6.18). Forskjellene er størst for elektrisitet, hovedsakelig grunnet norsk vannkraft og reguleringen av utslipp fra kraftproduksjon i EU ETS. Karbontoll kan derfor få større effekter dersom indirekte utslipp fra produksjonen av elektrisitet også inkluderes.

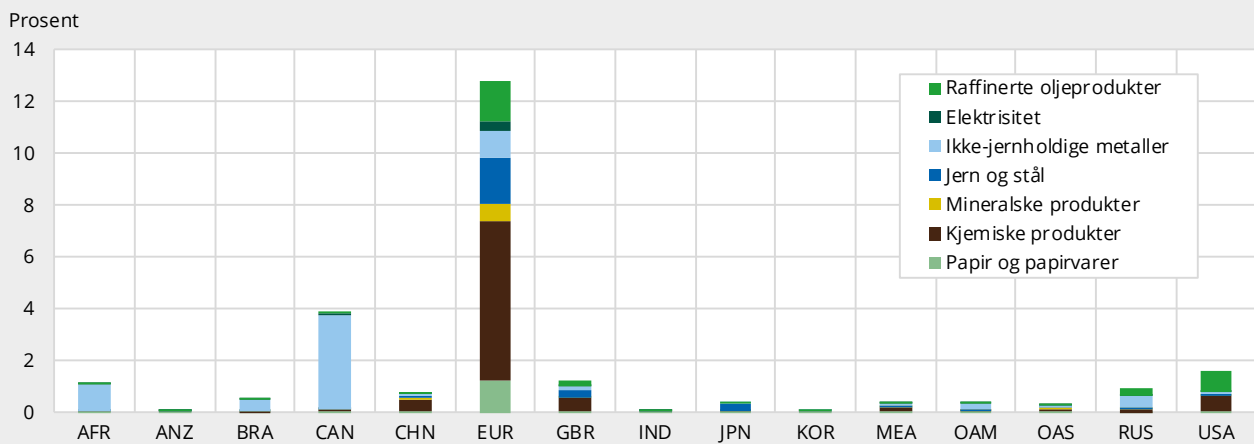
Med klimapolitikken som ligger til grunn for referanseberegningen, som innebærer regionale utslippstak i 2030, vil hver region ha sin karbonpris. Disse prisene varierer fra 6 til 130 dollar per tonn CO₂, mens kvoteprisen i EU er 138 dollar per tonn CO₂ (alt i 2011-priser). I politikkscenarioene er karbonprisene eksogene og satt lik prisene i referanseberegningen for alle regioner utenom Norge og EU. Vi presenterer her resultater fra to politikkscenarioer: TARIFF-scenariet som introduserer karbontoll og fjerner alle gratiskvoter, og NOLEAK-scenariet hvor kun gratiskvotene fjernes.

Når gratiskvotene fjernes (NOLEAK) faller produksjonen i næringene som mottar gratiskvoter. Dette skyldes at gratiskvotene fungerer som en subsidie til produksjon (dess mer en bedrift produserer, dess mer verdifulle gratiskvoter mottar den). Med unntak av elektrisitet mottar alle næringene som først berøres av CBAM i dag gratiskvoter. Bortfallet av gratiskvoter gir derfor lavere produksjon i CBAM-sektorene. Elektrisitetsproduksjonen faller også når gratiskvotene fjernes. Årsaken er at etterspørselen etter elektrisitet som innsatsfaktor i produksjon i næringene som mottar gratiskvoter faller når gratiskvotene tas bort.

Effektene av å fjerne gratiskvotene varierer mellom de ulike næringene. Det er to hovedårsaker til dette: For det første tilar den implisitte produksjonssubsiden gratiskvotene utgjør i utslippsintensiteten i næringen (målt som utslipp per krone). Dess større denne produksjonssubsidien er, dess større blir effekten på produksjon når gratiskvotene fjernes. For det andre avhenger effekten av hvordan bortfallet av gratiskvoter påvirker prisen på vareinnsatsen i den enkelte næring. Prisen på vareinnsats hvor produksjonen opprinnelig ble subsidiert med gratiskvoter øker når kvotene faller bort. Når prisen på innsatsfaktorer, og dermed produksjonskostnadene øker, kutter bedriftene produksjon. Dette er særlig relevant for jern og

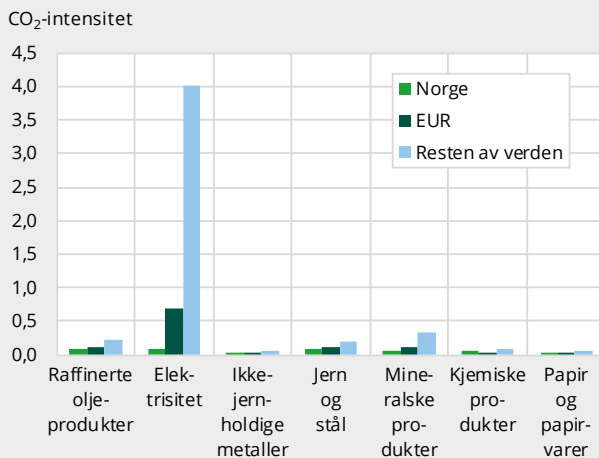

Figur 6.17. Importandeler, Norge, CBAM sektorer, Referanseberegningen. 2030

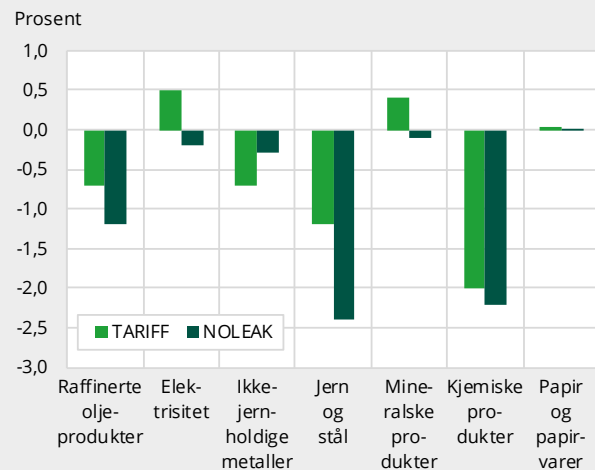
Kilde: Bye mfl., 2022

Figur 6.18. CO₂-intensitet (tCO₂ per 1000 USD produsert) for Norge, EUR og Resten av verden, Referanseberegningen. 2030

Kilde: Bye mfl., 2022

Figur 6.19 Aktivitet (produksjon) i CBAM sektorene i Norge, prosentvis endring fra Referanseberegningen, 2030

Kilde: Bye mfl., 2022

stål (-2,4 prosent) og kjemiske produkter (-2,2 prosent), som både er utslippsintensive og bruker en relativt stor andel egen vareinnsats i produksjonen (der gratis-kvotene forsvinner).

Mer generelt faller etterspørselen etter arbeidskraft og kapital som følge av lavere aktivitet ved bortfallet av gratiskvoter. Dette gir lavere lønn og lavere krav til kapitalavkastning. I tillegg faller prisen på elektrisitet. Disse effektene trekker i retning av økt produksjon i alle næringer, og er viktige årsaker til at produksjon i flere næringer som ikke mottar gratiskvoter øker når gratiskvotene faller bort.

I TARIFF scenariet innføres karbontoll samtidig som gratiskvotene fjernes. Karbontollen demper produksjonsfallet i de fleste av sektorene som hadde gratiskvoter, fordi varer importert fra land utenfor Norge og EU nå illegges en karbontoll. Dette styrker konkurransekräften til varer fra CBAM sektorene i EU sitt hjemmemarked, sammenliknet med kun å fjerne gratiskvotene. Dette gjelder raffinerte oljeprodukter og ikke-jernholdige metaller som for eksempel aluminium

(-0,7 prosent), jern og stål (-0,7 prosent) og kjemiske produkter (-2 prosent). Alt i alt dominerer den negative effekten på produksjon av å fjerne gratiskvotene den positive effekten av å innføre karbontollen for disse næringene. Den negative effekten av karbontollen er spesielt sterk for ikke-jernholdige metaller (aluminium). Denne sektoren importerer en stor del av sin vareinnsats fra land utenfor EU, som blir dyrere ved en karbontoll. I tillegg eksporterer de mye til land utenfor EU og karbontoll gir ingen fordel.

Vi finner også at produksjonseffekten av å innføre karbontoll (se figur 6.19) er positiv for ETS-sektorer som ikke mottar gratiskvoter i utgangspunktet, som elektrisitet (0,5 prosent) og mineralske produkter som for eksempel sement (0,4 prosent, mottar svært lite gratis kvoter). Effektene er ganske like for Norge og EU. Noe produksjon innenfor ETS-sektorene og tilhørende utslipp omfordes fra Norge til EU, og noe karbonintensiv produksjon omfordes fra land utenfor EU og Norge til EU. Globale utslipp faller svakt som følge av karbontollen.

Referanser

- Artsdatabanken. (2021). Norsk rødliste for arter 2021. <https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/>
- Bye, B., Kaushal, K.R., Storrøsten, H.B. (2022). [EU's suggested carbon border adjustment mechanism – Impact on Norwegian industries](#), Report 2022/48, SSB.
- Dalen, H. M., Lindholt, L., Garnåsjordet, P. A., Hillestad, M. E., Norderhaug, A. & Aslaksen, I. (2021). [Valuing agricultural land: From resource rent and willingness to pay to values of ecosystem services](#).
- DFØ. 2018. Veileder til utredningsinstruksen, Kap 5 Eøs- og Schengen saker <https://dfo.no/fagomrader/utredning-og-analyse-av-statlige-tiltak/veileder-til-utredningsinstruksen/5-eos-og-schengen-saker>
- EU. (2021). EU Fit for 55 strategy, European Commission, https://commission.europa.eu/document/19903c51-aaea-4c6d-a9c9-760f724a561b_en
- EU. (2022a). Regulation (EU) No 691/2011 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2011 on European environmental economic accounts. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02011R0691-20220220>
- EU. (2022b). Proposal for a Nature Restoration Law. https://environment.ec.europa.eu/publications/nature-restoration-law_en
- Fenichel, E.P., B. Milligan, I. Porras mfl. (2020). "National Accounting for the Ocean and Ocean Economy." Washington, DC: World Resources Institute. <https://oceanpanel.org/publication/national-accounting-for-the-ocean-and-ocean-economy/>
- FN. (2010). System of National Accounts 2008. <https://doi.org/10.18356/4fa11624-en>
- [FN. \(2012\). System of Environmental Economic Accounting Central Framework](#). <https://seea.un.org/content/seea-central-framework>
- FN. (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 21 October 2015, A/RES/70/1 https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf
- FN. (2021). System of Environmental Economic Accounting Ecosystem Accounting. <https://seea.un.org/ecosystem-accounting>
- Framstad, E. (red.). (2015). [Naturindeks for Norge 2015. Tilstand og utvikling for biologisk mangfold](#). Miljødirektoratet.
- Framstad, E., Berglund, H., Jacobsen, R.M., Jakobsson, S., Ohlson, M., Sverdrup-Thygeson, A. & Töpper, J. (2021). [Vurdering av økologisk tilstand for skog i Norge i 2020](#). (NINA Rapport 2000). Norsk institutt for naturforskning.
- Framstad, E., Eide, N.E., Eide, W., Klanderud, K., Kolstad, A., Töpper, J. & Vandvik, V. (2022). [Vurdering av økologisk tilstand for fjell i Norge i 2021](#). (NINA Rapport 2050). Norsk institutt for naturforskning.
- Garnåsjordet, P. A., Steinnes, M., Cimburova, Z., Nowell, M., Barton, D. N. & Aslaksen, I. (2020). [Urban Green. Integrating ecosystem extent and condition as a basis for ecosystem accounts. Examples from the Oslo region](#). Statistical Journal of the IAOS, 37, 1447-1274.
- Global Ocean Accounts Partnership (GOAP). (2022). Technical Guidance on Ocean Accounting for sustainable development. Global Ocean Accounts Partnership. <https://oceanaccounts.atlassian.net/wiki/spaces/DTGOOA/pages/47743101/2.+Structure+of+Ocean+Accounts>
- Greaker, M., P. Løkkevik og M. A. Walle (2005): Utviklingen i den norske nasjonalformuen fra 1985 til 2004 Et eksempel på bærekraftig utvikling? Rapport 2005/13. SSB. https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_200513/rapp_200513.pdf
- Greaker, M. & L. Lindholt (2022): Ressursrenten i naturressursnæringene i Norge 1984-2021. Rapporter 2022/23. SSB. https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nasjonalregnskap/artikler/ressursrenten-i-naturressursnaeringene-i-norge-1984-2021/_attachment/inline/2a131fe9-cc05-449c-8539-2e780f7ee07b:cb4ba87aa4bc3265cde1498a86619861f0302aa9/RAPP2022-23.pdf
- Grimsrud, K., C. Hagem, K. Haaskjold, H. Lindhjem and M. Nowell. (2023). Spatial trade-offs in national land-based wind power production in times of biodiversity and climate crises, Environmental and Resource Economics. In press.
- IPBES (2022). Methodological Assessment Report on the Diverse Values and Valuation of Nature of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Balvanera, P., mfl. (eds.). IPBES secretariat. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6522522>
- IPBES. (2019). Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services. Díaz, S. mfl. (red.). IPBES secretariat. <https://ipbes.net/global-assessment>
- IPCC. (2022). IPCC Sixth Assessment Report: Impacts, Adaptation and Vulnerability. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- IUCN. (2020). The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2020-2- <https://www.iucnredlist.org>
- Jakobsson, S. & Pedersen, B. (red.) (2020). [Naturindeks for Norge 2020. Tilstand og utvikling for biologisk mangfold](#). (NINA Rapport 1886). Norsk institutt for naturforskning.

- Klima- og miljødepartementet (2022). Regjeringas klimastatus og plan, særskilt vedlegg til Prop. 1 S (2022-2023). https://www.regjeringen.no/contentassets/fad4e2d774cf45ac8ad0e8cbb1ea093f/no/pdfs/kld_regjeringas_klimastatus_og_plan.pdf
- Klimaloven (2017): LOV 2017-06-16 nr 60 Lov om klimalov, Klima- og miljødepartementet, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/lov-om-klimamal-klimaloven/id2593351/>
- Meld. St. 14 (2015-2016). Natur for livet. Norsk handlingsplan for naturmangfold. Klima- og miljødepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20152016/id2468099/?ch=1>
- Meld. St. 40 (2020-2021). Mål med mening - Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-40-20202021/id2862554/>
- Miljødirektoratet. (2020). Miljøstatus: Inngrepsfri natur. <https://miljostatus.miljodirektoratet.no/tema/naturomrader-pa-land/inngrepsfri-natur>
- Miljødirektoratet. (2023). Klimagassregnskap for kommuner og fylker. Dokumentasjon av metode – versjon 6. Rapport M-989. <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2018/april-2018/klimagassstatistikk-for-kommuner/>
- NOU 2013:10. Naturens goder – om verdier av økosystemtjenester, Klima- og miljødepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/c7ffd2c437bf4dcb9880ceeb8b03b3d5/no/pdfs/nou201320130010000ddpdfs.pdf>
- NOU 2022:14. Inntektsmåling i jordbruket. Landbruks- og matdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-14/id2930144/?ch=1>
- Nybø, S. (red.). (2010). *Naturindeks for Norge 2010*. DN-utredning 3-2010. Miljødirektoratet.
- Nybø, S. & Evju, M. (2017). Fagsystem for fastsetting av økologisk tilstand. Forslag fra et ekspertråd. Ekspertrådet for økologisk tilstand. https://www.regjeringen.no/contentassets/7c4be071791f439b83fa035c03cdfc82/fagsystem-for-fastsetting-av-god-okologisk-tilstand_2017.pdf
- Nybø, S., Framstad, E., Jakobsson, S., Töpper, J. & Vandvik, V. (2020). *Økologisk tilstand og andre verktøy for å vurdere naturkvaliteter i terrestriske miljø. Datakilder og forvaltningsmål*. (NINA Rapport 1902). Norsk institutt for naturforskning.
- OECD. (2003). OECD Environmental Indicators. Development, measurement and use. OECD Reference Paper. OECD, Paris.
- Regjeringen (2021): Hurdalsplattformen 2021-2025. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
- Rekdal, Y. og M. Angeloff. 2021. Arealrekneskap i utmark. Utmarksbeite – ressursgrunnlag og beitebruk. NIBIO-rapport;7(208) 2021. <https://hdl.handle.net/11250/2837610>
- Rusch, G. M., Bartlett, J., Kyrkjeeide, M. O., Lein, U., Nordén, J., Sandvik, H., & Stokland, H. (2022). *A joint climate and nature cure: A transformative change perspective*. *Ambio*, 51(6), 1459-1473.
- Rørholt A. & Steinnes M. (2020). Planlagt utbygd areal 2019 til 2030. (Notater 2020/10). SSB. <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/planlagt-utbygd-areal-2019-til-2030>
- Rørholt A. (2022). Arealreserver i kommuneplaner for bolig- og næringsbebyggelse. En kartbasert analyse. (Notater 2022/2). SSB. <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/areal/artikler/arealreserver-i-kommuneplaner-for-bolig-og-naeringsbebyggelse.en-kartbasert-analyse>
- SSB. (2014). Nasjonalformue og berekraftig utvikling. <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/barekraft/nasjonal-formuen-og-barekraftig-utvikling>
- SSB. (2020). Gardsbruk, jordbruksareal og husdyr. <https://www.ssb.no/statbank/list/stjord>
- SSB. (2022). Byggeaktivitet i strandsonen. <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/areal/statistikk/byggeaktivitet-i-strandsonen/artikler/71-prosent-av-strandsonen-i-indre-oslofjord-er-utilgjengelig-for-allmennheten>
- Stuchtey, M., A. Vincent, A. Merkl, M. Bucher mfl. (2020). "Ocean Solutions That Benefit People, Nature and the Economy." Washington, DC: World Resources Institute. www.oceanpanel.org/ocean-solutions.
- Simensen, T., Winge, N., Holth, F., Stange, E., Barton, D. N. og Sandkjær Hanssen, G. (2022). Bærekraftig arealbruk innenfor rammen av lokalt selvstyre. KS FOU-rapport. <https://www.ks.no/contentassets/d6808fa016bf45d185e397b865f86d3c/Berekraftig-arealbruk.pdf>
- Wettestad, J. (2022): Karbontollen kommer: Fire utfordringer EU må håndtere, <https://energiogklima.no/meninger-og-analyse/kommentar/karbontollen-kommer-fire-utfordringer-eu-ma-handtere/>
- Ånestad, T.K., Nickelsen, E. (2022). Satellittregnskap for hav – Dokumentasjon av metoder og kilder, Notater 2022/12, SSB. https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nasjonalregnskap/artikler/satellittregnskap-for-hav/_attachment/inline/62b4572e-1cd1-40fe-8f13-6786b8a3b297:11632f674a3a259ada066a9e691b4a0534542855/NOT2022-12.pdf

7. Ulikhet

SSB samler og produserer offisiell statistikk om blant annet inntekts- og formuesfordelingen i Norge som er i samsvar med internasjonale statistiske standarder bestemt av FN. Denne statistikken viser at inntektsulikheten i Norge er relativt lav, sammenliknet med andre OECD-land, men den har økt moderat de siste tiårene. Ulikheten i formue er relativt høy sammenliknet med andre land, og har også økt noe det siste tiåret. Selv om SSBs statistikk baserer seg på omfattende datagrunnlag og produseres i henhold til etablerte standarder for offisiell statistikk, er den sjelden helt uttømmende. Det er derfor nyttig å supplere den offisielle statistikken med forskning og analyse som går nærmere inn på forskjellige aspekter ved økonomisk ulikhet og belyser økonomisk ulikhet fra forskjellige vinkler. I dette kapitlet har vi oppsummert noen eksempler på nyere arbeider som supplerer offisiell statistikk med ny informasjon om inntekts- og formuesfordelingen i Norge, ved å studere betydningen av spesifikke inntekts- og formueskomponenter, hvordan bildet endres når vi måler og verdsetter spesifikke inntekts- og formueskomponenter på alternative måter eller bruker utvidete inntekts- og formuesbegreper, og ved å studere utviklingen i inntekts- og formuesulikhet i et langt historisk perspektiv.

Siden en stor del av befolkningen har lønnsinntekt som den primære inntektskilden kan det for eksempel være av interesse å se på ulikhet i lønnsinntekt alene. I 2022 ble det lansert en ny dataportal med sammenliknbare tall for ulikhet og mobilitet i lønnsinntekter i en rekke land, inklusive Norge. Dataene viser at lønnsveksten helt i toppen av fordelingen har vært høyere i Norge og de andre skandinaviske landene enn i land som USA og Tyskland. Et særtrekk ved Norge er likevel at mens veksten i de høyeste lønnsinntektene har bremsset opp for menn etter finanskrisen, har de fortsatt å vokse for kvinner og dermed bidratt til økende lønnsinntektsulikhet blant kvinner. Tall fra lønnsstatistikken viser en økende andel kvinner blant personene med de høyest avlønnte jobbene. Denne utviklingen har bidratt både til økende lønnsulikhet blant kvinner, og til en reduksjon av forskjellene i lønn mellom menn og kvinner.

I den offisielle inntektsstatistikken er det i perioder store svingninger i utbyttebetalinger og inntektsulikhet i årene rundt skattereformer. Ved å kombinere data for personers skatterapporterte inntekter med detaljerte selskaps- og eierskapsdata er det mulig å inkludere inntekt som opptjenes i private selskaper, men ikke utbetales som utbytte, i målingen av husholdenes inntekt. Når inntekts-

målet inkluderer både realiserte- og ikke-realiserede selskapsinntekter er inntektsulikheten i Norge betydelig høyere og økningen de siste tiårene mer markant enn det som framkommer av offisiell statistikk. Forklaringen er at eiere av private selskaper har hatt insentiver til å ta ut mindre aksjeutbytte etter at utbytteskatten ble innført i 2006. Tilsvarende blir økningen i formuesulikhet mer markant dersom man måler verdien av unoterte aksjer til markedsverdi.

På den annen side har Norge en rekke velferdsgoder som heller ikke måles i statistikken, som for eksempel verdien av offentlige tjenester som barnehage, utdanning og helse, eller formuesverdien av framtidige pensjonsytelser. Omfanget og finansieringen av det offentlige tjenestetilbudet varierer betydelig mellom land og vil påvirke internasjonale sammenlikninger av ulikhet. Å inkludere slike verdier i inntekts- og formuesstatistikken vil isolert sett bidra til å redusere ulikheten, men vi vet mindre om hvordan de har bidratt til utviklingen over tid. Dessuten vil måten disse godene finansieres på også kunne påvirke målingen av ulikhet.

Bolig er det klart største formuesobjektet norske husholdninger eier og har stor betydning for deres økonomiske levestandard. I målingen av formue

inngår bolig med sin beregnede markedsverdi og vil derfor variere over tid i takt med boligprisendringer. Det samme gjelder dersom man forsøker å beregne fordelene av å eie egen bolig i inntektsstatistikken. Konsumverdien av å eie egen bolig, eller boliginntekten, kan beregnes på flere måter. Betydningen av å inkludere inntekt av egen bolig vil avhenge noe av metoden, men vil generelt gjøre at inntekten over tid svinger noe mer i takt med boligprisene.

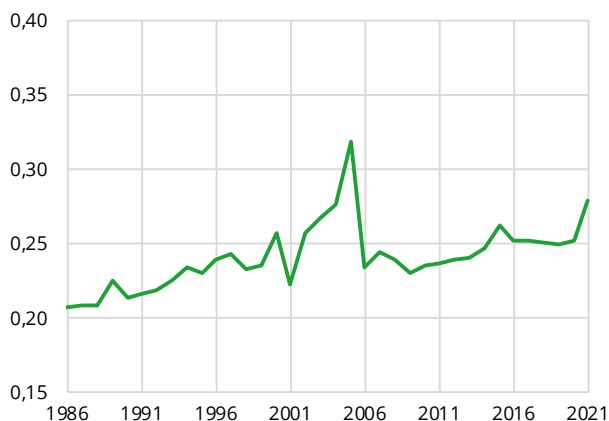
Ser man ulikheten i et lengre historisk perspektiv vil nivåene vi har sett de siste tiårene likevel være en økning fra historisk lave nivåer og ulikheten er fortsatt lavere enn hva den var før andre verdenskrig. Mens reduksjonene i ulikhet på midten av 1900-tallet i stor grad var drevet av en utjevning blant de 99 prosent «fattigste», har andelen av inntekt og formue blant den rikeste prosenten av befolkningen bidratt mer til økningen i ulikhet fra 1990-tallet.

7.1. Ulikhet i offisiell statistikk

Inntekt

Sammenlignet med de fleste andre land er inntektsulikheten i Norge relativt lav når inntekt måles i henhold til etablerte standarder for offisiell statistikk (se boks 7.1). Ifølge OECDs (2023) siste måling er Norge blant de fem medlemslandene med minst ulikhet. I 2021 var ulikheten målt ved Gini-koeffisienten (se boks 7.2) på 0,279 for hele befolkningen (Statistisk sentralbyrå, 2023a).

Figur 7.1 Ulikhet i inntekt etter skatt målt ved Gini-koeffisienten.¹ 1986-2021

¹ Gini-koeffisienten er et summarisk mål som varierer fra 0 (minst ulikhet) til 1 (størst ulikhet). Personer i studenthusholdninger er utelatt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Boks 7.1. Inntekt i offisiell statistikk

Inntekt er her definert som inntekt etter skatt, og omfatter summen av yrkesinntekter og kapitalinntekter pluss skattepliktige og skattefrie overføringer, fratrukket skatt og negative overføringer. Dette inntektsbegrepet ligger tett opp til den «praktiske» definisjonen av inntekt, slik blant annet Canberra-rapporten anbefaler (UNECE 2011). Husholdninger (alle personer som er fast bosatt i boligen, og som har felles husholdningsøkonomi) utgjør den økonomiske enheten; det vil si at husholdningens inntekt etter skatt er lik summen av husholdmedlemmenes inntekt etter skatt.

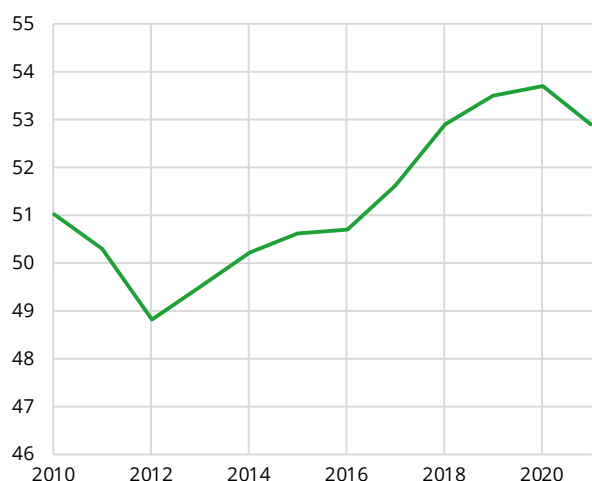
For å kunne bruke inntekt etter skatt som et sammenlignbart mål på økonomisk levestandard er det nødvendig å ta hensyn til at hushold med mange personer trenger høyere inntekt enn hushold med få personer, men også at hushold med mange personer vil ha stordriftsfordeler når det gjelder flere goder (for eksempel bolig, fritidsbolig og bil). For å kunne sammenligne inntektsnivåer på tvers av ulike husholdstyper, deler vi husholdinntekt etter skatt på antall forbruksenheter i husholdningen. Vi benytter den såkalte EU-skalaen for å bestemme antall forbruksenheter for hushold, slik at antall forbruksenheter avhenger av husholdets størrelse og sammensetning. Husholdsinntekt etter skatt delt på antall forbruksenheter i husholdningen kalles ekvivalentinntekt eller inntekt per forbruksenhet. Hver person i husholdningen blir tilordnet husholdningens ekvivalentinntekt og det er personenes ekvivalentinntekter som danner grunnlaget for beregningene av inntektsulikhet.

Inntektsulikheten har økt noe i perioden 1986 – 2021, se figur 7.1. Større endringer i ulikheten enkelte år skyldes i stor grad tilpasninger til endrede skatteregler for aksjeutbytte. Blant annet gjelder det den kraftige økningen i Gini-koeffisienten fra 0,252 i 2020 til 0,279 i 2021, som må ses i sammenheng med varslede økninger i utbytteskatten i 2022. At økningen i ulikhet i hovedsak kan forklares med økte kapitalinntekter blant de rikeste 10 prosentene kommer også til syne når vi ser på forholdstallet P90/P10 (se boks 7.2), som ikke påvirkes av de 10 prosentene i befolkningen med de aller høyeste inntektene - altså dem som mottar mesteparten av aksjeutbytterne. Dette forholdstallet har vært uendret på 2,8 siden 2013.

Formue

Sammenlignet med gjennomsnittet for OECD-landene (OECD 2021), er formuesfordelingen i Norge noe mer skjevfordelt til fordel for de mest

Figur 7.2 Ulikhet i beregnet nettoformue målt ved den øverste tidelens andel av total formue. 2010-2021. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

formuende.¹ SSBs offisielle inntekts- og formuesstatistikk benytter ikke Gini-koeffisienten for måling av formuesfordelingen i Norge, ettersom svært mange husholdninger har negativ nettoformue. I likhet med [OECD \(2023\)](#) benyttes i stedet forholdstallet mellom gjennomsnitt og median og andeler av totalformuen som tilfaller ulike deler av formuesfordelingen, for eksempel desiler.

I 2021 disponerte de 10 prosentene av befolkningen med mest formue 53 prosent av den totale beregnede nettoformuen ([Statistisk sentralbyrå, 2023b](#)). Som vist i figur 7.2 har de 10 prosent mest formuende økt sin andel av den totale nettoformuen fra 51 til 53 prosent fra 2010 til 2021. Dette har i hovedsak vært på bekostning av formuesandelen til husholdningene som har en større nettoformue enn medianhusholdningen (desilene 6-9), som i 2021 disponerte 44 prosent av nettoformuen, mot 49 prosent i 2010. De 50 prosent minst formuende i befolkningen har hatt en svak økning i sin andel av formuen. Likevel disponerer denne gruppen en svært liten andel av total nettoformue – fra en andel på 0 prosent i 2010 til 4 prosent i 2021. Også forholdstallet gjennomsnitt over median indikerer relativt stor ulikhet i beregnet nettoformue, og at formuesulikheten øker. I 2021 var dette målet på 1,98, mot 1,82 i 2010.

SSBs offisielle inntekts- og formuesstatistikk omfatter de fleste kontante inntekter som husholdnin-

Boks 7.2. Ulikhetsmål

For å måle inntektsforskjellene mellom alle personene i befolkningen er det vanlig å bruke den såkalte *Gini-koeffisienten*. Gini-koeffisienten (G) tar verdien 0 når alle har lik inntekt og verdien 1 når all inntekt havner hos én person. Jo lavere verdi på G, desto større likhet er det i fordelingen av inntekt. Øker G, betyr det at inntektsforskjellene har økt.

P90/P10 angir forholdstallet mellom inntekten til den personen i fordelingen som har høyere husholdningsinntekt enn 90 prosent av alle andre (P90) og inntekten til den personen som har lavere inntekt enn 90 prosent av alle andre (P10). Dette målet brukes ofte som et supplement til Gini-koeffisienten, blant annet fordi det i liten grad blir påvirket av observasjoner med svært høye (eller lave) inntekter.

gen mottar. Det er likevel også andre faktorer som i stor grad påvirker husholdningenes inntektsnivå og økonomiske velferd, men som ikke er omfattet av denne inntektsdefinisjonen, slik som inntekter som undras beskatning, kapitalinntekter som ikke kommer til beskatning på personlig hånd, verdien av boligjenester og andre varige konsumgoder, og verdien av offentlige tjenester. Videre er den offisielle formuesstatistikken basert på beregnede markedsverdier for bolig, på likningsverdien for aksjer i unoterte selskaper, samt at statistikken utelater pensjonsformue. I de neste kapitlene vil vi derfor drøfte hvordan bildet endres når vi måler og verdsetter de ulike inntekts- og formueskomponentene på alternative måter, eller bruker utvidete inntekts- og formuesbegreper.

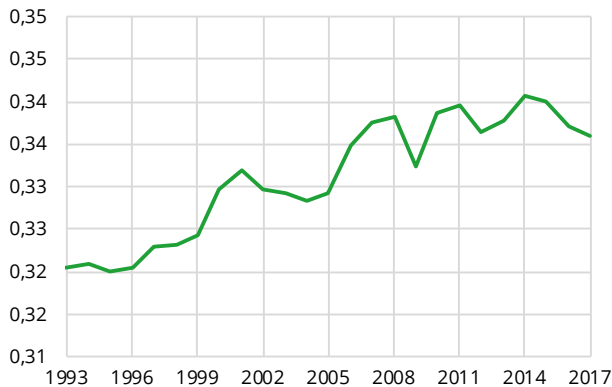
7.2. Lønnsinntekt

Siden en stor del av befolkningen har lønnsinntekt som den primære inntektskilden kan det være av interesse å se på ulikhet i lønnsinntekt alene. I 2022 ble det lansert en dataportal med sammenliknbare tall for ulikhet og mobilitet i lønnsinntekter i en rekke land, inklusive Norge ([se https://www.grid-database.org/](https://www.grid-database.org/)). Dataene viser at ulikheten i lønnsinntekter i Norge har økt jevnt fra slutten av 1990-tallet fram til finanskrisen men har siden bremsset noe opp (Halvorsen, Ozkan og Salgado, 2022), se figur 7.3a. Videre viser dataene at økningen i lønnsulikhet i denne perioden særlig har vært drevet av en sterk vekst i de høyeste lønnsinntektene og at Norge har dette til felles med de andre skandinaviske landene, se figur 7.3b.

Figur 7.3b viser veksten i lønnsinntekten til den øverste prosentilen sammenliknet med veksten i BNP i ulike land. Ifølge denne figuren har den

¹ Det er likevel viktig å merke seg, slik også OECD gjør oppmerksom på, at tallene for Norge er basert på registerdata som i større grad fanger opp formuene til den rikeste delen av befolkningen.

Figur 7.3a Ulikhet i lønnsinntekt i Norge.¹ 1993-2017. Gini-koeffisient

¹ Lønnsinntekt er definert som all lønnsinntekt minus lønnskompenserende overføringer som sykepenger og foreldrepenger for alle personer mellom 25 og 60 år, se Halvorsen, Ozkan og Salgado (2022) for mer detaljer.

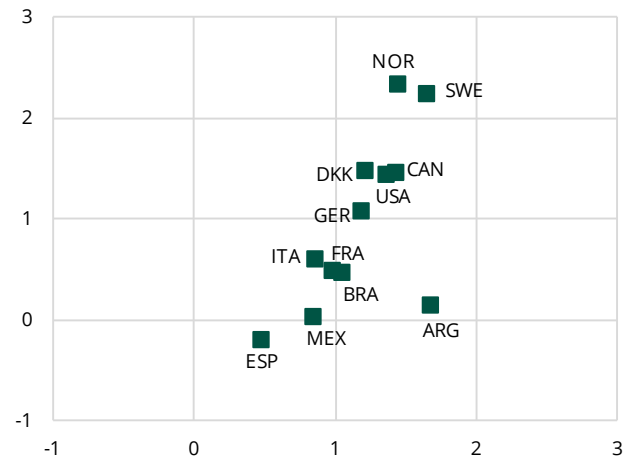
Kilde: Global Repository of Income Dynamics (GRID)

relative lønnsveksten helt i toppen av fordelingen faktisk vært høyere i de skandinaviske landene enn i land som USA og Tyskland. Et særtrekk ved Norge er likevel at mens veksten i de høyeste lønnsinntektene har bremset opp for menn etter finanskrisen, har de fortsatt å vokse for kvinner og dermed bidratt til økende lønnsinntektsulikhet blant kvinner.

Lønnsinntekt består av to komponenter; hvor mye man har jobbet (antall timer/dager) og betalingen per time/dag. Derfor følger det ikke nødvendigvis fra lønnsinntekt målt ved skattelikningen hvem som tjener bra og mindre bra, per tidsenhet. For toppinntektene er det ofte mindre problematisk siden de fleste med svært høye lønnsinntekter jobber fulltid. Likevel må man se til en annen statistikk – lønnsstatistikken – dersom man skal si noe mer presist om utviklingen i lønn over tid. Ikke minst er lønnsstatistikken en viktig informasjonskilde for lønnsutviklingen til kvinner og menn.

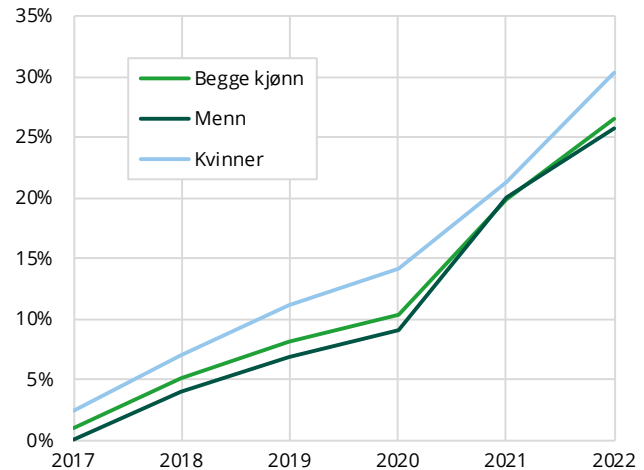
Det er tidligere beskrevet hvordan lønnsfordelingen til menn avviker fra lønnsfordelingen til kvinner ved at det er en større andel høytlønte menn enn kvinner (Geier og Grini, 2018). I tillegg viser lønnsstatistikken at ulikheten (målt ved Gini-koeffisienten) blant kvinner øker raskere enn den gjør blant menn (Grini og Fløtre, 2023). Blant personene med de høyest avlønnte jobbene er det flest menn, men de siste årene har det blitt stadig flere høyt avlønnte kvinner. Denne utviklingen har bidratt til økende ulikhet blant kvinner. Best kan dette illustreres ved å se på den høyest lønte prosenten blant kvinner og menn respektivt. Lønnsveksten

Figur 7.3b Internasjonal sammenlikning av vekst i BNP per capita mot vekst i 99. prosentilen for lønnsinntekt. Prosent

Kilde: Guvenen, Pistaferri og Violante (2022)

Figur 7.4 Årlig lønnsvekst for den høyest lønte prosenten, fordelt på kjønn. 2017 -2022. Prosent

Kilde: Grini og Fløtre (2023)

fra 2016 frem til 2022 i denne høyest lønte prosenten har vokst med over 30 prosent for kvinnene sammenliknet med i underkant av 26 prosent for menn. Men også her, øverst i lønnsfordelingen, er det betydelig differanse i lønnsnivå mellom menn og kvinner som særlig følger av kvinners dårligere representasjon blant de høyest lønte. Det er likevel slik at den økende andelen høyt avlønnte kvinner ikke bare øker lønnsulikheten blant kvinner, men også bidrar sterkt til reduksjonen av forskjellene i lønn mellom menn og kvinner.

7.3. Kapitalinntekt

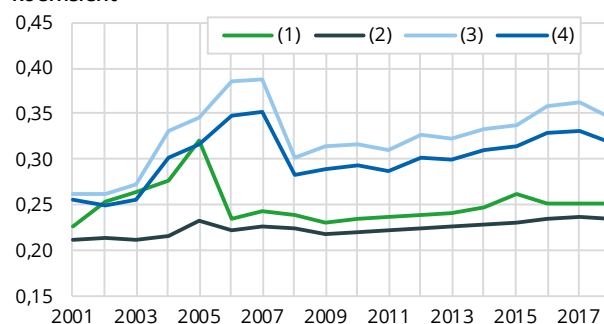
Eierinntekt

Den offisielle statistikken om inntektsfordelingen i Norge tar utgangspunkt i inntektsmål basert på informasjon som rapporteres i skattemeldingene

og andre administrative registre (NAV, KOSTRA mv.). I skattemeldingene rapporteres yrkesinntekt, offentlige overføringer og kapitalinntekter som kommer til beskatning på personlig hånd. Informasjonen fra skattemeldingen er av høy kvalitet, blant annet fordi omfanget av målefeil begrenses ved at det er ulovlig å oppgi feil inntekt til skattemyndighetene og av utstrakt bruk av tredjepartsrapportering. Skattemeldingen inneholder imidlertid ikke informasjon om selskapsinntekter som ikke utbetales som utbytte til personlige aksjonærer. Dette skaper store utfordringer for måling av inntekt fordi personlige aksjonærer har muligheter til å påvirke hvor mye av selskapsinntektene som rapporteres som utbytte i skattemeldingen, f.eks. ved å opprette holdingselskaper. Endringer i skattesystemet kan føre til at personlige eiere endrer sine tilpasninger på måter som kan gi store utslag i inntektsulikhet slik den måles i offisiell statistikk, som illustrert blant annet ved de store svingningene i utbyttebetalinger og inntektsulikhet i årene rundt skattereformen i 2006, se figur 7.1. Det har derfor vært rettet en innsats mot å supplere den offisielle inntekts- og ulikhetsstatistikken med ny informasjon om inntektsfordelingen i Norge ved å sammenlikne målene for inntekt som benyttes i offisiell statistikk med mål for inntekt som inkluderer selskapsinntekter som ikke er utbetalt som utbytte.

I Aaberge mfl. (2020) og Aaberge mfl. (2021) studeres betydningen av å inkludere inntekt som opp tjenes i private selskaper, men ikke utbetales som utbytte, i målingen av husholdenes inntekt for mål på inntektsulikhet og konsentrasjon av markedsinntekt.² Dette gjøres ved å kombinere data for personers skatterapporterte inntekter med detaljerte selskaps- og eierskapsdata, slik at personlige eieres andel av private selskapers årsresultat kan regnes med som eiernes inntekt: Selskapsinntektene fra skattemeldingen (mottatt utbytte og den skattepliktige delen av realisert kapitalgevinst) erstattes med personlige eieres andel av selskapenes overskudd. Det resulterende målet på selskapsinntekt skiller seg fra målet som brukes i offisiell statistikk ved at det ikke er avgrenset til inntekter som realiseres på personlig hånd og rapporteres i skattemeldingen; både utbetalt utbytte og person-

Figur 7.5 Ulikhet i fordelingen av personfordelt husholdinntekt med og uten tilbakeholdte selskapsinntekter.¹ 2001-2018. Gini-koeffisient

¹ (1) er Inntekt etter skatt målt som i offisiell statistikk; (2) er Inntekt etter skatt (offisiell statistikk) fratrukket eierinntekt; (3) er Inntekt etter skatt med eierinntekt målt som personlige eieres andel av selskapenes overskudd; (4) er Inntekt etter skatt med eierinntekt målt som personlige eieres andel av selskapenes overskudd, fratrukket en hypotetisk skatt på all eierinntekt. Kilde: Aaberge, Mogstad, Vestad og Vestre (2021)

lige eieres andel av tilbakeholdt overskudd i private selskaper blir inkludert i målingen av inntekt.

Figur 7.5 viser nivå og utvikling av Gini-koeffisienten basert på inntektsmålet i den offisielle statistikken (inntekt etter skatt), og hvordan Gini-koeffisienten blir påvirket av at vi inkluderer den delen av overskuddet i selskapene som ikke har blitt utbetalt som utbytte. Som vi ser av figuren, får de store svingningene i utbetalt utbytte rundt endringene i utbytteskatten i 2006 og 2016 stor betydning for inntektsulikhet slik den måles i offisiell statistikk. Vi ser hvordan det offisielle målet på inntektsulikhet blir betydelig påvirket av de to skattereformene, særlig av 2006-reformen, og hvordan bildet forandres når vi benytter et mål på inntekt etter skatt som ikke påvirkes av endringer i beskatningen av utbytte. Når inntektsmålet inkluderer både realiserte og ikke-realiserede selskapsinntekter er inntektsulikheten i Norge betydelig høyere enn det som framkommer av offisiell statistikk, spesielt etter at utbytteskatten ble innført i 2006. Forklaringen er at eiere av private selskaper har hatt insentiver til å ta ut mindre aksjeutbytte etter at utbytteskatten ble innført.

Figur 7.5 viser også størrelsen på Gini-koeffisienten når vi rent hypotetisk har trukket fra utbytteskatt på hele selskapsinntekten (kurve 4). For årene da utbytte til personlige aksjonærer var skattepliktig har vi brukt gjeldende skattesats for det aktuelle året, og for årene uten utbytteskatt (2002-2005) har vi brukt en skattesats på 28 prosent. Denne kurven belyser utviklingen i inntektsulikheten i et hypotetisk scenario med full utbytteskatt på selskaps-

² Fjærli og Aaberge (2000), Aaberge og Atkinson (2010) og Thoresen mfl. (2012) er tre eksempler på tidligere fordelingsstudier som også hadde som siktemål å ta hensyn til selskapsinntekter som ikke utbetales som utbytte.

inntekter, uavhengig av om de blir tatt ut som utbytte eller ikke, og hvor vi ser bort fra mulige atferdsendringer som følge av økningen i skatt på selskapsinntekter. Vi ser at den hypotetiske skatten fører til et markert fall i Gini-koeffisienten, men etter 2005 er nivået på inntektsulikheten likevel betydelig høyere enn det som framgår av den offisielle statistikken.

Boliginntekt

Bolig utgjør en stor del av formuen til de fleste husholdninger i Norge. En av de viktigste fordelene ved å eie en bolig er at man kan bo i den. Muligheten til å bo er en del av avkastningen til bolig, tilsvarende for eksempel utbyttet hvis man eier aksjer. Denne fordelene, eller konsumverdien av å bo i egen bolig, kan forstås som leieinntekten man måtte betalt for å bo i boligen hvis noen andre eide den. Konsumverdien, eller inntekten fra å eie egen bolig, er ikke observerbar. Konsumverdien av bolig må dermed beregnes, og denne beregnede boliginntekten er ikke inkludert i dagens skattesystem eller i offisiell statistikk. Det finnes forskjellige måter for å beregne inntekt fra egen bolig, hver med sine fordeler og ulemper, diskutert i Bø (2020).

I Bø (2020) brukes kapitalmarkedsmetoden for å beregne konsumverdien/boliginntekten, der avkastningen regnes som alternativ avkastning av boligverdien, antatt lik tre prosent av boligens beregnede markedsverdi. Figur 3 i Bø (2020) viser boliginntekt som andel av disponibel inntekt for hvert inntektsdesil, basert på tall fra 2013. Fordelingen har en omvendt U-form: Boliginntekten representerer under 8 prosent av inntekten til den laveste inntektsdesilen, rundt 12 prosent for desil 4 – 7, og 9 prosent av toppdesilens inntekt. Dette skyldes at husholdninger i de laveste desilene i mindre grad eier egen bolig. Og selv om boligens verdi jevnt over øker med inntekt, øker inntektene mer enn boligverdien for husholdningene i toppdesilene.

Aaberge mfl. (2021) beregner boliginntekt som leiekostnaden for en ekvivalent utleiebolig.³ I tillegg inkluderes realiserte og ikke-realiserede kapitalgevinster på bolig i målet på boliginntekt, noe som gjør at inntekten blir høyere i snitt enn den er i Bø (2020), og svinger i takt med vekst og fall i

boligpriser. Med dette målet bidrar boliginntekten relativt mye til inntektsulikhet ved raskt stigende boligpriser, og tilnærmet ingenting ved lav boligprisvekst. Dette fordi boligformue er sterkt korrelert med inntekt, så vekst i boligprisene gir høy gevinst for husholdninger med høy inntekt. Aaberge mfl. (2021) ser detaljert på inntektsfordelingen hos de aller rikeste. Boliginntekt utgjør en økende andel av inntekten opp til cirka 95. prosentil, og er fortsatt ganske stor i prosentil 95-99, men utgjør lite av inntekten til de aller rikeste (i prosentil 99,9-100).

7.4. Verdien av offentlige tjenester

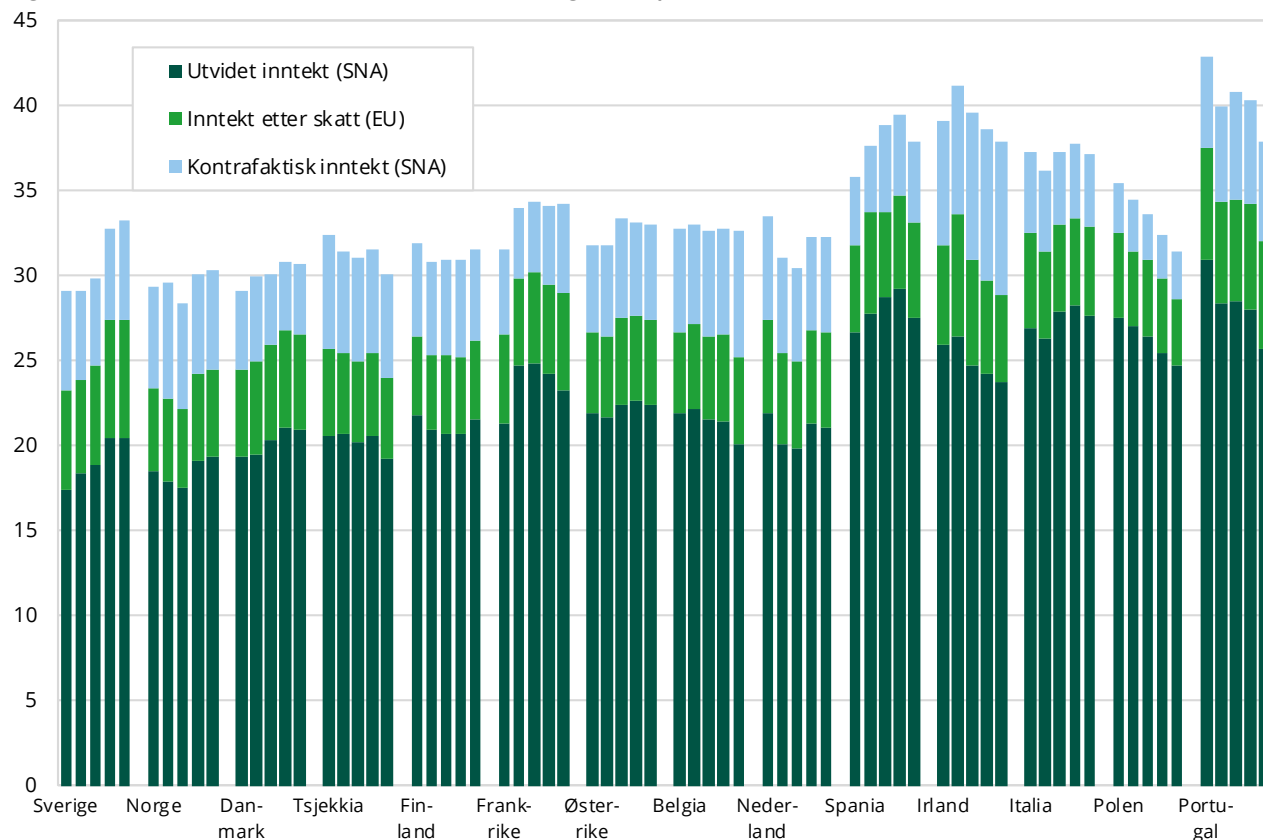
De inntektsforskjellene som blir rapportert i offisiell statistikk, med utgangspunkt i inntekt etter skatt, tar ikke med verdien av gratis eller subsidierte offentlige velferdstjenester som innbyggerne mottar. Ved å inkludere verdien av offentlige tjenester oppnår vi økt sammenliknbarhet av inntektene som et mål på materiell velferd; både på tvers av individer, hushold, land og over tid.

Forskningsavdelingen i Statistisk sentralbyrå har i en rekke arbeider sett på måling og analyser av utvidet inntekt som inkluderer verdien av offentlige tjenester (se blant annet Aaberge, Bhuller, Langørgen og Mogstad, 2010; Aaberge, Eika, Langørgen og Mogstad, 2019; Aaberge, Langørgen og Lindgren, 2022). Disse studiene benytter utvidet inntekt til å studere effekten av å inkludere offentlige tjenester i målingen av inntektsulikhet og fattigdom.

I beregninger og analyser av utvidet inntekt for individer og hushold i europeiske land har vi inkludert de fire viktigste velferdstjenestene: barnehage, utdanning, helse og eldreomsorg. Disse tjenestene står for en stor andel av utgiftene til offentlig tjenesteyting i europeiske land. Siden disse tjenestene er rettet mot individuelle brukere, er det mulig å benytte tjenestestatistikk og brukerdata til å studere allokeringen på individer og hushold. Statistikk for offentlige utgifter fra OECD og Eurostat knyttet til produksjonen av velferdstjenester blir brukt som grunnlag for anslag på verdien av tjenestene. Kostnadene omfatter konsumavgifter, men vi ekskluderer brukerbetaling for de offentlige tjenestene. Verdien av barnehager og utdanning blir fordelt på brukerne, mens helse og omsorgstjenester blir behandlet som forsikringsordninger og fordelt på alle potensielle brukere.

³ I praksis er ikke forskjellen så stor, da gjennomsnittlig leie brukes for alle boliger i et gitt år. Og selv om det er noe variasjon fra år til år er snittet 2,88% av boligverdi (se Eika mfl., 2020).

Figur 7.6 Gini-koeffisienten for inntektsulikhet i utvalgte europeiske land. Prosent

¹ Årene 2006, 2009, 2012, 2015 og 2018 er representert fra venstre til høyre stolpe per land. Ulikhet for utvidet inntekt (SNA) i mørk grønn, mørk plus lys grønn søyle viser ulikhet for inntekt etter skatt (EU), og summen av mørk grønn, lys grønn og blå søyle viser ulikhet for kontrafaktisk inntekt (SNA). Landene er rangert etter stigende ulikhet for inntekt etter skatt (EU) i 2006.

Kilde: Eurostat/OECD

Vi kombinerer dette med inntekts- og skatteinformatjon fra den europeiske inntekts- og levekårsundersøkelsen EU-SILC (EU Statistics on Income and Living Conditions) for å beregne inntekt etter skatt og utvidet inntekt.

De offentlige velferdstjenestene er i stor grad rettet mot barnefamilie og de eldre. Innenfor disse gruppene er det betydelige variasjoner i inntekt etter skatt, så det er ikke bare folk med lave inntekter som mottar offentlige tjenester.

Hvis de skattefinansierte offentlige velferdstjenestene var fraværende ville innbyggerne i stedet måtte ha kjøpt disse tjenestene i markedet. Derfor er det relevant å sammenligne resultatene for utvidet inntekt (disponibel inntekt pluss verdien av offentlige tjenester) med en hypotetisk situasjon (kontrafaktisk inntekt) der innbyggerne må kjøpe tjenestene i markedet, samtidig som de slipper å betale skatter som finansierer de offentlige tjenestene. Vi har fordelt skattereduksjonen proporsjonalt med hvor mye hvert hushold betaler i skatt. I den kontrafaktiske situasjonen med en skattere-

duksjon som tilsvarer utgiftene til velferdstjenester ville imidlertid ulikheten blitt betydelig høyere i de europeiske landene.

Figur 7.6 viser den økonomiske ulikheten målt ved Gini-koeffisienten i utvalgte EU/EØS-land, både basert på inntekt etter skatt, utvidet inntekt og kontrafaktisk inntekt. De mørk grønne søylene viser nivået og trenden i ulikheten når inntektsbegrepet er definert ved utvidet inntekt. Summen av de grønne søylene viser nivået og trenden i ulikheten når vi bruker inntekt etter skatt som inntektsbegrep, mens summen av de mørke grønne, lyse grønne og blå søylene viser nivået og trenden i ulikheten når vi baserer oss på kontrafaktisk inntekt. Figuren viser at inkludering av offentlige tjenester i inntektsbegrepet gir lavere ulikhet enn hva vi finner for inntekt etter skatt.

Beregningene gir ikke noe entydig bilde av utviklingen i ulikhet i Europa fra 2006 til 2018. Det kan virke overraskende, siden perioden vi studerer overlapper med finanskrisen. Blant annet finner vi økende ulikhet for Sverige og Danmark, mens

Polen, Portugal og Slovakia viser en klart fallende trend over tid. For Norge finner vi en noe høyere ulikhet i 2015 og 2018 sammenliknet med årene 2006, 2009 og 2012. Men vi gjør oppmerksom på at tallene i figur 7.6 ikke tar hensyn til skattetilpasningene som følge av endringer i beskatningen av aksjeutbytte omtalt tidligere, og at dette svekker sammenliknbarheten av fordelingen av inntekt etter skatt i Norge i de siste 20 årene.

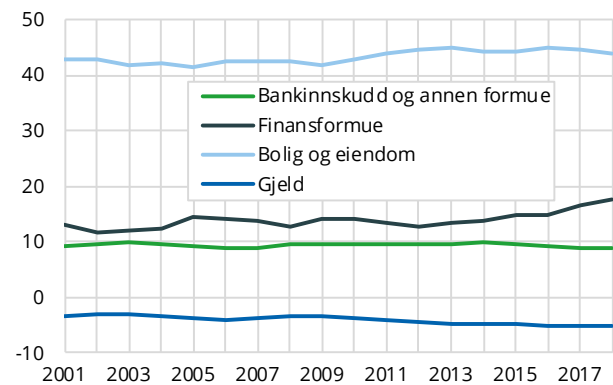
7.5. Boligformue

Mens de foregående avsnittene omhandlet inntektsulikhet, går vi nå over til å drøfte ulike måter å måle formue på. I den offisielle formuesstatistikken inngår flere formueskomponenter: beregnet realkapital (som i stor grad er boligformue), bankinnskudd, obligasjoner og fond, aksjer (i både noterte og unoterte selskaper), og gjeld. På samme måte som lønnsinntekt er den viktigste inntektskilden for store deler av befolkningen, vil bolig være den største formueskomponenten for mange. Derfor vil verdien av boligformuen ha mye å si for formuesulikheten.

Verdien av boligformue er ikke så lett å måle, fordi de fleste boliger sjelden omsettes. Og boliger er såpass forskjellige at ikke-omsatte boliger ikke enkelt kan sammenlignes med tilsvarende omsatte boliger for å anslå verdi. I formuesskatten brukes (siden 2010) ligningsverdier som er basert på en enkel hedonisk regresjonsmodell.⁴ Disse ligningsverdiene gir en unøyaktig markedsverdi,⁵ særlig for de dyreste og billigste boligene. Bø og Nygård (2023) diskuterer treffsikkerheten av dagens modell, og foreslår en ny, mer nøyaktig modell basert på mindre beregningsområder.

En annen måte for å estimere markedsverdier diskuteres i Eika mfl. (2020) og brukes i Aaberge mfl. (2021). Her benyttes transaksjonspriser for de boliger (og andre eiendommer) der det er tilgjengelig, og prisene justeres over tid ved å bruke prisindekser estimert separat for boligtype og region. Ved å benytte denne verdsettingen av bolig viser Aaberge mfl. (2021) at boligformue gir det største

Figur 7.7 Formueskomponentenes bidrag til formuesulikhet, 2001-2018

¹ En formueskomponents ulikhetsbidrag er en funksjon av komponentenes andel av den samlede formuen i økonomien og hvor ulikt denne komponenten er fordelt i den betingede fordelingen av komponenten gitt rangeringen etter nettoformue.

Figur 3.2 fra Aaberge mfl. (2021).

bidraget til formuesulikheten (målt ved Gini-koeffisienten) i perioden 2001–2018, se figur 7.7.

Boligformuens høye ulikhetsandel skyldes først og fremst at boligformue utgjør den største formueskomponenten. Bolig er mindre ulikt fordelt enn finansformue. Over denne perioden har boligulikheten steget noe, men mindre enn ulikheten i finansformue. Samtidig har økningen i boligformue vært mindre for husholdningene i øverste prosent av formuesfordelingen enn i resten av formuesfordelingen, og er dermed ikke medvirkende årsak til økningen i formuesandel for de aller rikeste.

7.6. Verdsetting av unoterte selskaper

Den offisielle formuesstatistikken baserer seg i stor grad på verdier slik de oppgis i skattemeldingen der de benyttes til å beregne skattegrunnlaget for formuesskatt. I formuesskatten er prinsippet for fastsettelsen av skattegrunnlaget at formuesobjekter verdsettes til markedsverdi. For enkelte formuesobjekter er denne markedsverdien vanskelig å fastsette, for eksempel benyttes det sjablongmessige beregnede markedsverdier for bolig som diskutert i avsnittet foran.

Dette gjelder også for unoterte aksjer, som omsettes så sjelden mellom urelaterte parter at det er vanskelig å anslå markedsverdien. Derfor opererer man med et grunnprinsipp om at unoterte aksjer verdsettes til aksjens andel av den skattemessige verdien av selskapets egenkapital.⁶ Dette inne-

⁴ En modell som antar at boligverdi er en funksjon av observerbare kjennetegn ved boligen, i dette tilfellet størrelse, alder og geografisk plassering.

⁵ Ligningsverdien for primærbolig er satt til 25% av beregnet markedsverdi. Dermed må man være oppmerksom på hvorvidt man benytter beregnet markedsverdi eller ligningsverdi i statistikk.

⁶ I prinsippet tilsvarer dette å verdsette utfra andel av bokført verdi, selv om forskjellige detaljer i verdsettingsreglene gir avvik mellom skattemessig og bokført verdi.

bærer i praksis at selskapets verdi settes til verdien av eiendeler fratrukket gjeld. Men markedsverdien av et selskap, som representerer markedets forventninger til fremtidig kapitalstrøm og risiko, samt eiendelenes reelle verdi fratrukket gjeld, kan være vesentlig større enn den skattemessige egenkapitalen. I tillegg er det en utfordring at eiendeler ikke nødvendigvis regnskapsføres til markedspris. Dette er særlig et problem for unoterte aksjer som vanligvis verdsettes til anskaffelseskostnad.

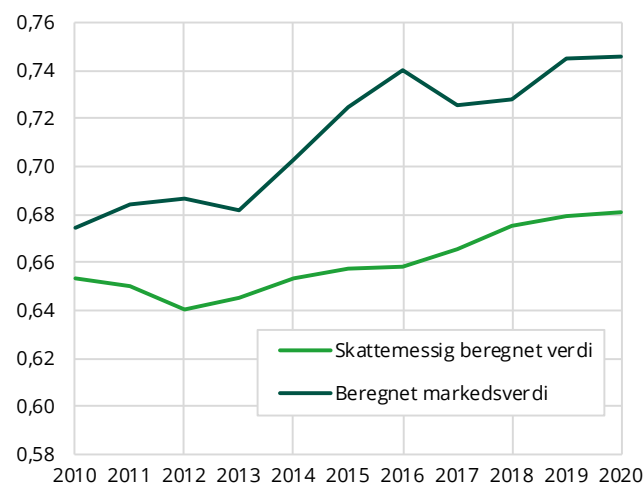
Selv om avviket mellom reell og skattemessig verdi i prinsippet kan gå begge veier, er det grunn til å tro at avviket er asymmetrisk, fordi selskaper med lavere reell verdi enn verdien av eiendeler i større grad avvikes enn selskap med avvik andre veien. Det er dermed grunn til å tro at reell formuesverdi i unoterte aksjer er vesentlig høyere enn skattemessig verdi. Størrelsen på avviket er ukjent. Damgaard og Elkjaer (2014) bruker flere forskjellige metoder for å anslå at reell verdi i unoterte danske selskaper er 3-4 ganger så stor som bokført verdi. Andresen og Bø (2022) estimerer forholdet for norske selskaper med tilsvarende metode.

For å anslå markedsverdiene til unoterte selskaper, benyttes det såkalte pris-til-bok-forholdet, som kan beregnes for selskapstyper der man observerer både mål på markedspriser og bokførte verdier. Dette gjelder primært børsnoterte selskaper og selskaper på NOTC-listen⁷. Sammenhengen mellom skattemessig og bokført verdi brukes til å regne om fra pris-til-bok til pris-til-skatteverdi. Disse resultatene må tolkes med forsiktighet fordi det er gode grunner til å tenke seg at seleksjon inn på NOTC-listen og børs gjør at disse selskapene ikke er direkte sammenlignbare med unoterte selskaper.

Markedsverdien av børsnoterte selskaper og selskaper på NOTC-listen samlet sett er 2-4 ganger større enn bokført verdi, avhengig av mål på sentraltendens. Ved å bruke disse verdiene til å ekstrapolere til unoterte selskaper, beregner Andresen og Bø (2022) formuesverdien til samtlige norske selskaper. Resultatene tyder på at norske, unoterte aksjer samlet sett har markedsverdi på omtrent 2 ganger beregnet skattemessig verdi av selskapet (før verdsettingsrabatt). Når verdsettingsrabatter tas med i beregningen, tyder funnene på at den skattemessige verdsettingen av unoterte aksjer samlet sett tilsvarer omtrent 35 prosent av reell

⁷ NOTC er en markeds plass for unoterte aksjer, eid av Oslo børs.

Figur 7.8. Formuesulikhet med skattemessige og beregnede verdier på unoterte aksjer. 2010-2020. Gini-koeffisient

Kilde: Figur 7 fra Andresen og Bø (2022).

verdi i 2022. Tatt i betraktning at unoterte aksjer i stor grad eies av de rikeste, er en slik verdsetting antagelig med på å redusere den effektive formuesskatten på toppen av fordelingen og dermed øke ulikheten.

Konsekvensene av dette for formuesulikheten, målt ved Gini-koeffisienten i nettoformue blant husholdninger, er illustrert i figur 7.8. Gini-koeffisienten øker med opp mot 7 prosentpoeng når skattemessig formuesverdi av unoterte aksjer erstattes med beregnede markedsverdier. Dette utgjør en økning i ulikhet på nesten 10 prosent for 2020. Funnene tyder på at ulikheten i formue er større enn det offisielle mål på formuesulikhet gir inntrykk av, fordi unoterte aksjer er vurdert til ligningsverdi.

7.7. Pensjonsformue

Pensjonsformue spiller en viktig rolle fordi det gir en framtidig inntektsstrøm den dagen man går av med pensjon som man ellers måtte ha spart til på egen hånd. Pensjonsformuen består av opptjent formue eller pensjonsrettigheter fra en rekke ulike ordninger. I norsk sammenheng kan samlede pensjonsrettigheter komme fra folketrygden, offentlig tjenstepensjon, privat tjenstepensjon, avtalefestet pensjon (AFP) og individuelle pensjonsordninger. Det er kun den sistnevnte ordningen som inngår i den offisielle formuesstatistikken.

Verdsettingen av pensjonsformue kan være utfordrende fordi den er avhengig av en rekke usikre faktorer, inkludert levealder. Dessuten er dette en formue som ikke er tilgjengelig før man faktisk går

av med pensjon, og selv da vil den ofte bli utbetalt som en annuitet i stedet for som et engangsbeløp. Man har altså ikke råderett over formuen på samme måte som med bankinnskudd eller aksjer. Likevel kan det være nyttig å inkludere pensjon i beregningen av formue for å få et mer fullstendig bilde av en persons eller en husholdnings totale ressurser.

Dersom man ser på husholdninger i slutten av 50-årene – altså rett før pensjonsalder – vil deres pensjonsformue være dobbelt så stor som deres nettoformue (Halvorsen og Hetland, 2021). Ved utgangen av 2018 hadde denne gruppen i gjennomsnitt 9,4 millioner kroner i samlet beregnet pensjonsformue (tilsvarende tall for alle husholdninger var 6,1 millioner). Hele 79 prosent kommer fra alderspensjon i folketrygden, mens offentlige og private tjenestepensjoner utgjør henholdsvis 13 og 8 prosent. Individuelle ordninger utgjør i gjennomsnitt svært lite, bare 0,4 prosent. Blant husholdninger i slutten av 50-årene er finans- og realformue langt mer ujevnt fordelt enn pensjonsformue. Pensjonsformuen bidrar relativt sett til utjevning i formuesfordelingen, men i absolutte beløp øker forskjellene fordi det stort sett er sammenfall mellom høy pensjonsformue og høy nettoformue (Normann og Sandvik, 2021).

Skal man sammenlikne formuesulikhet mellom land vil forskjeller i pensjonssystem kunne spille en viktig rolle siden omfang og grad av pensjonsforsikring vil påvirke hvor mye man selv må spare til pensjon. For eksempel i land med obligatoriske pensjonsordninger, som Danmark og Tyskland, vil formuesulikheten gå betydelig ned dersom pensjonsformue inkluderes i formuesbegrepet, mens i land som USA og Storbritannia blir formuesulikheten mindre påvirket av å inkludere pensjon (Balestra og Tonkin, 2018, Bönke mfl., 2020).

7.8. Inntekts- og formuesulikhet i et historisk perspektiv

De foregående kapitlene har vist at ulikheten i formue og inntekt har økt de siste tiårene. Et naturlig oppfølgingsspørsmål er hvordan denne økningen stiller seg i et historisk perspektiv: Er vi på vei bort fra en stabilt lav ulikhet, eller fra en periode med historisk lav ulikhet?

Hovedutfordringen med å måle ulikhet over lengre tidsperioder er tilgang på sammenlignbare data

over tid. I Norge finnes det historiske tabelldata over inntekts- og formuesfordelingen, med ujevne mellomrom fra selvangivelsen ble innført i 1911.⁸ For å gjøre målene på ulikhet sammenlignbare over tid må både populasjon og formues- og inntektsbegrep tilpasses den tidsperioden hvor informasjonen er mest begrenset. Populasjonen som brukes i beregningene dikteres av definisjonen av skatteyttere i fordelingstabellene som er tilgjengelig før 1967, nemlig gifte par og ugifte personer. Populasjonen som er basert på moderne data er begrenset til par og ugifte personer over 20 år. Definisjonen av formue bestemmes også av begrepet i fordelingstabellene, nemlig skattepliktig formue.⁹ Når det gjelder inntekt gjør supplerende informasjon fra fattigdomsstatistikk og Nasjonalregnskapet det mulig å bruke et mer omfattende inntektsmål enn skattepliktig inntekt.¹⁰ Tilpasningene til de historiske tidsperiodene med mer begrenset datatilgang gjør at nivået på estimatene til de historiske seriene for ulikhet vil avvike fra estimatene for ulikhet basert på mer omfattende formues- og inntektsmål som er publisert for nyere tid.

Figur 7.9 viser at ulikheten i både inntekt og formue var høy på begynnelsen av 1900-tallet, gikk ned rundt andre verdenskrig før den økte igjen på slutten av århundret. I første halvdel av 1900-tallet var formuesulikheten i Norge ekstremt høy, med en Gini-koeffisient på rundt 0,9. Nivået på ulikheten i inntekt før andre verdenskrig kan sammenlignes med dagens nivåer i Sør-Amerika.

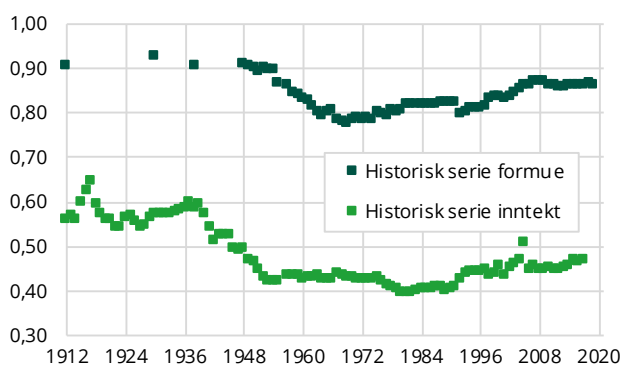
Ulikheten i inntekt falt på starten av andre verdenskrig, mens ulikheten i formue falt på midten av 1950-tallet. Den tyske okkupasjonsmaktens økonomiske politikk førte til fall i inntektsulikheten ved å både begrense muligheten for profitt blant de fleste kapitaleierne og øke inntekten blant de femti prosent fattigste gjennom økt behov for arbeids-

⁸ Det er tilgjengelig informasjon om både inntekts- og formuesfordelingen før 1912, men verdsettinger av formuene ble gjort på andre måter før selvangivelsen ble innført, så vi velger å ikke gå lenger tilbake i tid pga. sammenlignbarhetsproblemer. Aaberge mfl. (2020) presenterer estimater for inntektsfordelingen tilbake til 1875.

⁹ I beregningene justeres det for at størrelsen på bunnfradraget for formuesskatt varierer over tid. Hvilke formueskomponenter som er skattepliktige og forholdet mellom skattepliktig verdi og markedsverdi kan variere over tid. Dette tar vi ikke hensyn til.

¹⁰ Detaljerte beskrivelser av dataene og metodene som er anvendt i beregningene er tilgjengelig i Aaberge mfl. (2023) for formuesfordelingen og i Aaberge mfl. (2020) for inntektsfordelingen.

Figur 7.9 Ulikhet i inntekt og formue basert på historisk sammenliknbare serier.¹ 1912-2019. Gini-koeffisient

¹ Figuren viser utviklingen i Gini-koeffisienten for formue fra Aaberge mfl. (2023) og utviklingen i Gini-koeffisienten for inntekt fra Aaberge mfl. (2020). I serien for formuesulikhet er det noen sammenlikningsproblemer som skaper brå endringer i utviklingen som er et resultat av endringer i dataene og ikke faktiske endringer i ulikheten. Fallet i formuesulikheten fra 1991 til 1992 er det tydeligste tegnet på dette. I serien for inntekstulikheter skyldes økningen i ulikhet i 2005 tilpasninger til skattereformen i 2006. Kilde: Aaberge mfl. (2023) og Aaberge mfl. (2020)

kraft for bygging av infrastruktur. For formuesulikheten peker både Piketty (2014) og Scheidel (2017) på fall i ulikheten på grunn av ødeleggelse under verdenskrigene som en viktig bidragsyter til utjevning i Europa. I Norge, hvor ødeleggelsene under andre verdenskrig var mindre, ser vi derimot at formuesulikheten ikke begynner å falle før midten av 1950-tallet. Ulikheten falt frem mot 1970, en periode med planøkonomi, høye skatter på formue og høy marginalskatt på inntekt. For fordelingen av inntekt førte den økonomiske politikken til videre utjevning og en stabilisering fra slutten av 1950-tallet.

Ulikheten i formue økte fra 1970-tallet, mens ulikheten i inntekt økte fra 1980, med en tydeligere økning fra 1990-tallet. At ulikheten i formue økte allerede fra 1970-tallet kan være overraskende når liberaliseringen av finans- og boligmarkedet ikke fant sted før på 1980-tallet. Ser vi nærmere på utviklingen finner vi at den svake økningen i ulikhet fram til 1985 er drevet av en økning i ulikheten blant de 99 prosent «fattigste» og at andelen formue til den rikeste prosenten av befolkningen fortsatt falt i denne perioden. Dette er i kontrast til økningen i ulikhet fra 1995 til finanskrisen i 2008, som er bredt basert. For inntektsfordelingen ser vi også denne todelingen: Økningen på begynnelsen av 1990-tallet er først og fremst drevet av høye lønninger i en voksende oljesektor (Aaberge og Mogstad, 2011), mens økningen fra midten av 1990-tallet er drevet av økende kapitalinntekter øverst i inntektsfordelingen.

Figur 7.9 viser at økningen i ulikhet vi har sett de siste tiårene er en økning fra historisk lave nivåer og at ulikheten fortsatt er lavere enn hva den var før andre verdenskrig. Det som ikke kommer frem i figuren er at reduksjonene i ulikhet på midten av 1900-tallet i stor grad var drevet av en utjevning blant de 99 prosent «fattigste», mens andelen av inntekt og formue blant den rikeste prosenten av befolkningen bidrar mer til økningen i ulikhet fra 1990-tallet.

Referanser

Aaberge, Rolf og Atkinson, Tony (2010). "Top Incomes in Norway". In T. Atkinson and T. Piketty (Eds.): *Top Incomes A Global Perspective*, Oxford University Press, Oxford, 448-482.

Aaberge, Rolf, Anthony B. Atkinson, og Jørgen Modalsli (2020). "Estimating long-run income inequality from mixed tabular data: Empirical evidence from Norway, 1875–2017". *Journal of Public Economics* 187

Aaberge, Rolf, Manudeep Bhuller, Audun Langørgen og Magne Mogstad (2010). "The distributional impact of public services when needs differ". *Journal of Public Economics*, 94: 549-562.

Aaberge, Rolf, Lasse Eika, Audun Langørgen, og Magne Mogstad (2019). "Local governments, in-kind transfers, and economic inequality". *Journal of Public Economics*, 180: 1–22.

Aaberge, Rolf, Audun Langørgen og Petter Lindgren (2022). "A European equivalence scale for public in-kind transfers". SSB: Discussion Papers No. 977.

Aaberge, Rolf, Jørgen Modalsli og Ola L. Vestad (2020). «Ulikheten – betydelig større enn statistikken viser». SSB analyser 2020:13, Statistisk sentralbyrå

Aaberge, Rolf, Jørgen Modalsli og Edda Solbakken (2023). "Measuring long-run wealth inequality: Empirical evidence from Norway, 1912–2020". Mimeo, Statistisk sentralbyrå.

Aaberge, Rolf og Magne Mogstad (2011). "Robust inequality comparisons". *The Journal of Economic Inequality*, 9(3): 353–371.

Aaberge, Rolf, Ola L. Vestad, Arnstein Vestre og Magne Mogstad (2021). "Økonomisk Ulikhet i Norge i Det 21. Århundre." Rapport 2021/33, Statistisk sentralbyrå.

Andresen, Martin E. og Erlend E. Bø. (2022). "Verdsetting av unoterte selskaper", Rapport 2022/31, Statistisk sentralbyrå

Balestra, Carlotta og Richard Tonkin (2018). "Inequalities in household wealth across OECD countries: Evidence from the OECD Wealth Distribution Database", OECD Statistics Working Papers 2018/01. <https://dx.doi.org/10.1787/7e1bf673-en>

Bø, Erlend Eide (2020). «Taxation of housing: killing several birds with one stone», *Review of Income and Wealth*, 66 (3): 534-557.

Bø, Erlend E. og Odd Erik Nygård (2023). «Nye beregningsområder i boligformuesmodellen», *Notater 2023/3*, Statistisk sentralbyrå.

Bönke, Timm, Markus M. Grabka, Carsten Schröder og Edward N. Wolff (2020). "A Head-to-Head Comparison of Augmented Wealth in Germany and the United States", *Scandinavian Journal of Economics* 122(3): 1140-1180.

Damgaard, Jannick, og Thomas Elkjaer (2014). "Foreign Direct Investment and the External Wealth of Nations: How Important Is Valuation?" *Review of Income and Wealth* 60 (2): 245-60. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/roiw.12098>.

Eika, Lasse, Magne Mogstad og Ola L. Vestad (2020). «What can we learn about household consumption expenditure from data on income and assets?», *Journal of Public Economics*, 189, 104163.

Fjærli, Erik og Rolf Aaberge (2000). «Tax Reforms, Dividend Policy and Trends in Income Inequality. Empirical Evidence based on Norwegian Data». Discussion Papers no. 284, Statistisk sentralbyrå.

Geier, Preben og Knut Håkon Grini (2018). «Brattere trapp til lønnstoppen», *SSB Analyse* 2018/20.

Grini, Knut Håkon og Ingvild A. Fløtre (2023). «Lønnsgapet i Norge», *Rapporter 2023/4*, Statistisk sentralbyrå

Guvenen, Fatih, Luigi Pistaferri og Gianluca L. Violante (2022). "Global trends in income inequality and income dynamics: New insights from GRID", *Quantitative Economics* 13(4), 1321-1360.

Halvorsen, Elin, Serdar Ozkan og Sergio Salgado (2022). "Earnings Dynamics and Its Intergenerational Transmission: Evidence from Norway", *Quantitative Economics* 13(4), 1707-1746.

Halvorsen, Elin og Aslak Hetland (2021). «Pensjonsformue i Norge 2018», *Rapporter 2021/16*, Statistisk sentralbyrå

Normann, Tor Morten og Lene Sandvik (2021). «Store ulikheter i formue», *SSB Analyse* 2021/07

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). Income inequality OECD data [Statistikk]. <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021). Inequalities in Household Wealth and Financial Insecurity of Households. Centre on Well-being, Inclusion, Sustainability and Equal Opportunity (WISE). <https://www.oecd.org/wise/Inequalities-in-Household-Wealth-and-Financial-Insecurity-of-Households-Policy-Brief-July-2021.pdf>

Piketty, Thomas (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Scheidel, W. (2017). *The Great Leveler: Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-First Century*. Princeton University Press.

Statistisk sentralbyrå. (2023a). 09114: Inntektsfordelingen belyst ved ulikhetsmålene Gini-koeffisient og P90/P10. Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) 2004 - 2021. [Statistikk]. <https://www.ssb.no/statbank/table/09114/>

Statistisk sentralbyrå. (2023b). 10318: Del av berekna nettoformue, gjennomsnittleg berekna nettoformue og lågaste verdi i desil for hushald, etter desil. [Statistikk] <https://www.ssb.no/statbank/table/10318/>

Thoresen, Thor Olav, Erlend E. Bø, Erik Fjærli og Elin Halvorsen (2012). "A Suggestion for Evaluating the Redistributive Effects of Tax Changes: With an Application to the 2006 Norwegian Tax Reform". *Public Finance Review*, 40(3), 303-338.

United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). (2011). *Canberra Group Handbook on Household Income Statistics*. Geneva: United Nations.

Tabeller: Makroøkonomiske hovedstørrelser

Tallene som presenteres i Tabell 1-5 viser foreløpige nasjonalregnskapstall for 2022, publisert 15. februar 2023. Månedlig nasjonalregnskap for januar 2023 ble publisert 16. mars 2023, og månedstall ble da revurdert. Se omtale i boks 3.2.

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2020 priser. Millioner kroner	144
Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2020-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal.....	145
Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2020=100	146
Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal.....	146
Tabell 5. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Måned. Faste 2020-priser. Prosentvis volumendring fra foregående periode.....	147
Tabell 6. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2014-2026. Regnskap og prognoser. Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår.....	148

Tabell 1. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2020 priser. Millioner kroner

	Ujustert		Sesongjustert							
	2021	2022	21:1	21:2	21:3	21:4	22:1	22:2	22:3	22:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1 570 547	1 677 835	366 259	378 957	407 236	419 805	403 292	416 279	418 843	442 331
Konsum i husholdninger	1 484 909	1 581 653	347 866	359 241	384 000	396 051	380 160	392 225	394 671	418 148
Varekonsum	773 703	745 188	186 469	195 041	199 320	196 950	184 790	184 874	182 597	198 187
Tjenestekonsum	696 978	771 711	162 793	165 093	179 878	187 218	186 392	192 625	193 973	196 119
Husholdningenes kjøp i utlandet	30 449	111 412	1 843	1 558	9 328	20 562	18 610	26 321	30 268	36 456
Utlendingers kjøp i Norge	-16 220	-46 657	-3 239	-2 452	-4 526	-8 679	-9 633	-11 594	-12 167	-12 614
Konsum i ideelle organisasjoner	85 638	96 181	18 394	19 717	23 236	23 753	23 132	24 054	24 172	24 183
Konsum i offentlig forvaltning	950 044	951 114	231 979	236 437	241 483	240 485	236 308	237 567	237 569	239 798
Konsum i statsforvaltningen	473 666	477 500	114 397	117 180	120 671	121 767	116 412	118 637	119 902	122 653
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	418 699	420 951	100 820	103 498	106 853	107 872	102 389	104 564	105 799	108 303
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	54 967	56 548	13 577	13 681	13 818	13 895	14 023	14 073	14 103	14 351
Konsum i kommuneforvaltningen	476 378	473 615	117 581	119 258	120 813	118 718	119 896	118 930	117 667	117 145
Bruttoinvestering i fast realkapital	941 857	983 626	232 895	234 196	233 124	241 868	243 453	244 234	245 509	250 593
Utvinning og rørtransport	176 326	166 632	42 426	44 635	44 184	45 229	40 208	41 569	40 695	44 262
Utenriks sjøfart	-460	740	1 577	-162	-825	-1 050	1 467	-26	-20	-681
Fastlands-Norge	765 991	816 255	188 892	189 722	189 765	197 690	201 778	202 691	204 834	207 013
Næringer	353 301	404 514	85 933	87 617	86 379	93 482	98 463	101 121	101 737	103 272
Tjenester tilknyttet utvinning	6 010	8 137	1 041	1 184	1 537	2 285	1 413	1 981	1 628	3 136
Andre tjenester	224 072	278 205	52 069	54 054	56 313	61 823	66 107	69 421	71 123	71 664
Industri og bergverk	46 680	51 943	12 238	11 555	10 592	12 223	12 856	13 229	13 188	12 631
Annen vareproduksjon	76 539	66 229	20 586	20 824	17 936	17 152	18 088	16 490	15 798	15 841
Boliger (husholdninger)	205 137	202 367	50 764	52 440	50 149	51 834	52 359	50 627	49 360	50 051
Offentlig forvaltning	207 554	209 373	52 195	49 666	53 237	52 374	50 956	50 943	53 737	53 689
Bruttoinvestering i verdigjenstander	161	292	10	29	63	58	73	78	75	66
Lagerendring og statistiske avvik	121 157	127 656	30 024	26 628	31 562	20 868	27 266	31 851	36 290	18 331
Bruttoinvestering i alt	1 063 176	1 111 575	262 929	260 853	264 750	262 795	270 792	276 163	281 874	268 991
Innenlandsk sluttanvendelse	3 583 766	3 740 524	861 167	876 247	913 469	923 084	910 392	930 009	938 286	951 120
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	3 286 582	3 445 204	787 130	805 117	838 484	857 979	841 379	856 537	861 246	889 142
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	1 157 598	1 160 488	284 174	286 103	294 720	292 858	287 264	288 510	291 306	293 487
Eksport i alt	1 179 719	1 249 427	282 000	289 633	301 780	308 343	299 506	307 102	321 599	319 081
Tradisjonelle varer	429 579	428 417	105 268	110 001	106 365	105 543	103 024	104 001	110 149	109 383
Råolje og naturgass	379 606	380 616	90 591	95 132	99 307	96 333	93 384	94 267	97 478	95 881
Skip, plattformer og fly	20 368	3 386	1 783	3 461	8 716	6 409	1 642	615	696	433
Tjenester	350 165	437 008	84 358	81 040	87 392	100 058	101 455	108 219	113 276	113 384
Samlet sluttanvendelse	4 763 485	4 989 951	1 143 167	1 165 880	1 215 249	1 231 427	1 209 898	1 237 111	1 259 884	1 270 201
Import i alt	1 166 965	1 275 444	270 145	281 470	301 551	311 780	297 641	314 560	325 393	333 888
Tradisjonelle varer	779 268	798 509	184 197	196 055	201 374	193 514	188 329	196 052	202 829	208 066
Råolje og naturgass	15 218	10 329	3 457	6 072	2 463	3 148	2 656	2 477	2 491	2 955
Skip, plattformer og fly	36 807	21 386	6 825	7 231	11 257	11 494	8 122	4 859	5 046	3 360
Tjenester	335 672	445 221	75 666	72 112	86 456	103 624	98 534	111 172	115 028	119 508
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3 596 520	3 714 507	873 022	884 411	913 699	919 646	912 257	922 551	934 491	936 312
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	3 194 851	3 317 272	774 588	786 507	808 014	818 798	815 643	825 152	829 934	836 954
Oljevirksomhet og utenriks sjøfart	401 670	397 235	98 434	97 903	105 684	100 849	96 615	97 399	104 557	99 359
Fastlands-Norge (basisverdi)	2 775 849	2 894 653	673 148	683 197	701 313	711 823	710 590	719 479	725 156	731 021
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	2 047 305	2 150 083	495 569	502 852	516 702	525 859	526 897	533 579	538 177	543 047
Industri og bergverk	243 407	245 144	61 227	61 344	61 353	61 406	61 534	61 262	61 843	61 581
Annen vareproduksjon	342 760	351 910	84 650	85 446	84 941	86 583	87 985	87 389	87 379	87 131
Tjenester inkl. boligjenester	1 461 138	1 553 030	349 692	356 062	370 408	377 870	377 379	384 929	388 955	394 335
Offentlig forvaltning	728 544	744 569	177 579	180 345	184 611	185 964	183 693	185 900	186 978	187 974
Produktavgifter og -subsidier	419 002	422 619	101 440	103 310	106 701	106 975	105 052	105 673	104 779	105 933

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Faste 2020-priser. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2021	2022	21:1	21:2	21:3	21:4	22:1	22:2	22:3	22:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	4,4	6,8	-4,8	3,5	7,5	3,1	-3,9	3,2	0,6	5,6
Konsum i husholdninger	4,7	6,5	-4,2	3,3	6,9	3,1	-4,0	3,2	0,6	5,9
Varekonsum	5,8	-3,7	-4,3	4,6	2,2	-1,2	-6,2	0,0	-1,2	8,5
Tjenestekonsum	3,8	10,7	-4,0	1,4	9,0	4,1	-0,4	3,3	0,7	1,1
Husholdningenes kjøp i utlandet	-8,0	265,9	-36,8	-15,5	498,8	120,4	-9,5	41,4	15,0	20,4
Utlendingers kjøp i Norge	-5,3	187,6	-27,3	-24,3	84,6	91,8	11,0	20,4	4,9	3,7
Konsum i ideelle organisasjoner	0,6	12,3	-15,0	7,2	17,8	2,2	-2,6	4,0	0,5	0,0
Konsum i offentlig forvaltning	5,0	0,1	0,2	1,9	2,1	-0,4	-1,7	0,5	0,0	0,9
Konsum i statsforvaltningen	5,3	0,8	-1,1	2,4	3,0	0,9	-4,4	1,9	1,1	2,3
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	5,6	0,5	-1,3	2,7	3,2	1,0	-5,1	2,1	1,2	2,4
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	2,9	2,9	0,4	0,8	1,0	0,6	0,9	0,4	0,2	1,8
Konsum i kommuneforvaltningen	4,7	-0,6	1,4	1,4	1,3	-1,7	1,0	-0,8	-1,1	-0,4
Bruttoinvestering i fast realkapital	-0,8	4,4	-3,3	0,6	-0,5	3,8	0,7	0,3	0,5	2,1
Utvinning og rørtransport	-2,1	-5,5	-6,3	5,2	-1,0	2,4	-11,1	3,4	-2,1	8,8
Utenriks sjøfart	-59,3
Fastlands-Norge	1,7	6,6	-1,5	0,4	0,0	4,2	2,1	0,5	1,1	1,1
Næringer	5,0	14,5	-0,7	2,0	-1,4	8,2	5,3	2,7	0,6	1,5
Tjenester tilknyttet utvinning	-5,0	35,4	-24,5	13,7	29,9	48,6	-38,2	40,2	-17,8	92,7
Andre tjenester	8,9	24,2	-7,9	3,8	4,2	9,8	6,9	5,0	2,5	0,8
Industri og bergverk	6,1	11,3	24,7	-5,6	-8,3	15,4	5,2	2,9	-0,3	-4,2
Annen vareproduksjon	-5,0	-13,5	9,1	1,2	-13,9	-4,4	5,5	-8,8	-4,2	0,3
Boliger (husholdninger)	3,0	-1,4	-0,4	3,3	-4,4	3,4	1,0	-3,3	-2,5	1,4
Offentlig forvaltning	-4,5	0,9	-3,7	-4,8	7,2	-1,6	-2,7	0,0	5,5	-0,1
Bruttoinvestering i verdigjenstander	-3,0	81,3	-60,0	189,6	119,7	-8,7	25,7	6,6	-3,4	-11,5
Lagerendring og statistiske avvik	-10,5	5,4	-8,9	-11,3	18,5	-33,9	30,7	16,8	13,9	-49,5
Bruttoinvestering i alt	-2,0	4,6	-4,0	-0,8	1,5	-0,7	3,0	2,0	2,1	-4,6
Innenlandsk sluttanvendelse	2,6	4,4	-3,2	1,8	4,2	1,1	-1,4	2,2	0,9	1,4
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	4,0	4,8	-2,6	2,3	4,1	2,3	-1,9	1,8	0,5	3,2
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	3,2	0,2	-0,6	0,7	3,0	-0,6	-1,9	0,4	1,0	0,7
Eksport i alt	5,8	5,9	0,8	2,7	4,2	2,2	-2,9	2,5	4,7	-0,8
Tradisjonelle varer	4,6	-0,3	-0,5	4,5	-3,3	-0,8	-2,4	0,9	5,9	-0,7
Råolje og naturgass	2,9	0,3	-0,6	5,0	4,4	-3,0	-3,1	0,9	3,4	-1,6
Skip, plattformer og fly	112,1	-83,4	38,0	94,1	151,8	-26,5	-74,4	-62,5	13,0	-37,7
Tjenester	7,5	24,8	3,3	-3,9	7,8	14,5	1,4	6,7	4,7	0,1
Samlet sluttanvendelse	3,4	4,8	-2,3	2,0	4,2	1,3	-1,7	2,2	1,8	0,8
Import i alt	1,7	9,3	-6,0	4,2	7,1	3,4	-4,5	5,7	3,4	2,6
Tradisjonelle varer	5,7	2,5	-4,2	6,4	2,7	-3,9	-2,7	4,1	3,5	2,6
Råolje og naturgass	-11,5	-32,1	-17,5	75,6	-59,4	27,8	-15,6	-6,7	0,5	18,6
Skip, plattformer og fly	-16,6	-41,9	-17,8	6,0	55,7	2,1	-29,3	-40,2	3,8	-33,4
Tjenester	-3,8	32,6	-8,5	-4,7	19,9	19,9	-4,9	12,8	3,5	3,9
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	3,9	3,3	-0,6	1,3	3,3	0,7	-0,8	1,1	1,3	0,2
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	4,2	3,8	-1,0	1,5	2,7	1,3	-0,4	1,2	0,6	0,8
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart	1,9	-1,1	2,5	-0,5	7,9	-4,6	-4,2	0,8	7,3	-5,0
Fastlands-Norge (basisverdi)	4,2	4,3	-0,8	1,5	2,7	1,5	-0,2	1,3	0,8	0,8
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning	3,9	5,0	-1,1	1,5	2,8	1,8	0,2	1,3	0,9	0,9
Industri og bergverk	3,8	0,7	1,7	0,2	0,0	0,1	0,2	-0,4	0,9	-0,4
Annen vareproduksjon	3,1	2,7	-0,1	0,9	-0,6	1,9	1,6	-0,7	0,0	-0,3
Tjenester inkl. boligjenester	4,1	6,3	-1,8	1,8	4,0	2,0	-0,1	2,0	1,0	1,4
Offentlig forvaltning	5,1	2,2	0,1	1,6	2,4	0,7	-1,2	1,2	0,6	0,5
Produktavgifter og -subsidier	3,7	0,9	-2,4	1,8	3,3	0,3	-1,8	0,6	-0,8	1,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 3. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindekser. 2020=100

	Ujustert		Sesongjustert							
	2021	2022	21:1	21:2	21:3	21:4	22:1	22:2	22:3	22:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	102,9	107,6	102,0	102,1	103,2	104,4	103,9	106,3	108,9	110,9
Konsum i offentlig forvaltning	102,3	108,9	102,2	101,9	101,0	103,9	107,5	108,1	109,5	110,6
Bruttoinvestering i fast kapital	103,8	111,4	102,1	102,8	104,5	105,4	108,4	110,9	112,4	114,0
Fastlands-Norge	104,5	112,4	101,7	102,4	103,1	104,6	107,7	110,5	112,0	113,0
Innenlandsk sluttanvendelse	102,3	106,7	100,4	101,9	107,6	98,4	103,5	107,4	109,1	104,6
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	103,1	109,1	102,2	102,4	103,1	104,7	106,2	108,1	110,2	111,7
Eksport i alt	149,0	248,2	124,1	132,6	127,9	207,7	239,6	238,0	270,7	244,7
Tradisjonelle varer	113,2	146,1	105,6	108,4	113,9	125,2	140,7	146,6	148,4	149,4
Samlet sluttanvendelse	113,9	142,1	106,3	109,5	112,6	125,8	137,2	139,8	150,3	139,8
Import i alt	104,0	119,3	101,7	103,0	103,7	107,2	114,2	117,5	122,1	123,4
Tradisjonelle varer	105,3	124,2	102,8	103,0	105,2	109,7	118,2	123,5	127,7	127,4
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	117,1	149,9	107,7	111,6	115,6	132,1	144,7	147,4	160,2	145,6
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	102,9	107,6	101,8	102,5	103,0	104,2	105,7	107,0	108,2	109,2

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Prisindeks. Prosentvis endring fra foregående kvartal

	Ujustert		Sesongjustert							
	2021	2022	21:1	21:2	21:3	21:4	22:1	22:2	22:3	22:4
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	2,9	4,5	1,5	0,1	1,0	1,2	-0,5	2,3	2,4	1,9
Konsum i offentlig forvaltning	2,3	6,5	3,1	-0,3	-0,8	2,8	3,4	0,6	1,2	1,0
Bruttoinvestering i fast kapital	3,8	7,4	1,5	0,7	1,6	0,8	2,9	2,3	1,4	1,4
Fastlands-Norge	4,5	7,5	2,3	0,7	2,0	0,8	2,8	2,3	1,6	1,1
Innenlandsk sluttanvendelse	2,3	4,3	4,6	1,4	5,6	-8,5	5,1	3,8	1,5	-4,1
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	3,1	5,8	2,1	0,1	0,7	1,6	1,4	1,8	1,9	1,4
Eksport i alt	49,0	66,5	9,0	6,8	-3,6	62,4	15,4	-0,7	13,8	-9,6
Tradisjonelle varer	13,2	29,1	9,0	2,7	5,0	9,9	12,4	4,2	1,3	0,6
Samlet sluttanvendelse	13,9	24,8	6,0	3,0	2,8	11,7	9,1	1,9	7,5	-7,0
Import i alt	4,0	14,8	2,2	1,3	0,6	3,4	6,6	2,9	3,9	1,1
Tradisjonelle varer	5,3	18,0	3,6	0,1	2,2	4,2	7,8	4,5	3,4	-0,3
Bruttonasjonalprodukt (markedsverdi)	17,1	28,0	6,7	3,6	3,6	14,3	9,5	1,9	8,6	-9,1
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge (markedsverdi)	2,9	4,5	2,8	0,6	0,5	1,2	1,4	1,3	1,1	1,0

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 5. Makroøkonomiske hovedstørrelser. Sesongjustert. Måned. Faste 2020-priser. Prosentvis volumendring fra foregående periode

	Apr. 2022	Mai 2022	Juni 2022	Juli 2022	Aug. 2022	Sep. 2022	Okt. 2022	Nov. 2022	Des. 2022
Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner	1,2	0,0	0,7	-0,9	1,0	1,1	1,4	1,3	6,4
Konsum i husholdninger	1,3	0,0	0,8	-1,0	1,0	1,2	1,5	1,4	6,8
Varekonsum	-0,7	-0,7	0,2	-2,5	1,5	1,2	0,8	2,8	12,8
Tjenestekonsum	1,1	-0,4	0,3	0,5	0,1	0,4	0,6	0,0	0,7
Husholdningenes kjøp i utlandet	19,1	5,7	8,9	1,4	5,4	4,9	10,2	2,9	6,1
Utlendingers kjøp i Norge	-1,5	-6,1	2,7	4,2	1,9	-0,5	0,1	3,7	2,4
Konsum i ideelle organisasjoner	0,3	-0,2	0,2	0,5	-0,2	0,1	0,3	0,0	-0,8
Konsum i offentlig forvaltning	0,9	-0,2	0,1	-0,3	0,3	0,5	0,6	-0,1	0,0
Konsum i statsforvaltningen	2,0	-0,2	0,6	0,0	0,6	0,8	1,2	0,1	0,7
Konsum i statsforvaltningen, sivilt	2,2	-0,2	0,7	0,0	0,7	0,8	1,3	0,1	0,8
Konsum i statsforvaltningen, forsvar	-0,1	0,2	-0,1	-0,1	0,1	0,6	0,9	0,5	0,1
Konsum i kommuneforvaltningen	-0,2	-0,3	-0,4	-0,7	-0,1	0,2	-0,1	-0,2	-0,8
Bruttoinvestering i fast realkapital	-2,2	1,4	-1,3	-2,0	5,6	-2,1	1,0	0,9	0,3
Utvinning og rørtransport (bruttoinvestering)	1,6	0,4	-2,6	0,3	-0,3	-1,8	8,9	1,3	0,9
Utenriks sjøfart (bruttoinvestering)	-21,7	10,7	-169,8	-297,3	-348,7	-187,8	..	-148,9	-106,2
Fastlands-Norge (bruttoinvestering)	-3,0	1,6	-1,1	-2,3	6,7	-2,0	1,2	-2,0	1,2
Næringer (bruttoinvestering)	-1,8	2,1	-1,9	-4,4	8,3	1,0	0,3	-3,5	1,0
Tjenester tilknyttet utvinning (bruttoinvestering)	32,6	4,3	0,0	-25,3	10,6	4,0	77,4	1,5	4,4
Andre tjenester (bruttoinvestering)	-0,9	3,1	-2,7	-4,1	10,2	2,5	-0,8	-5,4	1,4
Industri og bergverk (bruttoinvestering)	3,5	0,3	-0,8	1,0	-0,8	-1,1	-3,6	0,4	0,3
Annen vareproduksjon (bruttoinvestering)	-11,6	-0,6	0,6	-7,8	7,8	-4,3	0,0	1,4	-0,6
Boliger (husholdninger) (bruttoinvestering)	-7,2	1,7	-0,8	-1,4	-2,8	2,2	0,8	-0,7	1,9
Offentlig forvaltning (bruttoinvestering)	-0,8	0,3	0,1	0,9	12,8	-10,9	3,6	-0,1	0,7
Anskaffelser minus avhendelse av verdigjenstander	-13,4	0,4	0,3	-0,9	-2,6	-3,7	-12,0	5,1	1,9
Lagerendring og statistiske avvik	117,5	3,8	12,7	11,4	-6,2	-7,6	-3,8	-13,1	-119,4
Bruttoinvestering i alt	4,0	1,6	0,2	-0,3	3,9	-2,8	0,4	-0,8	-11,7
Innenlandsk sluttanvendelse	1,9	0,4	0,4	-0,6	1,7	-0,2	0,9	0,4	-0,5
Etterspørsel fra Fastlands-Norge (ekskl. lagerendring)	0,1	0,3	0,1	-1,1	2,1	0,2	1,1	0,2	3,4
Etterspørsel fra offentlig forvaltning	0,6	-0,1	0,1	-0,1	2,5	-1,7	1,1	-0,1	0,1
Eksport i alt	-3,4	1,7	-0,5	1,6	3,3	1,8	-3,3	-0,5	2,1
Tradisjonelle varer (eksport)	-2,2	-1,4	0,2	1,0	5,4	4,6	-6,6	0,6	3,1
Råolje og naturgass (eksport)	-10,4	8,3	-4,2	0,7	4,9	-1,1	-1,6	-2,6	2,8
Skip, plattformer og fly (eksport)	-84,9	15,9	6,4	-10,2	-25,6	131,2	-51,9	-13,4	-14,3
Tjenester (eksport)	5,1	-0,9	2,1	3,0	0,3	1,0	-1,0	0,2	0,6
Samlet sluttanvendelse	0,6	0,7	0,2	0,0	2,1	0,3	-0,2	0,1	0,1
Import i alt	2,4	2,6	0,9	-0,7	4,6	-1,2	1,8	0,5	-0,7
Tradisjonelle varer (import)	3,2	1,2	2,2	-0,1	2,1	0,7	1,1	1,1	-1,3
Råolje og naturgass (import)	-21,8	8,0	-29,3	-20,2	74,4	11,6	-3,5	16,5	-31,6
Skip, plattformer og fly (import)	-66,8	136,3	-58,4	-19,8	272,4	-73,0	74,4	-35,7	-16,8
Tjenester (import)	8,6	0,9	3,6	-0,9	1,8	1,4	1,6	0,4	1,6
Bruttonasjonalprodukt, markedsverdi ¹	0,0	0,1	-0,1	0,2	1,2	0,8	-0,9	0,0	0,4
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge, markedsverdi ¹	-0,1	-0,3	0,5	-0,3	0,6	0,6	0,0	0,1	0,4
Oljevirkosomhet og utenriks sjøfart ²	0,3	3,5	-4,9	4,3	6,6	2,3	-7,9	-1,0	0,6
Bruttoprodukt Fastlands-Norge, basisverdi	0,1	-0,3	0,5	0,0	0,5	0,6	0,0	0,2	0,4
Fastlands-Norge utenom offentlig forvaltning (bruttoprodukt)	-0,5	-0,2	0,8	-0,1	0,5	0,6	0,0	0,3	0,5
Industri og bergverk (bruttoprodukt)	2,3	-3,0	0,5	3,8	-3,4	0,7	1,1	-1,3	0,3
Annen vareproduksjon (bruttoprodukt)	-3,7	0,6	0,9	-1,6	1,5	-0,4	-1,6	1,2	0,9
Tjenester inkl. boligjenester (bruttoprodukt)	-0,1	0,1	0,8	-0,4	0,9	0,8	0,1	0,3	0,5
Offentlig forvaltning (bruttoprodukt)	1,6	-0,4	-0,2	0,3	0,6	0,6	0,1	-0,1	-0,1
Produktavgifter og -subsidier	-0,9	-0,7	0,7	-2,0	1,2	0,4	0,2	0,0	0,6

¹ Bruttonasjonalprodukt er målt i markedsverdi, mens bruttoprodukt i næringer er målt i basisverdi.² Omfatter utvinning av råolje og naturgass, rørtransport og utenriks sjøfart.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6. Makroøkonomiske hovedstørrelser 2014-2026. Regnskap og prognoser¹

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Prognoser			
										2023	2024	2025	2026
Realøkonomi													
Konsum i husholdninger mv	2,1	2,7	1,1	2,2	1,4	1,0	-6,2	4,4	6,8	1,2	1,5	2,2	3,0
Konsum i offentlig forvaltning	2,7	2,4	2,3	1,9	0,6	1,1	-0,5	5,0	0,1	1,2	1,7	1,7	2,0
Bruttoinvestering i fast realkapital	-0,3	-4,0	3,9	2,6	2,2	9,5	-4,1	-0,8	4,4	1,8	1,9	0,6	-1,1
Utvinning og rørtransport	-1,8	-12,2	-16,0	-5,4	0,7	14,3	-3,3	-2,1	-5,5	5,0	6,0	3,0	-1,5
Bruttoinvestering Fastlands-Norge	0,4	-0,2	9,0	6,8	1,5	6,3	-3,1	1,7	6,6	0,2	0,6	0,1	-1,0
Næringer	-0,7	-2,8	12,6	9,2	3,1	10,3	-5,3	5,0	14,5	1,4	-1,7	-3,3	-4,6
Bolig	-1,4	3,2	6,6	7,3	-6,5	-1,1	-1,6	3,0	-1,4	-3,2	1,2	3,3	2,5
Offentlig forvaltning	4,5	0,2	6,4	2,6	8,1	7,5	-1,1	-4,5	0,9	1,1	4,3	3,3	2,2
Etterspørsel fra Fastlands-Norge ²	1,9	2,0	3,1	3,1	1,2	2,3	-3,9	4,0	4,8	0,9	1,4	1,6	1,8
Eksport	3,8	3,9	0,4	1,6	-1,5	2,1	-2,3	5,8	5,9	4,8	2,3	1,8	1,2
Eksport av tradisjonelle varer	4,2	6,5	-11,2	0,9	2,0	5,1	-0,8	4,6	-0,3	5,3	3,1	3,3	3,6
Eksport av råolje og naturgass	3,0	1,3	5,4	5,2	-4,6	-2,9	10,5	2,9	0,3	4,3	4,4	1,3	-3,0
Import	2,2	1,9	1,9	1,8	1,4	5,3	-9,9	1,7	9,3	3,5	1,9	2,1	2,4
Import av tradisjonelle varer	2,1	2,7	-1,4	3,5	2,8	6,2	-2,7	5,7	2,5	-0,2	1,6	2,0	2,3
Bruttonasjonalprodukt	2,0	1,9	1,2	2,5	0,8	1,1	-1,3	3,9	3,3	1,6	1,8	1,5	1,2
BNP Fastlands-Norge	2,2	1,4	0,9	2,2	1,9	2,3	-2,8	4,2	3,8	1,3	1,6	1,5	1,6
BNP Industri og bergverk	2,7	-4,4	-4,1	-0,1	1,6	2,1	-5,7	3,8	0,7	-0,7	2,5	0,3	1,4
Arbeidsmarked													
Utførte timeverk i Fastlands-Norge	1,4	0,6	0,6	0,5	1,6	1,5	-2,1	2,5	3,8	-0,2	0,4	0,5	0,9
Sysselsatte personer	1,0	0,4	0,3	1,1	1,6	1,6	-1,5	1,2	3,9	0,6	0,1	0,2	0,4
Arbeidsstyrke	0,7	1,5	0,2	-0,2	1,4	1,0	0,4	1,2	1,4	0,8	0,1	0,3	0,4
Yrkesandel (nivå)	71,7	71,9	71,3	70,6	71,1	71,4	71,3	72,1	72,6	72,7	72,4	72,4	72,3
Arbeidsledighetsrate (nivå)	3,8	4,7	4,9	4,4	4,0	3,9	4,7	4,4	3,2	3,6	3,8	4,0	4,0
Priser og lønninger													
Årslønn	3,1	2,8	1,7	2,3	2,8	3,5	3,1	3,5	4,4	5,0	4,5	4,5	4,3
Konsumprisindeksen (KPI)	2,0	2,1	3,6	1,8	2,7	2,2	1,3	3,5	5,8	5,0	2,3	1,7	2,0
KPI-JAE ³	2,4	2,7	3,0	1,4	1,6	2,2	3,0	1,7	3,9	5,4	2,8	2,1	2,2
Eksportpris tradisjonelle varer	2,7	2,6	4,5	4,7	5,1	0,1	-3,5	13,2	29,1	-3,8	-1,0	0,3	1,4
Importpris tradisjonelle varer	4,1	5,0	2,5	3,2	4,1	2,5	4,3	5,3	18,0	5,7	-0,4	0,5	1,0
Boligpris	2,7	6,1	7,0	5,0	1,4	2,5	4,3	10,5	5,2	-2,8	-1,3	0,5	2,6
Inntekter, renter og valuta													
Husholdningenes disponible realinntekt	2,4	5,3	-1,6	2,0	0,9	2,0	1,1	3,6	-2,5	-2,8	3,9	4,1	2,8
Husholdningenes sparerate (nivå)	7,8	9,8	6,9	6,6	5,9	7,1	12,9	12,7	3,6	0,8	3,0	4,6	4,3
Pengemarkedsrente (nivå)	1,7	1,3	1,1	0,9	1,1	1,6	0,7	0,5	2,1	3,5	2,9	2,4	2,4
Utlånsrente, rammelån (nivå) ⁴	3,9	3,2	2,6	2,6	2,7	3,0	2,6	2,1	2,9	4,7	4,6	4,1	3,9
Realrente etter skatt (nivå)	0,8	0,1	-1,6	0,1	-0,7	0,2	0,7	-1,8	-3,3	-1,3	1,2	1,4	1,1
Importveid kronekurs (44 land) ⁵	5,3	10,5	1,8	-0,8	0,1	2,9	6,7	-5,3	1,2	7,5	0,5	0,0	0,0
NOK per euro (nivå)	8,35	8,95	9,29	9,33	9,60	9,85	10,72	10,16	10,10	11,14	11,19	11,19	11,19
Utenriksøkonomi													
Driftsbalansen (milliarder kr) ⁶	374	282	163	210	320	136	38	574	1691	829	876	790	554
Driftsbalansen i prosent av BNP	11,8	9,0	5,2	6,3	9,0	3,8	1,1	13,6	30,4	16,6	16,8	15,0	10,4
Utlandet													
Eksportmarkedsindikator	4,7	5,3	3,8	5,6	4,3	3,3	-7,6	9,5	7,8	1,8	1,9	3,6	3,7
Konsumpris euro-området	0,4	0,2	0,2	1,5	1,8	1,2	0,3	2,6	8,4	5,5	2,5	2,0	2,0
Pengemarkedsrente, euro (nivå)	0,2	0,0	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5	0,3	3,6	2,5	2,0	2,0
Råoljepris i dollar (nivå) ⁷	100	53	45	55	72	64	43	71	99	82	77	73	70
Råoljepris i kroner (nivå) ⁷	627	431	379	452	583	564	407	609	951	858	813	769	734

¹ Prosentvis endring fra året før der ikke annet framgår.² Konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner + konsum i offentlig forvaltning + bruttoinvesteringer i fast kapital i Fastlands-Norge.³ KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer.⁴ Gjennomsnitt for året. Utlånsrente, rammelån med pant i bolig.⁵ Positivt fortegn innebærer depresiering.⁶ Driftsbalansen uten korreksjon for sparing i pensjonsfond.⁷ Gjennomsnittlig spotpris Brent Blend.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Informasjon t.o.m. onsdag 8. mars 2023 er benyttet.